HADİS - SÜNNET

HADİS:

Peygamber *(s.a.v.)*'in sözleri, fiilleri, takrirleri ile ahlâkî ve beşerî vasıflarından oluşan sünnetinin söz veya yazı ile ifade edilmiş şekli. Bu mânâda hadis, sünnet ile eş anlamlıdır.

Hadis kelimesi, "eski"nin zıddı "yeni" anlamına geldiği gibi, söz ve haber anlamlarına da gelir. Bu kelimeden türeyen bazı fiiller ise haber vermek, nakletmek gibi anlamlar ifade eder. Hadis kelimesi, Kur'ân'da bu anlamları ifade edecek biçimde kullanılmıştır. Sözgelimi, "**Demek onlar bu söze** *(hadis)***inanmazlarsa, onların peşinde kendini üzüntüyle helâk edeceksin.**" (Kehf: 6) âyetinde "söz"*(Kur'ân);* "**Musa'nın haberi** *(hadîsu Mûsa)* **sana gelmedi mi?**" (Tâhâ: 9) ayetinde "haber" anlamına gelmektedir. "**Ve Rabbinin nimetini anlat** *(fehaddis)*" fiili de "anlat, haber ver, tebliğ et" anlamında kullanılmıştır.

Hadis kelimesi zamanla, Peygamber'den rivâyet edilen haberlerin genel adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kelime, bizzat Rasûlullah *(s.a.v)* tarafından da, bu anlamda kullanılmıştır. Buhârî'de yer alan bir hadîse göre Ebû Hurayra, "**Yâ Rasûlallah, kıyâmet günü şefâatine nâil olacak en mutlu insan kimdir?**" diye sorar. Hz. Peygamber şöyle cevap verir: "**Senin "hadîse" karşı olan iştiyakını bildiğim için, bu hadis hakkında herkesten önce senin soru soracağını tahmin etmiştim. Kıyâmet günü şefâatime nâil olacak en mutlu insan, "Lâ ilâhe illâllah" diyen kimsedir.**"
(Buhârî, İlim: 33)

Çok eskilerde doğru-yanlış, tarihi, efsanevi her türlü haberlere hadis, bunları anlatanlara da huddas denirdi.
Hatta Kur'an-ı Kerim bizzat kendisi için "**Ahsenu'l-hadis: Sözlerin en güzeli**" (Zumer: 23) ifadesini kullanmıştır.
Peygamber de bir hadis-i şerifinde Kur'an-ı Kerim'i "**Sözlerin en güzeli Allah'ın kitabıdır.**" *(Buhari, Edeb: 70; İ'tisam: 2; Muslim, Cum'a: 43)* diye tanımlamıştır.

Ancak dini literatürde hadis önce Peygamber'in sözü, daha sonra da O'nun söz söz, fiil ve takrirleri için kullanılmıştır. Hatta sahabe ve tabiun söz ve fiillerine de –*mevkuf ve maktu' kayıtlarıyla da olsa*- hadis denilmektedir.
Bu manada hadis yerine haber kelimesini kullananlar; sahabe ve tabiun'a ait söz ve fiiller için eser terimini tahsis edenler de bulunmaktadır.
Bugün en geniş çerçevesiyle hadis şöyle tarif edilmektedir:
"**Hadis, söz, fiil, takrir, yaratılış veya huyla ilgili bir vasıf olarak Peygamber'e** *(veya sahabe ve tabiun'a)***izafe edilen her şeydir**." *(İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 25)*

Hadîs, Arablar arasında İslamdan önce de kullanılan bir kelime olarak söz demektir. Tahdîs masdarından, haber vermek manasında bir isimdir. Istılah olarak, İslâm âlimleri Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sözlerini ifâde için kullanmışlardır. Birçok hadîsçiler, hadîs deyince Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, münhasıran sözlerini kastetmiş iseler de, fukahâ ve usuliyyûn ile bazı hadîsçiler, zamanla, bu kelimeyi sünnet'le aynı manada kullanarak Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a nisbet edilen söz, fiil, takrir vs. nevinden her şeye ıtlak etmişlerdir.

Hâdis kelimesini bâzı âlimler, sonradan vukûa gelen "yeni" manasında da görmüşlerdir. Nitekim hâdis kelimesi aynı köktendir ve sonradan olan şey demektir. Mahlûkât hâdis'tir. Çünkü Allah tarafından zaman içinde yaratılmıştır. Bunun zıddı kadîm'dir. Öyle ise Allah'a ait olan Kur'ân kadîm'dir. Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a ait olan şey ise hadîs'tir. Âlimler, bu sebeple, Türkçemizde, Kur'an'ı kastederek ifade edeceğimiz Allah'ın sözü manasını Arapça olarak hadîsullah tabiriyle ifâde etmekten kaçınıp kelamullah tabirini kullanırlar.
Hadîs kelimesi lugat manasında olmak üzere Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok ayetlerde kullanılır.
"**Ayetlerimiz hakkında** *(münasebetsizliğe)* **dalanları gördüğün zaman onlar Kur'ân'dan başka bir sözle meşgul oluncaya kadar kendilerinden yüz çevir**." (En'âm: 6/68).
Kezâ şu âyette de hadîs kelimesi lügat manasındadır:
"**Allah, âyetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitab'ı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir**." (Zumer: 3).

Rasûlullah *(s.a.v.)*'ın da hadîs kelimesini, ıstılahî manada mükerrer seferler kullandığını görürüz. Daha önce Ebû Hurayra'nin hayatını anlatılırken, onun hadîs öğrenme aşkını Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın da bilmekte

olduğunu belirtmek için, Ebû Hurayra *(radıyallahu anh)*'nin: "**Ey Allah'ın Rasûlu, kıyamet günü, sizin şefaatinizden en ziyâde kim istifâde edecek?**" sorusuna cevabı sırasında şöyle dediğini belirtmiştik:
Buhârî'nin Sahîh'inde de yer alan bu rivayette hadîs kelimesi iki sefer kullanılmakta, bilhassa ikincisi tamamen ıstılahî mana taşımaktadır, meali şöyle:
*"***Ey Ebû Hurayra, bu haber** *(hadîs)* **hususunda senden önce bir başkasının soru sormayacağını tahmîn etmiştim, zira senin hadîs'e olan hırsını biliyordum**.*"*
Şurası muhakkak ki, Ummet, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sözlerine hadîs deme âdetini Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan sâdır olan bu ve benzeri kullanmalardan almış ve ıstılahlaştırmıştır. *(İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları*: *1/491-492)*

SÜNNET:

Sünnetin **lugat** anlamı; Yol, hal, tavır, gidiş, gidişat, çığır, hüküm, yaşayış modeli, tabiat, şeriat, yüz, yüzün görünen yeri, alışılmış yol manasındadır. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin bütününü ifade eden terimdir. Bir başka deyişle 'sünnet', takip edilmesi adet olan yol, gidişat demektir. Kur'an'da genellikle değişmez kanunlar ve hükümlere 'sünnet' denilmektedir. Sünnetin çoğulu "sunen"dir.

Istılah olarak, ulema tarafından hadîs'in muterâdifi olarak, Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in söz, fiil, takrir, şemâil, ahvâl vs. her şeyini ifâde için kullanılmıştır. Bir kısım mutekaddim hadîsçiler, sünnet'le hadîs'i ayrı mütâlaa etmiş ve sünnet deyince Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sadece fiillerini kastetmiştir.
Kur'ân-ı Kerim'de dört âyette "Sünnetu'l-evvelin: öncekilerin sünneti" ifadesi "**önceki ümmetlerin izlediği yol, örf, adet, yaşayış tarzları**" veya "**önceki ummetlere uygulanan hüküm**" anlamında kullanılmıştır *(Mâide: 5/38; el-Enfâl: 8/38; el-Hicr: 15/13; el-Kehf: 18/55; Fâtır: 35/43)*. İki âyette çoğul olarak kullanılmıştır.
Şu âyette şeriat anlamı görülür:
*"***Şubhesiz sizden önce bir çok şeriatlar gelip geçmiştir**" *(Âlu İmrân: 137).*

Burada sünnet kelimesi çoğul olarak; 'sünen-sünnetler' şeklinde geçmektedir. Sünnet, sürekli değişmeye rağmen her zaman aynı kalan bir hayat tarzını ifade eder. Bu âyetteki sünnet kelimesi, hayat tarzı, yaşama

biçimi şeklinde tefsir edildiği gibi, geçmişlerin şeriatı veya geçmiş ümmetlerin iyi ve kötü gidişatı diye de tefsir edilmiştir.
‘Sünnet’ aynı zamanda önceden gelen ama Tevhid dini üzerinde bir yasayışları olan ‘muvahhidlerin’ yollarını ifade etmek üzere de kullanılmıştır.
“**Allah size bilmediklerinizi tam olarak açıklamak, sizi öncekilerin yollarına iletmek ve sizin tevbelerinizi kabul etmek ister**” (Nisâ: 26)

Sekiz âyette de “Sünnetullah: Âllah'ın sünneti" ifadesi geçer. Bu, Allah'ın evreni, canlıları ve toplumu yaratırken veya daha sonra yönetirken izlediği yolu, metodu, kanun ve prensipleri ifade eder. Bu prensiplerin değişmeden devam edeceği bildirilir: "**Allah'ın öteden beri gelen sünneti** *(âdeti)* **budur. Allah'ın sünnetinde kesinlikle bir değişme bulamazsın**." (Feth: 48/23)

Sünnet sözcüğü bir kişiye nisbet edilince, onun iyi veya kötü, sürekli olarak yapa geldiği, alışkanlık haline getirdiği davranışlarını kapsar, Peygamber'in şu hadisinde bu iki zıt anlamı *(iyi veya kötü yol)* bir arada görmek mümkündür:
"**Güzel bir yol alana onun sevabı ve kıyamete bu yoldan gidenlerin sevabı vardır. Kim de kötü bir yol açarsa, bu yolun sorumluluğu ve kıyamete kadar bu yoldan gidenlerin sorumluluğu ona aittir**."
(Muslim, İlim: 15; Zekât: 69; İbn Mâce, Mukaddime: 14; Dârimi, Mukaddime: 44; Ahmed b. Hanbel, Musned: 4/362.)

Peygamberimiz *(s.a.v.)* ümmetine şu tavsiyede bulunuyor:
“**Benden sonra size sünnetimi ve reşid, hidayete ermiş halifelerimin sünnetini** *(benim ve onların yolunu)* **tavsiye ederim**.” *(Ebu Davud, Sünnet, Hadis no: 4607, 4/200; İbn Mace, Mukaddime 6, Hadis no: 42, 1/15; Darimí, Mukaddime 16, Hadis no: 96, 1/43)*

Bir başka hadiste Allah’ın nefret ettiği üç sınıf insandan birisi, müslüman olduktan sonra tekrar ‘cahiliyye sünnetine’ dönen kimse olduğu söylenmektedir. *(Buharí, nak. El-Medhal li-Diraseti’s Sünne, s.7)*
Peygamberimiz *(s.a.v.)* müslümanların gelecekte ‘öncekilerin sünnetini-öncekilerin adetlerini veya gidişatlarını’ adım adım takip edeceklerini söyleyip onları sakındırmıştır.*(Muslim, İlim 6, Hadis no: 2669, 4/2054; İbn Mace, Fiten 17, Hadis no: 3994, 2/1322; Buharí, Ahmed b. Hanbel, nak. El-Medhal li- Diraseti’s Sünne, s: 7)*
“**Size benim sünnetim gerekir**” hadisinde de sünnet Peygamberin yaşayış

modeli, gidişatı anlamındadır.
Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* sünnet kelimesini de ıstılahî manada mukerrer seferler kullanmıştır:
″**Benim sünnetimi beğenmeyen benden değildir**.″ Veya: ″**Size sünnetime uymanızı tavsiye ederim**″hadislerinde olduğu gibi. *(İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/492-493; Ahmet Kalkan, İslam Akaidi: 368)*

Görüldüğü gibi gerek âyetlerde gerekse hadislerde 'sünnet' sözlük anlamıyla, yol, âdet, gidişat, çığır veya hüküm olarak kullanılmıştır. 'Sünnet', bir anlamda devamlı yapmayı, adet haline getirmeyi de ifade eder. Öyle ki ister olumlu isterse olumsuz olsun, kişilerin veya toplumların yapmaya devam ettikleri gidişattır. Demek ki sünnet, orijinal, sürekli ve belli ki ölçüye oturmuş *(iyi-kötü)* davranış biçimidir. Bu durum Allah *(cc)* hakkında düşünüldüğü zaman, Allah'ın hükmü, Allah'ın kanunu demek olur. Geçmiş ümmetlere uygulanan sünnet; olumlu anlamda Peygamberlere itaat edenlerin yolunun dogruluğu ve onlara nimet verilmesi, olumsuz anlamda peygamberlere itaat etmeyen topluluklar hakkında gerçekleştirilen ceza hükmüdür.
Sünnet kelimesi başlangıçta "Peygamber'in fiili" anlamında, hadis de "Peygamber'in sözü" anlamında kullanılmışsa da sonraları sünnet, Peygamber'in sözle veya fiille açıktan gördüğü ya da duyduğu olayları susarak onaylamak suretiyle zımnen yaptığı açıklamaların tamamını anlatan terim olmuştur. Sünnetin bu anlamı usulcülere göre sünnetin tarifini vermektedir.
Hadisçiler, hadisin tarifinde olduğu gibi sünnetin tanımında da Peygamber'in evsafı, ahlakı, peygamberlikten önceki ve sonraki her türlü yaşayışına yer verirler. Tabii bu takdirde hadis ile sünnet eş anlamlı ya da 'aynı muhteva için kullanılan iki ayrı terim' olmaktadırlar.
Kısaca sünneti "Hzb Peygamber'in ihtiyar ettiği ve Allah'ın ahkamıyla amil olarak güttüğü yol" diye tarif edebiliriz. Ona Peygamber tarafından öğretilmiş ve vazedilmiş kaidelerin bütünü anlamını vermek de mümkün gözükmektedir. Hadis ise, bu anlamdaki sünnet malzemesinin yazı ile tesbit edilmiş metinleri demektir. *(İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulu, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları: 25-26)*

Dinin Kaynağı Sünnet:

‘Sünnet’, Kur’an’dan sonra dinin ikinci kaynağıdır. Kur’an’ın nasıl anlaşılması gerektiğini ve nasıl uygulanacağını, vahyin hedeflerini ve örnek insanlık kurumunu ancak Sünnet’le öğrenebiliriz. Kur’an, bir çok konuyu gayet kısa, özlü ve mucmel *(kapalı ve özet)* bir şekilde ortaya koymuştur. Sünnet, bütün bunları açıklar.

Sünnetin en önemli özelliği örneklik oluşturmasıdır. Peygamberin görevi, insanlara indirilen vahyi açıklamaktır, daha doğrusu vahyin ne olduğunu ortaya koymaktır. *(Nahl 44)*

O Peygamberde Allah’a inanan ve ahireti uman bütün insanlar için en güzel örnekler vardır. *(Ahzab 21)*

Sünnet, işte bu örneklik kurumudur. Peygamber ahlâkıyla, İslâmı uygulamasıyla, gidişatı ve tavrıyla insanlar için örnek oluşturmuştur. Peygamberimizin sünneti, vahyin istediği, Allah’ın razı olduğu insan tipinin, yaşama şeklinin göstergesidir.

Sünnet üzerine yapılan uzun münakaşalar, tartışmalar bizim konumuz değil. Ancak şunu söylemek gerekir ki, müslümanların uymakla yükümlü oldukları sünnet, dinen hüküm bildiren, ahlâk ve davranış ilkeleri gösteren, emir ve tavsiye içeren sünnetlerdir. Peygamberimizin bir insan olarak ve içinde yaşadığı toplumun bir âdeti olarak yapageldiği şeyler bu kapsama girmez. Örneğin, bugün hiç kimse sünnet deyince Peygamberimizin kullandığı aletleri veya teknikleri kasdetmiyor. Sünnet, O’nun kullandığı elbise, kap-kaçak, teknik şeyler değil; hüküm bildiren, ahlâkî ilkeler ortaya koyan, emirleri ve tavsiyeleridir. Yani sünnet, onun elbisesinin şekli değil, o elbiseyi dolduran ahlâktır, kulluktur, davranıştır, imandır, takvadır, zihniyettir.

Sünnet konusunda ikinci önemli nokta da, sünnetin sağlam bir yolla bize ulaşmasıdır. Bilindiği gibi Peygamber adına uydurulan bir çok şey, reddedilmesi gereken şeylerdir. Bu gibi şeyleri Peygamberimizin söylediği veya yaptığı kesin olmadığı gibi, onun söylemesi veya yapması da mümkün değildir. *(Ahmed Kalkan, İslam Akaidi: 370-371)*

Vahiy Yönünden Sünnet:

Şunu iyice belirtmek isterizki, sünnet hiç şubhesiz vahy mahsuludur. Hiç mümkün müdür ki, Kur’an-ı Kerim vahy olsun da, hükümlerinin beyanı ve buna göre uygulama şekli beşeri bir keyfiyete bırakılmış olsun. Böyle bir eyleme müsade edilseydi, vaz edilen hükümlerin vahy olmaktan çıkması için yeterli bir sebep olurdu ki, buda uygulama şekliyle beraber

Allah'ın *(c.c.)* dini olmazdı. Halbuki sünnetin vahyiliğini ispatlayan bir çok deliller mevcuttur. Bunları sırasıyla görelim.

1. Kur'an-ı Kerimdeki deliller:

a) Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerimde: "**Ey Peygamber hanımları, evinizde okunan ayetleri ve hikmeti hatırlayınız**" *(Ahzab 34)* buyurmaktadır.
Ayet-i Kerime'den anlaşıldığına göre hikmet, ayetlerden ayrı birşeydir ve okunmaktadır. Buradaki hikmetin sünnetten başka birşey olması düşünülemez.

b) "**Biz sana kitabı ve hikmeti indirdik ve bilmediklerinide öğrettik**". (Nisa 113)
İkinci ayet-i Kerimede ise, hikmet Kur''an gibi indirilmektedir. Öyleyse sünnetin karşılığı olan bu hikmet anlaşıldığı üzere vahyedilmektedir.

c) "**Ey Peygamber** *(s.a.v.)* **acele etmek için dilini hareket ettirme, onun** *(Kur'an)* **toplanması ve okunması bize aittir**". **Biz sana onu okuduğumuz zaman onun kıraatına tabi ol, ondan sonra onun açıklanması yine bize aittir**" *(Kıyyame 17 - 19)*
Burada çok açık bir ifade ile Cenab-ı Hak, vahy yoluyla Kur'an-ı Peygamber'e ilka ettirdikten sonra, yine o Kur'anın açıklanmasını Peygamber vasıtasıyla ona ait olduğunu vurgulamıştıe. Böylelikle Kur'an'ın beyanı olan sünnetinde vahy yolla geldiği anlaşılmaktadır.

d) "**Biz sana, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmedesin diye Kitabı indirdik**" (Nisa 105).
Yine bu ayeti Kerime'de Allah *(c.c.)*, indirmiş olduğu kitabı, Peygamber *(s.a.v.)*'e gösterdiği şekilde hükmede bilsin diye gönderildiğini bildirirken Kur'anı Kerim'e izafeten hüküm verme şekli Allah tarafından gösterilmesi, yine sünnetin vahyi mahsülü oluşunu gösterir.

e) "**Eğer bir şeyde çekişirseniz, onu Allah'a ve Rasulu'ne havale ediniz**" (Nisa 59) demesiyle, ihtilaf ve çekişmenin bu iki vahyin dışında olduğunu ve bunun ancak vahyi mahsülü olan kaynaklarla çözüleceğini bildiriyor. Eğer sünnet vahyi olmayıp Kur'an'ın beşeri bir yorumu olsaydı, beşerin ihtilafını çözmek için ona havale etmezdi. Bilakis Kur'an'ın vahyile yetinirdi.

2) Sünnetten deliller:

a) Rasulullah *(s.a.v.)*: "**Size Allah** *(c.c.)***'ın kitabı ve onun elçisinin sünneti olmak üzere iki şey bıraktım. Onlara sarıldığınız müddetçe ebediyyen sapıklığa düşmeyeceksiniz**" *(el-Hakim, Mustedrek; Malik, Muvatta)*sözüyle Kur'an ve sünnetin, dinin iki temel vahyi kaynağı olduğunu vurgular. Çünkü sünnetin Kur'andan sonra kendisine sarıldığında sapıtmama garantisi olarak gösterilmesi, ancak vahyi ve hidayet kaynağı olmasıyla izah edilebilinir.

b) Peygamberin, "**Haberiniz olsun, bana Kur'an ve onunla birlikte misli verildi**" *(Ebu Davud, Sünen, no 4604)* demesi, sünnetin vahyi yönüyle Kur'anın mesabesinde olduğunu gösterir.

c) Evzai *(öl.187)* Hasan b. Atiyye'den şöyle dediğini nakleder: "**Vahy, Rasulullah'a** *(s.a.v.)* **inerdi. Onu tefsir eden sünneti de ona Cebrail getirirdi**" *(Darimi)*
Diğer bir rivayette ise, "**Cebrail Rasulullah'a** *(s.a.v.),* **aynen Kur'an-ı indirdiği gibi sünnetide indirdi ve ona Kur'an-ı öğrettiği gibi onu da öğretirdi**" *(es-Suyuti, Miftahu'l-Cenne)* gibi, Selef'ten nakledilen rivayetlerde sünnetin ne şekilde vahyedildiği belirtilmiştir.
Bununla beraber Kur'an'dan ayrı olarak vahyedilen sünnetin Kur'an-ı beyan etmesi dışında, sünneti bize öğreten Hz. Peygamberin, bir beşer olarak, dünya görüşüne sahip olması gerekir. Buna ek olarak bazı beşeri hallerinin bulunması da beşer olduğunun bir göstergesidir. Bunların vahy dışında kalması gayet tabiidir. Binaenaleyh Nebevi sünnetin, nelerin vahiyden olduğu ve nelerinde vahyin dışında kaldığını bilmek için bir ayırıma gitmemiz kaçınılmazdır. Bu ayırım da şöyledir:
1. Peygamber olarak Muhammed *(s.a.v.)*
2. İnsan olarak Muhammed *(s.a.v.)*
Bu şekilde yaptığımız ayırımının delili, şu ayeti kerimede yer almaktadır: " **Ey Rasulum, deki; "Ben de sizin gibi bir beşerim, ancak bana vahyolunuyor**" (Kehf 110).
Görüldüğü gibi, ayetin birinci kısmı onun insan olma yönünü, ikinci kısmı ise, kendisine vahyedilmesi hasebiyle Peygamber olma yönünü ele almaktadır. Dolayısıyla Peygamberin sahib olduğu bilgiyi böylelikle ikiye ayırıyoruz: Bunlarda vahye dayanan bilgiyle, yaşadığı toplumdan aldığı, tecrübeye dayanan bilgidir.
Bu bağlamda vahye dayalı sünnet içerisine giren ve girmeyen sahaları görelim.

a) Vahyin içine giren sahalar:

1) Helal ve Haramlar
2) İbadetler
3) Ukubat *(hadler)*
4) Muamelat *(akidler)*
5) Ahlaki konular
6) Akideye ve gaybiyata ait konular
7) Peygamberin *(s.a.v.)* hususi halleri
Bu gibi sahalar veya konular Kur'an-ı Kerim'de geçmesine rağmen bunların tafsilatı ve beyan edilmesi sünnete bırakılmıştır. Ayrıca sünnet, Kur'anda geçen bu konularla ilgili müstekil hükümler getirme yetkisine sahib olmuştur.

b) Vahyin dışında kalan sahalar:

1) Yaratılışla ilgili haller. *(Bunlar beşeri hallerdir. Oturup kalkma, yeme içme, nefsi ve bedeni ihtiyaçlar ve benzeri durumlar)*
2) İstişareye açık konular. *(Hakkında her hangi bir nas gelmemiş ve müslümanların müşaveresine bırakılmış idari ve içtimai konular)*
3) Kaza-i hükümlerde hakimin tasarrufları. *(yani içtihadları)*
4) Dünya işleri. *(Ordu tanzimi, ziraat işleri, eğitim metodları, tıbbı müdahaleler ve tedavi usülleri, yeni teknolojiden istifade etme ve tecrübeye dayanan uygulamalar)*
Bunlara delil olarak, hurma ağaçlarını aşılama kıssasında "**Siz dünya işlerini benden daha iyi bilirsiniz**" *(Sahih i Muslim)* demesiyle Peygamber, bunları vahyin dışına çıkarmıştır. Yine başka bir delilde; Bedir savaşına giderken Peygamber *(s.a.v.)*'in orduyu indirdiği mevkiinin vahye dayanmadığını öğrenen ve akabinde Peygamber *(s.a.v.)*'in; "**Harb hileden ibarettir.**"demesinden ve bunun kendi görüşü olduğunu beyan etttikten sonra; Hubab b. el-Munziri'nin itirazı dolayısıyla Peygamberin ordunun mevkii değiştirmeleri" *(Siretu'bni Hişam)* gibi rivayetler açıkça bu gibi sahaların vahyin dışında kaldığını göstermektedir.
Ancak mezkur sahalar her ne kadar vahyin dışında kalıp, bunların tasarruf ve uygulanmasında ferd ve topluma muhayyerlik verilmişse de bazı durumlarda şer'i müdahale söz konusu olabilmektedir. Şayet mubah olan işlerden biri, vahyile ilgili bir hükümle bağlantısı olursa, şer'i hükmün gereğini uygulamak durumundayız. Örneğin; yeni teknolojinin nimetlerinden biri olan internetin faydalı ve müsbet yönlerinden istifade

ederken, zararlı ve menfi yönleri bizi, şer'i bir mahzurla karşı karşıya getirebilir. Dolayısıyla bu bağlantıyı çok iyi kurmak zorundayız.

Sünnetin Hüküm Kaynağı Olduğunu Gösteren Deliller:

Sünnetin, Kur'ân-ı Kerim'den sonra, ikinci asli delil olduğunda görüş birliği vardır. Bu yüzden Peygamber'e nispeti sabit ve sahih olan sünnetin gereğine göre amel etmenin vücubu üzerinde bütün bilginler ittifak etmiştir.

Onlar bu konuda Rasûlullah *(s.a.v)*'a itaatı emreden, onu sevmenin Cenab-ı Hakkı sevmek olduğunu bildiren, ona karşı gelenlere şiddetli tehditler bildiren âyetlere dayanırlar. Bu âyetlerden bir kaçı şunlardır:

"**Âllah'a itaat edin, Rasûle itaat edin ve kötülüklerden sakının**" (Mâide: 92).

"**Kim Rasûle itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur**" (Nisâ': 80).

"**Peygamber size ne verdiyse onu alın ve size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir**" (Haşr: 7).

"**De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir**." (Âlu İmrân: 31).

Anlaşmazlıklarda Peygamber'in hakem yapılıp, vereceği karara uyulması gerektiği şöyle belirlenir:

"**Hayır, Rabbine yemin olsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar**." (Nisâ: 65).

Allah'ın hükmü gibi, Peygamber'in sünnetinin de bağlayıcı olduğu ve bunlara dayanan bir hükme karşı gelmenin sapıklık sayıldığı şöyle tespit edilir:

"**Allah ve Rasûlu bir işte hüküm verdiği zaman, artık mü'min bir erkek ve kadının, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlune karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur**" (Ahzâb: 36).

Rasûlullah (s.a.v.)'in emrine aykırı davranmanın sonuçlarına bir âyette şöyle yer verilir:

“**Bu yüzden onun** *(Allah Rasûlunün)* **emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok acı bir ozap isabet etmesinden sakınsınlar**” (Nûr: 63).

Peygamber'in hayatında ve vefatından sonra ashab-ı kiram onun sünnetine uymak gerektiğinde birleşmişlerdir. Sahabe, Allah elçisinin emir ve yasaklarına uyuyor, helal dediğini helal, haram dediğini haram olarak kabul ediyordu.
Nitekim Muaz b. Cebel (r.anh) Yemen'e vali olarak giderken, orada; Allah'ın kitabı ile hüküm vereceğini, bunda bulamazsa Rasûlünün sünnetine başvuracağını belirtmiştir. Bunu işiten Peygamber'in rızasını açıkladığı nakledilir. *(Tirmizi, Ahkâm: 3; Ahmed b. Hanbel, Musned: 5/230, 236, 242; Şâfiî, el-Umm, 7/273)*
Diğer sahabiler de, herhangi bir mesele hakkında Kur'ân'da bir hüküm bulamadıkları zaman Peygamber'in sünnetine başvuruyordu. Ebû Bekir, bir olay hakkında bildiği bir hadis yoksa, bunu sahabe topluluğuna arz eder, o konuda bir hadis bilenin olup olmadığını öğrenmeye çalışırdı. Ömer'in, tabiîlerin ve bunları izleyen Tebe-i tâbiîn'in metodu da böyledir.
Kur'ân-ı Kerîm'de, Peygamber (s.a.v)'in Allah'tan vahiy alarak konuştuğu belirtilir.
”**O, kendiliğinden konuşmamaktadır. O'nun konuşması ancak indirilen bir vahiy iledir**” (Necm: 3, 4).

”**Sana Allah'ın bol nimet ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir takımı seni saptırmaya çalışırdı. Halbuki onlar, kendilerinden başkasını saptıramazlar, sana da bir zarar veremezler. Allah sana Kitab ve Hikmeti indirmiş ve bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın sana olan nimeti büyüktür**.” (en-Nisâ': 4/113).

Diğer yandan Kur'ân âyetleri, Peygamber'e iman edilmesini açıkça bildirir. Şu âyette Allah'a ve Rasûlune imanın yan yana zikredildiği görülür:

”**Âllah'a ve okuyup yazması olmayan** *(ummî)* **Peygamber'e iman edin; o Peygamber de Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmiştir ve ona uyun ki hidayete eresiniz**.” (A'râf: 158).
Başka bir âyette de şöyle buyurulur:
"Âllah ve peygamberine iman eden mu'minler peygamberlerle birlikte bir işe karar vermek için toplandıklarında, ondan izin almaksızın gitmezler." *(Nûr: 62)*

Sünnetin Kitab'a Göre Yeri ve Fonksiyonu:

Kitab ve sünnette yer alan hükümler karşılaştırıldıkları zaman şu dört şekil ile karşılaşılır:

1. Sünnet, Kur'ân'daki hükmün aynısını getirir, böylece onu destekler ve güçlendirir. Bununla aynı konuda iki delil oluşur. Biri hükmü tespit eden esas delil, diğeri ise teyit edici sünnet delilidir. Örnek:
Kur'ân'da; "**Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız sebenlerle yemeyin. Karşılıklı rızaya dayanan ticaret yoluyla olması bunun dışındadır**." (Nisâ: 29) buyurulur.

Aynı konuda ki şu hadis yukarıdaki âyeti teyit etmektedir:
"**Müslüman bir kimsenin malı,** *(başkasına)* **onun gönül hoşnutluğu olmadıkça helâl değildir**." *(Ahmed b. Hanbel, Musned: 5/72)*

Aşağıdaki âyette hadis arasında da benzer teyit ilişkisini görmek mümkündür. Âyette; "**İşte, Rabbin zulmeden beldelerin halkını yakaladığı zaman böyle yakalar. Çünkü onun yakalaması çok acı ve çetindir."** (Hûd: 102) buyurulur.

Şu hadis aynı anlamı destekler:
"**Allah zâlime muhlet verir, sonunda onu cezalandırınca da artık iflah olmaz**" *(Buhârî, Tefsîrul-Kur'ân: 2/5; İbn Mace, Fiten: 22)*

2. Sünnet, açıklanmaya muhtaç Kur'ân âyetlerine açıklayıcı hükümler getirir:
Sünnet, Kur'ân'ın mücmel veya müşkil olan yani kapalı ve anlaşılması güç olan lafızlarını açıklar.
Meselâ; "**Namazı kılın, zekâtı verin**" emrinde namaz ve zekâtın neden ibaret olduğu, şartları, miktar ve ifa şekilleri yer almaz. İşte mücmel olan bu terimler sünnet tarafından açıklanır. Yine; "**Ramadanda sabahın beyaz ipliği siyah iplikten ayrılıncaya kadar yeyin, için**" (Bakara: 187). Peygamber (s.a.v.) buradaki beyaz iplikten sabahın aydınlığının, siyah iplikten gecenin karanlığının kastedildiğini bildirmiştir.
Sünnet, âmm *(genel anlam ifade eden)* lafızların hükmünü tahsis eder. Âyette; "**Bunların dışında kalanlar size helal kılındı**" (Nisâ: 24) buyurulur.
Şu hadis, yukarıdaki âyeti tahsis etmiştir; "**Kadın, halası, teyzesi, erkek veya kız kardeşinin kızı üzerine nikâhlanamaz. Bunu yaparsanız,**

hısımlık bağlarını koparmış olursunuz." *(Buhârî, Nikâh: 27; Muslim, Nikâh: 37, 38)*
Mutlak lafzı tahsis eder: Âyette şöyle buyurulur: "**Hırsızlık yapan erkek ve hırsızlık yapan kadının ellerini kesin**" (Mâide: 38).
Burada sağ elin mi sol elin mi kesileceği belirtilmemiştir. İşte sünnet bunu "**sağ eli ve bilekten kesme**" şeklinde kayıtlamıştır.

3. Sünnet, Kur'ân'da yer alan bazı hükümleri nesheder, meselâ; "**Birinize ölüm gelince, eğer bir hayır bırakacaksa, anaya, babaya, yakınlara münasip şekilde vasiyette bulunmak, Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur**." (Bakara: 180).
Bu âyetin hükmü; "**Varise vasiyet yoktur**" *(Buhârî, Vasâyâ: 6; Ebû Dâvud Vasâyâ: 6)* hadisi ile neshedilmiştir.

4. Sünnet, Kur'ân'da bulunmayan meseleler hakkında hükümler getirir. Ninenin miras hakkına sahip oluşu, fıtır sadakası ile vitir namazının vacip oluşu, "muhsan" olarak zina edenin recm edilmesi, "âkile"nin diyete katılmakla yükümlü tutulması gibi hükümler Kur'ân'da olmayan, fakat sünnetle getirilen hükümlerdendir.*(Z. Şa'ban, a.g.e., s. 85)*
Yine bir kadını hala veya teyzesi ile bir nikâh altında birleştirmenin yasaklanması, azı dişli yırtıcı hayvanların ve pençeli kuşların etlerinin haram kılınması, erkeklere altın takmanın ve ipekli giymenin yasaklanması sünnetle sabit olmuştur.
Kur'ân'da yalnız süt ana ve süt kardeş için konulan evlenme yasağının kapsamı (Nisa 23), "**Neseb ile haram olan süt ile de haram olur**" hadisi ile *(Buhârî Şehadât: 7; Muslim, Radâ: 1)* genişletilmiştir.

İmam Şâfiî, er-Risâle adlı usûle dair eserinde, sünnetin üç türlü olduğuna karşı çıkan bir ilim adamı bilmiyorum, dedikten sonra bu üç hususu şöyle belirtir.

1) Allah Teâlâ bir konu hakkında âyet indirir. Peygamber de Kur'ân'ın bildirdiğini olduğu gibi açıklamıştır.

2) Allah'ın indirdiği mücmel olur ve Allah elçisi bundan Yüce Allah'ın kasdettiği anlamı açıklar.

3) Kitapta yer almayan bir konuda Allah'ın elçisi hüküm koyar. Çünkü bu konuda Cenab-ı Hak kendisine yetki vermiştir. Bazı bilginler, Peygamber'in koyduğu sünnetin Kur'ân'da mutlaka bir aslı olduğunu söylemiştir.

Nitekim, namazın aslı Kur'ân'la emredilmiş, ayrıntı sünnete bırakılmıştır. Yine alış-veriş ve diğer konularda da sünnetler koydu.
Çünkü Allah Teâlâ; "**Mallarınızı aranızda bâtıl yollarla yemeyin**" (Nisâ: 29),
"**Âllah alış-verişi helal, ribayı haram kılmıştır**" (Bakara: 275) buyurmuştur.
Hz. Peygamber, namazı açıklaması gibi diğer konuları da Allah Teâlâ adına açıklamıştır. Kimisi de, sünnet, Allah tarafından Rasûlunün kalbine atılan hikmettir. Bu şekilde kalbe atılan onun sünneti olmuştur. *(eş-Şafii, er-Risâle, tahkik: Ahmed Muhammed Şakir, Mısır 1309, s. 91)*

Sünnete Muracaat Kur'ân'ın Emridir:

Kur'ân-ı Kerîm açısından, sünnet, İslâm Dinî'nin vazgeçilmesi, ihmal edilmesi mümkün olmayan fevkalâde ehemmiyetli bir kaynağıdır.
Pek çok âyette Cenâb-ı Hakk sünnet'in ehemmiyetini dile getirerek, mü'minlerin sünnet'e başvurmasını, Kur'ân'la birlikte sünnet'i de göz önüne almasını emreder. Bu âyetlerden bâzılarını kaydediyoruz:

* Şu âyette sünnette gelen emirlere itaatten başka, ihtilafların hallinde sünnete de başvurulması emredilmektedir:

"**Ey imân edenler! Allah'a itaat edin Peygambere ve sizden buyruk sâhibi olanlara itaat edin. Eğer bir şeyde ihtilafa düşer anlaşamazsanız -***Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız***- o meselenin hallini Allah'a ve Peygamber'e bırakın. Bu hayırlı ve netîce itibariyle en iyi yoldur**" (Nisa: 4/59)

* Şu âyette, Sünnet'in bulacağı çözüme gönül hoşluğuyla uyulması "imanın şartı" ilan edilmektedir:

"**Biz her peygamberi ancak Allah'ın izniyle itaat olunması için gönderdik... Hayır, Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem tayin edip, sonra da senin verdiğin hükmü, içlerinde bir sıkıntı duymadan** *(yani tam bir memnuniyetle)* **olduğu gibi kabul etmedikçe inanmış olmazlar**" (Nisa: 64-65).

* Şu âyet, Sünnet'e uymayı, Kur'ân'a uyma ayarında ilan etmektedir:

"**Peygamber'e itaat eden Allah'a itaat etmiş olur**" (Nisâ: /80).

* Şu âyet, Sünnet'in açıklık kazandırdığı bir meseleye başka bir açıklık getirmeyi şiddetle yasaklar:
"**Allah ve Peygamberi bir şeye hükmettiği zaman, inanan erkek ve kadına artık, işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz. Allah'a ve Peygambere baş kaldıran şubhesiz apaçık bir şekilde sapmış olur**" (Ahzâb, 36).

* Şu âyet, Sünnet'e muhâlefet edenlerin mâruz kalacağı fitneyi haber verir:
"**O'nun buyruğuna aykırı hareket edenler, başlarına bir belanın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar**" (Nur: 63).

* Şu âyet, mü'minin en büyük ideali olan "Allah'ın sevgisine mazhar olma"yı Sünnet'e uyma şartına bağlar:
"(Ey Rasulum, mü'minlere şöyle) **söyle: Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun, ta ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin**" (Âl-i İmrân: 31).

* Şu âyet, her hususta en güzel örneğin Sünnet'te mevcut olduğunu belirtir:
"**Ey imân edenler, andolsun ki, sizin için Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Rasûlullah'ta en güzel örnek vardır**" (Ahzâb: 21).

Biz yukarıda meâlen kaydettiğimiz âyetlerde geçen "peygamber" lafızlarını "sünnet" olarak ifâde ettik. Zira âlimler, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın vefatından sonra "bu çeşit âyetlerde geçen "Allah'a başvurmak"ı Kur'ân'a başvurmak, "Rasul'e başvurmak"ı da Sünnet'e başvurmak olarak anlamışlardır. Kıyâmete kadar gelecek bütün insanlara hitabeden Kur'ân'ın bu emirlerini, kelimelerini lügat mânalarıyla anlamak mümkün değildir, zira, meselelerimizin çözümünde âyet-i kerîme dışında Allah'a müracaat yolu bizlere kapalıdır.

Sünnetin Kur'ân-ı Kerîm'i Beyân Fonksiyonu

Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'e Allah tarafından yüklenen mühim vazîfelerden biri de Kur'ân-ı Kerîm'i "beyân etmek"tir. İşte bir âyet:
"(Habîbim), **Biz sana da Kur'ân'ı indirdik ta ki insanlara, kendilerine ne indirildiğini beyân edesin***(açıkça anlatasın)* **ve ta ki, onlar da iyice fikirlerini kullansınlar**" (Nahl: 44, 64)

Peygamberimiz *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a yüklenen bu "beyan" vazîfesi

nedir?
Bu kelime Arabçada, izâh, şerh, izhâr ve teblîğ mânalarına gelir. Teblîğ'i duyurma olarak anlarsak diğerlerini de "açıklama" olarak ifâde edebiliriz.
Öyle ise Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a başlıca iki vazîfe verildiği görülür:
1- Teblîğ,
2- Açıklama,

Kur'ân'da beyân kelimesinin "açıklama" mânasına galebe çaldığı, çoğunlukla bu mânada kullanıldığı görülmektedir.

Mevzuumuzun anlaşılması için şöyle bir sorunun cevabını arayalım:
Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm) "beyân et"* emrini yerine getirdi mi getirmedi mi? Cevabımız elbette ki müsbettir. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* Rabbisinin bütün emirleri meyanında teblîğ emrini de eksiksiz yerine getirmiştir. Aksini söylemek cehaletin ötesinde iftira ve küfür olur.
Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın insanlara Kur'ân ve teblîğ'den ayrı olarak sunduğu beyân sünnettir.
Bazı usulcülerimiz, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın beyan vazîfesini iki kısımda mütelâa etmişlerdir, yani sünnet iki kısımdır:

Birinci Kısım Sünnet: Kur'ân-ı Kerîm'in kapalı âyetlerini açıklar, anlaşılır, tatbîk edilir hâle getirir.
İkinci Kısım Sünnet: Kur'ân'da olmayan yeni ahkâm ve âdab getirir. Her iki hususla ilgili ikna edici açıklamalar yapılmış, örnekler verilmiştir.

Kelam ve fıkıh âlimlerince, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, hem fiili ve hem de sözleriyle tahakkuk edeceği belirtilen birinci kısım beyanın gereğini bizzat "namaz", "zekat" ve "hacc" gibi dinin ana umdelerinden misal verilmektedir.
Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerîm, namaz kılın diye emreder, ama, namazın başlama ve bitme vakitlerini, her namazda kaç rekat kılınacağını, rükünlerin nasıl eda edileceğini vs. belirtmez.
Keza, zekat için de aynı durum: Kur'ân: Zekat verin emreder, ama kimler verecek, hangi mallardan ne miktar verilecek, ne zaman verilecek gibi pek çok sorumuz cevapsız kalır. Hacc için de durum böyle: Hacc yapılacak ama nasıl? Ömürde kaç sefer, nerelere kaçar sefer tavaf edilmeli? Arafat'ta vakfe ile ilgili teferruât nasıl olmalı? vs. Bunların teferruâtı Kur'ân'da yoktur.
Bu teferruâtı Cenâb-ı Hakk, dinin ikinci kaynağına bırakmıştır. Rasûl-u

Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine havale etmiştir Hadîslerde belirtildiği üzere, Cebrâil *(aleyhisselam)*'den Kur'ân'ı taallüm ettiği *(öğrendiği)* gibi Sünneti de taallüm eden Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*:
"Namazı ben nasıl kılıyorsam, benden gördüğünüz gibi kılın"; keza: "**Hac'la ilgili menâsiki***(rükünleri teferruatı)* **benden alın**" emretmiştir.
Hadîs kitapları, keza, zekatla ilgili teferruatın beyânıyla doludur.
Kendisine, beş vakit namazdan her birinin başlama ve bitme zamanlarını soran bir bedeviye, Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* açıklama yapmaz. "**Bizimle namaz kıl**"der.
Birinci gün, her namazın ilk vaktinde, ikinci gün de son vaktinde olmak üzere iki gün namaz kıldırdıktan sonra: "**Her namazın vakti bu iki an arasındaki zamandır**" diye soru sorana açıklamada bulunur.

Kur'ân-ı Kerîm'in emirlerini tatbîk edebilmek için sünnete olan ihtiyacın zaruretini belirtme sadedinde verilen misallerden biri de cezalarla ilgilidir: Âyet "Erkek veya kadın her hırsızın elinin kesilmesini" emreder. Ama nisabı, şartları belirtmez. Emre göre, bir tek yumurtayı çalanın elini kesmek icabeder. Halbuki Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, buna nisab beyan etmiştir:
Elin kesilmesi için çalınan şeyin, en az dörtte bir dinar değerinde olması gerekir.

İslâm Dinî'nin bütünlüğünü kazanması açısından Sünnet'in beyanına olan ihtiyacın ehemmiyetini tebarüz ettirmek için bazı âlimler şöyle demiştir: "Şâyet muhaddisler, sünnetin zabt ve toplama işini yerine getirmemiş, kaynaklarından ortaya çıkarmamış, Hadîsi intikal ettiren senet ve turûka itina göstermemiş olsaydı şeriat yok olur, ahkâm ortadan kalkardı. Çünkü şeriat, muhafâza edilen merviyattan vucuda getirilmiş, nakledilen sünenden tedvîn edilmiştir..."

Sünnetin Hüküm Koyma Fonksiyonu:

Sünnet, bir kısmıyla *-belirttiğimiz üzere-* Kur'ân-ı Kerîm'i beyan fonksiyonunu yerine getirirken, ikinci bir kısmıyla da Kur'ân'da olmayan ahkâmı ve âdabı vazetmektedir.
Sünnet bu yönüyle de, din için, önceki hizmeti kadar, vazgeçilmesi mümkün olmayan bir ehemmiyet taşır. Zira, dinimizin pek çok meselesi

kaynağını sünnette bulur.
Sünnetin bu yönünü, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* muhtelif hadîslerinde ifade eder.
Bir hadîs şöyle:
*"***Bana Kitab ve beraberinde bir o kadar da sünnet verildi***"*.
Hattâbî, bu hadîsi açıklarken:
"**Rasûlullah** *(aleyhissalâtu vesselâm)***'a metluv ve zâhir olan Kur'ân vahyi kadar da gayr-i metluv ve bâtın olan vahiy gelmiştir**" dedikten sonra "**Peygamber** *(aleyhissalâtu vesselâm)***'e, kendisine tanınan Kur'ân'ı beyân etme... Kur'ân'da zikri geçmeyen hükümleri ona ilâve etme iznine de sâhiptir**" der.
Nitekim, İslâm şeriatına Sünnet'in ilâve ettiği o kadar çok hüküm olmuştur ki, İslâm binasına Kur'ân ve Sünnet'in aynı derecede iştirakini ifade için bâzı âlimler: "**Kitap, Sünnet'e bir yer bırakmıştır. Sünnet de Kitaba, bir yer bırakmıştır**" demişlerdir.
Nitekim; Kur'ân'da olmadığı halde hadîsle beyan edilen haramlar, hükümler vardır:
"**Kadının teyze veya halası üzerine nikahlanmasının tahrimi, ehlî eşek ve parçalayıcı dişleri olan vahşî hayvan etinin tahrimi, kâfire mukabil müslümanın öldürülmeyeceği, Medîne'nin haram kılınması, müslümanların** *(fakir, zengin, âlim câhil ayrımı yapılmadan)* **aynı zimmete sâhip olmaları**..." gibi.
Bunların hepsi Peygamber'in sözlerine dayanır. Bâzı İslâm âlimleri sünnetin hüküm koyma yetkisini Kur'ân-ı Kerîm'inkine eşit bir imtiyaz olarak görür ve şöyle der:
"**Rasûlullah** *(aleyhissalâtu vesselâm)***'tan herhangi bir mesele sabît olmuşsa bununla amel edilir, sünneti** *(amelden önce)* **Kur'ân'a arzedib onunla mutâbakat aramaya hâcet yoktur, zira Sünnet, amel hususunda, tek başına hüccettir**".

Serahsî bu durumu "**Rasûlullah** *(aleyhissalâtu vesselâm)***'tan rivâyet edilen sahîhle amelin terkedilmesi haramdır, tıpkı, hilâfıyla amel etmenin haram olması gibi**" diyerek ifâde etmiştir.

Kur'anın Haricinde Peygambere *(s.a.v.)* Vahyedildiğine Dair Kur'andan Deliller:

1- Peygamber Efendimiz *(s.a.v.),* Medine'de bir müddet *(17 ay kadar)* Beyti Makdis'e doğru namaz kıldı.
Halbuki Kur'an'da böyle bir emir olmadığına göre bu emir vahyi gayri metluv *(Hadis-i Kudsi)* olan sünnet ile olmuştur. Zira namazda Rasulullah'ın ictihadı ile Kudüs'e yöneldiğini söylemek sahih olmaz. Kıblenin değiştirilmesinden bahseden;

"(Ey Muhammed!) **Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu** *(yücelerden haber beklediğini)***görüyoruz. İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir.** *(Ey müslümanlar!)* **Siz de nerede olursanız olun,** *(namazda)* **yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki, ehl-i kitab, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah onların yapmakta olduklarından habersiz değildir."** (Bakara 144.) ayeti, daha önce Beytul Makdis'in kıble olmasının emredildiğini ifade eder.
Bu ayetten bir önceki ayette;
"**Senin** *(arzulayıp da şu anda)* **yönelmediğin kıbleyi** *(Kâbe'yi)* **biz ancak Peygamber'e uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenden ayırdetmemiz için kıble yaptık.**
Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir."(Bakara 143) buyrularak, önceki kıble tayini de Allah'a atfedilmektedir.

Ayet açıkça, beyti makdis'in ilk kıble yapılmasının Allah Azze ve Celle'nin emriyle olduğunu göstermektedir. Bu emir Kur'an'ın hiçbir yerinde yer almadığına göre vahy-i gayri metluv olan sünnet ile verilmiştir.
Demek ki, Peygamber *(s.a.v.)*'in emirlerinin Kur'an'da yer alıp almadığına bakılmaksızın Müslümanların Rasulullah *(s.a.v.)*'i takip edip etmeyeceklerini sınamak için bazen bu tür emirler verilmiştir.

2- Bir defasında Peygamber *(s.a.v.)*, eşlerinden Hafsa (r.anha)'ya bir sır söyledi. O ise sırrı bir diğer şahsa ifşa etti. Rasulullah *(s.a.v.)* bu sırrın eşi tarafından ifşa edildiğini öğrenince ondan bir açıklama istedi.
Eşi, peygamber *(s.a.v.)*'e bunu kimin söylediğini sordu.
Rasulullah *(s.a.v.)* bunun kendisine Allah tarafından haber verildiğini söyledi.
Bu hadise Kuran'da şöyle anlatılıyor;

“**Hani peygamber zevcelerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Bunun üzerine o zevce bunu haber verip Allah da ona bunu açıklayınca,** *(peygamber)* **bunun ancak bir kısmını bildirmiş, bir kısmından vazgeçmişti. Artık bunu kendi eşine söyleyince o zevce; “Bunu sana kim haber verdi?” dedi. Peygamber de; “her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan** *(Allah)***haber verdi” dedi**.” (Tahrim 3)

Kur’an’da, bu ayette geçen o hanımının ifşa ettiği haber açıklanmadığı gibi, Peygamber Efendimiz*(s.a.v.)*’in söylediği söz de zikredilmemiştir. Şu halde o vahyi gayri metluv olan sünnet ile haberdar edilmiştir.

3- İslam'ın ilk yıllarında müslümanlar ramazan ayında iftardan sonra kısa süreliğine de uyurlardı. Bu esnada kişinin eşiyle cinsi münasebette bulunmasına müsaade edilmezdi. Bu sebeple bir kimse iftardan sonra kısa bir süre uyur, tekrar uyanırsa gece istirahati boyunca oruçlu olmamasına rağmen eşiyle cinsi münasebet fırsatını kaybederdi. Bu kural peygamber *(s.a.v.)* tarafından konulmuş olup Kuran-ı Kerim'de yer almıyordu.

Ancak bazı Müslümanların bu kuralı çiğnemeleri üzerine Allah Azze ve Celle bu kişileri önce azarlayan ayetleri indirdi, daha sonra da bu hüküm neshedilerek Müslümanlara iftardan sonra da eşleriyle cinsel munasebette bulunabileceklerine dair ruhsat verildi. Bu hadise şu ayette anlatılır;

"**Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tevbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık** *(ramazan gecelerinde)* **onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliği** *(aydınlığı),* **siyah ipliğinden** *(karanlığından)* **ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın...**"(Bakara 187)

Bu ayet, Ramadan ayında geceleri kişinin eşiyle cinsi münasebette bulunmasının önceleri caiz olmadığını göstermekte, bu ayet nazil olmadan önce ramazan ayı gecelerinde cinsi münasebette bulunan kişilerin yaptıkları fiil "kendilerine kötülük" olarak tavsif edilerek ihtarda bulunulmakta, "**O size acıdı ve tevbenizi kabul etti**" ifadesi, onların bu fiillerinin günah olduğunu belirtmektedir…

Bütün bu hususlar şunu göstermektedir ki; ramazan gecelerinde cinsi münasebete ilişkin daha önceki yasak "yetkili biri" tarafından yürürlüğe konmuş olup, Müslümanların buna riayet etmesi mecburi idi. Halbuki Kuran-ı Kerim'de ilgili yasağa dair hiçbir ayet bulunmamaktadır. Bu yasak sadece Peygamber*(s.a.v.)* tarafından ortaya konmuştur.

4- Uhud savaşı münasebetiyle Bedir savaşında meydana gelen olayları hatırlatmak üzere bazı ayetler nazil oldu. Bu ayetlerde, Allah'ın mü'minlere nasıl yardım ettiği, onlara yardım için melekler göndermeyi vaad ettiği ve bunu fiilen ne şekilde yaptığı anlatılmaktaydı.

Bu ayetler ve meali şöyledir;
"**Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedir'de de size yardım etmişti. Öyle ise, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız. O zaman sen, muminlere şöyle diyordun: İndirilen 3 bin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir? Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız, onlar** *(düşmanlarınız)* **hemen şu anda üzerinize gelseler, Rabbiniz, nişanlı beş bin melekle sizi takviye eder. Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı. Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah katındandır.**" *(Al-i İmran 123-126)*

Bu ayetlerdeki " **Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı**"

ifadesi meleklerin yardımıyla müjdelemeyi Allah'a atfetmektedir.

Demek ki, söz konusu yardım müjdesi bizatihi Allah tarafından verilmiştir. Ancak bedir savaşı esnasında verilen bu müjde Kur'an'da geçmemektedir…

Aynı şekilde Peygamber s.a.v'in sözü başka bir örnekte "Allah'ın sözü" olarak kabul edilmiştir. Peygamber *(s.a.v.)*'in diğer sözlerinden bu sözleri ayıran şey, onun Kuran'da yer almayan hususi bir vahiyle kendisine bildirilmiş olmasıdır. İşte buna vahy-i gayri metluv denilir.

5- Uhud savaşıyla ilgili başka bir duruma işaret edilerek Kuran-ı Kerim'de şöyle buyrulur;
"**Hatırlayın ki, Allah size, iki taifeden** *(kervan veya Kureyş ordusundan)* **birinin sizin olduğunu vadediyordu; siz de kuvvetsiz**

olanın *(kervanın)* **sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve (***Kureyş ordusunu yok ederek)* **kâfirlerin ardını kesmek istiyordu.**" (Enfal 7)

Bu ayette işaret edilen "**iki taifeden biri**" Ebu Sufyan'ın Suriye'den gelmekte olan ticaret kervanıydı. Diğer taife ise Mekke'li müşriklerden oluşan Ebu Cehil Komutasındaki orduydu. Üstteki ayetin ifadesine göre Allah, muminlere bu iki taifeden birine karşı zafer kazanacaklarını vaad etmişti.
Müslümanlar kervanı ele geçiremediler, fakat Ebu Cehil komutasındaki orduya karşı olan savaşı kazandılar. "**Allah size, iki taifeden** *(kervan veya Kurayş ordusundan)* **birinin sizin olduğunu vadediyordu**" ifadesindeki vaad Kur'anda geçmemektedir. Bu vaad, Müslümanlara peygamber *(s.a.v.)*tarafından herhangi bir ayete referansta bulunulmadan ifade edilmişti.

6- Nadir oğulları ile olan hadise esnasında –*ki onlar Medine'de meşhur bir Yahudi kabilesi id*i- bazı müslümanlar, onların kalelerinin çevresindeki hurma ağaçlarını, düşmanı teslim olmaya zorlamak amacıyla kesmişlerdi. Savaş sona erince bir kısım Yahudiler ağaçların kesilmesine itiraz ettiler. Kuran-ı Kerim onların itirazlarına şu ayetle cevap verdi;
"Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve O'nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir."(Haşr 5)

Bu ayette müslmanların, ağaçları "Allah'tan alınan bir izinle" kestikleri doğrudan ifade edilmiştir.
Fakat hiç kimse savaş esnasında ağaçların kesilmesine müsaade onucunda bu olayın olduğuna dair Kuran-ı Kerim'de geçen hiçbir ayet gösteremez.

7- Peygamber *(s.a.v.)*'in Zeyd Bin Harise'yi evlatlık olarak edindiği malumdur. Zeyd, Zeyneb binti Cahş'la evlendi. Bir süre sonra onların ilişkileri zorla yürümeye başladı. Nihayetinde Zeyd, Zeyneb'i boşadı. Cahiliye döneminde evlatlık edinilen oğul, her bakımdan öz oğul gibi muamele görürdü. Kur'an-ı Kerim ise evlatlık kimsenin gerçek evlat gibi muamele göremeyeceğini ilan etti.
Allah, evlatlık hakkındaki cahiliye anlayışını yıkmak için Peygamber *(s.a.v.)*'e evlatlık edindiği Zeyd Bin Harise'nin Zeyneb'den boşanmasından sonra Zeyneb'le evlenmesini emretti.

Rasulullah *(s.a.v.)*başlangıçta cari adetler sebebiyle biraz gönülsüzdü. Çünkü evlatlık edindiği birinin boşadığı eşiyle evlenmek utanılacak bir işti. Fakat Rasulullah *(s.a.v.)*Allah'tan hususi bir emir alınca Zeyneb'le evlendi.

Bu olay Kuran-ı Kerim'de şu şekilde ifade edilmiştir;

"(Rasûlum!) **Hani Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye: Eşini yanında tut, Allah'tan kork! diyordun. Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana lâyık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlâtlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde** *(o kadınlarla evlenmek isterlerse)***muminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir.**"(Ahzab 37)

Bu ayetteki "Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyorsun" ifadeleri, Zeyd'in boşanmasından onun Zeyneb'le evleneceğini Peygamber *(s.a.v.)*'e Allah'ın haber verdiğini göstermektedir…
Ancak bu bilgi Kur'an'da geçmemektedir ve bu, Rasulullah *(s.a.v.)*'e gayri metluv vahiy kanalıyla iletilmiştir. "**Biz onu sana nikahladık**" ifadesi de bu evliliğin Allah'ın emriyle gerçekleştiğini göstermekte, bu emir de Kur'an'da yer almamaktadır. Bu da bir başka delildir.

8- Kur'an-ı Kerim'de Müslümanlara namaz kılmayı ve namazda sabit olmayı tekrar tekrar emretmiştir. Aşağıdaki ayette aynı emir tekrar edildikten sonra, Kuran-ı Kerim Müslümanlara özel bir imtiyaz verir. Buna göre savaş durumunda müslümanlar, düşmanlarının saldırısından korktuklarında namazı nasıl mümkün olursa öyle, ister at veya deve üzerinde, ister yürürken kılabileceklerdir. Ancak düşman tehlikesi sona ermesi halinde, müslümanlar namazı normal şekilde kılmakla emrolundular. Bu prensip aşağıdaki ayette şöyle ortaya konmuştur;
"**Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın. Eğer** *(herhangi bir şeyden)* **korkarsanız** *(namazlarınızı)* **yürüyerek yahut binmiş olarak** *(kılın).* **Güvene kavuştuğunuz zaman, siz bilmezken Allah'ın size öğrettiği şekilde O'nu anın** *(namaz kılın)."*(Bakara 238-239)

Ayet, müslümanlar üzerine farz olan birden fazla namazdan bahsetmekte, ancak namazların tam sayısı Kuran'ın ne bu ayetinde ne de diğer

surelerinde geçmemektedir. Farz namazların sayısı, yalnızca Peygamber *(s.a.v.)* tarafından beyan edilmiştir.

Kuran-ı Kerim; **Namazlara devam edin**" buyurarak, peygamber *(s.a.v.)*'in Müslümanlara bunu uygulamalı olarak gösterdiğini teyit etmiştir.
Yine bu ayet, "**orta namaz**"a özel bir önem atfetmekte, ancak *(tam olarak)* onun hangi namaz olduğunu belirtmemektedir. Orta namazın hangi namaz olduğunu açıklama işi Peygamber Sallallahu aleyhi ve sellem'e bırakılmıştır.

En önemli delil de; " **Güvene kavuştuğunuz zaman, siz bilmezken Allah'ın size öğrettiği şekilde O'nu anın** *(namaz kılın).*" cümlesidir.
Ayetin siyak ve sibakı itibariyle burada "Allah'ı anma" ayette ifade edilmese de "namaz kılma" anlamındadır. Zira ayetin bağlamı başka bir manaya izin vermemektedir.

Şu halde Kuran-ı Kerim, Müslümanlara Allah'ın kendilerine öğrettiği şekilde namazı barış ortamında bilinen haliyle kılmalarını emreder. Ayeyin açık delaleti, namazın normal kılınış şeklinin Müslümanlara bizzat Allah tarafından öğretildiğidir. Ancak namazın kılınış şekli Kuran'ın hiçbir yerinde ifade edilmemektedir… namazın nasıl kılınacağını Müslümanlara öğreten peygamber*(s.a.v.)*'dir. Kuran-ı Kerim peygamber *(s.a.v.)*'in öğretmesini Allah'ın öğretmesi gibi kabul etmektedir."

9- Bazı munafıklar Hudeybiye seferine katılmayarak Peygamber *(s.a.v.)*'in yanında yer almamışlardı. Bunu müteakip müslümanlar Hayber savaşına çıkmaya karar verdiklerinde peygamber *(s.a.v.)*, Hayber savaşına sadece Hudeybiye seferinde kendisiyle beraber bulunanların katılacaklarını ilan etti. Hudeybiye savaşına katılmamış olan münafıklar, şimdi Hayber savaşında menfaatleri gereği bulunmak istiyorlardı. Zira onların beklentilerine göre müslümanlar bu seferden büyük ganimet elde edeceklerdi. Münafıklar bu ganimetten pay almak istiyorlardı.
Peygamber *(s.a.v.)* münafıkların taleplerine rağmen onların bu savaşa katılmalarına müsaade etmedi.
Kuran'da bu olaya şu şekilde işaret edilir;
"**Siz ganimetleri almak için gittiğinizde seferden geri kalanlar: Bırakın, biz de arkanıza düşelim, diyeceklerdir. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Siz asla bizim peşimize düşmeyeceksiniz!**

Allah daha önce sizin için böyle buyurmuştur." Onlar size: Hayır, bizi kıskanıyorsunuz, diyeceklerdir. Bilâkis onlar, pek az anlayan kimselerdir." (Fetih 15)

Bu ayette Hayber savaşını Hudeybiye'ye iştirak edenlere hasredip, Hayber savaşına munafıkların katılmalarını istisna tutan Allah'ın evvelki bir sözünün olduğuna işaret edilmektedir. Fakat Kur'an'ın hiçbir yerinde böyle bir ifade geçmemektedir. Bu sadece peygambere ait bir emirdir.

Bununla beraber Allah bunu kendi sözü olarak nitelemektedir. Bunun sebebi, söz konusu emrin gayri metluv vahiy ile iletilmiş olmasıdır.

10- Peygamberliğin ilk günlerinde Rasulullah *(s.a.v.)*, kendisine nazil olan Kuran ayetlerini unutmamak için onlar iner inmez okuma itiyadında idi. Bu kendisi için zor bir talimdi. Çünkü Peygamber *(s.a.v.)*'in vahyi işitmesi, doğru olarak anlayabilmesi, vahyi ezberleyebilmesi ve bunların aynı zamanda olması kendisine çok zor gelmekteydi. Allah şu ayeti indirerek onu bu meşakkatten kurtardı;
"(Rasûlum!) **onu** *(vahyi)* **çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şubhesiz onu, toplamak** *(senin kalbine yerleştirmek)* **ve onu okutmak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takib et. Sonra şüphen olmasınki, onu açıklamak da bize aittir.**"(Kıyame 16-19)

Fetih suresinin 19. ayetinde Allah, Rasulullah *(s.a.v.)*'e Kur'an ayetlerini açıklamayı vaad etti. Bu açıklamanın bizatihi Kuran-ı Kerim ayetlerinden ayrı olacağı açıktır. O, Kur'an'a dahil olmayıp ya onun bir izahı, ya da tefsiridir. Bu bakımdan bu beyan, Kuran-ı Kerim'in sözlerinden farklı, biraz değişik bir şekilde olmalıdır. Bu ise tam olarak gayrı metluv vahiyle ifade edilen şeydir. Ama bu vahyin iki türü de, her ne kadar farklı biçimde olsalar bile, Peygambere Allah tarafından indirilmiş olup, müslümanlar her ikisine de inanıp itaat etmelidirler.

11- Kur'an, vahyin bu iki farklı çeşidini şu ayette
"**Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakîmdir.**" (Şura 51)
Şu halde bu iki şeklin dışında Kuran-ı Kerim'in inzali, üçüncü bir vasıtayla, yani ayette elçi olarak tayin edilen melek *(Cebrail a.s.)* aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bu durum başka bir ayette açıkça belirtilir;

"**De ki: Cebrail'e kim düşman ise şunu iyi bilsin ki Allah'ın izniyle Kur'an'ı senin kalbine bir hidayet rehberi, önce gelen kitapları doğrulayıcı ve muminler için de müjdeci olarak o indirmiştir.**"(Bakara 97)

"**Muhakkak ki o** *(Kur'an)* **âlemlerin Rabbinin indirmesidir.** *(Rasûlum!)* **Onu Rûhu'l-emîn** *(Cebrail)***uyarıcılardan olman için Apaçık Arapça bir dille Senin kalbine indirdi.**"(Şuara 192-195)

Bu ayetlerde Kuran'ın bir melek vasıtasıyla indirildiği gayet açıktır. Sözü edilen bu melek, Bakara 97. ayetinde geçtiği üzere Cibril'dir. Aynı melek, Şuara 193. ayetinde "Ruhul emin" diye anılır. Ancak yukarıda iktibas edilen Şuura 51. ayeti, vahyin indirilişinin iki yolunun daha olduğunu belirtir. Bu iki şekil de peygamber'le ilgili olarak kullanılmıştır. Şuura 51. ayeti, peygamber *(s.a.v.)*'e gönderilen vahyin Kuran-ı Kerim'le sınırlı olmayıp, Kuran'da yer almayan başka vahiylerin de bulunduğunu ifade eder. Bu vahiyler, "gayri metluv vahiy" olarak adlandırılır.

Peygamber efendimiz *(s.a.v.)*'in bütün sözleri, fiilleri ve tasarrufları Yüce Allah'ın kontrolü altındadır. Kendi ictihadıyla ortaya koyduğu dini söz ve fiillerinde yanılsa bile, bunlar da Allah Azze ve Celle tarafından düzeltilmiştir. Allah Teala Onun ictihadını kesinleştirdiği sırada onun ictihadı, hükmen vahiy olur. *(Bikai Nazm(19/43) Ebu Zehv el-Hadis(s.13) Muhammed Süleyman Aşkar Ef'alir-Rasul(s.30))*

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurmuştur ki;
"**Bana verilen şey, sadece Allah'ın bana verdiği vahiydir**." *(Buhari (fadailul Kur'an 1); Muslim(iman 239); Ahmed(2/341,451))*

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, hadislerini yazmak konusunda soran Abdullah Bin Amr*(r.anh)*'ya; "**yaz, Allah'a yemin ederim ki benden hak sözden başkası çıkmaz**" buyurmuştur. *(Ebu Davud(ilim 3) Darimi(mukaddime 43) Ahmed(2/162,192))*

Başka bir hadiste; "**Cibril kalbime attı ki; hiçbir nefis, rızkını tamamlamadan ölmeyecektir. Öyleyse onu helal yollardan arayın**" buyrulmuştur. *(Muslim(munafıkun 64) Ahmed(3/50))*

Yine "**Haberiniz olsun! Bana Kitap** *(Kur'an)* **ve onunla birlikte , onun gibisi** *(sünnet)* **verilmiştir**."*(Ebu Davud(sünnet 5, imare 33) Tirmizi (ilim*

10) Ahmed(2/367, 4/132))

Sahih hadisi ve bir çok benzer rivayetler de, sünnetin Allah tarafından verilmiş bir vahiy olduğunu ifade eder.

Ahad Hadis ve Mutevatir Hadis Tarifi, Özellikleri Nedir?

https://www.islam-tr.net/konu/ahad-hadis-ve-mutevatir-hadis-tarifi-ve-ozellikleri-nedir.47665/

Sünnetsiz Din Olur Mu?

Zamanımızda, sünnetin ehemmiyetini anlamayan insanlara rastlanabilmektedir. Böylelerine göre, Kur'ân tek başına dinî hayatımız için yeterlidir.

Bu fikir, İslâm ve Kur'ân adına ileri sürülemez, zira, buna Kur'ân'da delil şöyle dursun bir emâre bile bulunamaz... Daha önce kaydettiğimiz üzere,

Kur'ân-ı Kerîm, pek çok ayetlerinde mü'minleri sünnete muracaat etmeye çağırmıştır. Üstelik Kur'ân-ı Kerîm'i ve Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı en iyi anlama durumunda olan Ashâb ve Tâbiîn nesilleri sünnete dört elle sarılmış, icabında, tek bir hadîsteki tereddüdünü izâle için uzun seyâhatlere çıkacak kadar ona kıymet vermiş, İslâm Dinî'ni her yönüyle teferruatlı olarak tedvîn ve tatbîk ederken Kur'ân'la Sünnet'i birbirinden ayrılmaz şekilde meczetmiştir.
Gerek itikadî, gerek amelî bütün mezhebler Kur'ân -Sünnet temeli üzerine oturtulmuştur. Ahlak-tefekkur-tasavvuf-sanat-edebiyât vs. İslâm'ı temsîl eden her çeşit medenî-kültürel âsâr da keza bu iki kaynaktan mulhem olmuştur. On dört asır boyunca bütün mu'min nesiller İslâm'ı böyle anlamakta icma etmiştir. Nice milyarların katıldığı bu icmanın aksini iddia etmenin saçmalığını ifâde edecek kelime bulmaktan diller âciz kalır.
Meseleye bir başka açıdan, mevzunun yabancıları, câhilleri için ilmî açıdan yaklaşarak; Hadîsler sonradan yazılmıştır; hadîslere çok şeyler karışmıştır; haber-i vâhidle sâbit olanlara fazla güvenilmez; sünnet Peygamber (*aleyhisselâtu vesselâm)*'in şahsi görüşüdür, O da bizim gibi insandır, Peygamber*(aleyhissalâtu vesselâm)* de zaten "**Ben de insanım, unutur ve hata yaparım, siz dünya işlerini benden iyi bilirsiniz**" demiştir; hadîs olsa olsa sâdece dinî işlerde geçerlidir, ziraat, ticâret ve diğer dünya işlerinde geçerli değildir; dünya hayatıyla ilgili beyanlar Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* devrinin Arab örfüdür... vs. vs." diyenlere gelince...
Meseleyi bu açıdan ele alacak olsak, karşımıza en az önceki kadar tutarsız bir mugâlâta ortaya çıkar. Yukarıda kaydettiğimiz sözlerin hiçbir ciddî yönü yoktur. Hepsi de konunun yabancılarını aldatmaya mâtuf muğâlata ve demagojiden ibârettir. Şöyle ki:

1- Herşeyden önce, istiskal edilmek istenen sünnet'ten maksad nedir? Bu tâbirin içine yeme-içmeden, kılık-kıyâfet, oturup-kalkma ve yatmaya kadar pek çok âdâb girdiği gibi, menşeini Kur'ân'dan alan bir kısım hükümler de girmektedir.

2- Sünnetin güven vermediği, zamanla başka şeylerin karışmış olabileceği iddiasına gelince, bu da tutarsız bir iddia. Çünkü, İslâm âlimleri daha

Sahâbe döneminde hem yazılı, hem sözlü olarak hadîsleri zabt ve tedrîs ederken çok sıkı ve ciddî davranmıştır. Bizzat ilk halîfeler tarafından temelleri atılıp muesseseleştirilen tahkikli hadîs alma verme metodu, araya suiniyet sâhiblerinin girmesine, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'tan olmayan şeyleri bilerek sokmaya mâni olmuştur: Ebu Bekr*(radıyallahu anh),* önceden duymadığı bir hadîs işitecek olsa -*sıhhati hususunda tereddut duyması hâlinde*- ikinci bir şâhid isterdi. Aynı yolda giden Ömer *(radıyallahu anh)* daha da ileri giderek hadîs rivayetine tahdîd koymuş, rastgele ve çok fazla rivâyette bulunanları hapse attırmış, kamçılatmıştır vs. Ali (*radıyallahu anh)* işittiği hadîste mutmain olmazsa rivayet edene yemin ettirirdi.
Osman *(radıyallahu anh)*zamanında patlak veren fitnelerden sonra siyasî maksadlı hadîs uydurma hâdiseleri görülmeye başlayınca âlimler "hadîs dindir, dininizi kimden aldığınıza dikkat edin" düsturuyla hareket ederek diyânet, ahlâk ve murûvvet yönlerini iyice bilmedikleri kimselerden hadîs almamaya, hadîs rivâyet eden kimseye de "Sen kimden bu hadîsi dinledin, o kimden işitmiş?" diye tahkîk etmeye başlamışlardır. Böylece Ashâb'tan itibaren, ahvali çok iyi bilinenlerden hadîs alma ve aldığı şekilde başkalarına anlatma muessesesi doğmuştur.
Ayrıca talebe hocasından ezber veya yazı yoluyla aldığı hadîsleri, "Bunlar senin rivâyetlerindir, senden aldım" diye hocanın kontrolüne sunup, "Evet bendendir, rivâyet edebilirsin" iznini almadan rivâyet etmemiştir. Bu, hocadan-talebeye icâzet muessesesi, hadîslerin sıhhatini azâmî ölçüde korumaya bir başka garantidir.

Sahâbe'nin sağlığında başlayan bu an'ane, hadîsleri kitap haline koyan büyük müelliflere kadar fasılasız devam edecektir. Hadîs kitaplarının te'lîfi ayrı bir konu. Bu, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vessalâm)*'ın sağlığında başlar. Bugün, birinci, ikinci hicrî asırda yazılmış hadîs kitaplarına sahibiz, Kütüb-i Sitte üçüncü asırda yazılmış ise de, hadîs o devre kadar hep ezber yoluyla gelmemiştir. Ebu Hurayra *(radıyallahu anh)*'nin talebesi Hemmâm İbnu Munebbih'in risalesi bulunmuştur. Ali'nin üçüncü göbekten torunu Zeyd İbnu Ali'nin Musned'i her yönüyle mükemmel bir hadîs mecmuasıdır, ikinci asrın başlarında te'lîf edilmiştir. İmam Mâlik'in Muvatta adlı meşhur

eseri bir başka yazılı âbidedir. İmam Mâlik'in vefatı 179'dur. Vefatı 211 olan Abdurrazzak'ın Musannaf'ı onbir cilttir.
Kısacası, Kutub-i Sitte müelliflerinden çok önce, hadîsler kitablar hâlinde yazılı hâle konmuştur. Fazla söze ne hâcet, hadîslerin İslâm âleminin her tarafında, sistemli bir şekilde mecburi yazdırılması demek olan tedvîn işinin, resmen devlet tarafından ele alınması hâdisesi birinci asrın sonlarında cereyan ettiğinin bilinmesi hadîslerin yazılı an'aneye geçmesinin eskiliğini göstermeye yeterlidir. Bir başka ifâdeyle hadîsler üçüncü asırda sâdece tasnîf edilmiştir. Yâni ilk defa Buhârî olmak üzere Kütüb-i Sitte İmamları, hadîs ulemasından cemedip topladıkları hadîs malzemesini ayıklamaya tâbi tutmuşlar, umumiyetle benimsenen sıhhat şartları açısından sahîh olanları, diğerlerinden temyîz etmişlerdir.
Şu hususu da belirtmek gerekir: Hadîsçiler, hiçbir dine nasîb olmayan bir ilim geliştirmişlerdir, buna cerh ve ta'dîl ilmi denir. Yani, hadîsleri üçüncü asra kadar rivâyet etmiş olan şahısları inceleme ilmi. Yani bir hadîsi Peygamberimiz *(aleyhissalâtu vesselâm)*'den hangi sahâbî dinlemiş, kime anlatmış, o şahıstan kim işitmiş... Böylece elimizdeki bütün hadîsleri, kitabına alan müelliflere gelinceye kadar Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'tan sonra kimler rivâyet etmiş bilmekteyiz. Bilgimiz sâdece bu rivâyet zincirine giren şahısların ismi değil, onların şahsiyetleri, kısaca hayat hikâyeleri, hâfıza durumu, diyânet durumu, ahlâkî, insanî durumu, hocaları, talebeleri vs. Ve zannedilmesin ki, bu ilim sonradan geliştirildi. Hayır, tahkîk göstermiştir ki bunun temeli Ömer *(radıyallahu anh)* tarafından atılmıştır. Hattâ Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'e kadar çıkarmak bile mümkün. Bu ilim sâyesinde bugün onbinlerce insanın hayatını bulabilmekteyiz.

Hadîsçiler, tedkîkten sonra, güven vermeyenlerden hadîs almamışlardır. Öyle hadîsçiler olmuştur ki, yolda yemek yiyen, musiki dinleyen, hakkında menfi söz edilen, dinî yaşayışında noksanlık bulunan kimselerden hadîs almamıştır. Hadîsin sahîh ve makbul olma şartlarından biri, hadîsi muellife kadar rivâyet eden şahısların Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'e varıncaya kadar birbirlerini görmüş olma durumudur, buna senette ittisal denir. Bir

diğer muhim şart bu zâtlardan her birinin müslüman, itikadı sağlam, dindâr, yalancılık ithamından uzak, ahlâken mazbut, hâfıza durumunun iyi olmasıdır. Buhârî ve Müslim bu şartları daha da sıkı mertebelere götürdükleri için onların eserlerine olan itimad daha fazla olmuştur. Böylesine sıkı ve güven verici şartlar altında bize intikal eden hadîslerden bir kalemde teberri etmeye kalkmak, güvensizlik ifâde etmek olacak şey değil. Hadîsden şubhe etmek, hayatta pek az şeye inanmamızı gerektirir. Hıristiyanlık, Yahudilik ve diğer bütün dinlerin kitapları değerini tamamen yitirir, efsâneye dönüşür. Tarih kitablarının çoğunu çöpe atmak gerekir. Çünkü hiçbiri, hadîslerin mazhar olduğu tedkîk ve tenkîdden geçmiş değildir ve böyle bir tedkîk ve değerlendirmeye kesinlikle tahammül edemezler.
Günümüzde bile gazetelerin yazdığı, radyoların söylediği pek az şeye inanılabilir. Hadisçilerin koyduğu itikad, dindarlık, dürüstlük gibi sıkı şartları arayacak olsak kaç gazetecimiz, muhabirimiz bu imtihanı verebilir, istihbarat teşkilâtlarında çalışan kaç vazîfeli hadîsçilerin tabiriyle sika *(güvenilir)*puanı alabilir?

Sözü fazla uzatmadan "Hadîs üçüncü asırda yazılmıştır... Şubhelidir", "Haber-i vâhiddir güven vermez, amel edilmez" diyenlere dostça şu tavsiyeyi yaparız: "Bunu ne sen söylemiş ol ne de biz duymuş olalım. İnsanlık tarihi, dünyanın nizamı, muhâberât sistemleri hep haber-i vahîd esasına dayanır, üstelik diğerleri, İslâm'ın hadîs an'anesinde olduğu gibi kontrollü ve tahkikli de değil. İslâm'ınkini reddettin mi, öbürlerini hayda hayda reddetmen, başta baban, her şeyden şüphe etmen gerekir.
Hadîsleri, dine müteallik, dünyaya müteallik olanlar diye ayırmaya gelince, bizce bu da bir başka mugâlâta, bir başka cehâlet. Karşılığında sevâp vâdedilen bir amele münhasıran dünyevî demek mümkün mü?
İslâm hangi meselesini dünyevî hangi meselesini uhrevî diye kesin hatlarla ayırmıştır?
Dünya ve âhireti berâberce iç içe ele almak İslâm'a has bir orijinalitedir. Fıkıh kitaplarımız temizlik bölümüyle başlar, namaz, oruç, nikâh, ticâret, cezâlar, muâmelât gibi... bölümlerle devam eder. Bu bölümlerde belirtilen

esasların hepsine, tefrîk yapmadan, uymak gerekir. Uymayan Allah'a âsidir. Uyku ve istirahatimize, karı-koca arasında cereyân eden zevciyât muâmelesine varıncaya kadar "her musbet amele sevab" vaadeden bir dinde dünyevî-uhrevî, dinî-gayr-ı dinî ayrımı nasıl yapılacaktır? Delîl olarak ileri sürülen ve Rasûl-u Ekram *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in içtihâd ve istişâre âdabını öğretme vazîfesine muteallik, o vazîfenin tabiatı icâbı sarfettiği bâzı sözleriyle ilgili açıklamaya daha önce yer verdiğimiz için burada tekrar etmeden, hadîslerde gelmiş olan: *"Siz dünya işini benden daha iyi bilirsiniz... Ben de insanım hata ederim, unuturum..."* gibi sözlerin de hadîs üzerinde şüphe ileri sürenlerin işine yaramayacağını belirtmek isteriz. Esâsen şubhe sâhibleri, kendilerine hadîsten delil getirmemeleri gerekir, çünkü şubhe içindedirler, onlar da uydurma olabilir, aksini söyleseler kendileriyle tezada düşerler ve bazı Mutezîliler gibi işine gelene sahîh, işine gelmeyene uydurma demiş olma durumuna düşerler. *(İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/364-367)*

Abdullah b. Amr b. As (r.anh)'ın anlattığı şu olay hadislerin yazıya geçirilmesine izinin zaten var olduğunu gösteriyor:
"Rasulullah'dan duyduğum her şeyi ezberlemek maksadıyla yazıyordum. Kurayş beni bundan nehyetti ve '**Rasulullah** (s.a.v.) **kızgınlık ve sukûnet hallerinde konuşan bir insan iken sen ondan duyduğun her şeyi nasıl yazarsın?**' dediler.
Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Sonra durumu Rasulullah'a arzettim. Eliyle ağzına işaret ederek; '**Yaz, nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki buradan haktan başka bir şey çıkmaz'** buyurdu"
(Ebu Davud, ilim, 3)

Ebu Sa'îdi'l-Hudri (r.anh) anlatıyor:
"Ensârın bulunduğu bir mecliste oturuyordum. Ebu Musa el-Eş'arî (r.anh) beti benzi atmış olarak çıkageldi. Korku içinde olduğu hâlinden belli idi. Bize: "Ömer (r.anh)'in huzuruna girmek için izin istedim. Üç sefer tekrar etmeme rağmen cevap alamadım. Ben de geri döndüm.

Arkamdan adam göndererek geri çağırttı ve: **"Niye girmedin"** diye sordu.
"**Üç sefer izin istedim, cevap alamayınca geri döndüm. Çünkü Resûlullah** (a.s.)**'ın**: **"Biriniz üç sefer izin istedikten sonra cevap alamazsa geri dönsün." dediğini işittim**." diye açıklama yaptım.
Bu cevabım üzerine Ömer (r.anh): **"Rasûl (a.s.)'ın böyle söylediğine dâir ya delil getirirsin veya elimden çekeceğini sen bilirsin."** dedi.
İçinizde Rasûlullah (a.s.)'dan bunu işiten var mı?" diye sordu.
Ubey İbnu Ka'ab: "**Seninle cemaatin en küçüğü gelebilir**." dedi.
Cemaatin en küçüğü bendim. Kalktım. Ebu Musa (r.anh) ile beraber gittik.
Rasûlullah (a.s.)'ın bunu söylemiş olduğunu haber verdim.
Bunun üzerine Ömer, Ebu Musa (r. anhuma)'ya: **"Ben seni itham etmiyorum. Fakat halkın Rasûlullah (a.s.) hakkında gelişi güzel konuşmasından korktum."**dedi."

Bu hadîsin fârklı tariklerinde bâzı açıklayıcı ziyadeler gelmiştir. Ebu Burde (r.anh)'ın rivayetinde Ubey İbnu Ka'ab (r.anh), Ömer (r.anh)'e çıkışır:
"Ey İbnu'l-Hattâb, Rasûlullah (a.s.)'ın ashâbına azâb *(verici)* **olma!"**
Ömer (r.anh) de ona şu cevabı verir: **"Subhânallah!** *(Niye yanlış anladınız!)* **Ben yeni bir hadîs işittim ve tahkik edeyim dedim."**
(İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/44-47)

Rasulullahın sahih hadislerine inanmayan munkirler, ashabının hadislerine *(hakkındaki sözlerine)* mi inanıyorlar? hayırdır işlerine mi geliyor ne?

Ebu Bekir ve Ömer (r.anhuma)'ın hadisleri yasaklaması halk arasında şahitdsiz ve delilsiz olarak peygambere isnad edilebilecek rivayetlerin önüne geçmiştir. Yasak; ilim ehli dışındaki rivayetleri engellemeye yönelik bir yasaktır. Dört halife dönemi içerisinde peygamberin sahabesi peygamberin sünnetini biliyorlar ve bizzat yaşıyorlardı. Ancak daha sonraki dönemlerde yeni Müslüman olanların dini yanlış anlamaları neticesinde, hadisleri Peygamber'den ilk duyup hıfzeden sahabe neslinin bir bir aradan çekildiğini ve yerlerine kendileri gibi sünneti bilen hafızların

bırakılmadığını, ayrıca bid'atlerin de yayılmaya başladığını gören halîfe **Ömer b. Abdulaziz** *(rahimehulah)* bütün vâli ve âlimlere mektub göndererek bizzat devlet emriyle hadislerin yazıya geçirilmesini emretmiştir. Emrin gereğini ilk gerçekleştiren ünlü alim imam **Zuhrî** (ö.124/741) olmuştur. *(İbn Hacer, Fethu'l-Barî, 1/208)*

Ebû Bekir (r.anh), Peygamberimizden 142 hadis rivayet etmiştir.
Ömer bin el-Hattab (r.anh): 500 hadis rivayet etmiştir.
Ali bin Ebi Talib (r.anh): 500 hadis rivayet etmiştir.
Osman bin Affan (r.anh): 146 hadis rivayet etmiştir. *(İbni Hazm, Cevamiu's-Sir)*

Sadece Kur'an'la Amel Edilmesini Söyleyene Reddiye ve Cehaletinin Açıklaması

Beyhâki, Ebu Rafi'in rivayet ettiği şu hadisi zikreder *(Beyhaki, Delâil: 1/24)* :
Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdular:
"**Sizden birinizi, koltuğuna yaslanmış olarak, kendisine emrettiğim veya nehyettiğim bir haber geldiğinde "bunu bilmiyorum". Biz Kur'an'a tabi oluruz" derken bulmayayım**"
(Ebu Davud,, Sünnet: 4605; İbnu Mace Mukaddime: 2; Tirmizi İlim: 10)

Beyhaki daha sonra da el-Mikdam b. Ma'dikerib hadisini zikreder:
Rasulullah (s.a.v.) Hayber günü bazı şeyleri haram kıldı. Ehli eşek eti vb. bunlardandır. *(Hadis Ebu Davud'da el-Mikdam b. Ma'dikerib'den şu lafızla rivayet edilmiştir: "Dikkat edin! Yırtıcı tırnaklı hayvan, ehli eşek ve zimminin malı haramdır..." Delailu'n Nubuvve: 1/24)*

Allah Rasulu (s.a.v.) daha sonra şöyle buyurdular:
"**Kişinin koltuğuna oturup, bir hadisimi naklederek şöyle demesi yakındır**:
"**Bizimle sizin aranızda Allah'ın kitabı var. Onda helal olarak**

bulduğumuzu helal sayar, haram olarak bulduğumuzu da haram sayarız" **Dikkat edin! Rasulullah'ın** (s.a.v.) **haram kıldığı da Allah'ın (c.c.) haram kıldığı gibidir.** *(Ebu Davud,, Sünnet: 4605; İbnu Mace Mukaddime: 2; Tirmizi İlim: 10)*
Beyhaki, Delâil: 1/25'de şöyle der :
Rasulullah (s.a.v.) *(az yukarıda geçen)* bu haberiyle kendisinden sonra ortaya çıkacak bid'atçileri reddetmiştir. Söylediğide daha sonra doğru olarak ortaya çıkmıştır.
Beyhaki daha sonra Şebib b. Ebu Fudale el-Mekki'den senediyle şu rivayeti nakleder:
İmran b. Husayn (r.anh) şefaatla ilgili hadisi zekreder. *(İbnu Mâce, Mukaddime: 18; Dârimi Mukaddime: 24; Tirmizi: 2657; Musned: 1/427; Ebu Davud: 3660)*
Oradakilerden bir tanesi :
-Ya eba'n Nuceyd! Siz bizlere hadisler anlatıyorsunuz, fakat biz bunlarla ilgili Kur'an'da bir asıl bulamıyoruz, deyince İmran kızar ve dama şöyle der:
- Sen Kur'an'ı okudun mu?
- Evet.
-Peki Kur'an'ın hiçbir yerinde, yatsı namazının farzının dört, akşamınkinin üç, sabahınkinin iki, öğle ve ikindininkinin de dört rekat olduğuna rastladın mı?
- Hayır.
- Peki bunları kimden öğrendiniz? Bizden öğrenmediniz mi? Biz de Rasulullah'tan (s.a.v.) öğrenmedik mi? Peki Kur'an'da kırk koyunda bir koyun, şu kadar devede şu kadar, şu kadar paraya şu kadar dirhem zekat düştüğüne rastladın mı?
- Hayır.
- Öyleyse bunları kimden öğrendiniz? Bizden öğrenmediniz mi? Biz de Rasulullah'tan (s.a.v.) öğrenmedik mi? Keza Kur'an'da "**eski evi** *(Kabe'yi)* **tavaf etsinler**" (Hac: 29) ayetini okumadınız mı? Peki orada Kabe'yi yedi defa tavaf edin, makam'ın arkasında iki rekat namaz kılın diye bir ifadeye rastladınız mı? Aynı şekilde Allah Rasulunun (s.a.v.)

buyurduğu şu hususlar Kur’an’da var mı?
“Zekatını verecek olanın malını zekat tahsildarının ayağına kadar getirmesi, malını bulunduğu yerden uzaklaştırması, birbirlerine kız kardeşlerini verecek kişlerin mehirsiz evlenmesi İslamda yoktur”*(Risaye, 402 ve Delailu’n Nübüvve 1/23’de ibare şöyledir: “Rasulullah (s.a.v.) kendi sözünün dinlenip ezberlenmesi ve hakkıyla aktarılmasını her ferde tavsiye edince..”)*

...Peki Allah Teala’nın (c.c.) Kur’an’ında şöyle buyurduğunu duymadınız mı?
“**Peygamber size neyi verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa da ondan kaçının**” (Haşr: 7)
İmran daha sonra şöyle söyler:
- Sizin ilginizin olmadığı, Rasulullah’tan (s.a.v.) öğrendiğimiz daha başka şeyler de var.
Beyhaki bu rivayeti verdikten sonra şöyle der:
“Hadisin Kur’an’a arz edilmesi” hadisine gelince, sahih değildir, batıldır. Batıl olduğu, hadisin kendisinden ortaya çıkıyor. Çünkü Kur’an’da, sünnetin Kur’an’a arz edilmesine dair bir işaret yoktur.*(Beyhâki, Delailu’n Nubuvve: 1/27)*

İktibas:

Hadîse saldırıp Kur'ân'a sarılma iddialarının gerisinde yatan asıl maksadın mü'mini Kur'ân'dan ve İslâm'dan koparmak olduğunu, esasen hadîsten koptuktan sonra Kur'ân'da kalmanın mümkün olmayacağını göstermek için, bizde bu bâtıl yola düşmüş bulunanlar üzerine yapılan bir tedkîk yazısından bâzı pasajlar sunacağız.
Yazının uzun olan aslı 1983 yılında bir dergide neşredilmiştir. Yazı, denediği her çeşit İslâm dışı sistemlerde aradığını bulamayan dünya insanlığının İslâm'a yönelip onu benimseme vetîresine girdiği bir dönemde, bizdeki bazılarının nelerle meşgul olduklarını anlamak için ibretle okunmaya değer:

Makale sünnet'i reddetme temayülünün nasıl çıktığını şöyle ifâde eder:

"Bu eğilim genellikle "nereden başlıyalım? sorusunun cevabında ortaya çıkmakta, yani "önce ilmihal!", "önce İslâm tarihi!", "Önce ustadın kitabları!", "Önce şu zatın sohbetleri!" şeklindeki önerilerin arasına "Önce meal!" diyerek karışan kimselerden kimilerinin tutumunda kendisini belli etmektedir... Bu insanlar kendi anlayışlarından, kendi yaklaşımlarından, kendi yorumlarından başka herşeye hayır derken, kendilerince makul bir nedene de dayanmamaktadırlar, "Bize Allah öğretiyor" demektedirler.
Kimi âyetleri kendi akıllarınca yorumlamaktadırlar ve sonuçta herhangi bir âyetin anlamını daha geniş, daha çaplı olarak kavramak için bile olsa, herhangi bir kimseye, hele hele bir otoriteye, bir ehliyetliye başvurma ihtiyacı duymamaktadırlar ve zaten bu ihtiyaca karşı çıkmaktadırlar, çünkü böyle, bir ihtiyacın ucunda şirk görmektedirler, böyle bir ihtiyacın Allah'a ve Kitab'a noksanlık isnad etmek anlamına geldiğini zannetmektedirler...
Hem sonra mealci diye bilinen bu insanlara Allah öğretmektedir. Nasıl olur da onların dediklerine itiraz edilebilir! Peki Allah bu insanlara öğretmektedir de başkalarına öğretmemekte midir?
İşte bu soru karşısında asabları fena bozulmaktadır bu insanların. Kur'ân-ı Kerîm'i kendi havalarına, kendi akıllarına ve kendi seviyelerine göre anlamaktan başka hiç bir yola başvurmazken gerekçe olarak Allah'ın kendilerine öğrettiğini, öğreteceğini zanneden bu insanlar, bu zanlarını, Arabcaya hayır derken de kalkan edinmektedirler... Kur'ân'ın anlaşılması adına geliştirilen bu Arabca aleyhtarlığı o kerteye ulaşmıştır ki, namazda okunan surelerin ve ayetlerin Arabcalarına bile karşı çıkmaktadır...
Namazda Arabca yerine Türkçe anlamlar okumak bir tercih ya da öneri olmaktan öte, bir zorunluluk olarak ileri sürülmektedir... Söz konusu bu insanlar mevcut meallerin bu yanlışından yola çıkarak işi nerelere götürüyorlar görünüz. Meallerdeki fazlalıkların, yani "habibim" ve "Ey Muhammed" ifadelerinin üstüne bir çizgi çeke çeke, giderek Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın adından hazzetmez oluyorlar. Sonuçta Rasûl'e saygısızlık diyebileceğimiz garib bir ruh haletine yakalanıyorlar.
Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın adı anıldığında selavat getirmekten,

bile-isteye, kaçınıyorlar ve selavat getirmemeye özellikle dikkat ediyorlar... Rasûlden söz ederken kendi asker arkadaşlarından ya da çocukluk arkadaşlarından sözeder gibi sözetmeye özellikle özen gösteriyorlar. Üstelik bunu bir marifet sayıyorlar, elbette, bunu bilinçlerinin yüksekliğine yoruyorlar. Öyle ya artık onlara Allah öğretmektedir ve ne düşünürlerse İslâmî bilinçlerinin yüksekliğine kanıt kabul edilmektedir.
Bu insanların Rasûl *(aleyhiselâtu vesselâm)'*e karşı bilinçli bir saygısızlık geliştirmelerinin yanı sıra, Kitab'a karşı da böylesi bir saygısızlık geliştirdikleri gözlenmektedir... Kitabın cismine karşı, gene bile-isteye, bir saygısızlık geliştirmekten adeta zevk almaktadırlar. Mesela Kur'ân-ı Kerîm'i, hiç gereği yokken rahat rahat fırlatabilmektedirler, ellerinde sıradan bir eşyaymış gibi sallaya sallaya dolaşabilmektedirler. Hattâ, Kitab-ı Kerîm'i kasıtlı olarak kıçının altına alarak oturanları görmek bile mümkündür....
İşte bir kez Rasûl *(aleyhisselâtu vesselâm)'*e saygısızlık çığırına döküldü mü, ardından Rasûlullah*(aleyhisselâtu vesselâm)*'ın durumunu tartışmak, statüsünü yeni bir ayarlamaya tabi tutmak da geliyor, tabii olarak... Söz konusu insanlar Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın rütbelerini öylesine bir hınçla söküp atıyor ki, Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onların nezdinde sıradan bir insan makamına bile oturamayacak duruma geliyor neredeyse. Bu insanlara göre, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)'*ın hiç bir imtiyazı, hiçbir farklılığı, hiçbir fazla yanı yoktur öteki, insanlar karşısında...
Hani bu insanlara göre namazda ne okuduğunuzu anlamanız için ayetlerin Arabcasını okumasanız da oluyor ya, hatta anlamını bilmeden Arabcasını okumanız yasaklanıyor ve bilmediğiniz âyetlerin asıllarını ezberleme zahmetine katlanmaktan kurtuluyorsunuz ya, iş bu kadarla da bitmiş olmuyor. Kur'ân'da belirtilmemiş olan tüm özelliklerden arındırılmış bir namaz amaçlandığından, bakılıyor ki, Kur'ân'da namazdan söz edilirken kıyam deniliyor, rukû deniliyor, sucud deniliyor ama namazların rekatlarına ilişkin olarak bir açıklama yapılmıyor; öyleyse, mesela bir akşam namazının üç rekatlık farzı neden beş rekat olarak, altı rekat olarak kılınmasın? Böyle düşünüyorlar bu konuda."

Sünnet'e saygıyı yitirenlerin şeytana ne denli maskara olabileceğini görmek için bu kaydedilenler yeterlidir. Öyle davranmanın böyle netîceye götüreceğini bilen Selef büyüklerimiz, ittifakla, bizlere mezhebimizin imamlarına tâbi olmayı, bu disiplinin dışına hiç bir surette çıkmamayı, aksi takdirde, her ferdin, hiçbir İmam'da rastlanmayan fikirlere saplanarak anarşiye ve dolayısıyla dinî yönden tehlikeye düşeceğini belirtirler.

İmam Mâlik *(radıyallahu anh)*'in tavsiyesi şudur: "**İmamlara tâbi olun ve onlarla mücâdele etmeyin. Eğer cedelde başkalarından üstün gördüğünüz her adama uyacak olsaydık, Cebrâil'in getirdiklerini reddetme durumunda kalacağımızdan korkulurdu**".
Bu tavsiyeyi yapan İmam Mâlik'in, talebelerinden Ma'n ibnu İsâ, mevzuyu aydınlatıcı bir vak'a anlatır. Bizim için ibretli ve yol gösterici olan hâdiseyi kaydetmede fayda görüyoruz:
"Birgün İmam Mâlik mescidden dönüyordu. Elimi tutmuş bir halde iken, Murcie fırkasına mensup Ebu'l-Cuveyriyye denilen bir adam İmam'a yetişti ve aralarında şu konuşma geçti:
- **Ey Mâlik, beni dinle, sana delil getirip görüşümü açıklayacağım, bir şey diyeceğim**.
- **Ya beni mağlub edersen?**
- **Benim dediğimi kabul edersin**.
- **Şâyet ben seni mağlub edersem?**
- **O zaman ben senin görüşünü kabul ederim**,
- **Eğer biri gelir de, onunla konuşursak, o da ikimizi mağlub ederse?**
- **Onun görüşünü kabul ederiz** ,
- **Allah Muhammed** *(aleyhissalâtu vesselâm)***'i tek bir din ile göndermiştir. Görüyorum ki sen daldan dala atlıyorsun. Ömer İbnu Abdilaziz: "Kim dinini münâkaşalara hedef yaparsa çok sık görüş değiştirir" demiştir.**

Sünnetin Mustekillen Getirdiği Hükümlere Örnekler:

1. Ninenin mirası ve altıda bir olduğu. *(Bu konuda alimlerin icma-ı söz*

konusudur, delil ise, sünnetin getirdiği müstekil hüküm)
2. Zina eden evli erkek veye kadının recmedilmesi.
3. Zina eden bekarın bir yıllığına nefyedilmesi.
4. Evlilikte bir kadını, hala ve teyzesiyle birleştirmenin yasaklığı.
5. Şuf'a ile ilgili hükümler.
6. Evcil eşek etinin haramlığı.
7. Mut'a nikahın haramlığı.
8. Musakatla ilgili hükümler.
9. Şahid ve yeminle ilgili hüküm.
10. Ramadanda orucunu kasden bozana keffaret.
Buna benzer bir çok örnekler vermek mümkündür.

MUTEVATİR HADİS

Mutevatir hadis, Sahabeden itibaren her devirde yalan üzerinde birleşmeleri aklen tasavvur olunamayan topluluklar tarafından rivayet edilen hadistir. Başka bir ifade ile, mutevâtir haberin şartlarını kendisinde toplayan hadistir.
Aklın yalan üzerine ittifak etmelerini kabul etmeyeceği kalabalık bir topluluğun, aynı şekilde kalabalık bir topluluktan rivâyet ettikleri hadise denir. Mutevâtir hadisin bu şekilde aktarılmasına da tevatur denir.

Mutevatir haber, ilm-i zarurî ifade eder. İlm-i zarurî, reddi mümkün olmayan, kabul edilmesi zorunlu olan bilgi demektir. Böyle bir bilginin doğruluğundan şüphe edilmez. Mutevatir hadisler, Kur'ân'dan sonra en güçlü dinî delildir. İnanç esasları dahil olmak üzere dinî bütün konularda delil teşkil eder. Peygamber'in mutevatir olan hadislerini inkar eden kâfir olur. *(Serahsi, Usul, I-292.)* Hükmünün bağlayıcılığı yönünden Kur'ân âyetleriyle aynı konumdadır.

Bir hadisin mutevâtir sayılabilmesi için aşağıdaki şartları taşıması gerekir:

1) Mutevâtir hadis her devirde pek çok kimse tarafından rivayet edilmiş olmalıdır. Ancak her tabakadaki ravilerin asgarî sayısı için herhangi bir sınır tayîn ve tesbiti şart değildir. Gerçi yalan üzerinde anlaşmaları düşünülemeyecek kalabalığın en az 4, 5, 10, 12, 20, 40, 70 ve 300 küsur olması gerektiğini söyleyenler varsa da, bunların hiçbiri sözünü bu konuyla ilgili ciddî bir delile dayandıramamıştır *(Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları, Ankara 1973, s. 120-122)*. Önemli olan, hadisi, yalan üzerinde -k*asıtlı veya kasıtsız*- ittifaklarını aklın kabul edemeyeceği bir topluluğun nakletmiş olmasıdır.

2) Ravilerin sayısında her hangi bir nesilde azalma olmamalıdır. Aksine sayının artışı haberin doğruluğunu teyid eder.

3) Olayı veya haberi ilk nakledenlerin görmüş veya duymuş olmaları gerekir. Aynı zamanda nakledilen husus mümkinattan olmalı, muhal olmamalıdır *(Abdullah Sirâcuddîn, Şerhu'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye, Halep 1372, s. 40).*

Mutevâtir hadis lafzî ve manevî olmak üzere ikiye ayrılır:

a) Lafzî mutevatir: Senedin başından sonuna kadar her tabakada bütün ravilerin aynı lafızlarla rivayet ettikleri hadistir. Peygamber Efendimizin sözlerini her devirde pek çok kimsenin kelimesi kelimesine aynen nakletmesi tabiatıyla mümkün olamamıştır. Eğer böyle bir şart konulsaydı, harfiyyen akılda tutulamayacak bütün hadisler tamamen unutulmaya mahkum olurdu. Manâ ile rivayetin caiz görülmesi sebebiyle lafzî mutevatir hadisler oldukça azdır.
Aşağıdaki hadisler lafzî mutevâtire örnektir.

"**Kim bilerek bana yalan isnad ederse Cehennem'deki yerine hazırlansın**"; "**Sarhoşluk veren her içki haramdır**". "**Kim Allah rızası için bir cami yaparsa Allah da ona Cennet'te bir ev hazırlar**"; "**Kur'an yedi harf üzere inmiştir**".

a) Manevî mutevatir: Raviler tarafından değişik lafızlarla nakledilen bir mesele veya olay manâca mutevâtir sayılır. Bu tip rivayetlerde muşterek olan taraf mutevâtir demektir. Manevî mutevâtir hadisler hayli çoktur. Beş vakit namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetler hep manevî mutevatir derecesindedir. Meselâ, Peygamber'in dua ederken ellerini kaldırdığına dair yüz kadar hadis rivayet edilmiştir. Ancak bunlarda muşterek olan taraf ellerin kaldırılmasıdır ve bu yönü mutevâtirdir.

Muhaddislere göre, mutevâtir hadisin ravilerini tek tek incelemeye gerek kalmaz. Ravilerin çokluğuna itibar edilir. Çünkü onların yalan üzerine ittifak edemeyecekleri kabul edilir. Dolayısıyla hem lafzî hem de manevî mutevatir hadisin kesin bilgi verdiğinde bütün hadisçiler muttefiktirler *(Nureddin el-Itr, Menhecu'n-Nakd fi Ulumi'l-Hadîs, Dımaşk 1392/1972, s. 382; Subhi es-Sâlih, a.g.e., s. 124).*

Mutevâtir hadisler, Akâid konularında bile tek başına delil sayılırlar. Bu yüzden mutevâtir olan haber-i Rasulu inkâr eden küfre girer. Çünkü böyle bir haberi inkâr etmek, Peygamberi inkâr demektir. O da şubhesiz küfürdür *(Ahmed Naim, Tecrid-i Sarîh Tercemesi, Ankara 1976, Mukaddime, s. 102).*

SAHİH HADİSLER KAYNAĞIMIZDIR

(HADİS İNKARCILARINA -mealci-akılcı-mutezile REDDİYE)

De ki; "Allaha ve Peygambere itaat edin! *[itaat etmeyip]* **yüz çeviren** *[kâfir olur]* **Elbette Allahu teâlâ kâfirleri sevmez.** [Al-i imran 32]

Peygamberin bütün hadisi şeriflerini ve sünnetlerini inkar eden , Allahın bu emrini *(peygambere itaat)*nasıl yerine getirmeyi düşünüyorsunuz ?
Yoksa peygambere itaat dönemi çoktan mı bitti size göre ?
Peygambere benzeme açısından rehberiniz ne olacak ?

Rasulullah'ın haber verdiği namez zekat, oruç, ba's, hesab, mizan, cennet ve gaybi şeyleri ve bu konuda verdiği sahih hadisleri inkar etmek "Muhammedu'R Rasulullah"a şehadeti bozar !

"**Kur'an bize yeter " diyenlere "Kur'an dan yeterince cevablar**"

Şimdiçağdaş mutezilelere *(mealci- akılcı)* diyeceklerim :

Çevrelerine topladıkları insanları ilimsizce, meal okuyoruz, dinimizi öğreniyoruz diyerek hadis inkarcılığına sevkeden, atalarınızdan devraldığınız dini bırakın deyib, başka ataların dinine tabi kılmaya çalışan, İslamı kendi anlayışlarına uymak zorunda kabul eden, bu mufsidlerin kendileri bilmese de onlara bu anlayışı miras bırakan ataları yunan felsefesiyle İslamı anlamayı metod kabul etmiş, tâbi olmanın meşakkatini terk edip tabi etmenin zevkine varmış fasıklar ve bir kısmı da tuğyan sahibi zındıklardır.

Kendileri bu ismi ısrarla gizleseler de hadis inkarcısı mu'tezile fırkasının, dalaletine sebep; iman ettikleri şu kaidedir. "Akıl ile nakil teâruz ederse *(çelişirse)* akıl tercih edilir. " İşte bu kaide kayıtsız şartsız itaati kabul etmez.
Oysa Allah *(Azze ve Celle)* "**Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlune davet edildiklerinde, muminlerin sözü ancak "İşittik ve itaat ettik" demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir**"(Nur 51) ayetiyle mu'min *(iman eden)* olmanın övgüye değer vasfını açıklamış ve onların kayıtsız şartsız teslimiyetini övmüştür.
Öncelikle onlar peygamberin *(sallallâhu aleyhi ve sellem)* sözlerinin din adına bir kaynak olmasını, Kur'anı tefsir etmesini asla kabul etmezler, çünkü peygamber onlar gibi düşünen bir felsefeci değildir. Zirâ Allah *(Azze ve Celle)* peygamberine bilmediği şeyleri öğrettiğini **Nisa suresi 113** te haber vermektedir ve peygamber, öğrendikleriyle hükmetmiştir ve ona uyulması bu yüzden gereklidir.
Oysa kendilerine vahy gelmediği için bilmeyen zavallılar akılları da ermeyince inkara kalkışarak akılsızlıklarını isbat etmişlerdir.
Onlara: İnsanların iman ettiği gibi siz de iman edin, denildiği vakit "Biz hiç, sefihlerin *(akılsız ve ahmak kişilerin)* **iman ettikleri gibi iman eder miyiz!" derler. Biliniz ki, sefihler ancak kendileridir, fakat bunu bilmezler** *(veya bilmezlikten gelirler).* (Bakara 13)

Peygambere imanın ne demek olduğunu bilmeyenler Onlara göre peygamberler postacı gibidirler*(hâşâ)*, kitabı bırakır giderler. Oysa nice peygamberler vardır ki, kendilerine kitap verilmemiş, yalnızca tebliğ ve irşad görevlerini tamamlamış, bir kitap bırakmadan ömürleri bitmiştir. Eğer peygamberlerin sünneti, söz ve fiilleri din kabul edilmeseydi kendilerine kitab verilmeyen peygamberlerin ölmesiyle dinin ortadan kalkması ve peygamberi görmeyenlerin de hiç bir şeyden sorumlu olmaması gerekirdi.
Kur'anda Peygambere itaatın gerekliliği ile ilgili birçok ayet bulunmasına rağmen , bize Kur'an yeter diyen bu zavallılar hangi Kur'andan bahsediyor acaba!
Allah *(Azze ve Celle)* Kitabında "**Biz her peygamberi ancak Allahın izniyle itaat edilsin diye gönderdik buyurmuştur. … Kim peygambere itaat ederse Allah** *(Azze ve Celle)* **'a itaat etmiş olur**(Nisa 80), buyurmuştur,

Allah *(Azze ve Celle)* **ve Rasulu bir işe hükmetti mi mu'min erkek ve**

mu'mine kadınların işlerinde muhayyerlikleri yoktur, kim Allah *(Azze ve Celle)* **'a ve peygamberine karşı gelirse şubhesiz o apaçık bir sapıklığa düşmüştür** . (Ahzab 36) buyurmuştur.

Her kim Allah'a ve Rasûlune itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir . (Nur 52)

Peygambere itaatın gerekliliği ve dolayısıyla hadis olmadan dinin anlaşılamayacağı ve yaşanamayacağı, yaşansa bile Allah'ın o dini kabul etmeyeceği ile ilgili ilâhi kelama kulak veriniz.
Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Peygamber'e çağırıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüz çevirib dönerler .(Nur 48)

Namazı kılın; zekâtı verin; Peygamber'e itaat edin ki merhamet göresiniz . (Nur 56)

(Ey muminler!) **Peygamber'i, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. İçinizden birini siper edinerek sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeble, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azab isabet etmesinden sakınsınlar**. (Nur 63)

De ki: Allah'a ve Rasûlu'ne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez . (Al-i İmran 32)

Allah'a ve Rasûl'une itaat edin ki rahmete kavuşturulasınız ..(Al-i İmran 132)

Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve hikmeti talim edib bilmediklerinizi size öğreten bir Rasûl gönderdik .(Bakara 151)

Onlar ki, o ummî peygambere uyarlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılmış bulacakları O peygambere uyup, onun izinden giderler ki, O , onlara iyiyi emreder ve onları kötülüklerden alıkoyar, temiz ve hoş şeyleri kendilerine helâl kılar, murdar ve kötü şeyleri de üzerlerine haram kılar, sırtlarından ağır yükleri indirir, üzerlerindeki bağları ve zincirleri kırar atar, işte o vakit ona iman eden, ona kuvvetle saygı

gösteren, ona yardımcı olan ve onun peygamberliği ile birlikte indirilen nuru izleyen kimseler var ya, işte asıl murada eren kurtulmuşlar onlardır. *(A'raf 157)*

Öncekilerin sahih haberleri delil değilse, kendisini görmediğiniz ve kendisine vahy geldiğini iddia eden ve bir tek kişi olan peygambere nasıl inanıyorsunuz .
O hem bir tek kişidir ve bu haber 1400 sene öncesine dayanmaktadır, bozulmadan geldiğinden niçin şüphe etmiyorsunuz.
Siz haber-i âhad dinde huccet değildir diye durun, bize yeter dediğiniz Kur'anda Allah Nuh'u, Şuayb'ı, Salih'i
İbrahim'i *(aleyhimu's selam)* **kavimlerine tek başına huccet, sözüne güvenilmesi gereken elçi tayin ettiğini haber veriyor ve o bir tek kişi olan elçilere iman etmeyen kavimler helak edilmiş ve ebedî cehennemlik kafirlerden olmuşlardır.**
Bundan da anlıyoruz ki önemli olan elçinin güvenilirliğidir ve güvenilirliğini araştırmadan hiçbir haberin inkar edilemeyeceğine bu ayetler delildir.
Onlar *hadislerin tevatür derecesinde olması gerektiğini bunun da bir hadisi yüzlerce sahabenin rivayet etmesiyle ve onlardan rivayet edenlerin de bize ulaşana kadar her tabakada o sayıda olmasıyla mümkün olduğunu, aksi takdirde kabul edilemeyeceğini söylüyorlar*. *(M.Şeltut Akaid ve Şeriat 1/70)*

Bu sayı hususunda biraz daha insaflı olanlar da var. Tabi saydıkları sıhhat şartları rivayeti imkansız kılmak ve hadisleri kabul etmemek içindir. Kendileri bu iddialarına Kur'andan nakli delil getiremezken ve sözlerini yüzlerce kişi koro halinde birbirine nakletmemişken nasıl oluyor da insanların kendilerine inanmasını bekliyorlar. Birisi koşarak gelip evin yanıyor deyince, bir kişinin haberine itimad edilmez, yüzlerce şahidle gel demiyorlar, niye çünkü yine menfaatleri söz konusu, dolayısıyla bir kişiden gelen *(haberi ahad)* söze kulak vermekte fayda görürler.
Ya onlarca sahabeden rivayet edilen, cerh ve ta'dil kitaplarında iyi veya kötü yanları tesbit edilmiş, yalancı mı, mübalağacı mı, ömrünün bir kısmında bunamış mı vehm ve vesvese sahibi mi, ve daha nice sıfatları tesbit edilmiş ve eğer bu kusurlardan biri varsa ondan gelen haberin sıhhati zayıf, uydurma vs. tesbit edilmiş ve güvenilir, akıl, hafıza, zabt ve adalet yönünden cidden övgüye değer insanların rivayet ettikleri sahih olan ve yine bu vasıfta alim insanların kaleme aldığı hadislere niçin itimad

etmiyorsunuz.
Çünkü bu defa yanan ev sizin değil. Eğer o hadislere itimad ederseniz peygamber sizi oturduğunuz din adamı postundan kaldıracak ve siz felsefenizle birlikte çöpe gideceksiniz.!

Zamane mutezile fikriyatındakilere

[GULYARASI]7506[/GULYARASI]
40 Hadis

Ebu Hanife'nin hadis eleştirisine yaklaşımı

Talebe: Mu'min zina edince, başından gömleğinin çıkarıldığı gibi, imanı da çıkarılır, sonra tevbe edince iman kendisine iade edilir *(Ebu Davud, es-sunne 15, et-Tirmizi, el-İman 11)* hadisini rivayet eden kimseler için ne dersiniz?
Eğer tasdik ederseniz Haricilerin prensiplerini kabul etmiş olursunuz. Onların görüşlerinde şüphe ederseniz, Haricilerin prensiplerinde de şubheye düşmüş ve ifade ettiğiniz haktan rucu etmiş olursunuz. Eğer, ravilerin sözünü tekzip edecek olursanız, onlar da sizi Peygamberin sözünü yalanlamış olmakla suçlarlar. Çünkü onlar, Peygamber (s.a.v.)'e ulaşıncaya kadar, bu hadisi mûteber kişilerden nakletmişlerdir.

Ebu Hanife *(rahimehullah)*: Tekzib etmek, ancak -*Ben Peygamberin sözünü yalanlıyorum*- diyen kimsenin yalanlamasıdır. Fakat bir kimse -*Ben Peygamberin söylediği her şeye iman ederim, fakat O kötülük yapılmasını söylemedi, Kurana da muhalefet etmedi*- derse, bu söz o kimsenin, Peygamberi ve Kur'an-ı Kerimi tasdik etmesi; Allahın Rasulunu, Kurana muhalefetten tenzih etmesidir.
Eğer, Peygamber, Kurana muhalefet etse ve Allah için hak olmayan şeyleri kendiliğinden uydursa idi, Allah onun kudret ve kuvvetini alır, kalb damarlarını koparırdı. Nitekim bu husus Kuranda şöyle belirtilir:

-**Eğer peygamber söylemediklerimizi bize karşı, kendiliğinden uydurmuş olsa idi, elbette onun sağ elini alıverirdik, sonra da kalb damarını koparıverirdik. Sizin hiç biriniz de buna mani olamazdı**. (Hakka,44-47).

Allahın peygamberi, Allah'ın kitabına muhalefet etmez, Allahın kitabına muhalefet eden kimse de Allahın peygamberi olamaz. Onların rivayet ettikleri bu haber Kur'ana muhaliftir. Çünkü Allah; Kuran-ı Kerimde - **Zina eden kadın ve erkek**… (Nur,2) ayetinde zâni ve zâniyeden iman vasfını nefyetmemiştir. Keza -*Sizden fuhşu -* **irtikap edenlerin her ikisini de**… (Nisa,16) ayetinde Allah, -*sizden*- kaydı ile Yahudi ve Hrıstiyanları değil, Müslümanları kasdetmektedir.
O halde Kuran-ı Kerim hilafına, Peygamberden hadis nakleden her hangi bir kimseyi reddetmek, Peygamberi reddetmek veya tekzip etmek demek değildir. Bilakis, Peygamber (s.a.v.) adına batılı reddeden kimseyi reddetmek demektir. İtham Peygambere değil, nakleden kimseye racidir. Peygamberin söylediğini duyduğumuz yahut duymadığımız her şey can, baş üstünedir. Biz onların hepsine iman ettik, onların Allah Rasulunün söylediği gibi olduğuna şehadet ederiz. Keza Peygamberin, Allahın nehyettiği bir şeyi emretmediğine, Allahın kullarına ulaştırılmasını emrettiği bir şeye de mani olmadığına şahidlik ederiz. O, hiç bir şeyi Allahın tavsif ettiğinden başka şekilde tavsif etmez. Yine şehadet ederiz ki O, bütün işlerde Allahın emrine muvafakat etmiş, hiç bir bid'at ortaya koymamıştır. Allah'ın söylemediği hiç bir şey de teklif etmemiştir. Bunun için Allahu Teâlâ "**Kim Rasule itaat ederse Allaha itaat etmiş olur.**" (Nisa, 80) buyurmaktadır.

Talebe: Çok güzel açıkladınız. Fakat içki içen kimsenin, kırk gün ve kırk gece namazının kabul olunmayacağını iddia eden kimse için ne dersiniz? Bana iyilikleri yıkan ve ibtal eden bu hususu açıklayınız.

Ebu Hanife *(rahimehullah)***:**
- *Allah, içki içen kimsenin kırk gün ve kırk gece kıldığı namazı kabul etmez*.- *(et-Tirmizi el-Eribe 1; İbnu Hanbel II/176, V/171.)* sözünün açıklamasını

bilmiyorum. Söz sahiplerinin sözlerinin, hakikate kesin olarak aykırı olduğunu bildiğimiz bir açıklama yapmadıkları sürece, onları yalanlamam. Biz Biliyoruz ki Allah, kulunu işlediği günahtan dolayı cezalandırır veya günahını affeder. Allah, kulunu işlemediği günahtan ötürü cezalandırmaz, kulun işlediği farzları hesab eder, günahlarını da yazar. Mesela, bir kimsenin malının zekatından, daha fazla vermesi gerekirken, elli dirhem verdiğini kabul edelim. Bu durumda Allah onu verdiği miktardan dolayı değil, vermediği miktardan dolayı cezalandırır. Verdiği miktarı kul lehinde değerlendirir. Keza bu kimse oruç tutar, manaz kılar, hacca gider ve adam öldürürse, bu hususta iyilikleri hesap edilir, kötülükleri ise aleyhine yazılır.

Allah bu konuda Kuranda şöyle buyurur:

-**Kazandığı iyilik kendi lehine, yaptığı kötülük de kendi aleyhinedir**. (Bakara, 28),

-**Bir iş yapmanın amelini ben, elbette boşa çıkarmam**. (Âl-i İmran, 195.)

-**Yalnız işlediklerinizin karşılığı ile cezalandırılacaksınız.** (Yasin, 54.),

-**Ancak işlediklerinizin cezasını göreceksiniz**. (Tahrim, 7),

-**Kim zerre miktarı iyilik işlerse karşılığını görür, kim de zerre miktarı kötülük işlerse karşılığını görür**. (Zilzal, 7,8)

-**Küçük, büyük her şey yazılıdır**. (Kamer, 53)

Bu duruma göre, iyilik ve kötülükler az da olsa Allah tarafından yazılmaktadır.

-**Biz kıyamet günü adalet terazilerini koyacağız. Hiç bir kimse hiç bir şeyle haksızlığa uğratılmayacaktır. Hardal danesi ağırlığınca olsa da biz onu hesaba katacağız. Bizim hesap görmemiz elverir**.- (Enbiya, 47)

Bütün bunların aksini iddia eden kimse Allahı zulümle tavsif etmiş olur. Oysaki Allah zulmetmeyeceği hususunda kullarını temin etmiştir:

-**Hiç bir kimse hiç bir şeyle haksızlığa uğratılmaz-, -Ancak işlediklerinizin cezasını görürsünüz**.- (Saffat, 39),

-**Kim bir zerre miktarı iyilik işlerse onun mukafatını görür**. (Zilzal 7)

- ayetleri bu hususu belirtmektedir. Allah, iyiliklere mukabelede bulunduğu için kendisinin şekûr olduğunu ifade etmiştir. O,

merhametlilerin merhametlisidir.
İyiliklere gelince; onları üç şeyden biri boşa çıkarır. Bunların birincisi, Allaha şirk koşmaktır. Bu konuda Allah, -**Her kim imanı inkar ederse, bütün işledikleri boşa gider**.- (Maide, 5) buyurmuştur.

İkincisi; bir kimseyi azad etmek veya sıla-i rahimde bulunmak yahut Allah rıdası için bir malı sadaka olarak verdikten sonra gazaplanmak veya gazab haricinde iyilik yaptığı kimseyi minnet altında bırakmak için -Ben sana sıla-i rahimde bulunmadım mı?..- ve benzeri şeyler söyleyerek başa kakma durumudur. Bu ve benzeri hususlarda o kimsenin sevabı suratına çarpılır. Zira Yüce Allah, -**Sadakalarınızı, başa kakma ve eza vermek suretiyle iptal etmeyin**.- (Bakara, 264) buyurmaktadır.

Üçüncüsü; başkalarına gösteriş yapmak için, amel işlemektir. Riya için yapılan salih ameli Allah kabul etmez. Bu üç günahın ötesindekiler, iyilikleri yıkıp boşa çıkarmazlar.

İMAM-I AZAMIN BEŞ ESERI; El-Alim Vel Muteallim Sayfa:31-34. Çeviren: Mustafa Öz, Kalem Yayıncılık A.Ş. Istanbul-1981

Sünnet İnkarcılarının Amaçları

Son zamanlarda dinin temel kaynaklarından biri olduğuna inandığımız, din olduğuna inandığımız, vahyin bir parçası olduğuna inandığımız Rasulullah Efendimizin sünnetini ekarte etmeye, reddetmeye çalışıyorlar. Bize Kur'an yeter, dinimizi yaşamak için bizim Allah'ın Kitabı'ndan başka birşeye ihtiyacımız yoktur" diyerek, Rasulullah'ı ve sünnetini silerek, kendilerince bir din icad etmeye çalışıyorlar. Rasulullah'ın Kur'an konusundaki anlayışını ve uygulamalarını, yeryüzünün en hayırlı nesli olan onun pırlanta ashabının, onlardan sonra gelen tabiinin, tebeu tabiinin, muctehid imamlarımızın ve değerli seleflerimizin Kur'anla ilgili anlayışlarının tümünü yok farzederek, onların tümünün üzerine bir çizgi çekerek kimilerinin salt akıllarıyla Kur'anı anlamaya çalıştıklarını, bu iddiayla ortaya çıktıklarını görüyoruz. Bu sapık anlayışlar karşısında

elbette Rasulullah efendimizin sünnetinin müdafası sadedinde birşeyler söylememiz gerektiği kanati ve inancındayız.
İslamın temel kaynaklarından birisi olan sünneti reddetme hadisesi tarihte ilk önce Hicri ikinci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu konuyu ilk defa ortaya atanlar Hariciler ve Mutezililerdir. Hariciler İslam toplumunda çıkarmak istedikleri fitnenin önünde en büyük engel olarak Rasulullah efendimizin sünnetini gördüler. İslam tolmumunda Rasulullah efendimizin sözleri, fiilleri ve takrirleri üzerine kurulan bu son derece sağlam yapı var olduğu sürece din konusunda ortaya atılabilecek hiçbir düşünce, hiçbir akım, hiçbir felsefe müslümanlar tarafından kabul görmeyecek, hiçbir fitne başarıya ulaşamayacaktı. Onun içindir ki İslam toplumunda kendi batıl fikirlerini yayarak toplumu yıkmak isteyen Hariciler ilk önce önlerindeki büyük engel olan sünnete yönelerek onu yıkmayı, o engeli kaldırmayı deneyip planladılar.

Bunun için de şu iki iddia üzerinde fikirlerini yoğunlaştırdılar:

a: Sünnetin dinde hiçbir bağlayıcılığı yoktur. Dinde müslümanı bağlayan Allah'ın kitabı'dır. Allah'ın Kitabı'nın dışında uyulmaya layık başka bir kaynak, hiçbir otorite yoktur.

b: Zaten Kur'an'ın dışında hiçbir şey Allah tarafından korunmaya alınmadığından sünnetin, peygamberin hadislerinin doğruluğunda şüphe vardır. Şüphe üzerine kesinlikle din bina edilemez. Çünki hadisler bir sonraki nesle aktarılıken içine pekçok yalan yanlış şeyler karışmıştır. Binaenaleyh dinimizi böyle şüpheli, şaibeli şeylere bina edemeyiz. Allah'ın lafzan ve manen konrunmuş olan Kitabı'nın dışında başka hiçbir şeye itimad edilemez.
Mutezile de hemen hemen aynı şeyleri söyledi. Yunan felsefesinin ürünleriyle karşı karşıya gelen bu insanlar bunları yargılayıp sorgulayabilecek kadar dinlerini yakından tanıyamamış olmalarının sonucu olarak tamamen akılcı olan bu felsefi akımların etkisi altında kaldılar. Bu felsefi akımlar karşısında aşağılık duygusuna, yenilmişlik psikozuna kapılan ve inançları, akideleri sarsılan bu adamlar dinlerini,

inançlarını bu felsefi akımlar karşısında tamamen akılcı ölçülere uyacak biçimde yeniden yorumlamak, yeniden gözden geçirmek tutkusuna kapıldılar. Ama dinlerinde reforma yönelen, akıllarına uygun bir biçimde dine şekil vermek cinnetine kapılan bu insanların karşısına da yine en büyük engel olarak Rasulullah'ın sünneti çıkınca onlar da tıpkı selefleri gibi sünnete gölge düşürmeye, sünneti reddetmeye yöneldiler. Kur'an'ı bu felsefi akımlar önünde diledikleri gibi yorumlamalarına engel olacak peygamberin ve onun sahabesinin örnekliliğini reddettikleri zaman önlerinin açılabileceğini zannediyorlardı. O zaman Kur'an'ı istedikleri gibi yorumlayabilecekler ve kendilerine yepyeni bir din yapabileceklerdi.
Bunun için şu iddiayı ısrarla savundular:
"Peygamberin görevi sadece bize Kur'an'ı getirib ulaştırmaktır. Allahın Rasulu bü görevini hakkıyla yerine getirmiştir. Bunun ötesinde Muhammed Bin Abdillah olarak Rasulullah bizim gibi sıradan bir insandan başkası değildir. Onun söylediklerinin ve yaptıklarının bizim için hiçbir değeri, hiçbir bağlayıcılığı yoktur. Onun yapıp söyledikleri sadece kendisini ve kendi dönemini ilgilendirir. Bizler sadece Kur'n'a yönelir onunla amel ederiz."

Sünnet hakkında ortaya atılan bu iki fitnenin ikisi de İslam toplumunda hüsnü kabul görmedi. Muhaddis alimlerimizin ve diğerlerinin ciddi çalışmaları, ümmetin vicdanının uyanıklılığı sayesinde çok kısa bir süre içinde her ikiside ummet arasında kabul görmeden yok olup gittiler. Kitab'ı ve sünneti tanıyan sıradan bir müslümanın bile peygamberini bir posta memuru kabul etmesi elbette mümkün değildi. Onun içindir ki bu ummetin mizacı böyle saçmalıkları, bu tür bid'atleri kabule asla musait değildir. Nasıl musait olsun da? Rasulullah efendimizin mubarek asrından başlayarak Raşid Halifeler, tabiin, müctehid imamlar ve ümmetin fakihlerinin, muhaddislerinin rehberliğinde gelişerek gelmiş olan bu İslami hayat düzenini reddederek günübirlik küfür dünyanın felsefi akımlarının etkisi altında kalarak dinlerini reddedecek değillerdi elbette müslümanlar... Ancak uzun yıllar kül halinde bulunan bu fitnenin asrımızda yeniden hortlatılmaya başlandığını görüyoruz. Tıpkı hicri ikinci asırda olduğu gibi

batı karşısında, batı medeniyeti karşısında zihinsel bir yenilgiyi yudumlamış, kafirler karşısında aşağı-lık kompleksine kapılmış kimi insanların aynı konuyu bugün gündeme getirmeye çalıştıklarını görüyoruz. Son günlerde "İslamı anlamak ve onu hayatımıza aktarabilmek için bize yalnızca Kitab *(Kur'an)* yeter. Kur'anın dışında başka hiçbir kaynağa ihtiyacımız yoktur. Zaten bizim dinimizin temel kaynağı Kur'andır" iddiası gündeme getirilmeye, ve dinimizin ikinci temel kaynağı olan sünnetin dinde huccet olmadığı ve de sünneti ortaya koyan kaynakların doğruluğundan şubhe iddiaları yaygınlaşıyor. Ne yazık ki tıpkı öncekiler gibi ama bu defa batı medeniyeti karşısında aşağılık psikozuna kapılmış bir kısım insanlar tarafından batılı müsteşriklerin de etkisiyle Rasulullah efendimizin dinde temel odak nokta oluşu, ya da şarii yönü reddedilmeye çalışılmaktadır.
Bu iddialar tıpkı öncekiler gibi tarih boyunca yan yana giden dinin iki temel kaynağını birbirinden ayırmaya yöneliktir. Kur'an'ı sünnetten, sünneti Kur'an'dan ayırmaktır. Az evvel de ifade ettiğim gibi bu akım yeni ve tesadufi değildir. Yalnızca Türkiyeye mahsus da değildir. Bunu gündeme getirenler esasen musteşriklerdir. Asrımızda sünnete en büyük şüphe gölgesini düşüren Pr Goldizerdir. Bu adam İslam hukukunun ikinci temel kaynağı olan hadislerin, Rasulullah efendimizin sözlerinden çok, Şam bilginlerinin görüşleri olduğunu iddia etti. Hadis diye kitaplarda yazılı olanlar peygambere ait sözler değil bir kısım insanların sözlerinden ibarettir dedi. Maksadı müslümanlar nazarında değerli bir mevkii olan sünneti sarsmak, Peygamberimiz ve onun sünneti konusunda zihinleri saptırıcı şüphe tohumları atmaktır.
Aynı akımın Hindistanda önce Mehdilik, sonra da Peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan Mirza Gulam Ahmed tarafından savunulduğunu görüyoruz. Bu nevzuhur adam da, sünnete en büyük darbeyi vurmalıydı ki, kendi Peygamberliğini yutturabilsin. Bunlardan ayrı olarak bir takım modernist yazarlar da bunların tilmizi olarak aynı iddiayı savunmuşlardır. Bu sünnet düşmanı modernistlerin iddiası şöyledir:

a: Eğer İslamı anlamada Kur'an kadar Sünnet de önemli olsaydı, Cenab-ı

Hakk bunu bize Kur'anda bildirirdi. Biz de Kur'an kadar sünneti de anlamağa mecbur olurduk ve Sünnete de değer verirdik.

b: Rasulullah'ın sünnetini, anlayışını ancak kendi dönemi ve kendi toplumu için geçerli kabul etmek lazımdır. Halbuki devir ve şartlar değişmiştir. Değişen asrın şartlarına sünneti tatbik edemeyiz.

c: Hadisler çok zor şartlar altında toplanmıştır. Bunlara yalan karışma ihtimali çok fazladır. Binaenaleyh sünneti bir kenara bırakmak zorundayız. Hatta bu insanların gençlere; Hadislerle kafanızı bozmayın diyecek kadar Allah Rasulune saygısızlık ederek Kur'ancı kesilirler.
Temel iddiaları bunlardır.

İbni Hazm zamanında da hicri 500 lerde kendilerine Kur'ancı denen bir grup zuhur eder. Bunların iddiasına göre herşey Kur'anda vardır. Hatta birisi sormuş, peki Ali (r.anh)'ın sakalının sık Muaviye (r.anh)'ın sakalının seyrek oluşu da var mı? Ama bunlar bir taraftan Kur'ancı kesilirken sünneti ekarte etmişler. Bize sadece Kur'an yeter, kulluğu yaşayabilmek için sadece Kur'an yeter, onun dışında başka kaynağa ihtiyacımız yoktur diyerek sünneti inkar etmişler. Veya "işte efendim sünnetin intikalinde,subûtunda süphe vardır, bu yüzden zaman içinde içine yalan yanlış şeyler karışmış bir şeyi delil kabul edemeyiz" diyerek reddetmişler.
Peki hedefleri neydi bu adamların? Hedef şu:
Eğer Kur'anın beyanı, Kur'anın tamamlayıcısı ve açıklayıcısı olan hadisler ekarte edilirse sonunda Kur'an da çok rahat ekarte edilebilir. Veya "sünnet yani Rasulullah efendimizin anlayışı ve uygulaması ekarte edilirse o zaman Kur'anı salt aklımızla anlayıp dilediğimiz gibi bir müslümanlık yaşama veKitab'ı kendi arzu ve heveslerimize göre anlayıp yorumlama imkanını elde ederiz" derdi vardı adamların. Keyiflerine geldiği gibi bir din yaşama, din belirleme konusunda hiçbir kayd-u bend altına girmeme arzularından kaynaklanıyordu bu iddia.
Bugünküler de hemen hemen buna benzer iddialarla ortaya çıkmaktadırlar. Esasen bu iddiaların altında akılcılık, rasyonalizm yatmaktadır. Yani

Kur'anı anlamak için yalnızca akıl yeter, bunun dışında ne sünnete, ne de başka bir kaynağa ihtiyaç yoktur iddiası yatmaktadır bir.
İkinci olarak da bu iddianın altında Ashab-ı Kirama karşı güvensizlik ve itimatsızlık yatmaktadır. Zira sünneti Rasulullah'tan sözlü olarak bize aktaran Ashab-ı Kiram efendilerimizdir. Eğer bu mevzuda,hadislerin bize aktarılması konusunda ashab-ı kiram efendilerimize herhangi bir itimadsızlık isnad edersek o zaman Kur'an'a da itimad etmemek gerekecektir. Kur'an'dan da şüphe etmemiz gerekecektir. Zira Kur'an'ı yazıp, hıfzedip, toplayan ve bize ulaştıranlar da ashab-ı kiramefendilerimizdir. Görülüyor ki bu iddianın altında Kur'an'ı reddetme sinsi planı da yatmaktadır. Yani bugün sünnet diyecekler, bu tuttu mu yarın Kur'an diyecekler.
"Kur'an'a da itimad edilmez, çünki hadislere bir sürü yalan yanlış şeyler katanlar elbette Kur'ana da katmışlardır" diyecekler ve dini bitirecekler.
İşte üç aşağı beş yukarı dünkülerin de bugünkülerin de demeye çalıştıkları bunlar.
Şimdi bu iddianın sahiblerine peygamberin ne olduğunu, peygamberin kim olduğunu, sünnetinin bizim dinimizde, bizim hayatımızda yerinin ne olduğunu anlatmamız gerekecektir.
Peygamberin dinde temel odak nokta olduğunu, onsuz dinin olmayacağını, onsuz müslümanlık olmayacağını, olamayacağını anlatmamız gerekecek. Peygamberin kullukta adım adım takip edilmesigereken, kendisine tabi olunması gereken bir mukteda bih olduğunu, bir Usve-i hasene olduğunu anlatmamız gerekecek. Peygamberin Kur'an'ın beyan edicisi, Kur'an'ın tamamlayıcısı ve açıklayıcısı olduğunu, sünnetsiz Kur'an'ın anlaşılamaz olduğunu, peygamberin sürekli Allah kontrolünde bir masum olduğunu ve Rabbımızın kitabında kendisine itaat istediği herbir bölümde aynı zamanda peygamberine de itaat istediğini, bu konuda peygamberle Allah'ın arasını ayıranların kafir olduklarını, peygambere din belirleme, haram ve helal koyma hakkının verildiğini, anlatmamız gerekecek. Kur'an'da Rabbımızın anlatmadığı pek çok konuyu pek çok konuyu kendisine anlattırarak Rabbımızın peygamberini dinde nasıl şari kıldığını anlatmamız gerekecek.

Zayıf Hadisle Amel (!)

Zayıf hadis, sahih veya hasen hadisin taşıdığı şartların birini veya birkaçını taşımayan hadistir. Bu şartların bulunup bulunmadığı, hadisin çeşitli yönlerden tetkik ve tenkide tabi tutulmasıyla anlaşılır.
Sözgelimi, hadisin ravisi adaletindeki kusur sebebiyle, zabtının zayıflığı, seneddeki kopukluk, ravinin kendindan daha sika bir ravi veya ravilere aykırı rivayeti... sebepleriyle hadisin Peygamber'e ait olduğu zayıf kabul edilir.

Hadislerin zayıf olması genelde iki sebepten kaynaklanmaktadır.
1.si senedde herhangi bir kesintinin olması, diğeri ise ravinin adalet ve zabt vasfıyla ilgili; *(Yalan, Yalan söylemekle itham olunmak, Fısk, Cehalet, Bid'at; Çokça yanılmak, Gaflet, Vehim, Muhalefet (ravinin kendinden daha güvenilir birine muhalefet etmesi)*, Su-i hıfz, gibi ilk 5'i adalet ikinci 5'i zabt vasfına yönelik bir tenkidin bulunmasıdır.

Zayıf hadisler şu şekilde tasnif edilmiştir:

1- Senetteki kopukluk *(muttasıl)* yüzünden zayıf olan hadisler; Muallak, Mursel, Mudelles, Munkatı, ve Mu'dal , *(muttasıl olduğu bilinmeyen)* muan'an ismini alır.

2- Ravisinde adalet şartı bulunmadığından dolayı tenkit yüzünden zayıf' olan hadisler; Mevzu; Mechul, Mubhem *(yalancılık ve günah işleme dolayısıyla)*, Munker, Şaz;

3- Ravisi zabt özelliğini taşımadığı için zayıf olan hadisler ise; Munker, Muallel, Mudrec, Maklub, Metruk, Muzdarib, Musahhaf, Muharref ve Şaz ismini alırlar.

Bazı fırkalar aksini söylemişse de peygambere yalan haber isnad etmenin küfürden sonra en büyük günah olduğunda şüphe yoktur. Böyle bir hadisi

kabul etmek de şöyle dursun *(uydurma/mevzu)*olduğunu bile bile bunu açıklamadan rivayet etmek bile kesinlikle haramdır.

Zayıf hadislerin helal, haram, akaid ve ahkam ile ilgili olanları hariç, terğib, terhib ve amellerin faziletleri ile ilgili olanlarını zayıf olduklarını açıklamadan da rivayet etmek caizdir. Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Mehdi ve Abdullah b. el-Mubârak gibi büyük imamların, amellerin faziletlerine dair hadislerin rivayeti hususunda daha müsamahakar davrandıkları tür vakıadır.
Her ne kadar senedin zikredilmesi hadisin kıymetini ifade etmekle eşdeğer kabul ediliyorsa da, konunun uzmanlarının iyice azalmış olması itibariyle bu kısmın bile zayıf olduğunu açıklamak suretiyle rivayet etmek gerektiği ifade edilmiştir.

Zaten klasik ya da daha sonraki dönemlerde birçok alimin bu gibi hadisleri rivayet etmeleri şu gerekçelere dayandırılmıştır;
1. Zayıf hadisleri bilip tanımak,

2. Başka tarikten rivayet edilen benzer hadisleri takviye etmek amacıyla itibar ve istişhad etmek,

3. Muhtemel değerlendirme hatalarından dolayı kaybedilmek istenmeyen bilgileri daha sonraki alimlerin tetkikine sunmak,

4. Helal, haram, ahkam ve akaid ile ilgili konuların dışındaki amellerin faziletine dair terğib ve terhib ile ilgili zayıf hadislerin rivayetinde gösterilen musamaha.

Alimler arasında oldukça fazla tartışmalara vesile olan hatta bazılarınca re'ye tercih edilen zayıf hadislerle amel edilmesi konusunda üç temel görüş ileri sürülmüştür:

1. **Zayıf hadisle hiçbir konuda asla amel edilmez**,
(Yahya b. Main'den nakledilen bu görüşü, Buhari ve Muslim'in yanısıra İbn Hazm ve Ebû Bekr İbnu'l-Arabi benimsemiştir.)

2. **Zayıf hadisle her konuda amel edilebilir**,
(Ahmed b. Hanbel ve Ebu Davud "zayıf hadis re'y, yani kıyastan daha iyidir" diyerek bu görüşü tercih etmişlerdir.)

3. **Amellerin faziletleri ile ilgili konularda belli şartlara bağlı olarak amel edilir**.

İbn Hacer el-Askalani bu şartları şöyle sıralar ;

a. **Hadis aşırı derecede bir zafiyet** *(zayıf)* **taşımamalıdır. Buna göre mevzu, metruk ve munker hadislerle kesinlikle amel edilemez.**

b. **Kitab veya sünnete dayalı olarak amel edilen sabit bir asla dayanmalıdır**.

c. **Kendinden daha kuvvetli bir delile muhalif olmadığı gibi, haber hakkındaki zayıflık kulak ardı edilip unutulmamalıdır.**

Dün olduğu gibi bugün de taraftarları mevcud olan bu görüşlerden, birinci ve ikincisi biraz abartılı, amellerin faziletleri ile ilgili konularda şartlı kabulü savunanlar daha isabetli görünmekle beraber hadis teriminin tarih içinde geçirdiği evrelerden Tirmizi öncesi zayıf hadis ile Tirmizi sonrası terminolojik gelişmeyi dikkate almaları gerekmektedir.
Zira Tirmizi öncesi dönemde zayıf hadisin kapsamında değerlendirilen merviyyatın bir kısmı Tirmizi sonrası dönemde Hasen hadis ismiyle ayrı bir kategorik değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Aksi takdirde kaynaklardaki bilgileri kusursuz değerlendirmek imkansız hale gelir ve ciddi bir takım hatalara düşmek kaçınılmaz olur.
(Zehebi, el-Mukıza, 33-54; Ahmed Muhammed Şakir, el-Baisu'l-hasis, 44-102; Ahmed Naim, Mukaddime, 270-272; 282-349; Subhi es-Salih, Hadis İlimleri, (trc Prof. Dr. M. Yaş'ar Kandemir), 137-180; 225-236; Prof. Dr. İsmail L. Hakan, Hadis Usulû, 131-147; Ana hatlarıyla Hadis, 195-201; Prof. Dr. Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, 467-470).

Sünnete Sokulmak İstenen Şubheler:

Rasulullah'ın hadislerini yargılamaya çalışan ve bilgiçlik taslayan bazı insanlar bir kısım tutarsız delillerle hadislere olan güveni sarsmaya çalışmışlardır. Bunların iddialarını şöylece özetlemek mümkündür.

1. "Kur'an Yeter, Sünnete İhtiyaç Yoktur" Diyenler:

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "... **Biz Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık..**." (En am 38) "... **Biz sana her şeyi açıklayan hidâyet rehberi, rahmet kaynağı ve müslümanlar için bir müjde olan Kur'anı indirdik**." (Nahl 89) iddiasını ileri sürmektedirler. Bu iddia tutarsızdır.
Çünkü birinci âyetteki "kitap"tan levh-i mahfuz mu yoksa Kur'an-ı Kerim mi olduğu hususu ihtilaflıdır. "Levh-i mahfuzdur" diyen görüşde, hadise karşı çıkanlar için herhangi bir delil yoktur. "Kur'an-ı Kerimdir" diyen görüşe göre de bu âyette ve bundan sonra zikredilen âyette hadis düşmanlarına herhangi bir delil yoktur. Çünkü âyetler, Kur'an-ı Kerim'in umumi kaideler ihtiva ettiklerini beyan etmektedirler. Kur'an'ın ihtiva ettiği genel kaidelerden biri de "sünnete başvurmanın zorunlu olduğu" kaidesidir. Daha önce de izah edildiği gibi Cenab-ı Allah Kitabında bu hususu şöyle ifade buyurmaktadır:
"**Rabbine yemin olsun ki aralarındaki anlaşmazlıklarda seni hakem seçip sonra da verdiğin hükme içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamıyla boyun eğmedikçe, iman etmiş olmazlar**." (Nisa 65)

Âyet-i kerimede muminlerin aralarında çıkan anlaşmazlıklarda Rasulullahı hakem seçmeleri emredilmekte ve bunu yapmadıkları takdirde mümin olamayacakları bildirilmektedir.
Elbetteki Rasulullah hayatta iken hakem kendisi olacaktır. Vefatından sonra ise onun sünneti hakem kabul edilecektir. Aksi takdirde, Rasulullah'ın hakemliği yirmi üç sene gibi bir zamana sıkıştırılmış olur ki bu da Kur'an'ın emirlerinin kıyamete kadar baki olması esasına ve Rasulullah'ı rehber kılma emrine ters düşer.
Diğer bir âyette "**Kim Peygambere itaat ederse, şüphesiz o Allah'a İtaat etmiş olur**" *(Nisa 80)*buyurulmaktadır.
Allah Teala bu âyetinde Peygambere itaatin kendisine İtaat sayılacağını

bildirmiştir.
Elbetteki Rasulullah'a sağken itaat onun emir ve sözlerini dinlemekle olur. Ölümünden sonra ise yine onun söz ve fiilleri olan hadislere tabi olmakla olur.
Şayet sadece Allah'a, dolayısıyla Kur'an'a itaat etme söz konusu olsaydı Peygambere itaat edilmesinin emredilmesi boşuna olurdu. Bu da gösteriyor ki hadislerle amel etmek Kur'an'ın hükümlerindendir. Ve muhalifler tarafından delil gösterilen bu âyetlere hadisler de dahildir.

2. "Kur'an Korunmuş Sünnet Korunmamıştır" Diyenler:

Allah Teala Kur'an'ı bizzat kendisinin koruyacağını bildirmiş ve; "**zikri biz indirdik. Onun koruyucusu da şüphesiz Biziz**" (Hicr 9)tur. Hadisler için böyle bir garanti yoktur" demektedirler.
Bunların tutunmaya çalıştıkları bu âyette Rasululllah'ın sünnetini reddetmeyi gerektirecek bir husus söz konusu değildir. Zira Rasulullah'dan sonraki dönemlerde, sahabeler, tabiiler ve tebei tabiiler hadislerin ezberlenmek suretiyle muhafaza edilmesi hususunda bir beşerin gücünün yeteceği en son gayreti ve titizliği göstermişlerdir. Bu zatlar sahih olan hadisleri, sahih olmayanlardan ayırmışlar, hadis uyduranları tesbit edip soyutlamışlardır. Hadisleri rivayet eden zatlarda ağır şartlar arayarak Rasulullah'a karşı yalan uydurma yollarını tıkamışlardır. Zaten hadis uydurmanın cezasının cehennem olacağını kesin olarak bilen bir müslümanın hadis uydurması beklenilmeyen bir cinayettir. Zira Rasulullah'a yalan uyduran bir kişinin cezalandırılacağını belirten hadis-i şerif bizim tesbitimize göre otuza yakın sahabeden rivayet edilmiştir.

3. "Sünnetle Amel Edildiğinde Şer'i Hükümlerle Çelişir" Diyenler:

Diğer yandan delil gösterilen âyetteki "zikir" kelimesine hadislerin de dahil olmadığı kesin olarak söylenebilir mi?
Âyette korunacağı beyan edilen zikire hadisler de dahil ise âyeti sadece Kur'an'ın korunmasına tahsis etmek
delilsiz bir iddia olmaz mı?

"Sünnetle amel edildiği takdirde şer'î hükümler birbirleriyle çelişirler. Zira hadislerin çoğunun delil olması tartışmalıdır, derler. Onların bu iddiaları da tutarsızdır. Zira bir meselenin şer'î hükmünün ne olduğu hususundaki İhtilafların sebebi, hadislerin şer'î delil sayılması değil, naslardan hüküm çıkaran alimlerin aklî güçlerinin, ilmî seviyelerinin, kültürlerinin, toplum yapılarının farklı olması ve nasların da genel ifadeler taşımalarıdır. Hadislerle amel edilmediği ve yalnızca Kur'an'ın kaynak kabul edildiği takdirde de bu türden olan ihtilaflar kaçınılmazdır.
Nitekim Kur'an-i Kerİm'de geçen ve asıl anlamı "**sona erme olan**" Kuru1 kelimesinin manasının adetten kesilme mi yoksa temizlikten kesilme mi manasına geldiği hususu müctehit alimler tarafından ihtilaf edilen bir meseledir. Buna benzeyen misaller pek fazladır.
Diğer yandan hadislerle amel edilmediği takdirde bu tür ihtilafların yapılma ihtimali daha çoktur. Zira âyetlerin yorumlamalarında akıllar esas alınacaktır. İnsanların birbirleriyle ihtilaf ettikleri bir vakıadır. Hatta bir insanın akşamleyin verdiği hükümden sabahleyin cayarak kendi kendine muhalefet ettiği görülmektedir.
Bütün bu ihtimallerle birlikte "Hadisler alınmazsa ihtilaflar olmaz" demek yanlıştır. Bu anlayış taassubtan kaynaklanmaktadır. Böyle yapan fırkaların bölük pörçük oldukları bilinen bir husustur.

4. "Rasulullah Hadis Yazmayı Yasaklamıştır" Diyenler:

"Rasulullah hadislerin yazılmasını yasaklamış ve:
"Benden birşey yazmayın kim benden Kur'andan başka bir şey yazdıysa onu imha etsin" buyurmuştur.
(Muslim, Kit. Zuhd bab: 72 hn. 3004; Ebû Dâvûd Kit. İlim bab: 31ın. 3647, 3648, Dârimî Kit. Mukaddime bab: 47; Musned, İmam Ahıned, c. III sh. 12, 31)

Bu da hadislerin önemli olmadıklarını ve dini hükümler olamayacaklarını gösterir" demektedirler.
Hadise soğuk bakan bu gibi kimselerin ileri sürdükleri bu hadis de kendileri için delil değildir. Çünkü hadislerin yazılmasını yasaklayan bu hadis-i şerif, İslâm'ın ilk dönemlerinde Kur'anla hadisleri aynı malzemeler

üzerinde yazarak onları birbirine karıştırabilen vahiy katipleri hakkında varid olmuştur. Böyle olmayan insanlar için hadislerin yazılmasının yasaklandığı vâki değildir. Aksine yazmalarına ruhsat verilmiş, hatta emredildiği de olmuştur. Bunlara örnek olarak daha önce zikredilen Abdullah bin Amr'a; "**Yaz. Canım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, buradan haktan başka birşey çıkmaz**. "
(Ebû Dâvûd, Kit. İlim, bab: 3 lın. 3646; Darimi, Kit. Mukaddime bab: 13; Musned, İmam Ahmed, c. II sh. 162, 192)

Ebu Hureyre'nin: "**Rasulullah'ın sahabilerinden hiç bir kimse benden daha fazla hadis rivayet etmiş değildir. Abdullah b. Amr hariç. Çünkü o yazıyordu ben yazmıyordum**" *(Buhârî, Kit. İlim, bab: 39; Tirmizî Kit. İlim bab: 12 hn. 2668; Musned, İmam Ahmed, c. II, 249)* ifadesi; Mekke fethi gününde Hz. Peygamberin okuduğu hutbenin kendisine yazılı olarak verilmesini isteyen Ebu Şah'ın olayı *(Tirmizî, Kit. İlim, bab: 12. hn. 2666 (Not: Bu hadisin ravilerinden biri olan Halid b. Murra eleştirilen bir ravidir.)* ve "**Ensar'dan bir zata Rasululah'ın eliyle yazıyı göstererek sağınla** *(sağ elinle)* **yardımlaş**" buyurması zikredilebilir.

Görüldüğü gibi hadislerin yazılmasının yasaklanması belirli kişiler için söz konusu olmuştur.
Genel bir yasaklama olmadığı gibi yer yer teşvik de edilmiştir. Diğer yandan hadisleri reddedenlerin hadislere dayanarak düşüncelerini isbatlamaya hakları yoktur. Hadisleri delil gösterme, onları kabullenenlerin işidir. Hesabınıza gelince hadisleri almanız, gelmeyince almamanız çelişki içinde olduğunuzu ve görüşlerinizin tutarsızlığını göstermektedir.

5. "**Hadislerin Çoğu Kur'an'a Ters Düşmektedir**" **Diyenler:**

"Hadislerin çoğu Kur'an'a ters düşmektedir. Bu nedenle bunları kabullenmek mümkün değildir. Çünkü bir hadiste: "**Size bir hadis geldiğinde onu Allah'ın kitabıyla karşılaştırın. Eğer ona uyarsa o hadisi alın. Şayet uymazsa onu bırakın**" buyurulmuştur demektedirler.
Bunların bu delilleri de asılsızdır. Birinci olarak delil gösterdikleri hadis

sahih hadis kitaplarında mevcut değildir.
Yahya bin Mâin gibi hadis sarrafları "**Bunun uydurma bir hadis olduğunu zındıklar tarafından uydurulduğunu**" söylemişlerdir. *(Hattabi, Mealim Fi's-Sunen Şerhi Ebû Dâvüd, lın. 4604; Aridatu'l-Ahvez; c. X, sh. 131, 133)*

Aslında hayret edilecek durum şudur; Bu kadar titizlikle toplanıp yazılan sahih hadis kitaplarında ki sağlam hadisleri kabullenmekte zorlanan bu insanlar, kaynağı dahi bilinmeyen ve ravilerden Eş'asın Sevbandan hadis rivayet ettiği görülmeyen bu "söze" hadis diye sımsıkı sarılmışlar, bir çok hadisi Kur'an'la çelişir gibi gösterip red etmişlerdir.
Aslında hadislerin Kur'anla tamamen çelişmeleri mümkün değildir.
Bu konu ile İlgili olarak Tirmizî'nin şârihi Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah İbnu'l-Arabi özetle şunları zikretmektedir:

Hadisleri reddedenler üç kısma ayrılmaktadır:

A. Hadisi küçümseyerek kasıtlı bir şekilde reddedenler. Bunlar Rasulullah'la alay ettikleri için kâfirdirler.

B. Hadisi haber-i ahad olduğu için reddedenler. Bunların bazıları bid'at-çi diğer bazıları da kâfirdirler...

C. Hadisi Kur'an'a ters düştüğü için reddedenler. Bu şekilde mutala edilen hadisleri üç kışıma ayırmak mümkündür.

a. Genel bir hüküm İfade eden âyetlere muhalif olan hadisler. Bunlarla muhalif görülen âyetleri birbirleriyle bağdaştırmak mümkündür. Hadislerin Kur'an'ın genel hükmünü kayıtladığı veya tahsis ettikleri kabul edilir. Böylece ihtilaf ortadan kalkar.

b. Kur'an'ın zahirine muhalif olan hadisler. Bu hadislerle amel edilip veya edilmeyeceği şubhelidir. Eğer Kur'an da, hadis de zahiri metinlerse, Kur'anla amel edilir. Şayet Kur'an zahiri bir metin şeklinde ve hadis de nass olan bir metin şeklinde ise Kur'an'ın zahiri o hadisin ifadesine göre tevil edilir.

c. Şayet hadisle Kur'an'm arasını bulmak imkansız ise, bu takdirde Kur'an'la amel edilir. Ancak hadisle Kur'anın tamamen birbirleriyle çelişecekleri ihtimalinde İhtiyatlı olunmalıdır. Bunların birbirleriyle çelişeceklerine ihtimal veren hadis sahih değildir. Batıldır." *(Aridatu'l-Ahvezi X, 331)*
Araştırmaya başvurmadan hadisin Kur'anla çeliştiğini savunarak onu hemen red etmeye kalkışmak basitliktir. İlim adamına yakışmayan bir sıfattır.

Hadis alimleri, hadislerin sağlamlık ve kuvvetlilik derecelerini tesbit için hayatlarını bu yola vakfetmiş ve değerli çalışmalarını yazıp kaydederek günümüze kadar gelmesini sağlamışlardır. Böylece hangi hadisin sahih, hangisinin asılsız olduğunu tesbit etmişler, bir kısım insanların hadisler hakkında ileri geri konuşmalarına yer bırakmamışlardır. Yeter ki bunların değerli eserlerini okumuş ve neyin ne demek olduğunu anlamış olsunlar. Halisane bir niyet taşıyıp insaf ölçülerini kaybetmesinler.

SÜNNETE UYMAK ve DÎNDE BİD'AT ÇIKARMAKTAN YASAKLAMA KONUSUNDA EHL-İ SÜNNET İMAMLARININ TAVSİYELERİ

Muâz b. Cebel:
" **Ey insanlar! İlim kaldırılmadan önce, ilim öğrenmeye bakınız. Şunu biliniz ki ilmin kaldırılması, ilim ehlinin gitmesidir. Bid'atlerden, bid'at çıkarmaktan ve aşırıya gitmekten sakınınız, siz eski halinize uymaya bakınız**."
[İbn-i Vaddâh; "el-Bideu ven-Nehyu Anhâ"]

Huzeyfe b. Yemân:
"**Rasûlullah** *(s.a.v.)***'in ashâbının ibâdet diye yapmadığı hiçbir ibâdeti siz de yapmayın. Çünkü önce gelen, sonra gelene söyleyecek söz bırakmamıştır. Ey âlimler topluluğu! Allah'tan korkun. Sizden öncekilerin izlediği yolu tutun**."
[İbn-i Batta, "el-İbâne" adlı eserinde rivâyet etmiştir]

Abdullah b. Mes'ud:
"Sizden kim başkasının izinden gidecekse, ölenlerin sünnetine uysun. Onlar bu ümmetin en hayırlısı, kalpleri en iyi, ilimleri en derin ve kendilerini en az külfete sokan Muhammed *(s.a.v.)***'in ashâbıdır. Onlar, Allah Teâlâ'nın Peygamberine arkadaşlık yapmaları ve dînini taşımaları için seçtiği bir topluluktur. Siz de ahlâkınızı onların ahlâkına ve yolunuzu da onların yoluna benzetin. Çünkü onlar dosdoğru yol üzereydiler."**
[Beğavî, "Şerhus,Sunne" adlı eserinde rivâyet etmiştir]

Yine şöyle der:

"(Sünnete) **uyun, bid'at çıkarmayın. Sizin başka bir şeye ihtiyacınız yoktur** *(dîniniz tamamlanmıştır).***Siz eski yola uymaya bakınız."**
[Dârimî, süneninde rivâyet etmiştir.]

Abdullah b. Ömer:
"İnsanlar öncekilerin izlerine uydukları sürece doğru yol üzere kalmaya devam edeceklerdir."
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir.]

"İnsanlar onu güzel görseler dahi, her bid'at dalâlettir."
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir.]

Büyük sahâbî Ebud-Derdâ:
"Sen öncekilerin izini izlediğin sürece asla sapıtmazsın."
[İbn-i Batta, "el-İbâne" adlı eserinde rivâyet etmiştir]

Mu'minlerin emîri Ali b. Ebî Tâlib:
"Eğer dîn görüşe göre olsaydı, mestlerin alt tarafının meshedilmesi, üst tarafının meshedilmesinden daha uygun olurdu. Ancak ben Rasûlullah *(s.a.v.)***'i mestlerin üstünü meshederken gördüm."**
[İbn-i Ebî Şeybe, "el-Musannef" adlı eserinde rivâyet etmiştir.]

Abdullah b. Amr b. el-Âs:
"Hiçbir bid'at çıkarılmasın ki o devam etmiş olmasın. Hiçbir sünnet ortadan kaldırılmasın ki onun ortadan kayboluşu devam etmiş olmasın."
[İbn-i Batta, "el-İbâne" adlı eserinde rivâyet etmiştir.]

Âbis b. Rabîa:

Ben, Ömer b. Hattâb'ı Hacer-i Esved'i öperken ve bu arada şunları söylerken gördüm:
"Ben, senin ne fayda, ne de zarar verebilen bir taş olduğunu çok iyi biliyorum. Eğer Rasûlullah*(s.a.v.)***'i seni öperken görmüş olmasaydım, ben de seni öpmezdim."**
[Buharî ve Muslim]

Adâletli halife Ömer b. Abdulaziz:
"O kavmin durduğu yerde sen de dur. Çünkü onlar bilerek durmuşlardır. Derin bir görüş ile uzak kalmışlardır. O durdukları noktayı açığa çıkarmakta onlar daha güçlü idiler. Eğer bu işte bir fazîlet olsaydı, onu yapmaya da daha layık idiler. Şâyet sizler 'onlardan sonra meydana geldi' diyecek olursanız, şubhesiz onların yoluna aykırı hareket eden ve sünnetinden yüz çevirenden başkası bu yeni şeyi ortaya çıkarmış değildir. Onlar şifâ için yeterli olacak kadarını söylediler, yetecek kadar söz söylediler. Onlardan öteye giden aşırıya gitmiş, onlardan geri kalan hata yapmış olur. Birtakım kimseler onlardan geriye kaldığından dolayı onlar uzak düştüler, kimisi de onları geride bıraktığından dolayı aşırıya gittiler. Onlar ise bu ikisi arasında hiç şubhesiz dosdoğru bir yol üzerinde idiler."
[İbn-i Kudâme; "Lum'atul-İ'tikâd el-Hâdî İlâ Sebîlir-Raşâd"]

İmam Evzaî:
"İnsanlar seni reddetseler bile sen selef'in izinden gitmeye bak. Sözleriyle sana süslü gösterseler bile insanların görüşlerinden uzak dur. Çünkü böyle yapacak olursan, sen dosdoğru yol üzere olduğun halde mesele senin için açıklık kazanır."

[el-Hatîb; "Şerafu Ashâbil-Hadîs" adlı eserinde rivâyet etmiştir.]

Eyyûb Sıhtiyanî:
"**Bid'at sahibinin gayreti ne kadar artarsa, Allah'tan da o kadar uzaklaşır**."
[İbn-i Vaddâh; "el-Bideu ven-Nehyu Anhâ"]

Eyyûb Sıhtiyanî:
"**Bana sünnet ehlinden birisinin öldüğü haber verildiğinde sanki organlarımdan birisini kaybetmiş gibi oluyorum**."
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir.]

Hassân b. Atiyye:
"**Bir topluluk dînleri hakkında bir bid'at çıkardılar mı, mutlaka onun benzeri olan bir sünnet onların arasından çekilip alınır**."
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir]

Muhammed b. Sîrîn:
"**Şöyle diyorlardı: Kişi öncekilerin izi üzere yürümeye devam ettikçe,doğru yol üzerinde devam ediyor demektir**."
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir]

Sufyan-ı Sevrî:
"**Bid'at çıkarmak, İblis'e günah işlemekten daha sevimlidir. Çünkü kişi günahtan tevbe eder, bid'atten ise tevbe edilmez**."
[Beğavî, "Şerhus,Sünne" adlı eserinde rivâyet etmiştir.]

Sufyan-ı Sevrî:
"**Doğuda bir adamın sünnete bağlı olduğuna dâir sana bir haber ulaşırsa, sen de ona selâm gönder. Çünkü sünnet ehli** *(sünnete bağlı)* **kimseler azalmıştır**."
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir.]

Abdullah b. Mubârek:
"**Dayandığın şey, eser** *(öncekilerin izlediği yol)* **olsun. Sen, görüşlerden hadisi açıklayacak kadarını al**."
[Beyhakî; "Sunenul-Kubrâ"da rivâyet etmiştir.]

İmam Şafîi:
"**Sünnete aykırı olarak hakkında konuştuğum ne kadar mesele varsa, ben ondan hayatımda da, ölümümden sonra da dönüyorum, vazgeçiyorum**."
[El-Hatîb; "el-Fakîh vel-Mutefakkih" adlı eserinde rivâyet etmiştir]

İmam Şafiî :
Ehl-i sünneti nitelendirdiği şu sözleri ne kadar doğrudur:
"**Ben, hadis ashâbından bir adamı gördüğüm zaman sanki Rasûlullah** *(s.a.v.)*'**in ashâbından birisini görmüş gibi oluyorum**."
[el-Hatîb; "Şerafu Ashâbil-Hadîs" adlı eserinde rivâyet etmiştir]

Rabî' b. Süleyman:
"**Şafiî bir gün bir hadis rivâyet etti.**
Bir adam ona: Ey Abdullah'ın babası sen de bu hadisi delil olarak alıyor musun? deyince, Şâfiî ona şöyle dedi:
"**Ben Rasûlullah** *(s.a.v.)*'**den sahih bir hadis rivâyet edip de onu delil olarak kabul etmezsem şâhid olunuz ki aklımı başımdan yitirmişim demektir**."
[İbn-i Batta, "el-İbâne" adlı eserinde rivâyet etmiştir]

Nuh el-Câmî:
"**Ebu Hanife'ye -***Allah ona rahmet etsin***- şöyle dedim: İnsanların ârâz ve cisimler hakkında söylediklerine ne dersin?**
O şöyle dedi:"Bunlar felsefecilerin görüşleridir. Sen esere ve selefin izlediği yola uymaya bak. Sonradan çıkarılmış, her şeyden sakın.Çünkü o bir bid'attir."
[El-Hatîb; "el-Fakîh vel-Mutefakkih" adlı eserinde rivâyet etmiştir.]

İmam Mâlik b. Enes:

"Sünnet Nuh'un gemisidir. Ona binen kurtulur, ondan geri kalan suda boğulur."
[Suyûtî; "Miftâhul-Cenne Fil-İ'tisâm Bis-Sünne"]

Yine şöyle der:
"**Şâyet kelâm bir ilim olsaydı, sahâbe ve tâbiîn, ahkâm hakkında konuştukları gibi, kelâm hakkında da konuşurlardı. Ancak o bir bâtıla delâlet eden bir bâtıldır.**"
[Beğavî, "Şerhus, Sünne" adlı eserinde rivâyet etmiştir.]

İmam Mâlik :
Sözünü ettiğimiz bütün imamların sözlerini özetleyen büyük bir kâideyi şu sözleriyle ortaya koymaktadır:
"**Bu ümmetin başı ne ile düzelmişse, sonu da ancak onunla düzelir. O gün dîn olmayan hiçbir şey bugün de dîn olamaz.**"
[Kadı İyâd;" eş-Şifâ". Cilt: 2, sayfa: 88]

İbn-i Mâcişûn:
"Ben Mâlik'i şöyle derken işittim:
'**Her kim İslam'da güzel görüp bir bid'at çıkarırsa, Muhammed** *(s.a.v.)***'in risâleti edâ etmede ihânet ettiğini iddiâ etmiş olur. Çünkü Allah Teâlâ: 'Bugün sizin için dîninizi tamamladım' diye buyurmaktadır. Bu sebeble o gün dîn olmayan hiçbir şey bugün de dîn olamaz.**"
[İmam Şâtıbî; "el-İ'tisâm"]

Ehl-i sünnet imamı İmam Ahmed b. Hanbel :
"**Bize göre sünnetin esasları, Rasûlullah** *(s.a.v.)***'in ashâbının izlediği yola sımsıkı sarılmak, onları örnek almak ve bid'atleri terketmektir. Çünkü her bid'at bir sapıklıktır.**"
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir.]

Hasan-ı Basrî:
"**Bir kimse eğer ilk selef'e yetişmiş olup da, sonra bugün diriltilmiş olsaydı, İslam'dan bildiği hiçbir şey göremezdi. -Bu arada elini yanağına**

koyduktan sonra sözlerine şöyle devam etti:
Ancak şu namaz müstesnâ -*Sonra şunları söyledi***- :**
Allah'a yemîn ederim, ancak şu tanınmadık hal içerisinde yaşayıp da o selef-i sâlih'e de yetişmemiş olan kimse bir bid'atçinin bid'atine dünyalık isteyen bir kimsenin dünyasına dâvet ettiğini görmekle birlikte, Allah bu işten o kişiyi koruyup da kalbinin o selef-i sâlih'e arzu duymasını sağlar, böylece o kimse onların yolunu sorup, izini takib etmeye, yolunu izlemeye koyulursa, hiç şüphe yok ki bunların *(bid'at ve dünyalığın)* **yerine ona pek büyük bir ecir verilecektir. Allah'ın izniyle siz de böyle olun**."
[İbn-i Vaddâh; "el-Bideu ven-Nehyu Anhâ"]

İlmiyle âmil Fudayl b. İyâd'ın:
"**Hidâyet yollarına uy.O yolu izleyenlerinin az oluşu sana zarar veremez. Dalâlet yollarından ise sakın. Helâk olanların çokluğuna da aldanma**."
[İmam Şâtıbî; "el-İ'tisâm"]

Abdullah b. Ömer :
Kendisine bir mesele hakkında soru sorup da baban bu işi yasaklamıştı, diyen kimseye şöyle söylemişti:

"**Rasûlullah** *(s.a.v.)***'in emrine uyulması mı daha uygundur? Yoksa babamın emrine mi?**"
[İbn-i Kayyim; "Zâdul-Meâd"]

Abdullah b. Ömer:
Adamın birisi aksırıp, "elhamdulillah vessalâtu vesselâmu alâ rasûlillah" dediğini duyunca, İbn-i Ömer ona şöyle demişti:
"**Rasûlullah** *(s.a.v.)* **bize böyle öğretmedi. Aksine : Sizden biriniz aksırdığında elhamdulillah desin, diye buyurdu. Rasûlullah'a salât ve selâm getirsin, demedi**."
[Tirmizî süneninde hasen bir senedle rivâyet etmiştir.]

İbn-i Abbas :
Ebu Bekir ve Ömer'in sözleri ile sünnete karşı çıkana şöyle demiştir:

"Bu gidişle fazla geçmeden gökten üzerinize taş yağacaktır. Ben sizlere Rasûlullah *(s.a.v.)* **buyurdu diyorum, siz bana Ebu Bekir ve Ömer şöyle şöyle dedi, diyorsunuz."**
[Abdurrazzâk; "el-Musannef" adlı eserinde sahih bir senedle rivâyet etmiştir]

Sünneti nitelendirdiği bu sözleri ne kadar doğrudur:
"Sünnet ehlinden bir kimseye bakmak, sünnete dâvet eder ve bid'ati yasaklar."
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir.]

Câfer b. Muhammed:
"Ben Kuteybe'yi-Allah ona rahmet etsin- şöyle derken işittim:
'Bir adamın Yahya b. Saîd, Abdurrahman b. Mehdî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhaveyh -*ve daha başka kimseleri de zikrederek*- **gibi hadis ehli olan kimseleri sevdiğini görürsen, şüphesiz ki o kişi sünnete uyan bir kimsedir. Bunlara muhalefet eden kimse de bil ki o bid'atçi birisidir."**
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir]

İbrahim Nehaî:
"Eğer Muhammed *(s.a.v.)***'in ashâbı bir tırnağın üzerini meshetmiş olsalardı, ben de onlara uymanın fazîletini elde etmek için onu yıkamazdım"**
[Ebû Dâvûd, süneninde rivâyet etmiştir]

Abdullah b. Mubârak:
"Ey kardeşim, şunu bil ki bugün ölmek; sünnet üzere Allah'ın huzuruna çıkacak her müslüman için bir lutuf ve ikramdır. Elbette biz Allah'a âitiz ve O'na döneceğiz. Yalnızlığımızdan, kardeşlerin gidip bizi bırakmasından, yardımcıların azlığından, bid'atlerin ortaya çıkmasından ötürü Allah'a şikayet ederiz. İlim adamlarının,sünnet ehlinin gitmesi, bid'atlerin ortaya çıkması gibi, bu ümmetin başına gelen büyük musibetlerden dolayı da şikâyetimiz Allah'adır."

[İbn-i Vaddâh; "el-Bideu ven-Nehyu Anhâ"]

Fudayl b. İyâd:
"**Şubhesiz Allah'ın kendileri vasıtası ile ülkelere hayat verdiği kulları vardır ki onlar sünnet ashâbı kimselerdir.**"
[El-Lâlekâî; "Ehl-i Sünnet vel-Cemaat İtikâdının Esasları Şerhi"nde rivâyet etmiştir.]

Bunlar Ehl-i Sünnet vel- Cemaat olan selef-i sâlih'in önderlerinden bazılarının söyledikleri sözlerdir. Onlar insanlara en iyi nasihat eden, insanlar arasında ümmetinin iyiliğini en çok isteyen, onların ne ile düzeleceklerini ve ne ile hidâyet bulacaklarını en iyi bilenlerdi.

Onlar, Allah Teâlâ'nın kitabı ve Rasûlunün sünnetine sımsıkı sarılmayı tavsiye etmekte, sonradan ortaya çıkmış işlerden ve bid'atlerden sakındırmakta, Peygamber *(s.a.v.)*'**in onlara haber verdiği şekilde kurtuluş yolununun Peygamber** *(s.a.v.)*'**in sünnetine ve onun yoluna sımsıkı sarılmak olduğunu bildirmektedirler.**

Hadisin Yazılmasını Yasaklayan Rivâyetler:

Hadîs yazılmalı mı yazılmamalı mı? şeklinde bir münâkaşa hem Sahâbe hem de Tâbiîn arasında görülmüştür. Bazıları yazılmasını müdâfaa ederken bazıları da aksini söylemişlerdir. Bu sebeple konuya temas eden kitaplarda umumiyetle bu münâkaşaya yer verilir.
Hemen belirtelim ki söz konusu münâkaşa, kaynağını, Peygamber (*aleyhissalâtu vesselâm)*'e nisbet edilen rivâyetlerden alır. Zira bizzat hadîslerde lehte ve aleyhte deliller mevcuttur:
Ebu Sa'îdu'l-Hudrî, Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in şöyle söylediğini rivâyet etmiştir:
"**Benden** *(Kur'ân dışında)* **bir şey yazmayın. Kim benden, Kur'ân'dan başka bir şey yazdı ise onu imha etsin. Benden** *(şifâhî)* **rivâyette bulunun,**

bunda bir mahzur yok. Ancak, kim bilerek bana yalan nisbet eder *(ve söylemediğim şeyi söyletirse)* **ateşteki yerini hazırlasın**".

Zeyd İbnu Sâbit de: "**Kur'ân ve teşehhudden başka bir şey yazmadık**" demiştir.
Yasaklama üzerine Ömer, Muaz İbn Cebel, İbnu Abbâs, Abdullah İbnu Ömer, Ebû Mûsa, Ebu Hurayra gibi başka sahâbelerden de *(radıyallahu anhum ecmain)* rivâyetler gelmiştir.
(İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/ 26-27.)

Hadîslerin Yazılmasına İzin Veren Rivayetler:
Hadîslerin yazılmasına ruhsat veren, yazıldığını gösteren rivâyetlere gelince, bunlar da çoktur. Bunlardan biri, yazdığı hadîsler, kitap halinde sonraki nesillere intikal eden Abdullah İbnu Amr*(radıyallahu anh)*'a aittir. Der ki:
"Ben Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den işittiğim şeyleri ezberlemek arzusuyla yazıyordum.
Kureyş beni menederek: "**Sen Rasûlullah** *(aleyhissalâtu vesselâm)***'tan her duyduğunu yazıyorsun, halbuki Rasûlullah** *(aleyhissalâtu vesselâm)* **bir insandır, öfke ve rıza, her iki hâlde de konuşur**" dediler.
Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim.
Ancak durumu da Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'e arzettim.
Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*parmağıyla mubârek ağızlarına işâret buyurarak:
"Yaz, dedi Nefsimi elinde tutan Allah'a kasem ederim, buradan haktan başka bir şey çıkmaz".
Abdullah İbnu Amr, *(radıyallahu anh)*'ın sistemli şekilde hadîs yazdığını te'yid eden bir rivâyet Ebu Hurayra (*radıyallahu anh)*'ye aittir ve üstelik Buhâri'de kaydedilmiş bulunmaktadır. Ebu Hureyre*(radıyallahu anh)* şöyle buyurur:
"**Peygamber** *(aleyhissalâtu vesselâm)***'den çok hadîs** *(bilmede)* **Abdullah İbnu Amr hâriç, bana yetişen yoktur. O, beni geçer, zira o yazardı, ben ise yazmazdım**".
Hadîslerin yazılması hususunda ruhsat ifade eden rivâyetler bundan ibâret

değildir.
Hâfızasından şikâyet edenlere Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: "**Sağ elinizi yardıma çağırın**", "**İlmi yazı ile bağlayın**" gibi tavsiyeleri, bazı konuşmaların yazılı metnini isteyenlere yazılı verilmesi, hepsi de hadîsten ibâret olan *-uzunluğu birkaç satırdan bir kaç sayfaya ulaşan-* ve sayısı 300'ü bulan pek çok "mektup *(yani yazılı vesika)*"ların varlığı Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in, hadîslerin yazılması husûsundaki ruhsatına yeterli delillerdir. Sadece mektuplar değerlendirilse bile Peygamber*(aleyhissalâtu vesselâm)*'in Kur'ân'dan başka bir şeyin yazılmasına sistematik, ısrarlı bir muhalefette bulunmadığı, tam tersine, medenî hayatta yazının geniş çapta kullanılmasına büyük ehemmiyet verdiği anlaşılır.
(İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/27-28.)

Sahabenin Sünnet Karşısındaki Titizliği:

Ashab-ı Kiram'ı "en büyük ve yegâne dâvası Allah'ın rızasını aramak olan nesil" olarak târif edebiliriz.
Onlar hayatın gerçek mânasını, yaratılışın hakiki gâyesini hakkıyla bilen insanlardı. Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onlara öncelikle bu dersi vermiş idi. Bu sebeple, her hareketleriyle, her yaptıklarıyla, her düşündükleriyle sâdece ve sâdece Allah'ın rızasını arıyorlardı.
Onların, Nebîlerinden *(aleyhissalâtu vesselâm)* ve kitapları olan Kur'ân-ı Kerîm'den aldıkları derse göre, hayatlarının gâyesi olan Allah'ın rızasını kazanmanın da tek yolu vardı: Sünnet'e uymak, Peygamber*(aleyhissalâtu vesselâm)*'in yolunda gitmek.
"*(Habibim)* **de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah'da sizi sevsin ve suçlarınızı örtsün**..."*(Âl-i İmrân: 3/31)* Çünkü Cenâb-ı Hak, en güzel olanı, en ideal olanı en iyiyi, en hayırlıyı Rasûlullah*(aleyhissalâtu vesselâm)* vasıtasıyla kendilerine öğretiyordu, her şeyin, bütün yolların, tarzların en iyisi onda vardı. ("**Andolsun ki, Rasûlullahda sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü dileyenler ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir** *(imtisâl)* **nümunesi vardır.**" *(Ahzab: 33/21)*
O'nda olanlar mutlak güzeldi, her çeşit kirlilikten, bulanıklıktan, şâibeden uzak, güzeldi. Çünkü ilâhî garanti vardı: O başıboş, hevâsına tâbi değildi.

Vahiyle konuşur, ilâhi murakabe altında hareket eder davranırdı. (”**O kendi hevâsından konuşmaz, O'nun konuştuğu** *(Allah'ın)* **kendisine yaptığı vahiyden başka bir şey değildir. Bu vahyi ona öğreten de müthiş bir güç sahibi** *(Cebrâil)* **dir.**” *(Necm: 53/3-5). (İbrahim Canan)*

Öyle ise ona koşmalı, onun sünnetine sarılmalı, onun sünnetinde olmayan her şeyden kaçmalı, sünnetine zıd düşen her şeyi, yakıp yutucu ateş bilmeli idi. Rabb'ul-âlemin de böyle emrediyordu:
Mu'min, Rasûlunu tam bir aşkla sevecek, sünnetine eksiksiz teslim olacak idi:
"**De ki: `Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabîleniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesâda uğramasından korka geldiğiniz bir ticâret ve hoşunuza gitmekte olan meskenler size Allah'dan, O'nun Peygamberinden ve O'nun yolundaki bir cihâddan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleye durun. Allah fâsıklar gürûhunu hidâyete erdirmez.**" *(Tevbe: 9/24).*

Öyle ise yapılacak bir işi önce O'nda, O'nun söz ve fiillerinde, yani sünnette aramak, sünnete uyuyorsa yapmak, uymuyorsa terketmek, uyup uymadığı belli değilse ihtiyatlı davranmak gerekiyordu. Buna sünnete teslimiyet diyoruz.
İşte, Ashab *(radıyallahu anhum ecmain)*'a hâkim olan bu ruhu iyice kavramada, onların sünnet karşısındaki tutumlarını anlamak için, öncelikle zihnimizde onlardaki sünnete teslimiyet ruhunu canlı tutmamız gerekmektedir.
Meselâ, Kur'ân-ı Kerîm'in kitap hâline konması *(tedvin)* hadisesini düşünelim. Tanınmış Kur'ân hafızlarının Ridde harblerinde birer birer şehîd olmaya başlamaları üzerine Ömer *(radıyallahu anh)*,Kur'an-ı Kerîm'in, istikbalinden endişe etmeye başlar. Çünkü Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* vahyin ne zaman kesileceğini bilmediği, hayatının son günlerine kadar vahiy gelmeye devam ettiği için, Kur'ân-ı Kerîm'e nihâî bir şekil, bir kitap düzeni vermeden vefat etmişti. Tâbir câizse Kur'ân-ı Kerîm âyetleri vardı, fakat Kur'ân-ı Kerîm diye müstakil bir kitap henüz yoktu. Ayetler, sureler birbirinden ayrı parçalar üzerinde idi: Kemik parçaları, demir, tahta

vs.
Evet, Ömer *(radıyallahu anh)* bu parçalara bir kitap şeklinin verilmesi gereğini hissediyordu. Ama bunu Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* yapmamıştı. Bu işe emir verecek yetki ve makamda da değildi. Hissiyâtını müslümanların başı ve yetkilisi ve Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın halifesi olan Ebu Bekir *(radıyallahu anh)*'e açtı. Fakat ne garib, Ebu Bekir bu fikir yadırgamış ve reddetmişti; gerekçesi açık: Bu iş Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yapmadığı bir işti. Ebu Bekir'in Ömer *(radıyallahu anhuma)*'e verdiği cevap aynen şöyledir:
"**Rasulallah** *(aleyhissalâtu vesselâm)***'ın yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım?**"
Ömer'in mesele üzerine ısrarı karşısında yumuşamak zorunda kalan Ebu Bekir *(radıyallahu anh),*Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın vahiy kâtibi Zeyd İbnu Sâbit *(radıyallahu anh)*'i görmesini söyler. Ömer *(radıyallahu anh)*'in teklifi karşısında şoke olan Zeyd İbnu Sâbît *(radıyallahu anh)* de aynı aksulâmeli gösterir:
"Rasûlullah (*aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım?"
Ömer *(radıyallahu anh)* ısrar eder, bunda hayır olduğunu açıklar. Sonunda Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in cem işini yapmamış olması, bu işi yapmanın kerih veya haram olduğu mânasına gelmeyeceği anlaşılır. Cenâb-ı Hak onun kalbini de, Ebubekir'in kalbi gibi bu işin hayırlı olacağı hususunda açar. "**Yardımcılar verilmek**" şartıyla kabul eder. Kabul eder ama, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yapmadığı bu işi yapmayı, öylesine ruhuna ağır bulur ki:
"**Sırtıma bir dağ konsaydı bu kadar ağır olmazdı!**" demekten de kendini alamaz.
Ashâb *(radıyallahu anhum ecmain)*'ın, sünnete teslimiyet rûhunu gösteren bir başka örnek, Ömer*(radıyallahu anh)'*in irtidâd edenlere karşı tavrıdır. Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın vefatından sonra, isyân eden bir kısım Bedevîler: "**Namaz kılarız ama zekat vermeyiz**" diyorlardı.

Mesûliyet makamındaki Ebu Bekir: "Namaz zekattan ayrılmaz.

Peygamber'e vermekte olduğu bir çebici bile vermeyenle savaşacağım" diye büyük bir azîm ortaya koymuş ise de Ömer *(radıyallahu anh)*; buna karşı gelmişti. Çünkü Rasûlullah (*aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: "**Ben insanlar lâilahe illallah deyinceye kadar onlarla savaşmakla emir olundum. Bunu söyleyince mallarını ve kanlarını benden emîn kılıp korumuşlardır... Gerçek hesapları Allah'a aittir**" dediğini işitmiştir.

Bedevîler ise sâdece zekat vermeyi reddetmektedirler, öyle ise onlarla savaşılamaz...
Ashâb'ın sünnete teslimiyet ruhuna bir başka misal yine Ömer *(radıyallahu anh)*'den. Ömer, kocanın hatasıyla vukûa gelen cinayet sebebiyle ödenmesi gereken diyete sâdece kocanın âkilesi *(Akile: Baba tarafından olan akraba ki, hatâ ile maktulün diyetini ödemeye iştirak eder.)* iştirak edip, karısının buna karıştırılmaması prensibinden hareket ederek, hatâen kocası öldürülen kadının, kocası için ödenecek diyetten pay almaması gereğine inanıyordu ve vukûat oldukça tatbikatı böyle yaptırıyordu.
Bilâhare, Dahhâk İbnu Sufyân *(radıyallahu anh)*'ın Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bu meseleyle ilgili farklı tatbikatını haber verince, Ömer kıyâs yoluyla tesbît etmiş olduğu hükmü derhal değiştirmiştir.
Dahhâk *(radıyallahu anh)*'ın verdiği haber şu idi:
"Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kendisine mektup yazarak hatâen öldürülmüş olan Uşeym ed-Dıbâbî'nin diyetinden karısına da verilmesini emretmiştir."

Abdullah İbnu Ömer *(radıyallahu anh)* sünnete teslimiyeti öylesine ince noktalara götürmüştür ki bu mesele de âdeta darb-ı mesel olmuştur: İbnu Ömer bir sefer sırasında yoldan ayrılıp tekrar gelir. Niçin böyle yaptığı sorulduğunda, bu yerde sefer sırasında Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'i de öyle yapar gördüğünü söyler.
Yine İbnu Ömer, Mekke ile Medine arasında yer alan bir ağacın altında kaylûle *(gündüz uykusu)* yapar, niçin diye sorulunca, "**Bu ağacın altında Rasûlullah** *(aleyhissalâtu vesselâm)* **uyumuştu**" der.

Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Mescid-i Nebevî'nin bir kapısı için "Bu

kapıyı kadınlara bıraksak" dediği için Abdullah İbnu Ömer *(radıyallahu anh)* o kapıdan ölünceye kadar geçmemiştir.
Kadınların mescide devam edip etmemeleri mevzubahis edildiği bir fırsatta Abdullah İbnu Ömer: "**Erkek, ehlinin mescidlere gitmesine mâni olmasın**" hadîsini hatırlatır.

Abdullah İbnu Ömer *(radıyallahu anh)*'in Bilal *(veya Vâkid)* adındaki bir oğlu: "**Biz kadınların oralara gitmesine mâni oluruz**" der.
Bunun üzerine Abdullah *(radıyallahu anh)*: "**Ben sana Rasûlullah** *(aleyhissalâtu vesselâm)*'**dan rivayette bulunuyorum, sen hâlâ böyle söylersin! Bir daha benimle konuşma**" der ve Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetindeki sarâhete göre ölünceye kadar bir daha konuşmaz.
Hadis karşısındaki bu hassasiyet sâdece birkaç sahâbeye has değildir. Hepsinin muşterek vasfıdır.
Çünkü Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan şu dersi almışlardı: "**Hevâsı**(*arzu ve istekleri*)**, benim getirdiğime tabi olmadıkça sizden hiç kimse inanmış sayılmaz.**"
Nitekim Abdullah İbnu Muğaffel *(radıyallahu anh)* otururken, yanına elinde sapan olan bir yeğeni gelerek kuşlara taş atmaya başlar.
Abdullah *(radıyallahu anh)* sapan atmakla ilgili Rasûlullah*(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bir hadisini hatırlatarak yeğenini bu işten meneder. Ancak yeğeni, bu işe devam eder.
Abdullah *(radıyallahu anh)*: "**Ben sana, Rasûlullah** *(aleyhissalâtu vesselâm)*'**ın bunu yasakladığını söylüyorum, sen hâlâ sapan atıyosun öyle mi! Bir daha benimle konuşma!**" der.

Ubâde İbnu's-Sâmit, Muâviye *(radıyallahu anhuma)* ile Rum diyarına gazveye çıkar. Orada halkın dinarla *(altın para)* altın parçalarını, dirhemle de *(gümüş para)* gümüş parçalarını alıp sattıklarını görür. Bu muâmelenin fâiz olduğunu, Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* tarafından yasaklandığını duyurur. Bu yasaktan habersiz olduğu anlaşılan Muâviye: "...**Ben, vâde karışmadıkça bunda faiz görmüyorum**" der, Ubâde *(radıyallahu anh)* "**Ben,**

sana Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'**dan rivayette bulunuyorum, sen kendi re'yini söylüyorsun. Allah beni şu seferden çıkarsın, bir daha senin âmir olduğun yerde ikâmet etmeyeceğim**" der.
Seferden dönünce Medine'ye gider ve Ömer'in huzuruna çıkarak durumu anlatır. Ömer *(radıyallahu anh)* kendisine: "**Ey Ebu'l-Velîd, yerine dön, sen ve emsallerinin bulunmadığı bir yerde hayır yoktur**" der. Ve Muâviye'ye şöyle yazar: "**Ubâde üzerinde hiçbir surette âmirliğin yok. Halkı da onun söylediği tatbikata sevket, çünkü Rasulallah** *(aleyhissalâtu vesselâm)*'**ın emri öyledir**."
(İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/ 38-42.)

Tahkikin Mahiyeti :

Sahabelerden bazılarının, ilk defa işittikleri bir hadîs karşısında, diğer sahâbeye karşı şâhid istemek, yemin ettirmek gibi tavır almaları veya bazan birbirlerini "kizb"le ithamları, üzerinde iyice durulması gereken bir mevzudur. Çünkü bu çeşit tavırlar, muhatabı "ithâm" mânası taşır. Halbuki Ehl-i Sünnet uleması Sahâbe'nin hepsinin âdil olduğuna hükmeder. Burada bir tezâd söz konusu olamaz mı?

Bu husustâ bidâyetten beri müslüman âlimlerin dikkatini çekmiş ve mesele üzerinde açıklama yapma gereğini hissettirmiştir.
İmâm Şâfi *(rahimehullah)* meseleyi, haber-i vâhid'le amel prensibine bağlı olarak izah eder. Ona göre, haber-i vâhid'le, yani bir kişinin getirdiği haberle amel edilebilir bu câizdir. Ancak, bâzı mulâhazalarla, haber-i vâhidle amelin cevâzına rağmen, şâhid istenebilir.
Ona göre kişiyi, haberi getirenden bir de şâhid istemeye sevkeden mulahaza üçtür:

1- Haber-i vâhid, makbul olsa da, rivâyetin çokluğu, getirilen haberi takviye eder, bu sebeple ihtiyâten şâhit istenir.

2- Muhbiri, yâni haberi getiren kimseyi tanımıyorsa, kişi, haberine güvenebilmek için tanıdıklarından bir şâhid ister,

3- Muhbir, kişi nazarında sözüne güvenilir birisi değildir, sözüne güvenebileceklerinden bir şâhid getirmesini ister.

İmam Şafiî bu açıklamasını şöyle tamamlar:
"Ömer'in, Ebu Mûsa el-Eş'arî *(radıyallahu anhuma)*'ye karşı tutumu birinci şıkka girer, yani ihtiyat için."
Sahâbelerin birbirlerine itirazı, aslında, rivâyet ettiği şeye değil, ondan çıkardığı hükmedir. Meselâ daha önce kaydettik, Ebu Hurayra *(radıyallahu anh)* Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'i ateşte pişen bir şeyi yedikten sonra abdest aldığını görünce "**ateşte pişenin yenmesi abdesti bozar**" hükmüne varmıştır. İbnu Abbas buna itiraz etmiştir.
Şu halde İbnu Abbas *(radıyallahu anh)* burada Ebu Hurayra'nin naklettiği vak'ayı reddetmiyor, ondan çıkardığı hükmü reddediyor. Acaba yemek sırasında . Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in abdesti var mıydı?
Şurası muhakkak ki, bu çeşit itirazların gerisinde Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan işitileni kısmen unutma, eksik işitme, yanlış anlama, nâsih hükümden haberi olmama şüpheleri de vardır. Nitekim bu şubhelere hak verdiren birçok vak'a mevcuttur, burada teferruata girmiyeceğiz.
Kendisi için "yeni" olan bir hadisi dinleyen Sahâbi, hadîsi rivâyet eden Sahâbî'ye inanmakta ve güvenmekte olmasına rağmen, o konuda daha bir itminan aramaktadır.
Tıpkı İbrahim gibi... İbrahim *(aleyhisselâm)*, Allah'ın varlığına, birliğine, yaratmasına, ölümden sonra yeniden dirilmeye vs. tam bir imanla inandığı halde "ölülerin dirilişi" husûsunda bir de ru'yet yâni "gözü ile görmek" taleb etmiştir.
Cenâb-ı Hak: "**Ölüyü diriltttiğime inanmadın mı?**" deyince: "**İnandım fakat kalbimin tatmin olmasını istedim**" meâlinde cevap vermiştir (Bakara: 260).
Bizzât Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: "**Biz şubheye İbrahim'den daha haklıyız**" diyerek -*Nevevî'nin ifâdesiyle*- burada "yakinin ziyâdeleşmesi"ni taleb etmiştir.

Alimler, Sahâbelerin birbirlerine karşı tutumunu buna benzetirler: Onlar,

meşru olan "yakîn'in ziyâdeleşmesini" ve itminanın kuvvetlenmesini taleb etmişlerdir."

(İlimde kesinlik (yakin) derecelidir. İslâm âlimleri, bizzât âyet ve hadîslere dayanarak kesin ilmin üç mertebe üzere olduğunu belirtirler:

*1 - **İlme'l-yâkin:** Uzakta bir duman görünce orada ateşin varlığına hükmederiz. Zira dumanın ateşten çıktığı hususunda şaşmaz ilmimiz (yakin) var.*

*2- **Ayne'l-yakîn**: Gözle görerek elde ettiğimiz ilim. Bu, ilmi yakin'den daha üstündür. Dumanın çıktığı yere varıp, ateşi bizzat görmemiz, burada ateş var, görüyorum dememiz gibi.*

*3- **Hakka'l-yakîn:** İlmin en üstün derecesidir, O hakikati bizzat idraktır. Dumanın çıktığı yerde ateşe elimizi vurarak, yakarak onun ateş olduğunu idrakimiz gibi.)*

Şu halde, sahâbenin birbirini tenkidinden sahâbelerin cerhedilmesi gereğine delil bulmaya çalışanlar, kalplerindeki bir marazı ortaya koymuş olmaktadırlar.

(İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercume ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 1/58-60.)

Hadîslerin Kontrolü *(Mu'âraza)*

Daha önce Enes'ten gelen bir rivâyeti kaydetmiştik.

Enes *(radıyallahu anh)* Bağdâdî'nin Takyîdu'l-İlm'de kaydettiği bir rivâyette, Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'den yazdığı hadîsleri sonra gidip Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a okuyarak arz ettiğini belirtiyordu.

Bu arz usulü, böylece Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'in sağlığında başlatılan bir müessese olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonradan hadîsçiler bunu, hadîs ilminin vazgeçilmez, mühim prensiplerinden biri yapmışlardır. Talebenin hocadan *(yazı veya ezber yoluyle)* tekammul ettiği hadîsleri, doğru mu, bir yanlışlık var mı yok mu`? diye kontrol ettirmek için okuması işine, daha teknik bir tâbirle: "Muarazatu'l-hadîs" denir.

Hişâm İbnu Urve, babasının kendisine: "**Hadîs yazdın mı?**" diye sorunca "Evet" dediğini, babasının tekrar: "**<u>Pekiyi arzedip kontrol ettin mi?</u>**" sorusuna "Hayır" deyince babasının: "**<u>Öyle ise yazmadın!</u>**" diye çıkıştığını

belirtir.

Başta Evzâî, Yahya İbnu Ebî Kesir gibi bâzı âlimler, muâraza'nın ehemmiyetini belirtmek için:
"**Hadîsi yazıp sonra arz ve kontrol etmeyen, helâya girip istincâ etmeden çıkan kimse gibidir**" demiştir.
Keza Abdurrazzâk, Ma'mer'in: "**Yazılan bir kitab, yüz kere arz edilse yine de bir kısım kelime düşmeleri ve hatalardan emin olunamaz**" dediğini anlatır.

Kontrol, şeyhin ezberiyle yapılabileceği gibi elindeki "asıl"la veya bununla mukâbele edilmiş bir fer' ile de yapılabilir. Mukabele edilmemiş nushadan rivâyette bulunmak câiz değildir. Ancak Ebu İshâk İsferâînî, Ebu Bekr İsmâilî, Ebu Bekr el-Berkânî ve Ebu Bekr el-Hatîb üç şart tahtında bunu câiz görmüşlerdir:

1- Nusha sâhibi, sahîh hadîs rivâyet eden, zabt yönüyle hataları az olan biri olmalı.
2- Nusha bir fer'den değil, bir asıl'dan menkul olmalı
3- Râvi, rivâyet sırasında, nüshasının mukabele edilmediğini beyan etmiş olmalı

İmam Şafii; Şer'i Hükümleri Şu Kısımlara Ayırmıştır.

1) Allah Tealâ, Kur'ân'ı Kerimde insanlara zekat, namaz, hac gibi farz olan ibadetleri ve kötülüklerin açığının, kapalısının, zinanın, şarabın, boğazlanmayarak ölen hayvanın ve domuz etinin yenilmesinin haram olduğunu abdestin farz olduğunu açıklamıştır.

2) Kur'ân'da mucmel *(kapalı)* olarak gelen hükümleri,
Rasulullah *(s.a.v.)* kavli sünnetiyle *(sözleriyle)*,ameli sünnetiyle *(yapmak suretiyle)* açıklamıştır.
Meselâ: Rasulullah *(s.a.v.)* Kur'ân'da mücmel *(kapalı)* olarakgelen namazın vakitlerini rekatlarının sayılarını, diğer hükümlerini, zekat verilecek mallan miktarlarını ve zekatın verileceği vakti, orucun, haccın hükümlerini,

hayvan kesmenin, avın hükümlerini, eti yenilen ve yenilmeyen hayvanları ve nikâhın, alış-verişin, cinayetlerin hükümlerini açıklamıştır. Çünkü mucmel âyetlerin açıklanması Rasulullah *(s.a.v.)*a bırakılmıştır.
Nitekim Tealâ Hazretleri: "**Sana da Kur'ânı indirdik ki, kendilerine indirileni, insanlara anlatasın, ola ki, düşünürler**" (Nahl sûresi: 44) buyurmuştur.

3) Rasulullah *(s.a.v.)* bir takım şer'i hükümler koydu ki, o hükümler hakkında Kur'ân'da âyet yoktur. Çünkü Allah Tealâ kitabında Rasulune itaat edilmesini ve onun hükmüne müracaat edilmesini farz kılarak; "**Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin**." (Nahl sûresi: 59) buyurmuştur. Kim Rasulullah *(s.a.v.)*in koymuş olduğu bu hükümleri kabul ederse Allah'ın emrine itaat etmiş olur.
İbn-i Kayyım, sünnetle sabit olan hükümlere -isterse bu hükümler Kur'ân'daki hükümler üzerine ziyade olsun-uymanın gerekli olduğunu açıklarken İmam Şafii'nin 3'e taksim ettiği şer'i hükümleri misalleriyle izah ettikten sonra "sünnetle sabit olan hükümlerin Kur'ân ile sabit olan hükümlere nisbetle durumu üç kısımdır" dedi:

1) Sünnetle sabit olan hüküm, her bakımdan Kur'ân ile sabit olan hükme uygun olur. Buna göre Kur'ân ve sünnet bir hükmü açıklayarak birbirini desteklemiş olur.

2) Sünnet, Kur'ân ile murad edilen mücmel *(kapalı)* hükmü açıklar ve tefsir eder. -

3) Sünnet, Kur'ân'ın vacib kılmadığı bir hükmü vacib kılar, Kur'ân'ın haram kılmadığı bir şeyi haram kılar.

Sünnetle sabit olan hükümler bu üç kısmın dışına çıkmaz. Hiçbir zaman sünnetle sabit olan hükümler, Kur'ân'ın hükümlerine zıd olmaz. Sünnetle sabit olan hüküm, Kur'ân ile sabit olan hüküm üzerine ziyade olursa, bu hüküm Rasulullah *(s.a.v.)*tarafından konulmuş yeni, şer'i bir hüküm olur. Bu hükümde Rasulullah *(s.a.v.)*a itaat etmek vacib olur ve ona karşı gelmek helâl olmaz. Sünnetle sabit olan hükümle amel etmek sünneti Kur'ân'ın

önüne geçirmek değildir. Böyle bir hükümle amel etmek Allah Tealâ'ın emrini tutmaktır. Çünkü Allah Tealâ Rasulune itaat edilmesini emretmiştir. Sünnet ile sabit olan hükümde Rasulullah *(s.a.v.)*a itaat edilmezse, Rasulullah *(s.a.v.)*a itaat etmenin bir manası olmaz ve Rasulullah (s.a.v.)a mahsus olan itaat da düşmüş olur. Eğer Rasulullah *(s.a.v.)ın* sünnetle koyduğu hükümlerine ancak Kur' ân' in hükümlerine uygun olduğunda itaat edilmesi vacib olup, Kur'ân'ın hükümleri üzerine ziyade olduğunda itaat vacib olmazsa Rasulullah *(s.a.v.)*a mahsus itaat olmamış olur. Halbuki Allah Tealâ: "**Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur**." (Nisa sûresi: 80) buyurmaktadır.

İlim ehlinden olan bir kimsenin Allah'ın kitabının hükmü üzerine ziyade bir hüküm ifade eden bir hadis-i şerifi kabul etmemesi nasıl mümkün olur? Meselâ: "**Bir kadın ne halasının, ne de teyzesinin üzerine nikah olunmaz**" "**Neseben haram olan süt cihetinden de haram olur**" Hadis-i şeriflerini nasıl kabul etmeyebilir?

İbn-i Kayyım, bundan sonra sünnet ile sabit olan hükümlerden birçoğunu misalleriyle zikretmiştir.

Hiç şubhe yok ki, araştırmalar; Kur'ân'da zikredilmeyen bir çok hükümlerin sünnetle sabit olduğuna delalet etmektedir.

Meselâ: **Ehli eşeklerin ve azı dişi olan her yırtıcı hayvanın etlerinin yenilmesinin haram olması, öldürülen kafir karşılığında müslümanm öldürülmemesi gibi bir çok hükümler sünnet** *(hadis)* **ile sabit olmuştur.** Buna göre, şeriatta bir çok hükümlerin yalnız sünnet *(hadis)* ile sabit olduğunu itiraf etmekten başka çare yoktur.
Nitekim Rasulullah *(s.a.v.)* sünnet ile sabit olan hükümleri kabul etmeyenleri kınayarak ve onlardan sakındırarak "**Sakın sizden birinizi emrettiğim veya yasakladığım hükümlerden biri kendisine gelince koltuğuna yaslanmış olduğu halde bilmiyorum? Allah'ın kitabın da neyi bulursak ona uyarız, derken bulmayayım**" buyurmuştur. *(Ahmed, Ebû Davud, Tirmizi, Mace rivayet etmiştir.)*

Şatıbi, sünnetle sabit olan hükümleri kabul etmeyenlerden sakındırarak: "**Yalnız Kur'ân'ın hükümleriyle yetinilmesi hakkındaki görüş, ahirette nasibi olmayan ve sünnetten çıkmış bir güruhun görüşüdür. Çünkü onlar Kur'ân'da her şeyin açıklanmış olduğunu iddia ederek sünnetin hükümlerini bıraktılar, onların bu durumu kendilerini müslüman cemaattan uzaklaştırdığından Allah'ın indirdiği Kur'ân'ı yanlış yorumladılar**." demiştir. *(Muvafakat cild: 4-s: 120)*

Bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi, Rasulullah *(s.a.v.)*in sünneti, Kur'ân'ın mücmel *(kapalı)* olanı açıklamakta, âmm olanını tahsis etmekte, mutlak olanını takyid etmekte, Kur'ân'da bulunmayan şer'i hükümleri koymakta, islâm fıkhını beslemekte ve şer'i hükümleri geliştirmekte bol bir kaynaktır. Rasulullah *(s.a.v.)*in hükümlerini kabul etmek, Allah'ın hükümlerini kabul etmektir, çünkü Allah Tealâ Rasulune itaat etmeyi farz kılmıştır. Kur'ân'da ve sünnette olan bir şeyi bilen bir müslümanın bunlardan birine aykırı olarak hareket etmesi helâl olmaz.

Rasulullah *(s.a.v.)*'in İçtihadı

Rasulullah *(s.a.v.)* in şer'i hüküm koyma içtihadı ile şer'i olmayan hüküm koyma içtihadı arasını ayırmamız gerekir.

1) İnsanların hayatta âdet edindikleri ziraat, tıp gibi işlerin bilinmesi tecrübe ve denemeye dayanır. Böyle konularda Rasulullah *(s.a.v.)*in içtihadı diğer muctehidlerin içtihadı gibi olup, içtihadında hata da eder, isabet de eder. Çünkü bu işler şer'i ister değildir.
Bundan dolayı Rasulullah *(s.a.v.)* hurma ağaçlarının aşılanması hakkında: "**Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz**" buyurdular.

Buhâri ve Muslim; Enes *(r.anh)* den rivayet etmişlerdir. Enes *(r.a)* demiştir ki: Rasulullah (s.a.v.) hurma ağaçlarını aşılayan bir kavmin yanına uğradı ve onlara: "**Bunu yapmasanız daha iyi olur**" buyurdular.

Enes (r.a) diyor ki: "**Sonra aşısız hurma ağaçlan koruk çıkardılar.** "
Rasulullah *(s.a.v.) (tekrar)* o kavmin yanına uğradı ve "**Hurma ağaçlarınıza ne oldu?**" diye sordu.
Onlar da: "**Sen şöyle şöyle buyurdun**" dediler.
Bunun üzerine Rasulullah *(s.a.v.)*da: "**Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz**" buyurdular.

2) Harb yerlerinde orduyu yerleştirmek, ordu safların düzenlemek,
ordunun konaklayacağı yerleri seçmek,
ordunun saldırı ve geri çekilme planlarını belirlemek gibi işlerin bilinmesi özel eğitime, insan becerisine ve tedbirine dayanır.
Bu işler yapılması istenilen ve yapılmaması istenilen şer'i hükümlerle ilgili işlerden değildir.
Bu işler Peygamber Efendimizin şer'i hüküm koyma ve şeriata kaynak olma işlerinden olmayıp beşeri işlerdendir.

Meselâ: Peygamber Efendimiz *(s.a.v.)* Bedir Gazvesinde Medine tarafında bulunan Bedir sularından bir suyun yakınında konakladı. **Hubab b. Munzir b. Amr b. el-Cemuh** Peygamberimizin yanına gelerek: "**Ey Allah'ın Rasûlu bu konakladığın yerden bana haber ver, bu yer Allah'ın seni indirdiği bir konaklama yerimidir? Eğer öyleyse bizim için bu yerden ne ileri ne de geri gitme hakkımız yoktur. Yoksa burada konaklama bir görüş, bir harb, bir hile midir?**" diye sordu.
Peygamber Efendimiz *(s.a.v.)* : "**Bilâkis bu yerde konaklamak bir görüş, harp ve hiledir**" buyurdu.
Hubâb da "**Ey Allah'ın Rasûlu burası konaklama yeri değildir. Orduyu kaldır. Kureyş'e en yakın olan bir suya gidelim ve orada konaklayalım. Sonra o suyun ötesindeki kuyuların sularını bozalım. Sonra orada bir havuz yapalım ve onu su ile dolduralım. Biz içelim onlar ise içmesinler**" dedi.
Bunun üzerine Rasulullah *(s.a.v.)* bu görüşü beğendi. Hubâb *(r.anh)*ın dediğini yaptı. Bu hadiseyi Siyer ehli rivayet etmişlerdir.

3) Peygamber Efendimizin *(s.a.v.)* inançlar, ibadetler, helâl, haram, ahlak ve

bunlarla ilgili olan işleri bildirmesi ve kadı tayın etmek, ganimetleri taksim etmek, antlaşma yapmak, davacı ile davalıların arasındaki anlaşmazlığı çözümlemek gibi yapmış olduğu genel idare işleri şer'i hüküm koyma konularında Peygamber Efendimiz *(s.a.v.)*in delilin bulunmadığı yerlerde ictihad etmesi caizdir. Fakat Peygamber Efendimiz *(s.a.v.*) içtihadında yanılırsa doğru olanı Allah tarafından kendisine bildirilirdi. Nitekim Rasulullah *(s.a.v.)* ictihad ettiği bazı hâdiselerde hata etmiş sonra Cenab-ı hak tarafından bu hatası kendisine bildirilmiştir:

A) Rasulullah *(s.a.v.*) Bedir esirleri hakkında ashabı ile istişare etti. Ebu Bekir *(r.anh)* esirlerden fidye*(kurtuluş parası)* alınarak bırakılmasını teklif etti. Çünkü esirler Müslümanların akrabaları idi. Ömer*(r.anh)* ise hepsinin kılıçtan geçirilmesini istedi. Çünkü bunlar Müslümanlara en çok kötülük yapan muşriklerin başlarıydı.
Rasulullah *(s.a.v.)* ve arkadaşlarının çoğu Ebû Bekir *(r.anh)*in teklifini kabul etti. Her bir esirden dörder bin dirhem *(bir nevi gümüş para)* bedel alınarak bütün esirler serbest bırakıldı. Yalnız kurtuluş parasını ödeyecek kudreti bulunmayanlardan okuma yazması olanlara mühim bir vazife verildi. Her esir Medine'li on çocuğa okuma yazma öğreterek salıverilecekti. Bunun üzerine Allah Tealâ Rasulullah*(s.a.v.)*'a ve ashabına darılarak şu âyeti indirmiştir:
"**Hiçbir peygamber için, yeryüzünde ağır basmadıkça** *(üstün gelmedikçe),* **esirleri bulunmak doğru değildir. Sizler dünya malını istiyorsunuz Allah ise ahireti** *(kazanmanızı)* **diliyor. Allah güçlüdür. Hüküm ve hikmet sahibidir. Eğer Allah'tan bir yazı geçmiş olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı mutlaka size büyük bir azab dokunurdu**" (Enral sûresi: 67-68)
(Bunu siyer yazarları, Muslim, İmam Ahmed rivayet etmişlerdir.)

B) Rasulullah *(s.a.v.)* Tebuk gazasına gitmemek için özür beyan ederek izin istiyen munafıklardan kendisine özründe doğru olan've yalancı olan belli olmadan onlara izin vermişti. Bunun üzerine Allah Tealâ Rasulune darılarak şu âyeti indirmiştir.
"**Allah seni affetti ya! Neden onlara izin verdinde şu doğru söyleyenler**

sence belli oluncaya ve yalancıları bilinceye kadar beklemedin?" (Tevbe sûresi: 43)

C) Rasulullâh *(s.a.v.)* Mekke'nin hürmeti hakkında: "**Şubhe yok ki, bu beldeyi Allah gökler ile yeri yarattığı gün haram kılmıştır. Bundan dolayı o, Allah'ın haram kılmasıyla kıyamete kadar haramdır. Dikeni kesilmez avı ürkütülmez, ilân edenlerden başkası orada bulduğu eşyayı alamaz, yaş otu da kesilemez**" buyurunca. Abbas *(r.anh)* "**Ey Allah'ın Rasûlu! Yalnız izhir mustesna olsun, çünkü o, Mekke'nin demircileri ile evlerine lâzımdır**. " dedi.
Bunun üzerine Rasulullah *(s.a.v.)* da: " *(evet)* **Yalnız izhir mustesna**" buyurdular.
Rasulullah *(s.a.v.)ın* her çeşit yaş otun kesilmesini yasakladıktan sonra Abbas (r.anh)'ın görüşünü alarak izhir otunu istisna etmesi kendisinin bir içtihadı oldu.
(Bu hadisi Buharı, Muslim ve diğer sünen sahibleri zikretmiştir.)

D) Hayber gazasında Hayber'in Müslümanlar tarafından fethedildiği günün akşamında mucahidler yer yer ateş yakmışlardı.
Bunun üzerine Rasulullah *(s.a.v.)* : "**Bu ateşler nedir? Niçin yakıyorsunuz?**" diye sordu.
Ashab: "**Et pişirmek için!**" diye cevap verdiler.
Rasulullah *(s.a.v.)* : "**Hangi et, ne eti?**" diye sordu.
Ashab: "**Ehli eşeklerin eti!**" diye cevap verdiler.
Rasulullah *(s.a.v.)* : "**Onu dökünüz, kaplarını da kırınız**. " Buyurdu.
Ashabdan birisi *(Ömer b. Hattab)*: "**Ey Allah'ın Rasûlu! Eti döküp, kapları yıkasak olmaz mı?**" dîye sordu.
Rasulullah *(s.a.v.)* : "**Yahud öyle yapınız**." buyurdu. *(Bu hadisi Buhari rivayet etmiştir.)*

Rasulullah *(s.a.v.)* önce ashabını ehli eşek etini yemelerini şiddetle yasaklayarak; et pişen kaplarında kırılmasını emretti. Ashab, Rasulullah *(s.a.v.)* in emrini kabul edince, ashabdan biri kapları kırıp kullanılmaz hale getirmek yerine yıkamakla yetinilmesine işaret etti.

Rasulullah *(s.a.v.)* da onlara kapları yıkamalarına izin verdi.
İşte bunlar, Rasulullah *(s.a.v.)*in ictihad yaptığını bildiren olaylardır.

Peygamberin Fiilleri

Peygamber *(s.a.v.)'*in fiilleri 3 çeşittir. *(el-ihkâm, Âmidî: 1/89, Şerhu'l-Adûd: 2/22, et-Takrir: 2/302)*

1- Fıtrî hareketleri:
Bunlar oturup kalkma, yeme, içme, uyuma, yürüme gibi insan olmanın gereği zat-ı âlilerinden sadır olan fiillerdir. Bunlar kendisi için mubah hareketler olduğu gibi ümmeti için de mubah hareketlerdir, dolayı-sıyle bunları yapmak ve bu davranışlarında Rasûlullah'a ittiba etmek bize vacib değildir. Ama meselâ sağ elle yemek gibi mendup veya sünnet olduğuna dair hakkında delil varsa o şer'î bir hüküm olur.
Dünya işlerindeki tecrübesi ve bilgisi gereği kendilerinden sadır olan ticaret, ziraat, harp idare etmesi, bir hastaya ilaç tarif etmişi gibi hareketleri de bu kabildendir, şer'î bir hüküm sayılmaz. Çünkü bunlar ilâhî vahy ile değil şahsi ictihad ve tecrübe ile yapılan fiillerdir.

Bu sebepledir ki Bedir gazasında Rasûlullah *(s.a.v.)* orduyu muayyen bir yere yerleştirme yönünde görüş beyan edince Habbab bin Munzir kendisine "**Ya Rasûlallah bu yer Allah'ın sana gösterdiği bir yer midir yoksa kendi reyiniz veya harp ve taktik icabı mıdır?**
Rasûlullah: "**Bu, görüş harb ve tatbik icabıdır**" buyurdular. O zaman Habbab: "**Konaklanacak yer burası değildir**" diyerek su kaynağına yakın başka bir yeri işaret etti, ordu oraya indi.
Rasûlullah (s.a.v.) Medine halkının hurma ağaçlarını tohumladığını gördüğünde onlara bunu yapmamalarını tavsiye etti, onlar da bıraktılar. O yıl hurmalar olmadı. Bunun üzerine Rasûlullah*(s.a.v.)* onlara "Siz dünyanızın işlerini daha iyi bilirsiniz" buyurdular.

2- Sadece Rasûlullah'a ait olduğu sabit olan fiiller:

Meselâ: iftar etmeden oruca devam etmek, kuşluk namazının, kurban kesmenin, vitir ve teheccud namazlarının ona vacib olması, dörtten fazla kadınla evlenme, bir davanın isbatında yalnız Huzeyme'nin şahitliğini yeterli görmesi Hasâis-i Nebî'den *(Rasûlullah'a mahsus fiillerden)* sayılır. Bunların hükmü şudur: Hasâisde Rasûlullah'a tabi olunmaz, kendine mahsus sayılır.

3- Yukarıda geçenlerin dışında olup dinî bir hüküm kastedilen fiiller: Bunlar uymamız istenilen fiillerdir. Bunların vucub veya nedb veya ibâha ifade edip etmediği aşağıdaki şartlarla anlaşılır:

a) Eğer bu fiiller Kur'an'daki bir mucmeli beyan veya bir mutlakı takyid veya bir umûmu tahsis için sadır olmuş ise onun vücub ve nedb bakımından hükmü beyan ettiğinin hükmü gibidir. Bu fiillerin beyan olup olmadığı ya meselâ: Rasûlullah *(s.a.v.)*in namaz hakkında "**Namazı benden gördüğünüz gibi kılın**", hac hakkında da "**Hac hükümlerinizi benden alın**" hadislerinde olduğu gibi sözle açıkça ifade buyurmasından veya beyana ihtiyaç duyulduğu sırada sadır olan ve beyan sayılabilecek fiillerde olduğu gibi karinelerden anlaşılır. Veya meselâ Rasûlullah *(s.a.v.)ın* hırsızın elini bilekten kesmesi "...**onlann elini kesin**" ayetinin bir beyanıdır. Yine teyemmümde dirseklere kadar meshetmesi "...**yüzlerinizi ve ellerinizi mesnedin**" ayetinin bir beyanıdır. Beyan vucub, nedb ve ibaha konusunda beyan edilene tâbidir.
b) Bu fiiller herhangi bir şeyi beyan için değil de müstakil vârid olmuşsa bakılır: Vacib veya nedb veya ibaha gibi bir hüküm ifade ettiği biliniyorsa bunu yapma konusunda ümmet de Rasûlullah gibidir.
Çünkü: "**Peygamber size ne verdiyse onu alın size ne yasakladıysa ondan da sakının**" (Haşr. 7) ve "**Andolsun ki, Rasûlullah'da sizin için Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar, için en mükemmel bir örnek vardır**" (Ahzab: 21) ayet-i kerimeleri bunu emretmektedir.
Ayrıca ashab-ı kiram pek çok olayda delil olarak Rasûlullah'ın fiilini esas alıyorlardı.
Meselâ Ömer (r.anh), Haceru'l-esved'i öpme konusunda şunu söylemişti:

"Ey taş, Vallahi iyi biliyorum ki sen kimseye zararı ve faydası dokunmayan bir taşsın, Rasûlullah'ın seni öptüğünü görmeseydim öpmezdim"

Şayet şer'î bir hüküm ifade ettiği bilinmiyorsa bakılır: Devamlı olmaksızın bazan iki rekat namaz kılması gibi insanı Allah'a yaklaştıracak şekilde ibadet sıfatı olduğu anlaşılırsa da bu o fiilin mendub olduğuna delâlet eder. Alış-veriş ve ziraat ortaklığı gibi kendisinde ibadet sıfatı bulunmadığı anlaşılırsa ibâha *(yapılması mubah)* ifade eder. Âlimler nazarında râcih olan görüş budur. Çünkü bu fiilin ibâha ifade ettiği kesindir. Bunun üstünde *(daha kuvvetli)* bir hüküm ifade etmesi ancak delil ile olur, delil de yoktur. Bir başka izaha göre de Rasûlullah'ın onu yapması mendup olduğuna delâlet eder. Çünkü bu fiilin mutlaka ibadet için yapılmış olması gerekir, ibadet için yapılanın da en aşağı hükmü menduptur.

Özetle söylersek: Rasûlullah'tan bir insan olması hasebiyle sadır olan fiiller ve tecrübeleri, dünyevî işleri ve kendine mahsus *(hasâis-i Nebî)* olan fiiller şer'î hüküm sayılmaz, ve yapmamız matlub bir sünnet değildir. Ama bunlar Peygamber olma vasfıyla kendisinden sadır olup umumi olarak hüküm ifade etmesi kastedilmişse bu, ümmetin uyması lazım gelen şer'î bir hükümdür.

Kur'an, Sünnet *(Hadis)*'le Nesh Olunur Mu?

Alimler Kur'an'ın Kur'an'la sünnetin sünnette ve mutevatir bir haberin yalnız mutevatir bir haberle neshedilebileceği üzerinde ittifak etmişlerdir.

Diğer taraftan Kuran'ın sünnet *(hadis)* ile, mutevatir bir haberin ahâ-di bir haberle neshedilmesi konusunda alimler, ihtilaf etmişlerdir. İmam Şafi *(rahimehullah)*'ye göre âyeti, yalnız âyet nesheder. Âyetin hadiste neshedilmesi *(caiz)* değildir. Alimlerin cumhuruna göre bir âyet diğer bir âyetle neshedildiği gibi sahih bir hadisle de neshedilir. Çünkü âyet ve hadisin ihtiva ettiği hükümler yine Allah (c.c.)'ındır..

Ayetin hadisle neshedilemeyeceği hususunda Şafii'nin delilleri:

İmam Şafii *(rahimehullah)* «**Biz neshettiğimiz** *(hükmünü diğer bir âyetle değiştirdiğimiz)* **veya unutturduğumuz** *(geri bıraktırdığımız)* **bir ayetin** *(yerine)* **ya ondan daha hayırlısını yahut onun benzerini getiririz**.» ayetine dayanarak, ayetin hadisle neshedilmeyeceği görüşünü savunur. Bu görüşünü şu delillerle isbat eder.

Birincisi: Ayetteki «**getiririz**» ifadesini Allah *(c.c.)* kendisine isnat etmiştir. Bu da âyetin ancak ayetle neshedileceğini gösterir.

İkincisi: Âyetteki "**ondan daha hayırlısını**" ifadesinden anlaşılan, ayet veya hükmünün neshi ancak âyetle mümkündür. Çünkü sünnet *(hadis),* katiyyen âyetten hayırlı olamaz.

Üçüncüsü: Allah *(c.c.)*'ın «**Allah'ın her şeye kemaliyle kadir olduğunu bilmedin mi?**» ayeti, daha hayırlı bir hükmü getirmenin O'na mahsus ol*duğuna işaret eder. Bu buyruk, âyet veya hükmünün neshinin ancak O'na mahsus olduğunu gösterir.

Dördüncüsü: «**Biz bir âyeti diğer bir âyetin yerine getirdiğimiz zaman.**. *(Nahl: 101)* âyetindeki «**bir âyeti diğer bir âyetin yerine**» ifadesi, ayet veya hükmünün neshibinin yalnız âyetle olacağını açıkça gösterir. Çünkü «**getiririz**» tabirinde getirme işini kendisine isnat etmiştir. Bu delil İmam Şafii'nin*(rahimehullah)* en kuvvetli delilidir.

Cumhur'un delilleri:

Alimlerin cumhurunun Kur'an'ın sünnetle neshedilebileceğl hususunda bir çok delilleri vardır. Bunları özetle beyan ediyoruz.

A- **Vasiyyet âyetinin neshi**: "**Birinize ölüm geldiği vakit, bir mal bırakacaksa, babası, annesi ve en yakın akrabası için meşru bir biçimde vasiyette bulunması, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar üzerine yapılması gerekli bir hak olaral üzerinize yazıldı.**" *(Bakara, 180)* âyetindeki anaya, babaya ve yakın akrabaya, ölümden sonra bırakılacak maldan vasiyyet etme hükmünü Peygamber: «**Ölen mal bırakmışşa ebeveyn ve**

akrabalarına vasiyette bulunsun. Bu sebeple varislerden biri lehine vasiyet yoktur.» *(Buhari , Muslim)* meşhur hadisi ile neshetmiştir.
Bu da âyetin hükmünün sadece âyetle değil hadisle de neshedildiğini gösterir.

B- «**Evli bir kadınla evli bir erkek zina yaptıkları zaman yüzer değnek vurun**.» hükmü: «**Zina eden kadınla zina eden erkeğin herbirine yüzer değnek vurun**..» (Nur: 2) âyetiyle sabit iken Rasulullah*(s.av.)*, kadın ve erkeğin ölünceye kadar taşlanmalarını emrederek ayetin hükmünü neshetmiştir. Burda hükmü nesheden Râsulullah *(s.av.)*'ın fiili hadisidir.

C. Alimlere göre Kur'an ve sünnetin ihtiva ettiği hükümlerin tümü isimleri değişik de olsa Allah*(c.c.)*'ındır. Zira Cenabı Hak, Rasulullah'ın hadisleri hakkında: «**Kendi rey ve hevesinden söylemez O. O, kendisine** *(Allah'tan)* **gelen bir vahiyden başkası değildir.**» *(Necm: 3-4)* buyurmaktadır.

D. Alimlerin cumhuru, Şafiî'nin delilleri hakkında «O'nun delilleri vazıh değildir. Zira âyetteki «**daha hayırlısı**» tabirinden maksat, bir nesheden hükmün, neshedilen hükümden daha hayırlı olmasıdır.
Bu Allah (c.c.)'ın kullarının maslahatlarına göre zaman zaman hükümlerini değiştirmesi, O'nun ilminin kapsamı içindedir. Yoksa bir âyetin lafzı diğer bir ayetin lafzından daha hayırlıdır anlamına gelmez» demektedirler.
Hal böyle olunca nesheden hüküm ister âyet, ister hadis olsun neshedilen hükümden daha hayırlıdır. Zira onların hepsi alîm ve hakîm olan Allah *(c.c.)*'ın kullarına teşriîdir.

Cumhur'un görüşü, diğer görüşlere tercih edilir. Zira nesheden hükümlerin, nesholunan hükümlerden daha hayırlı ve daha faziletli oluşu, gelecekteki sevabı ve kullara qetirdiği kolaylıklardan dolayıdır. Bu konu*nun daha geniş izahı Usulü Fıkıh kitaplarında bulunur.
(Muhammed Ali Sabuni, Ahkâm Tefsiri, Şamil Yayınları: 1/80-82)

"**Haberiniz olsun, rahat koltuğunda otururken kendisine benim bir**

hadisim ulaştığı zaman kişinin:"Bizimle sizin aranızda Allah'ın kitabı vardır. Onda nelere helâl denmişse onları helâl biliriz. Nelere de haram denmişse onları haram addederiz." diyeceği zaman yakındır. Bilin ki, Rasûlullah(s.a.v.)'**ın haram kıldıkları da tıpkı Allah'ın haram ettikleri gibidir.**"

(Ebu Dâvud, Sünne, 6, (4604); Tirmizî, İlm 60, (2666); İbnu Mace, Mukaddime 2, (12))

'Benden sonra nebi gelmeyecek, alimler gelecek, halifeler gelecek, onlara tabi olan bana tabi olur, onlara asi olan bana asi olur.''
(Sahih Buhari 9.c. 1409., Sahih Buhari 11.c. s:181)

"**Ben sizi serbest bıraktığım müddetçe siz de beni bırakınız. Zira, sizden öncekileri, suallerinin çokluğu ve peygamberleri üzerindeki ihtilâfları helâk etmiştir**. **Öyle ise sizi, bir şeyden nehy mi ettim ondan kaçının ; bir şey emrettiğim zaman da, onu elinizden geldiğince yapmaya çalışın. Soru sormayın.**"
(Muslim, Hacc, 73, 1337)

"**O kendi arzusu ile söylemez. O** *(nun söylediği)* **kendisine vahyedilenden başka birşey değildir.**"
(Necm Sûresi, 3-4)

İşte bütün bu hükümler, Allah'ın çizdiği sınırlardır. **Her kim Allah'a ve O'nun peygamberine itaat ederse**, Allah onu içlerinde sonsuza dek oturmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Bu ise büyük kurtuluştur!
(Nisa Sûresi, 31)

Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, **peygambere de itaat edin**, sizden olan yetkililere de. Sonra bir şeyde anlaşmazlığa düştünüz mü, hemen Allah'a ve Peygamberine arz edin onu, eğer Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanan muminler iseniz. Bu hem hayırlı hem de netice itibariyle daha güzeldir.

(Nisa Sûresi, 59)

Yok, yok! Rabbine yemin ederim ki onlar aralarında çıkan çapraşık işlerde seni hakem yapıp, sonra da**verdiğin hükümden nefislerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.**
(Nisa Sûresi, 65)

Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur, kim de yan çizerse, kendilerine seni gözcü de göndermedik!
(Nisa Sûresi, 80)

"Eğer siz Allah-u Teâlâ'yı seviyorsanız **Bana uyun ki Allah-u Teâlâ'da sizi sevsin**."

NESH MESELESİ

Kur'an'da nesh üç kısma ayrılır.

1- Âyetin hükmünün ve okunmasının birlikte neshi.
2- Âyetin yalnız okunmasının neshi, hükmünün kalması.
3- Âyetin sadece hükmünün neshi, okunmasının kalması.

1- Âyetin hükmünün ve okunmasının neshi:

Böyle bir âyetin, hem okunması hem de hükmüyle amel edilmesi caiz değildir. Çünkü, âyet tamamıyla neshedilmiştir. İslâm'ın ilk devirlerinde, süt emzirme hakkında gelen âyette, bir kadın kendi çocuğu olmayan yabancı bir çocuğu doya doya on defa emzirmeyle, o çocuğun süt annesi sayılırdı. O kadının kendi çocukları da annelerini on defa emen çocuğun süt kardeşleri olurdu.
Süt emzirmeyle ilgili âyet, Aişe (r.anh)'den şu şekilde rivayet edilmiştir: "**Kur'an-ı Kerimde** «on defa emzirme vâki olursa, süt emzirmeyle ilgili hüküm meydana gelir» **âyeti vardı. Daha sonra bu âyetin hükmü ve okunması beş defa malum emme ile neshedildi**."

Fahreddin er-Râzi; "Aişe (r.anha)'den yapılan rivayette, âyetin birinci bölümü *-on defa emzirmenin bilinmesi-* hem okunma, hem de hükmü bakımından nesh edilmiştir. İkinci bölümü -beş defa. emzirmenin bilinmesi ise okunması bakımından nesh olunmuşsa da İmam Şafii (rahimehullah)'ye göre hükmü devam etmektedir." der.
(Fahreddin er-Razi age. C. 1 S. 230. İmam Şafii (ra)nin okunması nesholunan ayetin hükmünün devam edeceğini kabul etmesi ile. ondan sonra gelen Şafi sunnilerinin tümü aynı görüşü kabul etmişlerdir. Şafi mezhebinin fıkıh kitaplarında bu konu mevcuttur.)

2- Âyetin yalnız okunmasının neshi, hükmünün kalması:

Zerkeşi'nin «Burhan» kitabında dediği gibi eğer alimler, okunması nesh olunan âyetin hükmünün muteber olduğunu kabul ederlerse onunla amel olunur. **Nitekim Nur suresinde okunması nesh olunan «Yaşlı bir erkekle yaşlı bir kadının** *(ikisi de evli)* **birbirleriyle veya ayrı ayrı başkalarıyla zina yapması ile Allah'ın azabı için elbette onları taşlayacaksınız, şüphesiz Allah (c.c.) yegâne galib ve hikmet sahibidir!» âyetinin hükmü baki ve geçerlidir.**

Hatta Ömer (r.anh): «Eğer halkın "Ömer Allah (c.c.)'ın kitabına bir âyet ekledi." demeyeceklerini bilsem bu ayeti. Nur suresine elimle yazardım.» demektedir.
(Sahih-i Buhari)

Ebu Hayyan, Sahih kitabında Ubey bin Ka'b (r.anh.)'dan naklen şöyle diyor: «Ahzab suresi uzunluk bakımından Nur suresi kadardı. Sonra Ahzab suresinden bazı ayetler neshedilince kısaldı.» Ubey bin Ka'b (r.anh)'ın «Ahzab suresinden bazı âyetler neshedilince sure kısaldı.» ifadesi neshin olduğuna işaret eder.

Âyetin gerek hükmünün ve okunmasının neshi, gerekse hükmünün kal-mast okunmasının neshi şekilleri Kur'an-ı Kerimde azdır ve bulunması nadirdir. Cenab-ı Allah (c.c.) mukaddes kitabını, ihtiva ettiği hükümlerin İcra edilmesi ve okunarak sevab kazanılması için göndermiştir.

3- Âyetin sadece hükmünün neshi, okunmasının kalması:

Bu şekildeki nesh Kur'an-ı Kerim'de çoktur. Zerkeşi'nin dediği gibi 63 surede mevcuttur. Bu tür neshlere vasiyyet âyeti, iddet müddetiyle ilgili âyeti ve müşriklerle savaşmayı yasaklayan âyetleri gösterebiliriz.

Şeyh Hibbetullah bin Selâmet, neshedilen ve nesheden âyet ve hadisleri mevzu edinen kitabında özetle: «Şeriatta ilk neshedilen, namazın İki rekat olarak kılınmasını emreden ayetin hükmüdür. Daha sonra namazın dört rekat olarak kılınmasını emreden âyet nazil olunca, namazın iki rekat olarak kılınmasını emreden hüküm neshedildi. Bilahere önce Mescid-i Aksa'ya yönelerek namaz kılınmasını emreden âyetin gelişi. Aşure orucunun neshedilmesi ile onun yerine Ramadan ayında oruç tutulmasını emreden âyetin gelişi, müşriklerden yüz çevrilmesini emreden hükmün neshi ile onlarla cihad edilmesini emreden âyetin gelişi, ehl-i kitabla cizye verinceye kadar savaşın emredilmesi. Veraset hukukundaki bazı hükümlerin neshi ile bunların yerine yeni hükümlerin gelişi ve cahiliyet devri adetlerini belirten bütün işaretlerin neshi ki Hac'ta müslümanlar ile cahiliyet adeti üzere hac yapan muşrik ve kitap ehlinin yapacakları ibadetlerin birbirinden ayrılmasını emreden âyetin gelişini görürüz.» der.

Ayetin Hükmü Neshedildiği Halde, Lafızlarının Okunmasının Hikmeti Nedir?

Zerkeşi: «Yukarıdaki soruya iki açıdan cevap verilebilir.

Birincisi: Kur'an-ı Kerim, ihtiva ettiği hükümlerin bilinip tatbik edilmesi için okunduğu gibi yalnız ibadet niyetiyle de okunur. Allah (C.C.) kelâmı olduğundan hükmü neshedilse de, lafızları ibâdet maksadıyla okunduğu için baki kalmıştır.

İkincisi: Nesh âyetleri, çoğu kez bir önceki âyette bulunan ağır bir hükmü hafifletmek için gönderilmiştir. Âyetin okunmasının kalışı, daha önceki hükmün ağırlığını ve Allah (c.c.)'ın kullarına vermiş olduğu nimetini

hatırlatmak içindir.» *[Zerkeşi - El Burhan fi Ulumil Kur an 80.]* demektedir.

A- Recmi Kabul Etmeyenler ve Gerekçeleri

Recm cezasını kabul etmeyenler birden fazla gerekçe ileri sürmüşlerdir. Hariciler ile bir kısım Mutezile ve bazı Şiiler recm cezasını, Kuran'da olmadığı gerekçesi ile reddetmişlerdir*[İbn Hacer, XII, 98].*
Haricilere göre, Allah'ın Kitabı, yalan olması muhtemel olan ahad haberlerle terk edilemez *[İbn Kudame, Muğni, XII, Kahire 1986, s. 309. Bu eleştirilere recmin ahad değil, mütevatir haberle sabit olduğu ve ayetin mütevatir haberle tahsis edildiği, kaldı ki haber-i vahid ile de ayetin tahsisinin de mümkün olduğu şeklinde cevap verilmiştir. Ayrıca Haricilerin, recm gibi hususlarda, sünnete tabi olmayı reddettikleri için sapıttıkları da ileri sürülmüştür (Razi, XXIII, 134; Sabuni, II, 23; İbn Teymiye, Mecmu'ul-Feteva, XIII, Kahire 1404, s. 208.].*

Diğer bir kısım müellife göre ise, Peygamber'in recm uygulamaları, celde ayetinden öncedir ve bu ayetle söz konusu uygulama kaldırılmıştır *[Süleyman Ateş, Kur'an-ı Kerim Tefsiri, II, İstanbul 1995, s. 577; Bayındır, 242].*

Ayrıca eğer recm cezası kabul edilecek olursa Kuran'da zina eden cariyelere uygulanacağı belirtilen, "**zina eden bekar-hür kadınlara uygulananın yarısı**"[Nisa 25], ifadesi nasıl anlaşılacaktır. Recmin yarısı olmayacağına göre recm diye bir ceza da söz konusu olamaz. Keza Peygamber'in hanımlarına uygulanacak cezanın da recmle bağdaştırılması söz konusu olmaz. Çünkü onlar eğer zina edecek olursa normal kadınların iki katı[Ahzab 30] cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır *[Peygamber eşleri ile ilgili cezanın ahirete yönelik olduğu da ileri sürülmüştür. Bkz. Kurtubi, Cami', XIV, 176; Taberi, Camiul-Beyan, XXI, 101; Yazır, VI, 309].*
Recmin iki katı nasıl olamayacağına göre recm de yoktur. Dolayısıyla recmin ne yarısı ne de iki katı uygulanamayacağından zina cezasında evli-bekâr ayrımı yapılamaz *[Derveze, et-Tefsiru'l-Hadis (Terc. Mustafa Altınkaya), C. VI, İstanbul 1998, s. 310].*

Recmi reddedenlere göre, recm ile ilgili rivayetler, Tevrat vasıtası ile

İslam’a girmiştir *[Schacht, İslam Hukuka Giriş, Ankara 1977, s. 26; Üçok, 133; Öztürk, 608].* Ayrıca nakillerde ifade edilen üslup ve ilahi kelam açısından da İslam’da recmin varlığını kabul etmek mümkün değildir. Ömer’e atfedilen recm ile ilgili bir ayet olduğu iddialarına ne nakil, ne akıl ne de Kur’an’da kullanılan üsluba uygunluk açısından katılmak mümkün değildir. Nakilde geçen ifadeye bakılırsa genç evlilere veya dullara recm uygulanamaz. Ayrıca hırsızlık, sarhoşluk, kazf gibi hadleri açıkça belirleyen ilahi iradenin onlardan daha ağır olan recmi Peygamber’e bırakması kabul edilemez *[Ali Mansur, Nizamu’t-Tecrim, Medine 1976, s. 179].* Dahası bir ayetin lafzı ile hükmü ayrılmaz bir bütündür. Lafzı mensuh olan ayetin hükmünün de mensuh olması gerekir *[İbn Hacer, Feth, XII, 120.].*

Sonuç olarak recmle ilgili ilk dönem uygulamalarına ilişkin rivayetler tamamen uydurma olup recm cezası, özel şartlar nedeni ile Ömer tarafından ihdas edilmiştir *[Fazlurrahman, İslam Geleneğinde Sağlık ve Tıp (Trc. Adnan Bülent Baloğlu) Ankara 1997, s. 78.].*

B- Recmi Kabul Edenler ve Gerekçeleri

İslam hukukunda recm cezası olduğunu ileri sürenler de görüşlerini birden fazla gerekçeye dayandırmışlardır. Her şeyden önce Ömer’in sözünü ettiği recm ayetinin lafzı mensuh olsa dahi hükmü bakidir *[İbn Kuteybe, 314; İbn Hacer, XII, 143; Suyuti, II, 34. Ancak Kur’an’da nesh ayetinde “biz bir şeyi nesheder ya da unutturursak daha iyisini veya benzerini getiririz(Bakara 2/106)denmektedir. Dolayısıyla bu şekildeki nesh anlayışının Kur’an’ın hükmüne uygun olduğu söylenemez.].* Ayrıca Ömer’in minberde recm ayeti ile ilgili konuşmasına sahabeden bir itiraz gelmediğinden bu hususta sükuti icma oluşmuştur*[Nevevi, XI, 191. Vakıa o sırada bütün müçtehit sahabelerin orada olduğuna ilişkin bir bilgimiz yoktur(Baberti, V, 230).].*

İkincisi, Hanefi, Şafii, Maliki, Hanbeli ve Şii hukukçuların çoğunluğuna göre recm, Peygamber’in sözü, fiili ve tevatüre yakın haberlerle sabittir. Peygamber’in sünneti ile Kuran’ın bir hükmü tahsis edilmiştir. Ayrıca ashab ve tabiin de bu konuda icma etmiştir *[Merginani, II,96, Baberti*

V,230; İbn Kudame,XII,309, Şirbini, Muğni'l-Muhtac, C. IV, Beyrut 1933, s. 146, İbn Hazm, el-Muhalla, C. XI, Kahire Ty., s. 231; İbn Rüşt, Bidayetü'l-Muçtehid, II, Kahire 1406, s. 628; Hılli, Muhtasaru'n-Nafi, Mısır Ty., s. 215; İbn Abidin, VI, 13; Ebu Zehra, Ukube, 97; Udeh, II, 383; Zuhayli, VI, 23; Keskin, 131.].
Gerçekten Kuran'da pek çok hüküm genel *(âmm)* olarak gelmiştir. Daha sonra bu hükümler sünnetle tahsis veya takyit edilmiştir. Mesela hırsızın elinin Kuran'a göre en küçük bir şey çaldığında dahi kesilmesi gerekirken sünnet bunu takyit ederek miktarını belirlemiştir. Keza namazın vakitleri, rekatları, zekatın hangi maldan ne kadar verileceği, ölü hayvan eti yemenin yasaklığının kara hayvanlarına tahsisi hep Peygamber'in tahsis ve takyit yetkisi çerçevesinde konulan hükümlerdir. Bu durumda genel olarak zina edenlere sopa cezası verileceğini hükme bağlayan ayet, bekârlara tahsis edilmiş, evlilere ise recm uygulanacağı Hz. Peygamber tarafından hem ifade edilmiş hem de uygulanmıştır *[Mursafi, Ehadisu'r-Recm, Beyrut 1994, s. 63-64; Mevdudi, III, 459.].* Keza Şafii'ye göre de celde ayetinden sonra Peygamber Allah'tan aldığı bir emir *(vahy-i gayrı metluv*) ile zina eden evlilere recmi uygulamıştır *[er-Risale, 147].*
Peygamber'in zina eden Yahudilere Tevrat'ın hükmü olarak recmi uyguladığı doğru olmakla birlikte daha sonra zina eden muhsan Müslümanlara kendi içtihadı ile recm uygulamıştır. İkisi de ilahi olan dinlerin hükümleri arasında bu tür benzerliklerin olması tabiidir *[E. Buğra Ekinci, İslam Hukuku ve Önceki Şeriatlar, İstanbul 2003, s. 176.].*
Şu kadar var ki birisinde kitaba giren husus diğerinde peygamberin söz ve uygulaması ile sabit olmuştur. Doğrusu değişen bir şey olduğu söylenemez.

Sahabi ravilerin recmi bizzat görerek naklettikleri anlaşıldığından Maiz, Gamidli kadın ve Asif'in recminin celde ayetinden sonra olduğunun anlaşılması ve sahabe ile tabiinin recmi uygulamaya devam etmeleri recmin celde ayetinden sonra da uygulandığı hususundaki kanaati güçlendirmektedir. Bu sebeple recmin celde ayetinden önce mi sonra mı olduğu hususunda herhangi bir şüphe kalmamıştır *[Şeybani'nin, Abdullah b. Ebi Evfa'ya Hz. Peygamber'in recm uygulayıp uygulamadığını sorması, onun da*

uyguladığını ancak celde ayetinden önce mi sonra mı olduğunu bilmediğini (Buhari, Hudud, 21) söylemesi ferdi bir durumdur.].

Hz. Peygamber'den "**zina eden evlilere yüz sopa ve recm, bekârlara ise yüz sopa ve bir yıl sürgün**"*[Muslim, Hudûd, 12; İbn Hanbel, V, 317.]* cezası verileceğine ilişkin rivayetten hareketle Ali zina eden evli bir kadına önce sopa vurup sonra da recmettikten sonra "**Allah'ın kitabına göre sopaladım, Peygamber'in sünnetine göre de recmettim**" *[Buhari, Hudud, 21]* demesinden hareketle İslam hukukçuları recmle birlikte sopa vurulup vurulmayacağı hususunda farklı fikirler ileri sürmüşlerdir.

İbn Abbas, İbn Mes'ud, Ubey b. Ka'b, Ebu Zer, Hasan Basri, İshak b. Rahuye, İbn Hanbel ve Davud ez-Zahiri de önce sopa sonra recm cezası verilir *[Cassas, Ahkamu'l-Kur'an, III, Beyrut 1986 s. 225; İbn Kudame, XII/313; Ferra, 264].*
Cumhura göre ise, Peygamber, söz konusu hadise rağmen sadece recm uygulamıştır. Bu nedenle ayrıca sopaya gerek yoktur *[İbn Rüşt, II/629; Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-ı İslamiyye, III, İstanbul Ty., s. 225.].* İslam tarihi boyunca da cumhurun görüşü uygulanmıştır.

Diğer taraftan recmin had değil, ta'zir olduğu da ileri sürülmüştür *[Mustafa Zerka, Feteva, Dımaşk 1999, s. 392; Karaman-Çağırıcı-Dönmez-Gümüş, Kur'an Yolu Türkçe Meal, C. II, Ankara 2004, s. 24; Mustafa Avcı, Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar, İstanbul 2004, s.199.].*
Devlet başkanının ta'ziren ölüm *(siyaseten katl)* cezası verebileceği İslam hukukçuları tarafından kabul edilmektedir*[İbn Abidin, IV/62.].* Ancak recm, ta'zir cezası olsaydı tarih boyunca farklı uygulanır ve Peygamber bu cezayı hafifletmeye herkesten daha fazla hak sahibi olduğundan hafifletirdi *[Mursafi, 75.].*
Nitekim Gamidli kadına recm uygulamamak için adeta elinden geleni yapmış, önce çocuğu doğurması sonra emzirmesi daha sonra da çocuğu yalnız bırakamayız diyerek kadını geri çevirmiş ama kadın ısrar edince recmi uygulamak zorunda kalmıştır. Nitekim Peygamber'in tahsisleri genelde ağırlaştırma değil, hırsızlıkta nisap, ölü hayvan etinin haramlığının

kara hayvanlarına tahsisi gibi hafifletme şeklindedir. Diğer taraftan zina kamuya yönelik *(hakkullah)* suçlardan olduğundan normal cezayı uygulayıp gerisini Allah'a bırakmak asıl olması gerekirken Peygamber'in ta'ziren cezayı artırması mantıklı değildir.
Ayrıca Peygamberin recm uygulamaları hep ikrar ile sabit olmuş, dolayısıyla kamu düzeni recm gibi ağır bir cezayı uygulayacak kadar bozulmamış hatta olaylar şuyû dahi bulmamıştır. Keza Peygamberin, Maiz'in recm esnasında kaçtığı kendisine anlatılınca "**Keşke bıraksaydınız!**" demesinden de ta'zir hükmü çıkarılamaz. Zira zina, ikrar ile sabit olmuş ise, recmden kaçma ikrarından rücû' olarak kabul edilir ve had düşer.
(Zuhayli, VI, 56.)

Recmi rivayet eden sahabeler;

1- Ebu Hureyre (r.a) "Buhari: 14.c / 6684.s"
2- Ömer İbnu'l Hattab (r.a) "Buhari : 15.c / 7107.s"
3- Abdullah ibn Ömer (r.a) "Buhari : 14.c / 6670.s"
4- Ubadetu-bnu Samid (r.a) "Muslim : 5.c / 1690.n"
5- Bera İbn Azib (r.a) "E. Davud : 5.c / 4447.n "
6- Semure (r.a) "Tirmizi : 3.c / 1463.n"
7-Nu'man B. Beşir (r.a) "E. Davud : 5.c / 4459.n"
8-İmran bin Husayn (r.a) "E. D. : 5.c / 4440.n"
9-Abdullah ibn Mes'ud (r.a) "E.D. : 5.c / 4352.n"
10-Aişe (r.a) "E.D. : 5.c / 4353.n"
11-İbn Abbas (r.a) "E.D. : 5.c / 4399.n"
12-Vail (r.a) "E.D. : 5.c / 4379.n"
13-Ebu Zeyban (r.a) "E.D. : 5.c / 4402.n"
14-Semmak (r.a) "E.D. : 5.c / 4423.n"
15-Ebu Said (r.a) "E.D. : 5.c / 4431.n"
16-Bureyde (r.a) "E.D. : 5.c / 4431.n"
17-Halin bin Leclac (r.a.) "E.D. : 5.c / 4435.n"
18-Cabir (r.a) "E.D. : 5.c / 4438.n"
19-Abdullah bin Bureyde (r.a) "E.D. : 5.c / 4442.n"

20-İbn Ebu Bekre (r.a) "E.D. : 5.c / 4443.n"

İbn Abbâs (r. anhumâ) anlatıyor:
"Ömer (r.anh)'i hutbe verirken dinledim. Şöyle demişti: "ALLAH Teâla hazretleri Muhammed (s.a.v.)'i hak *(din ile)* gönderdi ve O'na Kitab'ı indirdi. Bu indirilenler arasında recm âyeti de vardı! Biz bu âyeti okuduk ve ezberledik. Ayrıca, Rasûlullah (s.a.s.) zinâ yapana recm cezâsını tatbik etti, ondan sonra da biz tatbik ettik. Ben şu endişeyi taşıyorum: Aradan uzun zaman geçince, bazıları çıkıp: 'Biz Kitabullah'da recm cezâsını görmüyoruz' *(deyip inkâra sapabilecek ve)* ALLAH'ın kitabında indirdiği bir farzı terkederek dalâlete düşebilecektir. Bilesiniz, recm, kadın ve erkekten muhsan olanların zinâları, -*delil veya hâmilelik ya da itiraf yoluyla*- subût bulduğu takdirde, onlara tatbik edilmesi gereken Kitabullah'da mevcut bir haktır. ALLAH'a kasemle söylüyorum, eğer insanlar: 'Ömer ALLAH Teâlâ' nın kitabına ilâvede bulundu' demeyecek olsalar, recm
âyetini *(Kitabullah'a)* yazardım."
(Buhârî, Hudûd 30, 31, Mezâlim 19, Menâkibu'l-Ensâr 46, Meğâzî 21, İ'tisâm 16; Muslim, Hudûd 15, h. no: 1691; Muvattâ, Hudûd 8, 10, h. no: 823, 824; Tirmizî, Hudûd 7, h. no: 1431; Ebû Dâvud, Hudûd 23, h. no: 4418)

Ömer'in sözünü ettiği okunuşu mensuh ayet şudur:
"**İhtiyar erkekle ihtiyar kadın zina ederlerse, onları recmedin**."
(Mâlik, Muvatta', Hudûd 10; Ibn Mâce, Hudûd, 9; Ahmed b. Hanbel, V, 132, 183).

Ömer'in recmi, Medine minberinden ilân etmesi, içlerinde bir çok sahabe bulunan cematten hiç birinin buna karşı çıkmaması, recmin sabit olduğunu gösterir.
(Sahih-i Muslim Tercüme ve Şerhi, Ahmed Davudoğlu, Istanbul 1978, VIII, 350). es-Serahsî (ö. 490/1097).

Ömer (r.anh)'in şöyle dediğini nakleder:
"Eğer insanlar, Ömer Allah'ın Kitabına ilave yaptı demeyecek olsalar, "ihtiyar erkekle ihtiyar kadın zina ettikleri.." ifadesini Mushaf'ın

haşiyesine yazardım."
(es-Serahsî, el-Mebsût, Beyrut 1398/1978, IX, 37).

Muhammed (s.a.v.) döneminde recm edilenler -*sadece*- Yahudi değildir. Mâiz b. Mâlik (r.anh) müslümandır. Üst üste zina yaptığı için Peygamberimizden ısrarla gerekeni yapmasını istemiş, Râsulullah bunun üzerine recm ceza uygulamıştır.
Aynı zamanda işverenin hanımıyla ilişkiye giren genç *(bekar olduğu için)* yüz değnek ve bir yıl sürgünle cezalandırılmıştır. Kadına ise suçunu itiraf ettiği için recm edilmiştir.
Ebû Hanife'ye göre, yüz değnek yanında bir yıl sürgün, ayete ilâve niteliğinde olup, ayet inince bu ilâve kısım neshedilmiştir. Ancak İslâm devlet başkanı böyle bir cezayı ta'zir cezası olarak verebilir. İlaveten zina yapan evli bir kadın hamile kalması üzerine, doğurana ve çocuk sütten kesilene kadar hayatına devam etmiş, doğurduktan sonra recm edilmiştir. Hatta recm sırasında Hâlid b. Velîd (r.anh)'ın üzerine kan sıçraması üzerine kadın hakkında kötü sözler söylediğini işiten Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilir:
"**Ey Halid! yavaş ol. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim. Bu kadın öyle bir tövbe etti ki, onu bir baççı** *(vergi memuru)* **yapsaydı, şubhesiz mağfiret olunurdu**."
Sonra kadının hazırlanmasını emrederek cenazesini kılmış ve kadın defnedilmiştir.
(Muslim, Hudûd, 23)

Peygamberimize gelen emir ve yasakların bir kısmı sadece mana olarak geliyordu. Peygamber Efendimiz de onları ümmetine anlatıyordu. Diğerleri ise hem mana hem de lafız olarak geliyor ve Peygamber efendimizin onlara hiç bir katkısı olmadan olduğu gibi kalıyordu. İşte bunlar Kuran ayetleridir. **Manası Allah'tan olup da anlamı peygamber efendimize ait olanlar** veya Kur'an ayeti olmayan vahiyler ise Kur'an'a girmiyordu. Okunan bir Kur'an ayeti olmadığı için Kur'an'a girmeyen ayetler vardır. İşte recimle ilgili olan vahiy de bunlardan biridir. Bu nedenle bu ayetin hükmüyle amel ediliyor. Ancak okunan Kur'an ayeti olmadığı için de

Kur'an da yoktur. Yani hükmüyle amel edilmektedir. İslam'ı en doğru anlayan kişi Muhammed'dir. Dolayısıyla müslüman olduğunu söyleyen bir kişi bu konularda Muhammed'e biat etmek zorundadır. Kendi nefsi ile böyle konularda hüküm çıkaramaz.

İmam Şafii, meşhur eseri el-Umm'de şunları kaydeder:
"**Peygamber'in farz kıldığı her şey vahiy ile olmuştur. Bir okunan vahiy (***vahy-i metluv***) vardır, bir de doğrudan Hz. Peygamber'e vahyedilen ve Peygamber'in sünnet kıldıkları vardır**."

Şafii, bu ikinci çeşit vahyin, ister bazılarının dediği gibi Cebrail tarafından Hz. Peygamber'in *(s.a.v)*kalbine ilka edilen bir bilgi olsun, isterse insanları doğru yola iletmesi için bizzat Allah'ın kendisine bildirdiği bir bilgi olsun, herkesi bağlayıcı olduğunu söylemektedir .

Şafii, bu yaklaşımı aynı kitabın bir başka yerinde şöyle ifade eder:
"**Peygamber, Allah'ın emri olmadan hiçbir konuda hüküm vermemiştir. Allah'ın, Peygamberine gönderdiği emirler iki kısımdır:**
Biri, bizzat Allah'ın insanlara tebliğ edilmek üzere inzal ettiği vahiy; diğeri de Allah'tan "şu işi şöyle yap" diye bir mesaj gelir, o da onu yerine getirir."

Şafii, bu yaklaşımını delillendirmek için "*(Ey Peygamber hanımları)* **oturun da evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti zikredin**." (Ahzab, 34) âyetini anarak, vahyin ikinci kısmını "hikmet"le açıklar .
Şafii bir başka yerde de şöyle demektedir:
"**Bazı âlimlere göre, Hz. Peygamber'in sünnetinin tümü onun kalbine ilka olunmuştur ve onun sünneti de hikmetin ta kendisidir**".

Hz. Peygamber ve daha sonraki uygulamalar, Kurandaki zina için öngörülen ceza ile örtüşmeyince ilim adamları bu hususta farklı fikirler ileri sürmüşlerdir.

Ömer (r.anh)'in Okunması Nesh olunan Recm ayeti hakkındaki sözü

İbnu Abbâs (r.anhuma) anlatıyor:
"Ömer (r.anh)'i hutbe verirken dinledim. Şöyle demişti:
"**Allah Teâla hazretleri Muhammed (s.a.v.)'i hak** *(din ile)* **gönderdi ve O'na Kitab'ı indirdi. Bu indirilenler arasında recm âyeti de vardı! Biz bu âyeti okuduk ve ezberledik. Ayrıca, Rasûlullah**(s.a.v.) **zinâ yapana recm cezasını tatbik etti, ondan sonra da biz tatbik ettik. Ben şu endişeyi taşıyorum: Aradan uzun zaman geçince, bazıları çıkıp: "Biz Kitabullah'da recm cezasını görmüyoruz** *(deyip inkâra sapabilecek ve)* **Allah'ın kitabında indirdiği bir farzı terkederek dalâlete düşebilecektir.**
Bilesiniz, recm, kadın ve erkekten muhsan olanların zinâları, -*delil veya hamilelik veya itiraf yoluyla***- subût bulduğu takdirde, onlara tatbik edilmesi gereken Kitabullah'da mevcut bir haktır. Allah'a kasemle söylüyorum, eğer insanlar: "Ömer Allah Teâla' nın kitabına ilâvede bulundu" demeyecek olsalar, recm âyetini** *(Kitabullah'a)* **yazardım**."
(Buhârî, Hudud 31, 30, Mezâlim 19, Menâkibu'l-Ensar 46, Megâzi 21, İ'tisâm 16; Muslim, Hudud 15, (1691); Muvatta, Hudud 8, 10, (823, 824); Tirmizî, Hudud 7, (1431); Ebu Dâvud, Hudud 23, (4418)

İzahı

1- Bu hadis, hadis kaynaklarında farklı vecihlerle rivayet edilmiştir. Muvatta'nın bir rivayeti daha açıktır:

"Ömer (r.anh) haccdan çıkınca Medine'ye geldi. (Orada halka hitaben şunları söyledi: "Ey insanlar! Sizlere bir kısım sünnetler ve farzlar teşrî edildi. Size çok açık bir din bırakıldı. Recm âyeti hususunda kendinizi sakın tehlikeye atmayın. İçinizden biri: "Biz Allah'ın kitabında iki haddi (1) bulamıyoruz" diyebilir. Şurası muhakkak ki Resûlullah da, biz de *(zinâ edenlere)* recm uyguladık. Nefsimi elinde tutan Zât-ı Zulcelâl'e yemin ederim, insanlar "Ömer Kitabullah'a *(onda olmayan şeyi)* ilavede bulundu"demiyecek olsalar, *(Kur'ân'ın sonuna)* şu âyeti elimle yazardım:

اَلشَّيخُوَ الشَّيْخَةُإِذَازَنَيَافَارْجُمُو هُمَااَلْبَتَّةَ
"Yaşlı bir erkek ve yaşlı bir kadın zinâ edecek olurlarsa onları mutlaka recmedin."

İmam Mâlik, burada geçen yaşlı erkek ve yaşlı kadın tâbirlerini "dul erkek", "dul kadın" diye açıklar.
Parantez içindeki ziyadeler başka rivayetlerden alınarak dercedilmiştir.

Nesâî'de Ubey İbnu Ka'b'dan kaydedilen rivayette recm âyetinin Ahzâb sûresinde gelmiş olduğu belirtilir.

2- Neshle ilgili konulardan biri de, tilâveti mensuh, hükmü bâki âyetlerin varlığıdır. İşte Recm ayeti bunlardandır.
3- İbnu Hacer: "**Ömer** *(r.anh)*'**in korktuğu husus vukua gelmiştir. Zîra Haricîlerin büyük çoğunluğu ile bir kısım Mu'tezile, recmi inkar ettiler**" der.
4- Recm cezası Peygamber tarafından erkek olan Mâîz İbnu Mâlik el-Eslemî *(r.anh)*'ye tatbik edilmiştir. Mâiz, bizzat gelerek, Peygamber *(s.a.v.)*'e zinâ yaptığını itiraf etmiştir. Rasûlullah, onu üç sefer reddeder. Mâiz dördüncü sefer müracaat ederek zinâ yaptığını beyan edince, yakınlarına: "**Bunun aklında bir eksiklik var mıydı?**" diye sorar. "**Yoktu!**" cevabını alınca recmedilmesini emreder ve recmedilir.
Kadın olarak da Gâmidiyye *(radıyallahu anhâ)* recmedilmiştir. Bu da kendisi gelip Peygamber'e "**Ey Allah'ın Rasûlu, beni temizle!**" diye itirafta bulunmuş, Rasûlullah onu: "**Git!**" diye geri çevirmiş, ancak o, ertesi günü tekrar gelip hâmile olduğunu da belirtmiştir.
Rasûlullah **çocuğunu doğurmasını** söylemiş, doğumdan sonra gelince "**sütten kesilinceye kadar**" mühlet vermiş, çocuk sütten kesilince tekrar gelen kadının recmedilmesini emretmiştir.
Gâmidiyye ile ilgili rivayette Hâlid İbnu Velid'in attığı taşın kadında açtığı yaradan yüzüne kan sıçrayınca, Halid *(r.anh)* kadına küfreder. Ancak Peygamber mudahele ederek:
"- **Yapma! Ruhumu elinde tutan Zât-ı Zulcelâl'e yemin olsun, o öyle bir tevbede bulundu ki, öylesini alışveriş sahtekârları yapsaydı affa uğrarlardı**" buyurur.
Kadının cenaze namazını kıldırır ve defnedilir.
Keza, Yahudilerin mürâcaatı üzerine, Peygamber *(s.a.v.)* zinâ yapan bir

Yahudi çiftine de recm tatbik eder.
5- Şarihler, "Ömer *(r.anh)*'in: "**İnsanlar: "Ömer Allah'ın Kitabına ilavede bulundu" demeyecek olsalar, recm âyetini Kur'ân' ın sonuna yazardım**" demesini, **mubalağaya ve recmi tatbik etmeye teşvike hamlederler**.
"Zîra, derler, âyetin lafzı neshedilse de mânası bakidir. Ömer gibi, fıkhı, ilmi yüce bir şahsiyetin lafzı neshedilen bir âyeti, Kur'ân-ı Kerim'e yazmaya kalkması düşünülemez."
Kur'ân-ı Kerim, Ashab'ın huzurunda, bugünkü haliyle ihtilafsız olarak cem'edilmiştir. Recm âyetinin Kur'ân-ı Kerim'e lafzen girmeyeceği hususunda icma vardır. Rasûlullah'a gelen vahiylerden bir kısmının lafzen, bir kısmının hükmen, bir kısmının hem lafzen ve hem de hükmen neshedildiği Ashab'ca bilinen bir husustur. Bu durumu açıklayan rivayetler gelmiş, ulema bunların değerlendirmesini yapmıştır. Daha önceki bahislerde, Rasûlullah'ın her Ramadan ayında, o zamana kadar inmiş olan âyetleri önce Cebrâil *(aleyhisselam)*'e, sonra da halka okuyarak "arza" yaptığını, Cebrâil'e okuyarak hatası, yanlışı varsa tashih ettirdiğini, halka okumakla da onların hatalarını düzelttiğini, işte bu arzalarda, lafzı neshedilen vahiylerin de Kur'ân-ı Kerim'den çıkarıldığını belirtmiştik. Rasûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ömrünün son Ramadan'ında arzayı iki sefer yapmıştır. Buna arza-i âhire denir.
6- Zinâ eden kadın ve erkek muhsan olduğu takdirde recm edilirler. Zinâ, itiraf veya beyyine ile sâbit olur.
İtiraf : Kişinin zinâ yaptığını kadıya gelip beyan etmesidir.
Beyyine: Şehâdeti makbul dört erkeğin veya sekiz kadının zinâya şahidlik yapmasıdır. Şahidlerin sayısı bu rakamdan aşağı düşerse zinâ suçu subût bulmaz. Âlimler bu hususlarda ittifak ederler. Ancak itirafın sayısı ve şahidlerin sıfatları gibi bazı teferruatta ihtilâf vaki olmuştur. Söz gelimi Hanefîlerle Hanbelîler itirafın dört ayrı mecliste vaki olmasını şart koşarlar.
İmam Mâlik ve Şâfiî'ye göre, kişinin zinâ yaptığını bir kere ikrar etmesi kâfidir, suç sübût bulur.
7- Gebelik zinâya delil olur mu?
Bu husus ihtilaflıdır.

Ömer *(r.anh)*'e göre, gebelik zinâya delildir, recme sebep olur. İmam Mâlik ve ashâbı da aynı kanaattedirler: "**Kocası veya efendisi bilinmeyen bir kadın gebe olur ve zinâya icbar edildiği de bilinmezse, recmi gerekir. Ancak yabancı ise ve çocuğun kocasından veya efendisinden olduğunu söylerse beyanına itibar edilir**" demişlerdir.
İmam Âzam, Şâfiî ve ulemânın cumhuruna göre, gebelik mutlak surette zinâya delil olmaz. Bu hususta, kadının kocası veya efendisi olmuş olmamış, kadın yerli veya yabancı olmuş, zinâya mecbur edildiğini söylemiş, söylememiş hüküm aynıdır. Beyyine olmadıkça veya itirafta bulunmadıkça recmedilemez. Zîra şer'î hadler şüphe ile ortadan kalkar ve sâkıt olur.

İbn Şihab şöyle dedi: Bana Ubeydullah İbn Abdillah İbn Utbe haber verdi ki kendisi Abdullah ibn Abbas'tan şöyle derken işitmiştir*:*
Ömer İbnu'l Hattab Rasulullah'ın minberi üzerine çıkmış halde iken şöyle dedi:
Hiç şüphe yokki Allah, Muhammed'i hak peygamber olarak gönderdi. Ona indirilen bu kitabın içinde "recm ayeti de vardı". Biz bu ayeti okuduk ezberledik, ve onu anlayıp belledik, ve Rasulullah recm etti, bizde ondan sonra recm ettik. Böyle olduğu halde insanlara zaman uzayıpta onlardan birinin: "**Biz Allah'ın kitabında recmi bulamıyoruz**" demesi ve böylece Allah'ın indirmiş olduğu bir farizayı, terk suretiyle dalalete düşmelerinden korkarım. Hiç şubhesiz ki Allah'ın kitabında evli erkek ve kadınlardan olupta zina eden ve zinasında beyyine bulunan yahut da gebelik ve itiraf bulunmasıyla zinası sabit görünen kimse üzerine recm bir haktır.
(Ebu Davud : 5.c, Hadis no: 4418; Buhari : 14.c / 6684.s,; Tirmizi : 3.c / 1455.N; Muslim : 5.c / 1691.N)

Recm cezası Muhammed *(s.a.v.)* zamanında da uygulanmıştır. Bu sebeple recm ile ilgili bir kaç hadis bulunmaktadır.
Kendi ikrarlarıyla dört vakıa *(Maîz adında bir erkek, Cuheyneli bir kadın, Burayde adında bir kadın ve adı verilmeyen bir genç -ki buna sopa vurulmuştur,*

çünkü nikahlı değildir-) gerçekleşmiştir.
Peygamber gelenleri her defâsında vaz geçirmeye çalışmıştır. Kaçan Mâiz adında birisi için,"**Bıraksaydınız.**" demiştir.
..Ebu Hurayra *(r.anh)* şöyle demiştir:
Sizler Rasullullah *(s.a.v)*'in huzurunda bulunduğunuz sırada birden bedevilerden bir adam ayağa kalktı ve; "**Ya Râsulullah! Benim için Allah'ın kitabı ile hükmet!**"dedi. Akabinde ona muhasımı olan kimsede ayağa kalktı ve: "**Ya Râsulullah! Hasmım doğru söyledi. Sen onun için Allah'ın kitabı ile hükmet, ve söz söylemek üzere bana izin ver!**" dedi.
Peygamber *(s.a.v.)*'de ona; "**Sözünü söyle**." buyurdu.
O da şöyle dedi: "**Benim oğlum, bu Arabinin yanında asif, yani ücretle çalışan bir kimse idi. Oğlum bunun karısı ile zina etmiş. İnsanlar bana oğlum üzerine taşlanmak cezası olduğunu haber verdiler. Ben bu adama oğlum adına yüz koyun ve birde cariyeyi fidye vererek oğlumu bu cezadan kurtardım. Bundan sonra ben bu meseleyi ilim ehlinden sordum. Onlarda bana onun karısı üzerine taşlama cezası düştüğünü, benim oğluma da ancak yüz değnek vurulma ile bir yıl gurbete sürgün edilmek üzere, ceza olduğunu haber verdiler!**" dedi.
Rasulullah *(s.a.v)*'de: "**Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben sizin aranızda elbette Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim. Cariye ile koyunları kendi sahibine geri veriniz. Senin oğluna gelince: onun üzerinde yüz değnek cezası ve bir yıl gurbete sürgün edilme cezası vardır.**" buyurdu.
Bundan sonra Eslem kabilesinden bir adam olan Unes'e de: "**Sana gelince ya Uneys! Sende bu adamın karısına git tahkikini yap, eğer kadın suçunu itiraf ederse onu recm et buyurdu.**"
Ravi: *Uneys o kadına gitti, kadının suçunu itiraf etmesi üzerine, Uneys ona taşlama cezası uyguladı demiştir.*
(Buhari : 15.c / 7107s., Muslim : 5.c / 1697.N, Tirmizi : 3.c / 1457.N)

Amr b. As ve . Zeyd b. Sabit, Kur'an 'ı Mushaf halinde yazarken, aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:
Zeyd dedi ki: "**Ben böyle bir ayeti Peygamber'den duymuştum.**"

Amr b. As şöyle cevap verdi: “**Böyle şey olur mu? Görmüyor musun/hep bildiğimiz, öğrendiğimiz şu değil mi ki; bekâr olduğu takdirde -***yaşlı da olsa***- değnek cezasını, evli olduğu takdirde -***genç de olsa***- recim cezasın hakkediyor**."
(Ahmed b. Hanbel, V/183; Hakim, IV/360)

Ömer b. El-Hattab *(r.anh)*’dan rivayet edilmiştir, dedi ki: **Râsulullah** *(s.a.v.)* **recm etti; Ebu Bekr recm etti; bende recm ettim. Allah’ın kitabına ilave etmiş olmaktan çekinmemiş olsam onu muhakkak mushafa yazardım. Çünkü ileride bazı kavimlerin gelip onu Allah’ın kitabında bulamayınca inkar edeceklerinden cidden korkuyorum.**
(Tirmizi : 3.c / 1456.N)

İbnu Abbâs *(r.anhuma)* anlatıyor:
"Ömer *(r.anh)*'i hutbe verirken dinledim. Şöyle demişti:
"**Allah Teâla hazretleri Muhammed** *(s.a.v.)*'**i hak** *(din ile)* **gönderdi ve O'na Kitab'ı indirdi. Bu indirilenler arasında recm âyeti de vardı! Biz bu âyeti okuduk ve ezberledik. Ayrıca, Rasûlullah***(s.a.v.)* **zinâ yapana recm cezasını tatbik etti, ondan sonra da biz tatbik ettik. Ben şu endişeyi taşıyorum: Aradan uzun zaman geçince, bazıları çıkıp: "Biz Kitabullah'da recm cezasını görmüyoruz** *(deyip inkâra sapabilecek ve)* **Allah'ın kitabında indirdiği bir farzı terkederek dalâlete düşebilecektir.**
Bilesiniz, recm, kadın ve erkekten muhsan olanların zinâları, -*delil veya hamilelik veya itiraf yoluyla***- subût bulduğu takdirde, onlara tatbik edilmesi gereken Kitabullah'da mevcut bir haktır. Allah'a kasemle söylüyorum, eğer insanlar: "Ömer Allah Teâla' nın kitabına ilâvede bulundu" demeyecek olsalar, recm âyetini** *(Kitabullah’a)* **yazardım**."
(Buhârî, Hudud 31, 30, Mezâlim 19, Menâkibu’l-Ensar 46, Megâzi 21, İ’tisâm 16; Muslim, Hudud 15, (1691); Muvatta, Hudud 8, 10, (823, 824); Tirmizî, Hudud 7, (1431); Ebu Dâvud, Hudud 23, (4418)

Ömer İbnu’l Hattab, insanlara hutbe okumuş, Abdurrahman onun için şöyle dediğini işitmiş:

Uyanık olunuz; bazı kimseler: Recm de ne oluyormuş? Allah'ın kitabında değnek cezası var diyorlar. Muhakkak ki Allah Râsulu *(s.a.v)* **recmi uygulamışve ondan sonra bizde uygulamışızdır. Şayet bazı kimseler: Ömer, Allah'ın kitabından olmayan bir şeyi Allah'ın kitabında ziyade etti dememiş olsalardı, o ayeti nazil olduğu gibi Kur'ana koyardım.**
(Ahmed İbn Hanbel, İbn Kesir: 11.c / 5687.s., Nesei)

..Hafız Ebu Ya'la el-Mavsili der ki: Bize Ubeydullah ibn Ömer el-Kavariri, Kesir İbn Salt'dan rivayet etti ki o şöyle anlatmış:
Biz Mervan'ın yanındaydık, içimizde Zeyd de vardı. Zeyd: "**Biz zina eden ihtiyar erkeği ve ihtiyar kadını mutlaka recm edin, diye okurduk**" dedi.
Mervan: "**Onu mushafa yazmadın mı?**" diye sordu da, o şöyle dedi: "**Biz bunu zikretmiştik. Ömer İbnu'l Hattab da içimizdeydi. Size bu hususta yeterli bilgi vereyim mi?**" dedi.
Biz: "**Nasıl?**" diye sorduk da, şöyle dedi: "**Bir adam Peygamber** *(s.a.v.)***'e; "Ey Allah'ın elçisi, bana recm ayetini yazdır**." dedi.
Allah Râsulu *(s.a.v.)*: "**Şimdi yazdıramam**, **veya benzeri bir söz söyledi**."
(İbn Kesir : 11.c / 5687.s, Ebu Ya'la, Nesei)

Abdullah İbn Ömer şöyle haber verdi:
Râsulullah'a zina etmiş bir Yahudi erkeği ile bir Yahudi kadını getirildi.
Bunun üzerine Râsulullah *(s.a.v)* Yahudilerin yanına kadar gidip: "**Sizler zina edenlerin üzerine Tevrat'ta ne cezası buluyorsunuz?**" diye sordu.
Onlar: "**Biz zina eden erkek ile kadının yüzlerini karartır, onları bir hayvan üzerine yükler, yüzleri biri birinin aksine gelecek suretde oturtup ve böylece onları dolaştırıp teşhir ederiz** dediler.
"Râsulullah *(s.a.v)*: "**Eğer doğru söyleyenler iseniz Tevrat'ı getirin**." buyurdu.
Onlar Tevrat'ı getirdiler ve onu okumaya başladılar. Nihayet "recm" ayeti üzerine koydu da iki eli arasını ve arkasını okudu.
O sırada Râsulullah *(s.a.v.)* ile beraber bulunan Abdullah ibn Selam Peygamber'e: "**Ona emret de elini kaldırsın**." dedi. Genç elini kaldırdı. Birde baktılar ki "recm" ayeti elinin altındadır.

Râsulullah zina eden erkek ve dişi yahudilerin “recm” edilmelerini emretti. Onlar da “recm” olundular.
(Buhari :14.c. / 6670 s., Muslim : 5.c. / 1699.n.)

Ubedet ubnu Samid *(r.anh)* şöyle dedi. Râsulullah *(s.a.v)* şöyle buyurdu:
Benden alınız benden alınız. Muhakkak ki Allah zina yapan kadınlar için bir yol tayin etmiştir. Evlenmemiş olan evlenmiş olanla zina ederse bunların her birine yüz değnek ve bir sene sürgün cezası vardır. Evli veya dul olan. Evli veya dul olanla zina ederse bunların her birine de yüz değnek ve recm cezası vardır.
(Muslim : 5.c / 1690.N, Ahmed : Musned)

Ebu Hurayra *(r.anh)*’dan, şöyle demiştir:
Râsulullah *(s.a.v)* mescidde iken müslümanlardan bir kimse yanına geldi ve ona bir nida edip: "**Ya Râsulullah! Ben zina yaptım.**" dedi.
Peygamber ondan yüz çevirdi. Bu sefer o zat peygamberin yüzünü döndürdüğü tarafa geçip yine: "**Ya Râsulullah! Ben zina ettim.**" dedi.
Peygamber *(s.a.v.)* ondan yüz çevirdi. Nihayet o zat bu itirafı dört kere tekrarladı. Bu şekilde kendi aleyhine dört kere şehadet edince Râsulullah onu çağırıp: "**Sende delilik var mı?**" diye sordu o zat:
"Hayır." dedi.
Râsulullah: "**Sen evli misin?**" diye sordu.
O zat: "**Evet**." dedi.
Bunun üzerine Râsulullah oradakilere: "**Bunu götürünüz ve recm ediniz emrini verdi**."
(Muslim : 5.c / 287.s. 16)

..Cabir ibn Abdillah *(r.anh)* şöyle diyordu: "Râsulullah *(s.a.v)* Eslem kabilesinden bir adamı, Yahudilerden bir adamı ve onun zina ettiği kadını recm etti."
(Muslim : 5.c. / 1701.N)

Sünneti Kur'an'a Arz Hadisi

Sünnetin teşride müstakil olmadığını savunanların ileri sürdükleri şöyle bir hadis vardır: «**Size benden bir hadis gelirse Allah'ın kitabı ile karşılaştırın. Ona uygun düşerse alın, muhalif olursa terkedin**».

Hadis imamları ve uzmanları bu hadisin hadisleri sail-dışı bırakmak gibi kötü emellerine erişebilmek için zındıklar tarafından Peygamber'e iftira edilerek uydurulmuş bir haber olduğunu açıklamışlardır. Bazı imamlar bu hadisi Kur'an'a arzetmiş ve şöyle demişlerdir: «Biz bu hadisin kendisini Allah'ın kitabına arzettik, bizzat onun Kur'an ayetlerine ters düştüğünü gördük :

«...**Rasul size ne verdiyse alınız, neden yasakladıysa kaçınınız**...» «...**de ki eğer Allah'ı seviyorsanız bana. uyun ki'Allah da sizi sevsin**...» «...**kim Rasule itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur**...» *(eş - Şevkanî, Irşâdu'l Fuhûl, s. 29)*

Görüldüğü gibi Kur'an-ı Kerim bu hadisi yalanlamış ve reddetmiştir.

Bazı müştekrikler ve sömürgelerine alet olan bazı yaverleri sönüp gitmiş olan bu çirkin iddiayı yeniden hortlatmaya teşebbüs etmişlerdir. Ancak Allah Teala eskiden bu düşünceyi savunanlara karşı hakkı savunacak ve hilelerini kursaklarında bırakacak kimseler var ettiği gibi şimdi de bunu yapacak kimseler hazırlamıştır.

«...**Kafirler hoşlanmasalar da Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez**...» *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 58-59)*

Sahabenin Hadis ve Sünnete Verdikleri Önem

Sünnetin dindeki yeri ve Kur'an-ı Kerim'deki konumu dolayısıyle Sahabiler

Peygamber'in hadislerine son derece büyük önem vermişlerdir. Kur'an'a gösterdikleri özeni ona da göstermiş, onu lafzı ya da manasıyla ezberlemiş ve anlamışlardır, sünnetin maksad ve gayelerim kendilerine has Arab selikasıyla Peygamber'den duydukları sözler ve müşahade ettikleri davranışlar ve hadislerin vücud sebebleriyle idrak etmişlerdir. Bu konuda anlayamadıkları bir müşkülle karşılaştıklarında Rasulullah (as)'a sormuşlardır.

Sahabiler Allah'ın vahyi ve Peygamber'in sünnetini işitmeye o kadar büyük ehemmiyet vermişler ki, bunu münavebeli olarak ta'kib etmişlerdir.

Buhari Sahih'inde Ömer (r.anh)'den söyle bir rivayette bulunur. «Medine'nin yüksek bir semti olan Umayye b. Zeyd oğulları *(Sakinlerine izafeten bu semte bu isim verilmiştir.)* mahallesinde *(otururken)*ensardan bir komşum vardı. Rasulullah'ın meclisine sırayla bir gün O, bir gün de ben giderdik. Ben gittiğim vakit o gün gelen vahy ve diğer şeyleri O'na bildirirdim, O gittiği zaman aynı şeyi o bana yapardı. *(Buhari, Sahih, Kitabu'l Um, Babu'l Tenavtıbifi'l Um)*

Sahabe böylece dünya ve ahiret menfaatlerini birleştirmişlerdir. Ne dinleri onları dünyalarından ne de dünyaları dînlerinden alıkoymuştur.

Biz biliyoruz ki Kur'an ve sünnet ilim ve âlimlerin fazileti ile doludur. Yine biliyoruz ki Sahabe sünnetin dinin ikinci aslı olduğunu biliyor, Rasulullah'ı kendi nefislerinden çok seviyor, onu dinlemekten büyük bir manevi haz duyuyorlardı. Konuştuklarının vahy ürünü olduğuna inanıyorlar, ondan işittikleri şeylerini iman ve takva için bir gıda *(Onlardan bilisi Rasulullahın meclisine giderken gel de bir saat iman edelim derdi. (Yani imanımızı arttıralım)* ve bunun cennete giden bir yol olduğuna kanaat ediyorlardı.

Bütün bunlardan biz sahabenin sünnet ve hadisleri dinlemeye ne kadar düşkün olduklarım tasavvur edebiliyoruz. Onların bu durumu apaçık bir gerçektir.

Sahabe sünnetin bütün insanlara tebliğ edilmesi gereken bir din olduğunu bildikleri için buna azami derecede itina göstermişlerdir. Peygamber de çok defa şu sözünde olduğu gibi onları buna teşvik ederdi; «Benim sözlerimi işitip, belleyen ve onları işittiği gibi başkalarına aktaranın Allah yüzünü ağartsın. Çünkü nite, söz kendisine sonradan ulaşan kimseler vardır ki: Onu bizzat işitenden daha iyi kavrarlar.» Başka bir rivayet şöyledir: «Nice fıkıh taşıyanlar var ki fakîh değildir. Nice taşıyanlar da kendilerinden daha fakîh olanlara fıkıh iletirler.» Bunu İmam Şafii ve Beyhaki el-Medhâl'inde rivayet etmiştir.

Rasulullah Meşhur Veda Haccı hutbesinde şöyle buyuruyor; «Burada hazır bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin, çünkü burada bulunan kendisinden daha iyi kavrayan birisine ulaştırabilir.» *(Bunu da)* Buhari Salıih'inde rivayet etmiştir. *(Muslim'in rivayet ettiği bir hadis şöyledir: -Kim ilim taleb etnek için bir yola girerse, Allah da buna karşılık ona cennete giden bir yol bahşeder.)*

Peygambere bir heyet geldiği zaman onlara Kur'an ve sünneti ve onlara bunları iyi öğrenip başkalarına ulaştırmalarını tavsiye ederdi. Buhari'de geçtiğine göre Abdu'l Kays kabilesi temsilcilerine şöyle tavsiye etmiştir: «Bunları iyi belleyin ve buraya gelmeyenlere bildiriniz.» Başka bir rivayette «hemşerilerinize dönün ve bunları öğretin» *(İbn-i Hacer el-Askalani, Fethu'l Bari, c. 1, sf: 120 -149)*buyurmuştur.

Peygamber onlara sürekli şu hadisi telkin ediyordu. «Her kim ilmi gizlerse kıyamet gününde ağzına ateşten, bir gem vurulur.» Bunun için sahabe sünnetleri muhafaza etmeye lafzı veya manasıyla ezberleyib tebliğ etmeye oldukça önem vermişlerdir. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Mudafası, Rehber Yayınları: 1/ 59-61)*

Peygamber Döneminde Hadis Yazımının Yasaklanması

İki sebebden dolayı hadisler Peygamberin döneminde tedvin edilmemiştir:

Birincisi: Yazım âletlerinin fazla miktarda bulunmayışı ve sahabenin kıvrak zekalarına ve ezberleme gücüne olan güven.

İkincisi: Peygamber'in yalnız Kur'an'ın yazılıp, hadislerine yazılmasını yasaklayan bir emrinin mevcudiyetidir.

Muslim, Sahih'inde Ebu Said el-Hudri (r.anh) 'den Rasulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: «Kur'an'ın dışında benden işittiğiniz hiç bir şeyi yazmayın, her kim böyle bir şey yazdıysa onu imha etsin.» Bunun için selef ulemasından bazıları hadislerin yazılmasını hoş karşılamamışlardır.

Peygamber'in yazılmasını yasaklamasının bazılarının onları Kur'an'la karıştırmaları endişesinden kaynaklandığı açıktır. Ya da özellikle ümmî olan insanların Kur'an'ı bırakıp hadislerle meşgul olmalarını önlemek içindir. Veya bu yasak sadece hafızasına güvenenler içindir. Ancak okuma-yazma bilmediğinden dolayı Kur'an ve sünneti birbirine karıştırmasından emin olunan kimse veyahut duyduğunu unutmaktan ya da iyi muhafaza etmekten korkan kimsenin yazmasında bir mahzur yoktur. Peygamber'in bazı sahabilerden Hadis yazmasına musâde ettiğine delalet eden haberler bu şekilde yorumlanabilir.

Ebu Davud, el Hakim ve başkaları Abdullah b. Amr b. As'dan şöyle rivayette bulunmuşlardır. «Rasulullah'a dedim ki: Ey Allah'ın Rasulu senden duyduğum herşeyi yazabilir miyim, Rasulullah «evet» dedi. Ben «sakin halinizde iken de kızgın halinizde iken de mi» diye sordum. Rasulullah «evet», benim her halimde de benden haktan başka bir şey sâdır olmaz.» buyurur.

Buharı de, Ebu Hurayra (r.anh)'den şöyle bir rivayette bulunmuştur. «Rasulullahın ashabı içerisinde Abdullah b. Amr b. As hariç benden daha fazla hadis bilen hiç kimse yoktu. Çünkü O duyduğu hadisleri yazardı ben ise yazmazdım.» Abdullah gibi olanlar Kur'an ve hadisi karıştırmaktan emin olunan kimselerdir.

Tirmizi de, Ebu Hurayra (r.anh)'nin şöyle dediğini rivayet eder: «Ensardan bir kişi Peygamber'in meclisinde oturup onun sözlerini dinlerdi. Bu sözler çok hoşuna gider ancak ezberleyemezdi. Bunun üzerine bu durumu Peygambere şikayet edince Rasulullah eliyle yazıya işaret ederek ona yazmasını salık verdi.

Buharı ve Muslim Sahih'lerinde «Yemenli Ebu Şah'ın Peygamberden Mekkenin fethi sırasında irad ettiği hutbenin kendisine yazı verilmesin i istemiş o da «Ebu Şah'a *(hutbeyi)* yazıverin» dediğini rivayet etmişlerdir.

Yine Buhari Sahih'inde şu rivayete yer verir: « Ali'ye Kur'andan başka kendilerine Peygamber'den kalan bir şeyin olub olmadığı soruldu. O; «Hayır, canlıyı yaratan, tohumu yaran Allah'a yemin olsun ki, *(Bizim'yanımızda)* Kur'an'dan başka sadece kendi kitabını anlayışı hususunda Allah'ın bir kuluna verdiği anlayış ve bir de şu sayfadakiler var» dedi. *(Ravi)* Ali'ye «o sayfada neler var» deyince O, «diyet, esirlerin salıverilmesi ve bir kafire karşılık Müslümanın öldürülmemesi *(ile ilgili hükümler)*vardır, diye karşılık vermiştir.

Ayrıca Peygamber'in zekat, diyet ve miras ile bazı uygulamaları Amr b. Hazm ve diğer bazı *(Valilerine)*yazdığı tesbit edilmiştir.Bazı alimler hadislerin yazılmasına izin veren haberlerin yasak getiren hadisleri nesh ettiği görüşündedirler. Çünkü yasaklama İslâm'ın ilk dönemlerine tesadüf eder ki bu zamanda ashabın Kur'an'ı bırakıp hadislerle uğraşmaları veya Kur'an dışındaki bazı şeyleri ona karıştırmaları endişesi söz konusuydu. Daha sonraları bundan emin olununca yasaklama kaldırıldı. Nesh görüşünü destekleyen hususlardan birisi de izne dair bazı hadislerin

sonraki tarihlere rastlama-sıdır. Nitekim yazmaya dair hadisin ravisi olan Ebu Hurayra hicretin 7. yılında müslüman olmuş, Ebu Şah olayı ise Mekke'nin fethedildiği tarih olan hicri 8. senesinde vuku bul muştur.

Her hal-u karda Rasulullah'ın dönemi bittiğinde sahabe arasında hadis yazanların sayısı pek fazla değildi. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 61-64)*

Peygamberin Vefatından Sonra Hadis Yazımı

Peygamber, Hakk'ın rahmetine kavuşur kavuşmaz sahabeden hadis yazanların sayısı artmaya başladı. Daha sonra Tâbiun'dan da yazanlar olmuş ve hadis yazımını sahabeden de ileriye götürmüşlerdir. Said b. Cubeyr'den rivayet edildiğine göre; O, ibn-i Abbas'tan duyduğu hadisleri bineğin üstünde yazmış, binekten inince de onları silmiştir.

Abdurrahman b. Ebiz'zenâd babasından şu rivayette bulunmuştur: «Biz helal ve haram *(bildiren hadisleri)* yazardık İbn-i Şihab *(ez-zuhr-i)* ise her duyduğunu yazardı. Ona ihtiyaç duyulduğu zaman O'nun ne kadar âlim biri olduğunu anladım» Hişam b. Urve'den rivayet edildiğine göre Yezid b. Muaviye zamanında bütün kitapları yanmış ve bunun için o şöyle demiştir: «Keşke malım ve ehlim telef olsaydı da kitaplarım yanmasaydı.»

Ömer (r.anh) hadisleri biraraya toplayarak yazıya dökmek istemiş ve bunun için sahabe ile istişare etmiştir. Sahabe yazması yönünde görüş beyan edince bir müddet bu konuda istihareye yatmış ancak Allah ona bir şey göstermemiştir.

Beyhaki Medhal'inde Urve b. Zubeyr'den şu rivayette bulunur. Hattab oğlu Ömer (r.anh) sünnetleri yazmak istedi ve bunun için sahabe ile istişare etti. Ancak sahabe görüş belirttikten sonra bir ay bu konuda istihareye yattı. Bir sabah Allah ona bir yol gösterdi ve şöyle dedi; «Ben sünnetleri yazmak

istedim ancak sizden önce bazı kavimleri hatırladım, onlar birtakım kitaplar yazdılar ve onlara yönelerek Allah'ın kitabını terkettiler. Allah'a andolsunki ben kesinlikle Allah'ın kitabına bir şey karıştırmayacağım.» *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/64-65)*

Genel Olarak Hadis Tedvini

Râşid Halife Ömer b. Abdula/.i/ dönemine kadar durum böylece sürüp giltİ. Yani kimisi hadisleri yazıyor, kimisi yazmıyordu. Ömer b. Abdulaziz, Hak ile batılın birbirine karışmasından veya sünnetlerin kaybolmasından korkarak hadislerin toplanıp tedvin edilmesini istedi. Zaman birinci yüzyılın başıydı. Diğer şehirlerde ilimleriyle tebarüz etmiş kişilere mektup göndererek hadislerin toplanmasını emretti. Ayrıca valilerine de bu emri bildiren birer mektub yazdı.

İmam Mâlik, Muhammed b. Hasan eş-Şeybani tarikiyle gelen şu rivayete Muvatla'da yer verir. : «Ömer b. Abdulaziz ebû Bekr b. Muhammed Amr ile Hazm'a yazdığı mektubla şöyle dedi :

«11/.. Peygamber'in hadisleri, sünnetleri veya Ömer'in sözleri vb. gibi şeyleri bul ve yaz. Zira ilmin ve alimlerin kaybolmasından korkuyorum.» *(Ayrıca ona)* Ensar'dan Amr bin Abdurrahman ve Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekr'in yanında ne varsa yazmasını tavsiye elli.

Buhari, bir Ta'lik(*Talik; isnadın başından bir ya da daha çok ravinin düşürülmesidir. Buhari'nın Sahihinde bunlar çoktur. Ancak bu gibi rivayetler kitabın aslında olmayıb, bab başlıklarında ve şahid olarak getirdiği haberlerde olur.)*'inde şöyle der;
Ömer b. Abdulaziz Ebu -Bekr b. Mazın'a *(Babasının dedesine nisbet edilen bu zatın dedesi Amr sahabidir. Babası ise Rasulullah'ı (küçükken) görmüştür. Tabii bir fakihtir. Ömer b. Abdulaziz Medine'ye vali yaparak yargı işlerini onu devretmiştir. Ebu Bekr'den başka bilinen ismi yoktur. Künyesinin Abdulmelik*

olduğu söylenir, H. 12. yılında vefat etmiştir.) yazdığı bir mektubla şöyle dedi : «Kendi beldende Peygamberin hadislerinden ne bulursan yaz. Zira ilmin ve âlimlerin yok olmasından korkuyorum» Tarih-i Isbahan adlı eserinde Ebu Nuaym Ömer b. Abdilaziz'den onun bütün bölgelere mektub göndererek « Peygamber'in hadislerini toplayınız» dediğini nakleder.

Adil halife Ömer b. Abdulaziz'in mektub gönderdiği kişilerden birisi de Hicri 124'de velal eden Hicaz ve Şam ehli âlimlerinden Medine'li büyük İmam Muhammed b. Muslim b. Şihab ez-Zuhrî'dir. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/ 65-66)*

Tedvin Hareketinin Hızlanması

Her şehir merkezinde âlimler, kendilerine verilen bu görevi en güzel şekilde gerçekleştirdiler. Hadis ve sünnetleri seçerek toplamaya yöneldiler. Sahibini zayıfından, makbulünü merdudundan ayırdılar. Seleften hiç kimse hadisleri yazmakta bir sakınca görmedi. Daha önce aralarında bulunan hadis yazımı ile ilgili ihtilaf da bu şekilde ortadan kalkmış oldu ve bu konu istikrara kavuştu. Hadis yazımının cevazı konusunda hatta bunun muslahab bir davranış olduğu hususunda, icma hasıl oldu. İlmi tebliğ etmekle mükellef olan ve fakat onu unutmaktan korkan birisi için vacip olduğu uzak bir görüş olmasa gerektir. *(Fethu'l Bari, c. 1, sf: 165)*

Hadis ilminde ilmi tedvin hareketi gelişti. Sıdk ve emanet sahibi araştırmacı, bir topluluk bu kıymetli işin sonunda sıcak yataklarından uzaklaşarak hokka ve defterlerine sarıldılar. Bu uğurda zor işlere katlandılar. Defter ve okkalarını yanlarından ayırmayarak şeyhlerle bir araya gelmeye ve hadisleri direk ağızlarından almaya gayret gösterdiler. Bu yolda uzun geceleri uykusuzlukla geçirdiler, ıssız çöl ve çorak arazîleri katettiler. Muhtelif şehir ve bölgeleri dolaştılar. O günkü vasıtalarla yolculuk zor olduğu, imkânlar elvermediği halde ilim ve hadis rivayeti için üstün bir örnek oldular ki bu sayede*(isimleri)* ebedi kalan âlimler zümresine

katılmış oldular.

Hadis ve sünnet için altınçağ kabul edilen yaklaşık olarak üçüncü asırda hadislerin toplanması sona erinceye kadar âlimler hadisleri toplamaya, tenkid ederek ayırmaya. Sahih, Sünen ve Musned'leri telif etmeye devam ettiler. Bu asrın son bulmasıyla cerh ve tâdil ile tenkid işi de neredeyse sona ermişti. Daha sonra hadis kitaplarını tertib etmek, düzene koymak ve onlara istidraklerde *(yani eksik ve hatalı yönlen bulmak)* bulunmak gibi işler başladı. Bu da dördüncü ve onu takibeden asırlarda devam elti.

Netice olarak *(konuyu)* şöylece özetleyebiliriz :

Sünnet, aradan uzun bir süre geçmeden tedvin edilmiştir. Özel bir anlamda tedvin Peygamber'in döneminde başladı. Sahabe asrında ve Tâbiun asrının ilk yıllarında gelişti, Tâbiun asrının sonlarında ise genel bir hüviyete kavuştu. Üçüncü asrın sonlarına kadar bu gelişme .sürdü ve tamamen olgunluğa kavuştu ki, bu üç asır kurtuluş, hidayet ve doğru yolda ilim, amel ve İman gibi yüce hasletlere şahid olan asırlardır. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/67- 68)*

İlim Uğruna Yapılan Seferler

İslâm âlimlerinin özellikle hadis imamlarının ve onu derleyenlerin en belirgin özellikleri şubhesiz çok göç etmeleri ve uzun yolculuklara çıkmalarıdır. Onlar sahabenin ve sahabeye en güzel şekilde uyan tâbiunun sünneti üzere yürüdüler. Onlardan birisine sika raviler kanalıyla bir hadis ulaşınca bununla İktifa etmiyorlardı. Bilakis hadisi vasıtasız olarak ilk ravîsinden almak için gece gündüz demeden yolculuğa çıkıyorlardı. Sahih-i Buhari'de kesinlik ifade eden bir siga ile yapılan talike göre Cahid b. Abdillah el-Ensari Abdullah b. Uneys'ten bir hadis almak için, bir aylık yolculuğa çıkmıştır.

Buhari'nin «el-Edebu'l Mufred»inde İmam Ahmed ve Ebu Yâla'nın «el-Musned»lerinde naklettiklerine göre kıssanın tamamı şöyledir :

Abdullah b. Muhammed b. Ukayl Câbir b. Abdillah'ın şöyle dediğini işittiğini söyler; «Bir adamın Peygamber'den bir hadîs işittiğini Öğrendim. Bir deve satın alarak, bineğimi hazırladım ve bir aylık yolculuk sonunda Şam'a vardım. Bir de baktım ki Abdullah b. Uneys*(miş)*. Kapıcıya «Câbir'in kapıda olduğu söyle dedim. O, «Abdullah oğlu Cabir mi?» diye sordu. Ben «evet» deyince çıkıp boynuma sarıldı. Ona «Senin Rasulullah»tan bir hadis duyduğunu işittim. Senden işitmeden önce ölmekten korktum» dedim. O da şöyle dedi: « Peygamberin şöyle dediğini işittim; «İnsanlar kıyamet günü çıplak olarak haşrolacaklar.»

Yine Câbir'in şöyle dediği rivayet edilir: « Peygamber'in kısas konusunda bir hadisi olduğunu duydum, hadisin asıl ravisinin Mısır'da olduğunu öğrendim bir deve satın alarak Mısır'a kadar gittim adamın kapısına vardım...» bundan sonrası ilk kıssa da geçtiği gibidir.

Taberani, Mesleme b. Mahled'den Câbir'in kendisine gelerek şöyle dediğini nakleder : «Senin, müslümanın aybını örtmek ile ilgili bir hadis rivayet ettiğin bana ulaştı. Onu bana da söyler misin...» anlaşıldığına göre Cabir, bu gaye için farklı seferler düzenlemiştir.

îmam Ahmed'in munkatı bir senedle rivayet ettiğine göre büyük sahabi Ebu Eyub el-Ensari müslümanın aybını örtmek hususunda rivayet ettiği bir hadis için Ukbe b. Amir el Cuheni'ye gitmiştir.

Ebu Davud, Sünen'inde Abdullah b. Burayde tarikiyle sahabeden birisinin Fadale b. Ubeyd'den bir hadis almak için Mısır'a gittiğini nakleder.

Tâbiun ve onlardan sonra gelen âlimler de bu yol üzere yürüdüler.

Hatip *[el Bağdadi]* Ubeydullah b. Adiy'in şöyle dediğini rivayet eder:

«Ali'nin yanında bir hadis olduğunu duydum. O'nun ölmesinden ve bu hadisin kaybolmasından korktum yola çıktım ve Irak'a gidip kendisini buldum.»

imam Malik'in Yahya b. Said'den rivayet ettiğine göre Said b. Museyyib; «Ben bir tek hadis için gece, gündüz demeden yolculuk yapardım.» demiştir.

Hatib *(el-Bağdadi)* Ebu'l Aliye'nin şöyle dediğini nakleder : «Biz sahabeden nakledilen hadisler duyardık ancak gönlümüz buna razı olmaz, onlara gider ve bizzat onlardan dinlerdik. *(İbn-i Hacer, Fethu'l Bari, c. X, sf: 141-142)*

Şa'bi bir meseleden dolayı verdiği fetva için (birisine) şöyle der : «Sana bu fetvayı karşılıksız verdim ancak bundan daha küçük bir mes'ele için Medine'ye gidiliyordu.»

'Dârimi sahili bir senedle Busr b. Ubeydullah'ın : «Ben bir tek hadis için şehirden şehire dolaşırdım» dediğini nakleder. Ebu Kılâbe; «Sadece bir hadis işitebilir miyim diye Medine'de üç gün kaldım» demiştir.

İmam Ahmed'e : «İlim taleb eden birisi âlim birisinin yanında oturup tahsil mi görsün yoksa ilim yolunda seferemi çıksın?» diye soruldu. O da «sefere çıkarak farklı belde âlimlerinden aldıklarını yazsın» diye cevab verir.

İlim ve hadis uğruna uzun yolculuklara katılanlar arasında, Ebu Hanife, Malik, Şafii, Ahmet ve diğerleri de vardır. Muhaddislerden ise sayılamayacak kadar çoktur.

Bunların ilk öncüleri ise: Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizî, Neseî, îbn-i Mâce ve Hâkim gibi imamlardır. Bunlardan hayatı boyunca rahat ve istikrarın tadını tatmayanlar vardır. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/68-71)*

Hadis Tedvininin Geçtiği Safhalar

Daha önce de belirttiğimiz gibi genel olarak tedvin hareketi hicri birinci asrın sonunda başladı. Farklı beldelerdeki âlimler Râşid Halife Ömer b. Abdilaziz'in da've-tine icabet ettiler. Muhtelif bölgelerde İslâmî ilimler sahasında otorite olan kişiler hadisleri toplama işine soyundu. Bu geniş sahada âlimler birbirleriyle (adeta) yarıştılar. Medine'de İmam Mâlik (Ö : 179) Mekke'de Ebu Muhammed Abdulaziz b. Cureyc (Ö : 150) Şam'da el-Fuzaî (Ö : 156) Yemen'de Ma'mer b. Râşid (Ö : 153) Basra'da Hammad b. Seleme (Ö : 176) ile Said b. Ebi Arube (Ö : 156) Kûfe'de Sufyan es-Sevri (Ö : 161) Horasan'da Abdullah b. Mübarek (Ö : 181) Vasıt'ta Huşeym b. Beşir (Ö : 188) Rey şehrinde ise Cerir b. Abdulhamid (Ö : 188) ve daha niceleri birer eser te'lif ettiler. Bunlann tamamı hicri ikinci asırda yaşamışlardır.

Bu asırda müelliflerin metodu hadisleri sahabe sözleri ve tâbiun fetvalarıyla birlikte toplamak olmuştur. Bu husus îmanı Malik'in Muvatta'ında açıkça görülmektedir.

Sonra hadis tedvini için yeni bir dönem geldi. Ki bu dönemde sadece Peygamber'in hadisleri toplandı. Bu adım ikinci yüzyılın başında atıldı. Bu adımı atanların bir kısmı müsned tarzında eserler verdiler. Bu da konularına bağlı kalmaksızın bir sahabinin hadislerini, biraraya getirmekten ibarettir. Mesela namaz ile ilgili bir zekat ve cihad ile ilgili bir hadis ile yanyana gelebilir, imam Ahmed Osman b. Ebi Şeybe, İshak b. Râhûye vb. gibilerinin müsnedleri bu çeşitdendir. Musned sahibleri sadece sahih hadislere bağlı kalmayıp hasen ve zayii hadisleri de kitaplarına toplamışlardır.

Meşhur Kûtubü Sitte sahibi gibi bazı hadisciler de kitaplarını fıkıh bablarına göre te'lif ettiler. Bunların bir kısmı sadece sahih hadisleri biraraya getirdiler. Buharı ve Muslim gibi. Bazıları da Sahihin yanında zayıf ve hasen hadislere de yer verdiler. Ancak bazen buna işaret ederken

bazen de buna işaret etmediler. Bu okuyucunun bilgisine ve makbul haberleri, merdud olanlardan; zayıflan, sahihten ayıracak tenkit gücüne, güvenden kaynaklanıyor. Bunun en güzel örnekleri «Sünenul Erbaa» dedğimiz Ebû Davud, Tirmlzi, Nesaî, ve İbn-i Mâce'dir.

Hicri üçüncü asır (200-300) Sünnetin toplanması, tedvini, tenkid ve temyizi bakımından altınçağdır. Hadis imamları ve uzmanları, tenkid konusunda mahir ve sarraf olanlar bu asırda yetiştiler. Nerdeyse sabit olan bütün hadisleri az bir kısmı müstesna içine alan Kütub-i Sitte ve benzerlerinin güneşleri bu asırda parladı. Bütün fakihler, muctehidler, müellifler, öğretmenler, bu eserlere itimad ettiler. Tebliğciler, ıslatıcılar ve ahlakçılar, psikolog ve sosyologlar arzu ettiklerini bu eserlerde buldular. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/71-72)*

Hadiscilerin Tenkid Ve Dirayete Verdikleri Önem

Hadis imamları hadisleri sağlam kitaplarda toplamakla ilgilendikleri gibi kabulü ve reddini gerektiren se-ned ve metin yönlerinden de araştırmaya özen göstermişlerdir. Hakikaten hadisin bu yönleriyle ilgilenmek çok

faydalı ve övgüye değerdir. Çünkü iyiyi kötüden, sahihi illetliden, ayırmak buna bağlıdır. Sünnet bu yolla her türlü uydurmadan korunmuş olur. .islâm Şeriatı bu şekilde muhafaza edilmiş olur. Bu yönden araştırılan konular şunlardır :
Sahih, hasen ve zayıf hadisler ve bunlardan herbirinin durumu, munkati, mu'dal, şazz, maklûb, munker, muztarıb ve mevzu gibi zayıf hadis çeşitleri, bunlarla ilgili olarak cerh ve tâdil yönünden râvilerin durumları ve bununla ilgili lafızlar, rivayet ve şartan hadis tahammülü ve keyfiyeti, eda ve lafızları, *(hadisi başkalarına naklederken kullanılan tabirler)*, hadisin illetleri, garibi ve muhlelcfi *(çelişkili hadisler)*, nasihi ve mensubu, ravilerin tabakaları, vatanları, ölüm tarihleri ve bunlara benzer bir çok konu ki, hepsine hadis ilimleri ve rical kitablarında geniş bir şekilde yer verilmiştir.

Biraz önce hadislerin genel olarak birinci asrın sonunda tedvin edildiğini belirttik. Sakın rivayet ve şartları, raviler ve sıfatları, cerh ve tâdil gibi konuların o zaman olmadığını sanma çünkü bütün bu hususlar kalplere ve zihinlere nakşedilmişti. Bu gibi ilimlerin durumu hadis metinlerinin durumu gibiydi. Hadisleri toplayan imamlar bunlardan habersizdi denilemez bilakis bunları en güzel şekilde biliyorlardı. Görünürde olmasa bile 'zihinlerinde vardı. Nitekim hadisleri tedvin ederken rivayetleri kabul konusunda aşın ihtiyata yer vermeleri hadislere yalanın, halta ve gafletin karışmasını önlemeleri hususunda bize gelenler bunları bildiklerini doğrulamaktadır.

Bu hususu ilk asırlarda yazılan eserlerde açıkça görebilirsin. Bu eserlerde metinler ile; tenkid ve rivayet ilminin usulü beraber verilmiştir. İmam Safî (Ö : 204)'nin er-Risale'sinde işlediği konular, İmam Ahmed (Ö : 241)'in talebelerinin, kendisine sordukları sorular ve aralarında geçen konuşma, İmam Müslim (Ö : 161)'in Sahih'inin mukaddimesinde yazdıkları, İmam Ebu Davud (Ö : 275)'un meşhur Sunen'inde takib ettiği metod ile ilgili Mekke ehline yazdığı risale, İmam Ebu İsa et-Tirmizî (Ö : 279)'nin Câmi'inin sonunda aldığı, sahih, hasen ve zayif hadislerle ilgili «el-İIel» adlı kitabı, İmam Buharı (Ö : 256)'nin kaleme aldığı «Üç tarih» *(Buhari; Kitabu'd Daavât, 31, İbnu'l Hacer, Fethu'l Bari, c. 1, sf: 189)* ve benzeri gibi eserler hep bu cümledendir.

Bütün bunlardan dolayı rahatlıkla diyebiliriz ki : Hadis tenkidi, sahih hadisleri sahih olmayandan ayırma işi; musned, cami ve diğer hadis kitapları te'lif edilirken beraber olmuştur. Bâzı hadis kolleksiyonlarında derecesine işaret edilmeksizin ki bu oldukça azdır zayıf munker ve mevzu haberlere yer verilmesi hadis imamlarının cerh ve ta'dil sahih ye zayıf hadisin şartlarında ihtilaf etmelerinden kaynaklanıyor. Cerh konusunda kimisi aşın sert, kimisi yumuşak, kimisi orta yollu davranmıştır. Bazılarının keşfedemediği illetleri bazıları bulabilmiş. Bu ise, İslâm'da araştırma hürriyetine en güzel örnektir. Ancak bu hürriyetin aslı; hakkı ortaya

çıkarmak ve batılı yok etmek içindir, yoksa heva ve arzuları tatmin için değildir. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/72-74)*

İslâm'da Makbul Rivayetin Şartları

Hadisciler makbul rivayet için öyle şartlar koymuşlardır ki, bu şartlar; ravinin doğruluğu, nakillerinde yalan, hata ve gafletten beri olduğunu fazlasıyla göstermektedir. Bu şartlan şöylece sıralayabiliriz:

1- Müslüman Olması:

Bu içten ve dıştan İslâm'a teslim olmaktır. Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahire t gününe imanı, Allah'ın şeriatı ve hükümlerini kabulü gerektirir. Gerek ilminde gerekse amellerinde bunlara bağlı kalması gerekir. Diğer dinlerde de yalan yasak olduğu halde, müslümaılık şartının konulması şunun içindir : Konu dini bir konudur, kafir, gücü yettiği kadar başkasının dinini yıkmaya çalışır. Ayrıca İnandığı şeylerden dolayı ithama maruz kalmıştır. İtham unsuru baki kaldıkça dinî hususta rivayetlerinin kabulü doğru olmaz. Haberi mu'min değilken almış ve İslam'dan sonra naklet-misse kabul edilir.

2- Mükellef Olnası:

Bu akıl baliğ olmakla tahakkuk eder, çocuk ve delinin rivayeti alınmaz Birincisi şer'an sorumlu olmadığı için onu yalandan alıkoyan bir şey yoktur. İkincisine gelince, anlama, ayırma kabiliyetinin olmayışındandır. Tabii ki mumeyyiz olan çocuk buluğa ermeden haberi alır buluğa kavuştuktan sonra naklederse elbette rivayeti alınır. Sahabenin Allah onlardan razı olsun İbn-i Abbas, Îbnu'z-Zıibeyr ve Mahmud b. Rebiy gibi gençlerin rivayetlerini kabul hususunda icma etmeleri de buna delalet eder. Sahabeden sonra gelenler de bunu kabul etmiş ve temyiz yaşım beş olarak tesbit etmişlerdir. Bu konuda da Mahmud b. Rebi'nin şu hadisine

dayanmışlardır : «Ben beş yaşında iken Peygamberin ağzına su alıb, yüzüme püskürttüğünü hatırlıyorum.»

3- Adalet:

Kişinin takva ve murûet sahibi olduğuna delil olan bir melekedir.

Takva; Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından da kaçınmaktır. Bu da büyük günah işlememek, küçük günahlarda ısrar etmemek ve bidatlerden uzak olmakla meydana gelir.

Murûet ise; riayet edildiğinde insanı güzel ahlak ve adalet sahibi kılan edep kurallarıdır.

İki şey murûeti yok eder;

a) İnsanı aşağılayan küçük günahlar, küçük önemsiz bir şeyi çalmak gibi.

b) İnsanın onurunu düşüren ve onun şerefine halel getiren bazı mubah hareketler; yolda bevletmek, edebi aşacak tarzda mizah yapmak. Bu gibi şeyler daha çok örf ve âdellere dayanır.

Hadiscilerin adaletten maksadları ravinin adil olmasıdır. Bu ister erkek ister kadın oîsun, hür olsun, köle olsun gözleri görür olsun, olmasın farketmez. Hadisçiler erkeklik, hürriyet ve görmeyi şart koşmamakta haklıdırlar. Zira birçok hadisi mu'minlerin anneleri ve başka kadınlar, Zeyd b. Harise gibi azatlı köleler ve İbn-i Ummu Mektum gibi amalar da rivayet etmişlerdir.

4- Zapt:

(Bilgiyi muhafaza etmek) : Bu da iki kısımdır:

a) Ezberlemek suretiyle muhafaza etmek *(zaptu'sadr)*

b) Yazmak suretiyle muhafaza etmek *(zaptu'l-Kitab)*

Birincisi; Şeyhinden işitiğini ezberlemesi ve işittiği andan söyleyeceği ana kadar istediği zaman onu tekrarlayabilmesidir. '

İkincisi; hadisleri yazdığı kitabı muhafaza etmesi ve onu işittiği andan rivayet edeceği ana kadar her türlü değişiklikten korumasıdır. Ravi bu kitabını ancak güvendiği ve değişiklik yapmayacağından emin olduğu kimseye ödünç verebilir.

Ezberlemek suretiyle muhafaza üzerinde icma meydana gelmiştir. Ancak yazmak suretiyle muhafazaya tmam Ebû Hanife ve tmam Mâlik gibi büyük imamlar karşı çıkmışlardır. *(İbnu's-Salah, Mukaddime , sf: 185)* Cumhur'a göre ezberlemek şartıyla kitabından rivayet edenin rivayeti kabul edilir. .

îşte bir ravide bütün bu şartlar tahakkuk edince rivayeti kabule şayan olur. Bu şartların tamamını taşıyan kimsenin doğru söyleyip söylemediğinden şüphe edilemez, hatta hadiscilerin tenkîd metodlarına, cerh ve ta'dil yollarına, ravinin gerçek durumuna öğrenmek için yaptıkları araştırmalara zan ve töhmet akındaki ravilerin rivayetlerine gösterdikleri dikkate vâkıf olanlar, nerdeyse bu şartlan taşıyan ravilerin yalan söylemelerinin imkansız olduğuna inanır. Bu hakikat rical kitaplarını okumayan ve hadisçilerin tenkit metodlarını bilmeyen bazılarına bir demagoji olarak görülebilir. Ama bu söylediklerim bir gerçektir. Bu kitaplar üzerinde derin araştırma yapanlar bilirler. Bilenler de *(bu hakikati)* itiraf ederler.

Zabt için de biraz önce belirttiğimiz manada ortaya koydukları şartlar rivayetlerinde hata ihtimalini uzaklaştırıyor galatı, hatası çoğalan, ezberleme gücü zayıflayanların rivayetlerini reddetmişlerdir. Aynı şekilde hatası ve sevabı eşit olan ravilerin de rivayetlerini reddetmişler ve onları munker olarak kabul etmişlerdir. Onun için hadisçilerin rivayetler hususunda haddinden fazla ihtiyatlı davrandıklarını açıkça görüyoruz.

Hadisleri uyanık, zeki ve âdil kimselerden almış ve evham sahibi, rivayetlerde hata işleyenlerin naklettiklerini terketmislerdir. Bu konuda sade insanın kendisinden kurtulamadığı nadir olan hatalaar müsamaha göstermişlerdir.*(Câmiu'l Usul, c. 1, sf: 72; Şerhu Nuhbetu'l Fiker, İstikamet Matbaası, sf: 32)*

Nice dindar ve güvenilir kimse var ki hadisçilerin nezdinde hadis rivayet etmeye ehil değildir. İşte bu konuda bunlar hakkında bize gelen bazı rivayetler:

İbn-i Sirin'in şöyle dediği tesbit edilmiştir : «Bu ilim dinin kendisidir, dininizi kimden aldığınıza iyi bakınız»

Hicret Yurdu*(Medine)*nun îmarnı, Malik b. Enes bakın ne diyor: «Biz bu mescidde 'falan Rasulullah'ın şöyle dediğini nakletti' diye *(hadis rivayet eden)* nice insanlarla karşılaştık. Bunların her biri beytu'1-mâlı teslim edecek kadar emin insandı, ama ben onlardan hiç bir. hadis almadım. Çünkü bu işin ehli değillerdi.»

Yahya b. Said el-Kattan da şöyle diyor: «Birçok salih kimse var ki hadis rivayet etmeseydi onun için daha hayırlı olurdu» tabii ki el-Kattan bununla hafıza gücü zayıf olanları kastediyor.

İmam Ahmed «İnsanları kendisinin arzularına uymaya çağıran heva sahibi, yalancı ve hadiste hata edib bu hataları kendisine bildirilince kabul etmeyen dışında herkesten hadis yazılabilir.» demiştir.

Süleyman b. Musa da şöyle der; «Hadis imamları şöyle derlerdi; timi, hadisleri rivayet yolu ile değil de*(orada burada buldukları)* sayfalardan elde eden kimselerden almayın. Zira bunlar hadisleri birbirinden temyiz edemezler, kelimelerin yazılışında yanlışlığa düşer ve çok hata ederler.» *(İbnu'l Muflih, el-Âdabu'ş-Ser'iyye, c. 2, sf: 155)*

Meşhur kitablarında hadisleri toplayan imamlar sadece rivayete ve âdil ve zabıt ravilerden şifahi olarak almaya itimad etmişler, yazmayı güven ve muhafazayı artırmak için kullanmışlardır. Ta ki bu dereceye ulaşmayan ve kendilerinden sonra gelecek hadis talihleri onlara müracaat etsinler. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/74-79)*

Hadisçilerin Metin ve Sened Tenkidine Verdikleri Önem

Hadisçiler isnad tenkidine o kadar özen göstermişler ki, bu konuda eklenecek hiç bir şey kalmamıştır. Rical tenkidi hususunda bize büyük bir serveti miras olarak bıraktılar. Bu eserlerin bir kısmı sika raviler, bir kısmı zayıf raviler, bir kısmı genel olarak bütün raviler hakkındadır. Ravileri tenkid ederken sadece zahirî olarak cerhetmekle yetinmediler. Bilakis dahili yönden de tenkid ettiler, bunun en güzel delili- de halkı işlediği bidate çağıranla veya çağırmayan bidat ehli ravilerin rivayetlerinin ayrı kategoride değerlendirilmesi teşkil eder. Nitekim hadisçiler birincisinin rivayetini red, ikincisininkini de kabul etmişlerdir. Çünkü birincisinin yalan söyleme ihtimali çoktur. Fakat ikincisi öyle değildir. Aynı şekilde işlediği bidate çağırmasa da bu bidatini destekleyecek bir rivayette bulunursa yine kabul etmemişlerdir. Bidate çağıran birisi de bu bidate ters bir rivayette bulunursa böyle rivayetleri de kabul etmişlerdir. Çünkü bu takdirde psikolojik olarak yalan ihtimali oldukça azalıyor.

Sahibini yanlışlığa sevkedecek unsurları da güz önünde bulundurarak, devlet adamlarının kapısına gitmeyi onlardan ödül almayı ve benzeri şeyleri bir «cerh» sebebi saymışlardır.

Hadisciler isnad tenkidine *(harici tenkid)* önem verdikleri gibi metin tenkidi *(dahili tenkid)* ne de Önem verdiler. Bunun da en güzel delili bir hadisin te'vil imkan t olmaksızın akla hisse ve müşahadeye ters düşmesini mevzu hadisin emaresi olarak görmeleridir. Hadisciler çoğu kez Kur'an'a, meşhur sünnete ve tarihi hakikatlere ters düşen ve fakat te'lif imkanı

olmayan birçok hadisi reddettiler, munker ve şazz hadisi, metni illetli' ve metni muztarib gibi kısımları hadislerin içinde değerlendirdi ter.

Evet hadisciler mutlaka gözönünde bulundurulması gereken bu sebebleri önemli bazı nedenlerden dolayı isnad tenkidine verdikleri önemi metin tenkidine vermediler. Bu sebebleri sahih hadis konusunda ayrıntılı olarak anlatacağız. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/79-80)*

Hadiscilerin Hadislerin Anlaşılması ve Manâlarına Verdikleri Önem

Hadisciler aynı şekilde yadisîerin anlaşılmasına da büyük önem verdiler. Hadiscilere iftira atanların iddia ettikleri gibi onlar manalarını anlamadan sadece hadisle-leri taşımakla kalmamışlardır. Nitekim hadisleri her türlü şaibeden ayırarak eleyen ve onları saf bir şekilde toplayan ilk hadis imamları aynı zamanda fıkıh ve dirayet ehli kimselerdi. İmam Malik, Ahmed, Sufyan, b. Uyeyne, Sufyan es-Sevrî, Buharî, Müslim ve diğer Kütub-i Sitte yazarları bunun açık örnekleridir.

Ahmed b. Hasan et-Tirmİzi; Ahmed Hanbel'den : «Benim yanımda hem hadisci, hem de fakih olan kimse, hadis ezberleyip de fakih olmayan kimseden daha hayırlıdır.» dediğini işittiğini söyler.

Hâkim, Tarih'inde, Abdulaziz b. Yahya'nın şöyle dediğini rivayet eder; «Sufyan b. Uyeyne bize şöyle dedi; «Ey hadis ehli hadislerin manasını iyi öğrenin, ben otuz sene hadislerin manalarını anlamakla uğraştım. *(el-Adabu'ş-Şeriyye, c. 2, sf: 129)*
Buharî'nin bazı hadîslerin tercemelerine bir hadisi fıkhı konular munasebetiyle farklı yerlerde bölük bölük vermesi *(takti)* gibi hususlara başlıklarına bakıldığı zaman ne gibi neticeleri doğurduğu görülebilir. Hadislerin anlaşılması ve fıkhı neticeleri ihtilaflı meselelerde müstakil

görüşlerini de açıklar bîr meselede tercih yapmadığı zaman onu kesip atmaz, bunlardan dolayı «Buharî'nin fıkhı bölüm başlıklarındadır.» denilir. Müslim'in kitabındaki tertibide böyledir, Sünen sahibleri, özellikle Tirmizi bir işi bilen anlayan bir fakih edasıyla ııkhî görüşleri kitabında ortaya koymuştur

Evet sonraki asırlarda az da olsa metinleri anlamadan bütün gayretlerini hadis toplamaya sarfeden kimseler çıkmıştır. Bunlar daha çok hadisler güvenilir kitaplarda toplandıktan sonra ortaya çıkmıştır. Ebu'l Ferec, «îbnu'l Cevzî'nin; «Saydu'l Hatır» adlı eserinde bilmedikleri şeyleri taşıyan hamallar olarak vasıflandırdığı kimseler bunlar olsa gerek» *(el-Adabu'ş-Şeriyye, c. 2, sf: 129)* demiştir. Burada bir çok örnekleri verilmiştir. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/80-81)*

Lafız ve Manâ ile Rivayet

Alimler; hadislerin harfi harfine orijinal lafızlarını korumanın îslâm teşriatında son derece önemli bir yeri olub; îslâm, ahkamının yüce bir hükmü olduğunda ittifak etmiştir. Mümkün olduğu kadar orijinal lafızları muhafaza etmek gerekir. Hadis nakli ve rivayeti ile iştigal edenlere bu düşer. Hatta bazı âlimler mâna ile rivayeti caiz görmeyip bunu vâcib addetmişlerdir.

Hadisleri mana ile rivayet etmeyi caiz görenler de bazı şartların ve son derece önemli ihtiyatların tahakkukunu şart koşarak şöyle demişlerdir : Hadisleri aslî lafızlarını terkederek mâna ile rivayet etmek; hitab tarzlarını ve lafızların inceliklerini bilmeyenlere haramdır.

Ancak lafızları taşıdıkları manalarıyla bilen onların ifade ettiği manalar hususunda uzman olan farklı manalara gelen lafızlarla zahir ve anım ifadeleri diğerlerinden ayıranın bu yola baş vurmasını caiz görmülşerdir. Fakih ve muhaddislerin cumhuru bu görüştedir.

Selef-i Salih lafzen rivayet etmeye azami gayret sarf-utmiş ve mâna ile rivayetin belli ölçüler dâhilinde verilmiş bir ruhsat olduğu görüşündedir. Bâzıları mâna ile rivayeti uygun bulmamış lafızlarla rivayet etmekle yetinmişler. Veki' *(İbnu'l Cerrah)* şöyle demiştir; «Kasım b. Muhammed, Ibn-i Şirin ve Reca b. Hayve Allah onlara rahmet etsin hadisleri aslî lafızları ile tekrarlıyorlardı». Beyhaki'nin el-Medhal'in de belirttiğine göre imam Malik de lafzen rivayet hususunda ısrar etmiş, merfu hadisleri mana ile rivayet etmeyi yasaklamış, ancak sair hadislerin lafzı rivayetine cevaz vermiştir.

Seleften mâna ile rivayete cevaz verenler de vardır. Nitekim İbn-i Şirin; ibrahim en-Nehai, Hasan-ı Basri ve Şabi'nin hadisleri mana ile rivayet ettiklerini nakleder. *(Câmiu'l-Usul, c. 1, sf: 54; (İbn-i Kesir), el-Sâlsu'l Hasis, sf: 166)*

Burada bilinmesi gereken bir husus da şudur; mana ile rivayet etmek sadece hadis mudevvenatının içermediği hadisler için caizdir. Aksi takdirde hiç kimsenin herhangi bîr musannifin kitabında yer alan bir hadisin lafızlarını değiştirerek onun yerine aynı mânayı ifade eden başka bir lafza yer vermesi doğru değildir. Çünkü bu ruhsat sadece lafızları ezberleyen ve onları aynen aktaramayan kimseler içindir. Yazılı sayfa ve kitaplarda böyle bir durum söz konusu değildir. İbnu's-Salah'ın da dediği gibi bir insan lafızları değiştirmeye salahiyeti olsa da başkasının eserini değiştirmeye yetkisi yoktur. *(İbnu's Salah, el-Mukaddime, sf: 189)*

Bilinmesi gereken diğer bir husus Peygamber'in çok ma'naya şamil veciz ifadelerinde olduğu gibi lafızları ile ibadet edilen dua, zikir, ve teşehhüd hadisleri bu ruhsatın dışındadır.

Özel olarak tedvinin birinci asırda başladığını, genel anlamda ikinci asrın başında başladığım, mana ile rivayetin yazılı belge ve kitaplardan yapılmasının caiz olmadığını, hadisleri nakleden ravilerin aynı lafızlara

bağlı kaldıklarını ancak bazılarının mana ile rivayeti uygun gördüklerini ve bu uygun görenlerin çoğunlukla fesahat ve belagat erbabı hâlis Arab olduklarını, onların bizzat Peygamber veya Peygamber'in bütün hallerine şahid olan ve ondan işitenlerden dinlediklerini, onların hitab tarzlarını ve sözün yorumlarını bildiklerini, rivayet ettikleri şeylerin din olduğunun farkında olduklarını, Peygamber'e yalan isnad etmenin haram olduğunun farkında olduklarını ve bunun Allah'ın şeriatı ve hükümlerine yapılacak bir iftira olduğunun farkında olduklarım bilirsek, bütün bunları göz önünde bulundurursak daha önce işaret ettik mana ile rivayetin dinde bir zarar teşkil etmediğini, bazı müsteşrik ve onların izinden yürüyenlerin iddia ettikleri gibi naslarda herhangi bir tahrif ve tebdilin olmadığını anlarız. Ayrıca kitabını koruyacağını tekeffül eden Cenab-ı Mevla, Rasulunün sünnetinide tahrif ve tebdilden koruyacağını üstlenmiştir. Allah, her asırda sünneti tahriften, bozguncuların hilelerinden, ve cahillerin te'vilinden koruyacak âlimler varetmiştir. Bu sebeble içine karışan bâtıl giderilmiş ve geriye kalan hak, içenlere saf bir kaynak olarak bırakılmıştır. «**De ki hak geldi, artık batıl ne bir şey ortaya çıkarabilir. Ne de geri dönebilir** *(o tamamen yok olub gitmiştir)*» *(Sebe 3)*

Şimdi Allah'tan yardım ve tevfik dileyerek reddiye ve mudafaya başlayabiliriz. *(Prof. Dr. Muhammed Ebu Şehbe, Sünnet Müdafası, Rehber Yayınları: 1/82-84)*

KUR'AN'DAKİ SÜNNET

Bizim burada "Sünnet" tabiriyle kasdettiğimiz, Peygamber *(s.a.v)*'in, Din'in tebliği ve hayata aktarılması bağlamındaki söz ve fiilleridir.
Konunun sağlıklı bir zeminde ele alınabilmesi için öncelikle Sünnet'in bağlayıcı olup olmadığının, doğrudan Kur'an'a dayanarak ortaya konması gerekmektedir. Ancak mesele bununla bitmemektedir.
İkinci aşamada yapılması gereken, Sünnet'i bize nakleden unsurların tesbiti ve güvenilir olup olmadıklarının tayinidir. Üçüncü aşamada ise "Sünnet'i

bağlayıcı bir din kaynağı olarak görmezsek bunun pratik sonuçları neler olur?" sorusunun cevabı gelmektedir.

I- Sünnet'in Bağlayıcılığı

Burada soru şudur: Sünnet, Peygamber *(s.a.v)* döneminden başlayarak kıyamete kadar bütün tarihleri ve bütün coğrafyaları kuşatacak şekilde bağlayıcı mıdır?

Biz, Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat olarak bu soruya tereddütsüz "evet" diyoruz. Bir noktaya dikkat çekelim: Kur'an da aynı şekilde Hz.
Peygamber *(s.a.v)* döneminden başlayarak kıyamete kadar bütün tarihleri ve bütün coğrafyaları kuşatacak şekilde bağlayıcıdır. Yani yukarıdaki cümlede yer alan "Sünnet" kelimesini çıkarıp, yerine "Kur'an" kelimesini koymamız halinde değişen birşey olmayacaktır.
Buradan şu sonuca varıyoruz: Üstünlük, fazilet, lafızlarının değişmezliği, namazda kıraat edilmesi gibi hususiyetlerde Kur'an'ın Sünnet'e göre tartışmasız bir otoritesi var ise de, bağlayıcılık bakımından Sünnet de tıpkı Kur'an gibidir; bu noktada aralarında herhangi bir fark yoktur.

Sünnet'in bağlayıcılığı konusundaki Kur'an ayetlerini şöyle sınıflandırabiliriz:

A- Rasul'e İtaati emreden ayetler
1. "**De ki: "Allah'a ve Rasulu'ne itaat edin." Eğer yüz çevirirlerse şüphesiz Allah kâfirleri sevmez**." [Al-i imran 32]
Burada Allah Teala, kendisiyle birlikte Rasulu'ne de itaat edilmesini emir buyurmakta ve bundan yüz çevirenlerin kâfir olduğunu beyan etmektedir. Buradan elde ettiğimiz sonuç, tıpkı Allah Teala'ya itaate yanaşmayan kimseler gibi, Rasulullah'a *(s.a.v)* itaate yanaşmayan kimselerin de kâfir olacaklarıdır.

2. "**Ey iman edenler! Allah'a itaat edin; Rasul'e ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin. Herhangi bir konuda ihtilafa düşerseniz, eğer Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız onu Allah'a ve Peygamber'e arz edin. Bu hem hayırlı, hem de sonuç itibariyle daha güzeldir**."[Nisa

59]
Bu ayetteki "itaat" vurgusu, "itaat edin" ifadesine Allah Teala ve Hz. Peygamber *(s.a.v)* hakkında tekrarlı bir şekilde yer verilmesinde kendisini göstermektedir. Ayetteki vurgu sadece bundan ibaret değildir. Burada mu'minler için şiddetli bir uyarı da yer almaktadır: Ayet, eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, aranızda çıkan ihtilaflı işlerin çözümünü Allah Teala'ya ve O'nun Rasulü'ne götürün" demektedir. Demek ki, böyle yapmayanların iman iddiası havada kalmaya mahkûmdur.

3. "**Kim Rasul'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse *(aldırma)*, çünkü seni onlar üzerine muhafız göndermedik**."[Nisa 80]
Bu ayetin, Hz. Peygamber (s.a.v)'e itaat bağlamındaki diğer ayetlerden önemli bir farkı vardır. Burada Rasul'e itaat edenin, bu hareketiyle Allah Teala'ya itaat etmiş olacağı belirtilmektedir. Hatta bir adım daha ileriye giderek şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Allah Teala'ya itaatin yolu, O'nun Rasulü'ne itaatten geçmektedir ve Rasul'e itaat olmadan Allah'a itaat olmaz.
Nitekim Rasul'e itaat olmadan da Allah Teala'ya itaat edilebileceğini "işareten" dahi anlatan bir tek Kur'an ayeti bulmak mümkün değildir. Bu gerçek dolayısıyladır ki, kimi ayetlerde Allah'a itaat zikredilmeksizin, sadece Rasul'e itaat olgusunun emredildiği görülmektedir. Örnek olarak,

4. "**Namazı kılın, zekâtı verin ve Rasul'e itaat edin. Umulur ki merhamet olunursunuz**."[Nur 56] ayetini zikredebiliriz.
Hatta bu ayette şöyle bir incelikten de bahsedilebilir: Burada "namaz" ve "zekât" gibi iki farzın yerine getirilmesi emredildikten sonra "Rasul'e itaat" emri verilmektedir. Bu durum, Rasul'e itaatin de tıpkı namaz ve zekât gibi bir farz olduğunu gösterir.
Ve nihayet bu ayet ile ilahî rahmete nailiyet, namaz ve oruç yanında Rasul'e itaate de bağlanmış olmaktadır...

5. "**Eğer mu'min kimselerseniz, Allah'a ve Rasulü'ne itaat edin**."[Enfal 1]
Ganimet taksimi konusunda Hz. Peygamber (s.a.v)'e soru soran mü'minler

hakkında nazil olduğu, metninin bizzat kendi ifadesinden anlaşılan bu ayet, imanı, Allah'a ve Rasulü'ne itaate bağlamasıyla dikkatimizi çekmekte ve hitap edilen kimselerin mü'minler olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

6. "**Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Rasul'e itaat edin ve amellerinizi iptal etmeyin**."[Muhammed 33]

Buraya kadar örnek olarak zikrettiğimiz ayetlerde –*ve diğer benzerlerinde*– "Hz. Peygamber (s.a.v)'e itaat" hususu, gerek mu'minlere, gerekse inanmayanlara yönelik kesin bir Kur'anî emir olarak karşımıza çıkmaktadır.

B- Rasul'e tabi olmayı emreden ayetler
Sünnet'in bağlayıcılığı konusunda bir diğer kategori olarak "Rasul'e ittiba"yı ihtiva ve emreden ayetlerin mevcudiyeti dikkatimizi çekmektedir. Bir-iki örnek zikredelim:
1. Yüce Allah şöyle buyurur: "**De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız, bana ittiba edin ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın**."[Al-i İmran 31]
Bu ayet, Allah Teala'nın sevgisine ve bağışlamasına nail olmanın tek yolunun Rasul'e ittiba olduğunu, hiçbir tevile, yoruma ve zorlamaya mahal vermeksizin alabildiğine açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

2. "**O kimseler ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları Rasul'e, o Ümmî Peygamber'e tabi olurlar; O onlara ma'rufu emreder ve onları münkerden sakındırır ve onlara temiz olan şeyleri helal kılar, pis olan şeyleri haram kılar; sırtlarından ağırlıkları indirir, üzerlerindeki zincirleri, bağları söküp atar. O'na inanan, O'na ta'zimde ve yardımda bulunan, O'na yardım eden ve O'nunla beraber indirilmiş olan nura tabi olanlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir**."[A'raf 157]

Her ne kadar bu ayette Ehl-i Kitab'ın bahse konu edildiğini görüyor isek de, ayet, aynı zamanda Efendimiz (s.a.v)'in konumunu ve fonksiyonunu

anlatması bakımından konumuz noktasında önemlidir.
Zira burada O'nun, ma'rufu emrettiği, münkerden sakındırdığı, temiz olan şeyleri helal ve pis olan şeyleri haram kıldığı bildirilmektedir. Bu yetkinin genel olduğu ise izahtan varestedir.

C- Rasul'e muhalefeti yasaklayan ayetler
1."**Her kim, kendisine doğru yol belli olduktan sonra Peygamber'e muhalefet eder ve mü'minlerin yolundan başkasına uyup giderse, onu takip ettiği o yola sevkederiz ve onu cehenneme daldırırız**."[Nisa 115]
Bu ayette Yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v)'e muhalefet ederek mü'minlerin yolundan ayrılıp, başka bir yola girenlerin sonunun cehennem ateşi olduğunu haber vermekle, adeta şöyle buyurmuş olmaktadır:
Ey insanlar! Gidilecek yolun doğrusu eğrisi belli olduktan sonra artık Peygamber'e muhalefet etmeyin. Yani dosdoğru yol, Peygamber'e muhalefet etmemektir ve mü'minler de böyle yapmaktadırlar. Eğer bu yoldan saparsanız, sonunuz cehennemdir.

2. "**Onun** *(Peygamber'in)* **emrine muhalefet edenler, kendilerine bir fitnenin ulaşmasından veya elim bir azabın çarpmasından sakınsınlar**."[Ahzab 36]
Hz. Peygamber (s.a.v)'in emrine muhalefet eden kimselerin, ya bir fitneye veya çetin bir azaba muhatap olacakları bu ayette net bir şekilde ifade buyurulmaktadır. Buradaki "fitne"yi müfessirler, kişinin, kalbine gelecek küfür, nifak veya bid'at sebebiyle fitneye düşmesi tarzında açıklamışlardır. Burada geçen "azap" ise dünyada başa gelecek çeşitli bela ve musibetler olarak açıklanmıştır.

3. "**Allah ve Rasulu bir işte hüküm verdikleri zaman mü'min bir erkekle mü'min bir kadının, işlerini kendi isteklerine göre belirleme hakları yoktur. Kim Allah'a ve Rasulu'ne isyan ederse, apaçık bir sapıklık ile sapmış olur**."[Ahzab 36]
Bu ayette doğrudan mü'minlere yönelik bir ikaz görüyoruz. Buyuruyor ki Rabbimiz: Allah ve Rasulullah bir konuda hüküm verdikleri zaman,

mü'minlerin artık o konuda başka bir hükmü ve görüşü seçme hakları yoktur. Ben mü'minim diyen insanların bu noktada tam bir teslimiyet göstermeleri gerekir.

4. "**Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem tayin etmedikçe, sonra da vereceğin hükümden dolayı nefislerinde bir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar**."[Nisa65]

Muhtemel İtirazlar

Buraya kadar zikrettiğim ayetlerden başka Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in mu'minler için "**güzel örnek**" olduğunu [Ahzab 21], O bize ne verirse onu almakla ve bizi neden sakındırmışsa ondan uzak durmakla yükümlü bulunduğumuzu [Haşr7] bildiren ayetler bulunduğunu da hatırlatarak, burada zikrettiğim ayetlere itiraz sadedinde ileri sürülebilecek bazı yaklaşımlara değinmek istiyorum.

1
Özellikle ilk iki kategoride zikrettiğim ayetlerin mutlak ifadeleri sebebiyle, bunların muhataplarının inanmayanlar olduğunu ileri sürenler çıkabilir. Ancak bu itiraz, cevabını kendi içinde barındırmaktadır. Zira ifadelerin mutlak olması, mu'min olsun kâfir olsun bütün insanlara hitap edildiğini gösterir.
Durum böyle olmakla birlikte, yukarıdaki itirazın yerinde olmadığını daha doğrudan gösteren ayetlerden bir-iki örnek verecek olursak:
"**Eğer mu'min kimselerseniz, Allah'a ve Rasulü'ne itaat edin**."[Enfal 1]
Ganimet taksimi konusunda Hz. Peygamber (s.a.v)'e soru soran mü'minler hakkında nazil olduğu, metninin bizzat kendi ifadesinden anlaşılan bu ayet, imanı, Allah'a ve Rasulü'ne itaate bağlamasıyla dikkatimizi çekmekte ve hitap edilen kimselerin mü'minler olduğu açık bir şekilde görülmektedir.
"**Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Rasul'e itaat edin ve amellerinizi**

iptal etmeyin."[Muhammed 33]
Bu ayet, bir taraftan "itaat" kelimesini *(yukarıda 2. sırada zikrettiğim ayette olduğu gibi)* hem Allah Teala'ya, hem de Hz. Peygamber *(s.a.v)*'e itaati vurgulamak için ayrı ayrı zikretmesiyle dikkat çekerken, diğer taraftan da her iki merciye itaati mü'minlere yönelik bir emir olarak ifade etmesiyle öne çıkmaktadır.
Son iki sırada zikrettiğim ayetler dolayısıyla yukarıdaki türden bir itirazın Kur'an açısından makul ve yerinde olmadığını söylemek durumundayız.

2
Sünnet'in bağlayıcı olmadığını iddia edenler, bütün bu ayetlerde zikredilenin, Hz. Peygamber *(s.a.v)*'e itaat ve ittibanın emredildiği ve O'na muhalefetin yasaklandığı hususlarından ibaret olduğunu ileri sürerek, şöyle derler:
Hz. Peygamber *(s.a.v)*'e itaat ve ittiba ile O'na muhalefet etmemekten maksat, onun Sünneti değil, Kur'an'dır. Bütün bu ayetlerde Kur'an'ın değil de Sünnet'in kastedildiğini gösteren açık ve kesin bir delil yoktur.

Buna cevap olarak şöyle deriz:
Bu yaklaşım, ilgili ayetlerin mana ve mefhumlarına ya tam vakıf olamamanın, ya da bilinçli bir saptırmanın ifadesidir. Bunun böyle olduğunu ortaya koymak için fazla uzağa gitmeye gerek yok.
Örnek olarak yukarıda zikredilen ayetlerden bazılarını ele almamız yeterlidir.
Mezkûr ayetlerden birisi, hatırlanacağı gibi, "**Namazı kılın, zekâtı verin ve Rasul'e itaat edin. Umulur ki merhamet olunursunuz.**" [Nur 56] ayeti idi.
Burada önce namaz ve zekâtın emir buyurulduğunu görüyoruz. Bu durum, ayetin hitap ettiği kimselerin Kur'an'a itaat ve ittiba emri doğrultusunda bu iki ibadet ile mükellef tutulduğunu anlatmaktadır. Bu ibadetleri yerine getirenler zaten Kur'an'a itaat etmiş olacaklardır. Bu durumda Rasul'e itaatin ayrıca vurgulanması ne anlama gelmektedir?
Dolayısıyla eğer Rasul'e itaat, sadece Kur'an'da gördüğümüz emir ve yasaklara itaatten ibaret olsaydı, namaz ve zekât emirleri yanında Rasul'e

itaatin de ayrıca vurgulanmasında hiç bir mana olmazdı.
Bir diğer ayet: "**Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem tayin etmedikçe, sonra da vereceğin hükümden dolayı nefislerinde bir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar**."[Nisa 65]
Burada mu'minlere, aralarında çıkan ihtilaflarda Kur'an'ın değil de Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in hakem tayin edilmesinin emir buyurulduğu açıktır. Oysa Hz. Peygamber *(s.a.v)* onlara Kur'an'ı eksiksiz olarak tebliğ etmektedir ve dolayısıyla Kur'an ayetleri onlar tarafından da bilinmektedir. Hal böyleyken Kur'an'ın değil de Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in hakem tayin edilmesinin emir buyurulmasını Sünnet'e ittibanın emredilmesinden başka nasıl anlayabiliriz?
Burada ayetin mazmunundan şu iki noktayı rahatlıkla çıkarmamız mümkündür:
Hz. Peygamber *(s.a.v)* kendisine getirilen davaları ya Kur'an ayetlerine göre çözecek veya Kur'an'da yer almayan bir hükmü icra edecektir. Üçüncü bir ihtimal sözkonusu olamaz.
Eğer bu ihtimallerden ilkini benimseyecek olursak bunun bizi götüreceği nokta şurasıdır:
Hz. Peygamber *(s.a.v)* Kur'an'ın hükümlerine diğer insanlardan daha fazla nüfuz etmekte ve ayetlerden, onların çıkaramayacağı hükümleri çıkarabilmektedir.
Bu ise Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in, murad-ı ilahiye, yani Kur'an'ın mana ve maksatlarına diğer insanlardan daha fazla vakıf olduğunun kabulünden başka birşey değildir. Öyleyse Allah Teala'ya itaatin yanında Hz. Peygamber *(s.a.v)*'e itaati de vurgulayan ayetlerden, sadece Kur'an'a ittiba hükmünü çıkarmak doğru değildir.
Kur'an'ı bizden daha iyi ve doğru anlayan bir Peygamber'in varlığını kabul ettikten sonra böyle bir iddianın geçerliliği olabilir mi?
İkinci ihtimali kabul etmemiz halinde ise, Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in, Kur'an'da yer almayan hükümler getirebileceğini söylemiş oluruz ki, bu durumda sözkonusu itiraz tamamen havada kalmaktadır.

3
Sünnet'in bağlayıcılığına itiraz eden çevrelerin ileri sürdüğü bir diğer iddia da, Kur'an'ın "herşeyi açıklayıcı" olduğunu[19], "**hiçbir şeyi eksik bırakmadığı**"[En am 38], "**ihtilafları açıklamak için**" gönderildiği[Nahl 64], Hz. Peygamber (s.a.v)'in bile Kur'an'dan başka hakem aramadığı [En am 114] gibi hususları anlatan ayetlerin, Kur'an dururken Sünnet'e veya bir başka kaynağa müracaat edip onu bağlayıcı kabul etmenin yanlış olduğunu anlattığı şeklindedir.
Bu iddiaya karşı herşeyden önce şunu söyleyelim ki, itiraza delil olarak ileri sürülen ayetler, her halukârda bir önceki itirazı cevaplandırırken Rasul'e itaatı, ittibayı emreden ve O'na muhalefeti yasaklayan ayetler ile birlikte düşünülmek zorundadır. Aksi halde Kur'an'ın bir kısmıyla amel edilmiş, diğer bir kısmı ise terkedilmiş olur.
İkinci olarak; eğer Kur'an'ın eksik hiçbir şey bırakmadığını ve herşeyi açıkladığını ifade eden yukarıdaki ayetler mutlak manada alınmaya müsait olsaydı, nazil olduğu günden bugüne insanoğlunun bilgi dağarcığına giren fizik, kimya, astronomi, biyoloji, tıp, felsefe, mantık, gramer, psikoloji, sosyoloji... vs. ile ilgili ne varsa, hepsinin Kur'an'da açık-seçik bir şekilde yer aldığını görebilmemiz gerekirdi.
Yine bu yaklaşımın doğruluğunun kabul edilebilmesi için, bizzat Kur'an'ın emrettiği namaz, oruç, zekât, hac gibi pekçok ibadetin, bütün detaylarıyla Kur'an'da yer almış olması icabederdi. Oysa vakıanın bunun tam tersi olduğu ortadadır.
Şu halde yukarıdaki itiraz sadedinde ileri sürülen bu türlü ayetleri şu şekilde anlamamızın daha doğru olacağını düşünüyorum: Allahu a'lem bu ayetler ve benzeri içerikteki diğerleri, gerek Din'in muhtevasının, gerekse varlık ve eşyaya ilişkin bilgilerin Kur'an'da öz ve nüve olarak yer aldığını anlatıyor olmalıdır. Yahut da Kur'an'da, sözkonusu muhteva ve bilgileri doğru bir biçimde elde etmenin yolları ve yöntemleri gösterilmiştir. Yani bu ayetler, temel dinî ve ontolojik gerçekleri işaret etmektedir. Dolayısıyla bunların, Kur'an'ın herşeyi açıkladığı ve bu sebeple Sünnet gibi bir kuruma ihtiyaç bırakmadığı şeklinde anlaşılması mümkün değildir.

4
Diyelim ki, buraya kadar zikredilen bütün ayetlerde bizzat Rasul'e ittiba ve itaat emredilmekte, ve O'na muhalefet yasaklanmaktadır. Ancak Hz. Peygamber *(s.a.v)* artık aramızda değildir ve O'nun dünya değiştirmesinin üzerinden 1400 küsür sene geçmiştir. Şu halde bu ayetlerde Hz. Peygamber*(s.a.v)* ile ilgili olarak yer alan vurguları, O'nun hayatta bulunduğu dönem ile sınırlandırmamız gerekir. Zira bu ayetler bize, O'nun Sünneti'ne değil, bizzat O'nun kendisine ittiba ve itaat etmemiz emredilmektedir.

Bu yaklaşımı doğru kabul edenlerin şu sorulara tatminkâr bir şekilde cevap vermeleri gerekir:

1- Kur'an'da, Hz. Peygamber *(s.a.v)*'e itaat ve ittibanın, O'nun hayatta olduğu dönem ile sınırlı bir sorumluluk olduğunu gösteren bir ayet mevcut mudur?

2- Bu soruyla bağlantılı olarak, "**Seni ancak bütün insanlık için bir müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik**"[Sebe 28], "**Ve seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik**"[Enbiya 107] gibi ayetler, Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in misyonunun evrensel olduğunu göstermez mi?

3- Eğer Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in insanlara rehberliği yeryüzünde vahyin maksatlarını gerçekleştirmek için vazgeçilmez bir şart ise, O'nun vefatından sonra dünyaya gelen insanlar böyle bir rehberlikten niçin mahrum bırakılmış olabilirler?
Bu durum adl-i ilahîye ve murad-ı ilahînin dünya hayatında tecellisine aykırı değil midir?

4- Peygamber *(s.a.v)*'in Sünneti demek, O'nun söyledikleri ve yaptıkları demektir. Eğer O'na ittiba ve itaat, O'nun söylediklerine ve yaptıklarına uymakla oluyorsa, bu itiraz sahiplerinin tavrı yanlıştır. Zira Peygamber *(s.a.v)*'in Sünneti, bu Ummet'in takva ve vera ahli, mütehassıs, Peygamber aşığı alimleri tarafından Sahabe döneminden itibaren muhafaza edilmiş ve bizlere kadar intikal ettirilmiştir.
Yok eğer Sünnet Peygamber *(s.a.v)*'in söyledikleri ve yaptıkları değildir denecekse, o zaman bu itiraz sahiplerninin, Peygamber *(s.a.v)*'e ittiba ve itaatten ne anladıklarını ilmî bir şekilde izah etmeleri gerekir.

II- Sünnet'i Bize Ulaştıran Unsurların Tesbiti Ve Güvenilirliği Meselesi

Şu ana kadar ortaya koymaya çalıştığım hususlar, meselenin bir veçhesini aydınlatmaya yönelikti. Ancak sözün başında da altını çizdiğim gibi, mesele bununla bitmemektedir.
Maksadın hasıl olması için, bugün Sünnet'i bize ulaştıran unsurların güvenilir olup olmadığı hususunun aydınlığa kavuşturulması gerekmektedir:

Malum olduğu üzere, Hz. Peygamber (s.a.v)'in Sünneti'ni bize nakleden iki önemli unsur vardır. Bunlardan birisi uygulama *(tatbikat)*, diğeri de hadislerdir.
Şu halde meselenin birinci kısmı hallolduktan sonra, ikinci kısmı teşkil eden bu iki unsurun nasıl tesbit edildiği ve güvenilir olup olmadıkları hususuna gelelim.
Bilindiği gibi pek çok Kur'an ayetinde Hz. Peygamber (s.a.v)'e, Kur'an'ı insanlara beyan etme, yani açıklama görevi verildiği belirtilmektedir.

Bir-iki örnek zikredecek olursak;

1. "**Sana Zikr'i indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın; ta ki düşünüp anlasınlar**."[Nahl 44]
Bu ayette Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in, insanlara indirilen hükümleri açıklamak gibi bir görevinin bulunduğu açık bir şekilde ifade buyurulmuştur.

Bu ayet dolayısıyla iki husus gündeme getirilebilir:

1- Eğer Kur'an, Hz. Peygamber *(s.a.v)* tarafından ayrıca açıklanmaya muhtaç bir alan bırakmış değilse, Hz. Peygamber *(s.a.v)* neyi niçin açıklayacaktır?

2- Hz. Peygamber *(s.a.v)* bu "açıklama" görevini nasıl yerine getirecektir?

Burada iki ihtimal sözkonusudur:
A- Hz. Peygamber (s.a.v), Kur'an'ı yine Kur'an ayetleriyle sınırlı kalarak açıklayacaktır.

B- Kur'an'ı, Kur'an'da açıkça yer almayan bir çerçeve getirerek açıklayacaktır.

Bu şıklardan hangisini kabul ederseniz edin –*ki bir üçüncü şık sözkonusu olamaz*–, Peygamber (s.a.v)'in, herhangi bir ayeti açıklarken Kur'an'da yer almayan kimi hususları gündeme getirmesinin, kendisine verilen bir görev ve yetki dahilinde vuku bulduğunu söylemek zorundasınız. Şöyle ki;
İlk ihtimal, Kur'an'ın yine Kur'an ile açıklanması idi. Burada Peygamber (s.a.v)'e beyan görevi verilmiş olması gösterir ki, Peygamber (s.a.v) Kur'an'ı, sıradan insanların ulaşamayacağı bir seviyede idrak ve ihata etmektedir. Bu ise Kur'an'ın anlaşılmasında O'nun açıklamalarına mutlak surette ihtiyacımız bulunduğunu gösterir.
İkinci ihtimal ise doğrudan "gayri metluvv vahiy" olgusunu gündeme getirir. Gayri metluvv vahiy olgusunun kabul edilmesi halinde ise Sünnet'in Kur'an'ı beyan fonksiyonu konusunda herhangi bir şüphe sözkonusu değildir.

2. "**O Kur'an'ı hemen kapmak için dilini aceleyle kımıldatma. Şüphe yok ki onu** *(senin kalbinde)***toplamak da, onu okutmak da bize aittir. Öyleyse biz onu okuyunca sen onun okunuşuna uy. Sonra şüphe yok ki, onun açıklaması da bize aittir**."[Kıyame 16 - 19)
Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in Kur'an dışı bir vahiyle Kur'an'ı açıkladığının en

kuvvetli delillerinden birisi olan bu ayette dikkatimizi şu noktaya yoğunlaştıralım:
Allah Teala, Kur'an'ı açıklama işinin kendisine ait olduğunu, hem de tekitli bir ifade ile beyan buyurmaktadır.
Buradan ilk bakışta Kur'an'ın yine Kur'an'la açıklanacağı sonucu çıkar gibi görünse de, acele davranıp ayetin bu hususu anlattığı konusunda son kararı vermeden şöyle bir soru soralım:
Eğer böyleyse Kur'an'ın bütün ayetlerinin yine Kur'an tarafından açıklanmış olması gerekmez mi?
Oysa görüyoruz ki, Kur'an'da, diğer ayetler tarafından açıklanmamış pek çok ayet mevcuttur. Yukarıda da değindiğim gibi namaz, oruç, zekât, hacc gibi ibadetlerin nasıl eda edileceği konusunda Kur'an'da detaylı bilgi bulmak mümkün değildir.
Öyleyse şunu söylemek zorundayız: Hz. Peygamber (s.a.v), Kur'an'ı açıklama görevini yerine getirirken, bir yandan murad-ı ilahînin ne olduğunu beyan etmiş, diğer yandan da tabii olarak Kur'an'da yer almayan ilave hususlar getirmiştir. Nitekim gerek Hadis müdevvenatı, gerek rivayet tefsirleri ve gerekse Fıkıh kitapları, Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu türden beyanlarıyla doludur.

Muhtemel bir itiraz

Şimdi meselenin can alıcı noktasına gelmiş bulunuyoruz. Buraya kadar söylediklerimize itiraz etmeyen bir kısım çevreler, işin bundan sonrasında problem bulunduğunu söylemekte ve şöyle demektedirler:

Evet, Hz. Peygamber *(s.a.v)***'in böyle bir görevi vardır ve bu görev gayri metluvv, yani Kur'an dışı vahiyle yerine getirilmiştir.** Ancak özellikle sözlü rivayetlere, yani hadislere dayanan Sünnet'in bize kadar güvenilir bir şekilde geldiğine dair elimizde bir güvence yoktur.
Zira hadis ravileri rivayetlerin Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in mübarek ağzından çıktığı gibi, aynı kelimelerle naklinde gerekli titizliği göstermemişlerdir.

Sahabe neslinden itibaren hadisleri orijinal lafızlarıyla aynen nakletmediğini, sadece manayı aktardığını söyleyen pek çok kimsenin mevcudiyetini kaynaklardan öğreniyoruz.
Üstelik mesele sadece mana ile rivayet de değildir. Hadis uydurucuğu dediğimiz vakıa –*ki İslam kaynakları da bu vakıanın varlığını kabul etmektedir*–, hadisler konusunda daha dikkatli olmamız gerektiğini ikaz etmektedir.
Şu halde geçmiş ulema tarafından sahih kabul edilmiş olsa da, elimizdeki hadislerin tümüne güvenmemiz sözkonusu olamaz.
İşte bu, günümüzde hadisler hakkında müslümanların kafasında oluşturulmuş en ciddi ve tehlikeli itirazdır ve hak ettiği ciddiyetle üzerinde durmayı gerekli kılmaktadır.

Bu itiraza cevap sadedinde öncelikle şunu söyleyelim:
Allah Teala Kur'an'da "Zikr"in kendisi tarafından indirildiğini ve yine kendisi tarafından korunacağını belirtmektedir:

"**Muhakkak ki Zikr'i biz indirdik; onun koruyucusu da bizleriz**."[Hicr 9]
Bu ayet üzerinde dururken şu hususların düşünülmesi gerekmektedir:
Buradaki "Zikir" kelimesinin, metluvv olsun, gayri metluvv olsun her türlü vahyi anlattığını söyleyen İbn Hazm *[el-İhkâm, I, 121-2]* gibi alimlerin bu görüşünden sarf-ı nazar edelim ve bu kelime ile Kur'an'ın kastedildiğini kabul ederek soralım:

1- Bu ayetten yola çıkarak Kur'an dışında başka hiçbir şeyin ilahî koruma altında bulunmadığını söylemek doğru mudur? Eğer bu doğruysa şunu söylememiz mümkün hale gelecektir: Bugün Müslümanlar'ın kıldığı namazlar, Kur'an'ın emrettiği ve Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in mahiyetini Kur'an dışı vahiy kanalıyla öğrenerek kıldığı namazın aynısı olmayabilir. Aynı şeyi hacc, oruç, zekât vd. ibadetler için de söylemek pekala mümkün olmalıdır.
O zaman Allah Teala'nın Kur'an'da emrettiği bu ibadetler, murad-ı ilahî hilafına icra ediliyorsa Kur'an'ın bu konudaki ayetlerinin fiilen ilahî koruma kapsamının dışında kaldığını söylememizin engeli nedir?

2- Yine bu ayette geçen "Zikir" kelimesinin Kur'an'ı anlattığını varsayarak söyleyelim: Kur'an, ayetlerin açıklamasının Hz.
Peygamber *(s.a.v)* tarafından yerine getirileceğini bildirdiğine ve Hz. Peygamber'in bu açıklamaları da bize kadar hadisler kanalıyla geldiğine göre, eğer hadislere güvenemeyecek isek şu sorunun cevabını kim verebilir:
Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in, ilahi garanti altındaki beyan fonksiyonu hakkında böyle bir şüphe mevcut iken Kur'an'ın sadece ayetlerinin koruma altında olmasının ne manası vardır?
Onu bize en güvenilir şekilde beyan eden Sünnet şüphe altında bulunuyorken ve Kur'an'ı Sünnet mevkiinde beyan edecek ikinci bir kuvvet de mevcut değilken, Kur'an ayetlerini dileyenin dilediği gibi yorumlamasının önüne nasıl geçebiliriz? Böyle bir durum tahrif kapsamına girmez mi?

3- Yine yukarıdaki ayette geçen "Zikir" kelimesinin Kur'an'a münhasır olduğunu varsayarak soralım: Kur'an'ın korunması ne suretle olmuştur?
Bu soruya, "onu ezberleyerek kitlesel rivayet şeklinde nesilden nesile aktaran hafızlar sayesinde olmuştur" şeklinde cevap verilirse buna şöyle mukabele ederiz:
Burada işin içine beşer unsurunun girmesi nasıl Kur'an'ın ilahî korunmuşluk niteliğine halel getirmiyor ve hatta bu korunmuşluğun yegâne vasıtası oluyorsa, hadisleri de bize kadar nakledenler aynı nesiller değil midir?
Hatta Ulûmu'l-Kur'an kitaplarından öğrendiğimize göre, Kur'an'ın mütevatir okunuş şekillleri olan 7 veya 10 mutevatir kıraat, istisnasız bütün unsurlarıyla her tabakada tevatür seviyesinde nakledilmiş değildir.
Hatta daha enteresan birşey söyleyeyim: Bilindiği gibi Kur'an, Hz. Ebu Bekir *(r.a)* döneminde cem edilmiş, Hz. Osman *(r.a)* döneminde de istinsah edilerek birkaç nüsha halinde çoğaltılmıştır.
Her iki aşamada da bu işi yapmakla görevlendirilen komisyonun başında bulunan Zeyd b. Sâbit (r.a) şöyle demiştir: "Ebu Bekir döneminde yapılan

cem işleminde Tevbe suresinin iki ayetini sadece Ensar'dan Ebû Huzeyme'nin yanında bulabildim. Keza Osman dönemindeki teksir esnasında da Ahzab suresinin bir ayetini sadece yine Ensar'dan Huzeyme'nin yanında bulabildim."

Müsteşrikler'in, Kur'an'ın her ayetinin her tabakada sayıları tevatür seviyesine ulaşan kitleler tarafından birbirlerine nakledildiği gerçeğine itirazları da bu noktada vuku bulmaktadır.

Bir şey daha söyleyeyim: Şia mezhebine mensup olan bir kısım kimseler, Kur'an'da Velayet suresi diye bir surenin var olduğunu ve Ehl-i Beyt'in faziletlerini anlatan bu uzun surenin Hz. Ebu Bekir (r.a) tarafından mushaftan çıkarıldığını iddia ederler.

Şia'nın elindeki bir kısım yazma Kur'an nüshalarında bu sure mevcuttur ve müsteşrik Nöldeke tarafından 1842 tarihinde neşredilen "Târîhu'l-Mesâhif" adlı çalışmaya (II, 102) dercedilmiştir.

Meşhur Şii alim et-Tabressî, "*Faslu'l-Hitâb fî Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb*" adlı eserinde *(s. 180)* böyle bir surenin varlığını doğrular ve bu surenin aslının Farsça "Debistân-ı Mezâhib" adlı eserde mevcut olduğunu söyler.

Yine Şia'nın meşhur ve muteber kaynaklarından el-Kuleynî'nin "el-Kâfî" *(II, 643.)* isimli eserinde Cebrail (a.s)'ın Hz. Peygamber *(s.a.v)*'e getirdiği Kur'an ayetlerinin sayısının 17.000 *(onyedibin)* olduğu söylenmektedir. Bu durumda elimizdeki Mushaflar, Kur'an'ın 3'te 1'inden daha azını ihtiva etmiş olmaktadır.

Burada Şia'nın bu iddialarını cevaplandırarak sözü uzatmak istemiyorum. Söylemek istediğim şu: Kur'an'ın tahrif edildiği hususunda böyle iddialar sözkonusu iken bizler Ehl-i Sünnet Müslümanlar olarak Kur'an'ın korunmuşluğu noktasında kalbimizde en küçük bir tereddüte bile yer vermeyiz ve bu gibi durumların, Kur'an'ın korunmuşluğu gerçeğine en küçük bir halel getiremeyeceği inancını tam bir itmi'nan ile taşırız.

Peki buna benzer iddialar hadisler hakkında varit olduğu zaman niçin hemen şüpheye kapılalım ve hadislerin uydurulmuş olabileceği ihtimaline yer verelim?

Kaldı ki, geçmişten bu yana sahih kabul edilen hadislerin uydurulmuş olabileceği ihtimalini gündeme getirenler –*en azından bunların bir kısmı*–

mutevatir hadisleri bu iddianın dışında tuttukları halde, ulema tarafından mütevatir olduğu tesbit edilmiş olan hadisler hakkında bile aynı iddianın devam ettiriliyor olmasını nasıl açıklayacağız?

Sonuç :

Yukarıdan beri söylediklerimizin, Sünnet'in bağlayıcı bir din kaynağı olduğu konusundaki şüpheleri ortadan kaldırmaya yeteceğini umarak diyoruz ki:
Bütün bu tartışmaların ve Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in Sünneti'nin bağlayıcı olup olmadığı münakaşalarının ötesinde biz, Sünnet-i Seniyye'yi kurtuluşumuz için bir sığınak, bir melce olarak görüyoruz. Çünkü eğer bu gelip geçici dünya hayatında bize düşen, Allah Teala'nın muradına uygun yaşamak ve O'nun rızasına ulaşmak ise, bunun yolunu iki cihanın Efendisi Hz. Muhammed Mustafa(s.a.v) en güzel şekilde yaşayarak göstermiş ve öğretmiştir.
Her türlü akademik ve metodolojik tartışmanın ötesinde şu gerçeği inkâr edecek birisi bulunacağını düşünemiyorum: Kur'an'ı en doğru şekilde anlayan ve en ideal biçimde hayata aksettiren insan Peygamber (s.a.v)'dir. Şu halde O'nun Kur'an'ı anlama ve yaşama biçimi konusunda bize kadar intikal etmiş olan haberlere müstesna bir hassasiyet ve titizlik göstermemiz gerekir. Elimizdeki bu Hadis külliyatı, başka hiçbir sebep olmasa bile sırf bu sebeple böyle bir itina ve dikkati hak etmekkedir.
Bize kadar intikal etmiş olması bile başlı başına bir mucize olan Hadis külliyatının içinde yer alan ve ulema tarafından sahih addedilmiş olanları, "ya gerçekten sahih ise ve Efendimiz öyle buyurmuş, öyle davranmışsa?!" tarzındaki bir endişe ile, Nebevî emanete varis olmanın kıvanç ve sorumluluğu ile hareket etmeli değil miyiz?
Öyleyse hepimizin, Hadisler hakkında konuşurken Allah Teala'dan korkması ve Efendimiz *(s.a.v)*'den gelecek en küçük bir azarlamayı, sitemi ve daha da kötüsü O'nun şefaatinden mahrum bırakılmayı hesaba katması gerekir diye düşünüyorum.

KUR'AN MÜSLÜMANLIĞI

Soru

Bazı hocalar dinde reformun gerektiğini, hatta geç bile kalındığını söylüyor. Ancak, bunu böyle iddia edenlerin; halk arasında alışılagelmiş İslam anlayışına ters düştüğünü düşünüyoruz.
Acaba eskiler mi Kur'anı anlayamadı, bizler mi Kur'anı yanlış anlıyoruz ?

Düzeltilmesi gereken şeyler öyle sıralanmaktadır:

• Kadının boşanma hakkı vardır, mahkeme iledir.
• Kuranda kadını dövme yoktur.
• Boşanma erkeğin elinde değildir, mahkeme iledir.
• Kuran'da erkek kadından daha erdemli değildir.
• Kuran'da miraç olayı yoktur.
• Kuran'da kadere iman yoktur.
• Kuran'da şefaat yoktur.
• Kuran'da kadınların çalıştıkları kendilerinindir.
• Kuran'da boşanmanın tek nedeni geçimsizliktir.
• Kuranda idare sistemi şuradır.
• Farz namazların kazası yoktur, tövbesi vardır.
• Kadınların başı açık, Kur'an okumaları, namaz kılmaları caizdir.
• Başı örtmek, namazla ilgili değildir.
• Hz. İsa ölmüştür, tekrar gelmeyecektir.
• İslamda mehdi inancı yoktur.
• İslam inancında deccal yoktur. Ama her ulusu düşüren fasık, facir, deccaller zaman zaman çıkabilir.
• Kadınlar erkeğin eğe kemiğinden yaratılmamışlardır.
• Kuran'da eşcinselliğin hükmü bulunmamaktadır.
• Gusül'de ağza, burna su vermek gerekmez.
• Oruçta kefaret yoktur.
• Kuranda İslam ve iman ayrıdır.

• Tövbe kefaretten daha büyük cezadır.
• İslam'ın din bilgisi kaynağı akıl ve Kurandır.
• İslam'ın şartı beş değildir.
• Kuran'ın bütün emirleri İslamın şartıdır.
• Kuran'a gidip fıkhın, tasavvufun, kelamın, hüküm ve kurallarını gözden geçirip değiştirmenin temel kuralı şudur:
Günümüzün şartlarına göre ayetleri insanın, toplumun, yararına göre yorumlamak. Kuran'ın amacı insanın yararıdır.

Cevap

Yukarıda dile getirilen hususların tek tek cevaplarını vermek kadar, belki ondan daha önemli olarak bu sorulara vücut veren anlayış üzerinde durulmalıdır.

Gerek genel olarak "**Kur'an Müslümanlığı**" dediğimiz tavır, gerekse yukarıda zikredilen hususların bir kısmı bu köşede muhtelif yazıların konusunu teşkil etti.
Şimdilik şu kadarını söyleyelim: Bu anlayış, **kendi içinde son derece önemle çelişki ve tutarsızlıklar barındıran, neresinden tutsanız elinizde kalır dedirten arızalarla malul bir bakış açısının ürünüdür.**
Kur'an'da şu yoktur, İslam'da bu yoktur tarzındaki tesbitlerin nereden kaynaklandığını ve nasıl bir zemin üzerine ibtina ettiğini bilirsek, kalbimize şüpheler soktuğunu düşündüğümüz, bizi tereddütlere sevk eden bu bakış açısının örümcek ağı misali nasıl çürük ve temelsiz olduğunu kolayca anlayabiliriz.

İslam sadece 6 bin küsür Kur'an ayetinden ibaret midir?

Bu soruya, hem "evet", hem de "hayır" diye cevap vermek mümkündür.
Evet demek mümkündür; zira ahkâm-ı ilahiyyeyi ortaya koymada Sünnet, İcma, Kıyas ve tali deliller de kaynağını Kur'an'dan alır. Dolayısıyla bu

delillerle amel etmek de son tahlilde Kur'an'ın emir ve yönlendirmesiyle olduğundan, İslam'ı Kur'an'dan ibaret bir din olarak görmek yanlış olmayacaktır.

Hayır demek mümkündür; zira bir önceki maddede kaynağını Kur'an'dan aldığını söylediğim deliller, Kur'an'da sarahaten yer almayan hükümlere kaynaklık ederler. İslam bu hükümlerin tamamının oluşturduğu dinin adı olduğuna, dolayısıyla onlarsız bir İslam tasavvur etmek mümkün olmadığına göre, Kur'an 6 bin küsür ayetten ibarettir demenin imkânı yoktur.

Görülüyor ki, bu cevapların hiç birisinde, "Kur'an Müslümanlığı" olarak ifade edilen şey kendisine yer bulamaz.
Eğer Kur'an ayetlerini, istediğimizi söyleteceğimiz, arzu ettiğimiz anlamı yükleyebileceğimiz bir "metin"e indirgersek, ortaya Kur'an ayetlerinden hareketle oluşturulmuş bir din çıkar. Ama bu, İslam olarak isimlendirilemez.
"**Kur'aniyyun**", ya da onun Türkiye versiyonu olan "**Mealcilik**" akımının mensuplarının , namaz, oruç, zekât, hacc… gibi temel ibadetleri bildiğimiz anlamda yerine getirmesi mümkün değildir. Çünkü bu temel ibadetlerin bildiğimiz form ve muhtevası Sünnet tarafından belirlenmiştir. Sünnet'i yok sayan Müslümanlık anlayışı eğer dürüst ve kendi içinde tutarlı olduğu iddiasındaysa, namaz, oruç, zekât ve hacc gibi temel ibadetleri yeni baştan tanımlamalıdır. Bu durumda namaz, oruç, zekât ve hacc adına ortaya, bu ummet'in 1400 küsür yıldır bilip uyguladığından çok farklı şeylerin çıkması kaçınılmazdır.

Bunu niçin yapmıyorlar?

Bir diğer husus: Sünnet'i bir kurum ve kaynak olarak kabul eden herkes, Efendimiz *(s.a.v)*'in, Kur'an'da yer almayan hükümler getirdiğini bilir ve kabul eder. Çünkü bilir ve kabul eder ki, bu çerçevedeki Sünnet de vahye dayanır.
Buna itirazı olanlar, Efendimiz *(s.a.v)*'in, Kur'an'da yer almadığı halde –

mesela– Cuma günü öğle namazını iptal ederek yerine "Cuma namazı" diye bir namaz ihdas ettiğini, onu da ezanı cami içinde okunan *(dış ezan uygulaması Hz. Osman (r.a) zamanında getirilmiştir)* ve hutbe eşliğinde eda edilen bir namaz olarak belirlediğini, en önemlisi de bütün bunları Kur'an'dan almadığı bir yetkiyle ve vahyin onayını almaksızın yaptığını söylemek zorundadır!
Biz O'nu bundan tenzih ederiz. Ama Kur'an Müslümanlığı iddiasında olanlar, dürüstlük ve tutarlılık adına böyle bir peygamber tasavvuruna sahip olduklarını itiraf etmek durumundadırlar! Çünkü Cuma namazı zımnında yerine getirilen mezkûr hususların hiç birisi Kur'an'da yer almaz.
Burada, "Cuma namazı" diye bildiğimiz namazı Hz. Peygamber *(s.a.v)*'in teşri kılmadığı, zaman içinde ulemanın böyle bir uygulama başlattığı söylenerek yukarıda söylediklerime –*teorik olarak*– itiraz edilebilir. Ama Cuma namazının "amelî tevatur" kapsamında olduğunu, yani sayıya-hesaba gelmeyecek kalabalıkların Efendimiz *(s.a.v)* döneminden bu yana birbirlerine aktarması suretiyle bize kadar intikal eden bir ibadet olduğu gerçeğini dikkate almadığı için bu itiraz geçersizdir. Daha başka örnekler de zikredilebilir şüphesiz. Ama sadece bu örneğin bile, "Kur'an Müslümanlığı" söyleminin hiçbir makul temele dayanmadığını, sahici bir Kur'an anlayışına dayalı "İslamî" bir söylem olmadığını ortaya koymaya yeterlidir.

Soruların cevaplarına –*aynı sırayla*– geçecek olursak;

1. İslam fıkhının, kadını boşanma hakkından mutlak olarak mahrum ettiğini düşünmek doğru değildir. Bir başka deyişle, kadının belli durumlarda eşinden boşanma hakkına sahip olduğunu söylemek için "Kur'an Müslümanlığı" söylemine yaslanmak gerekmez.
Nikâh esnasında kadın, erkekten boşanma hakkı talep edebilir ve evliliğin herhangi bir aşamasında dilerse nikâhı sona erdirerek boşanır. Buna "tefviz-i talak" denir.
Kadının eşinden ayrılmasını mümkün kılan bir diğer uygulama da

“muhâla’a”dır. Kısaca kadının erkeğe herhangi bir bedel ödeyerek ayrılmasıdır.
Bir diğer ayrılma çeşidi “mubâree”dir. Karşılıklı anlaşarak –herhangi bir bedel ödeme söz konusu olmaksızın– ayrılmak anlamına gelir.
Keza bir meclise erkek hanımına boşanma hakkı verebilir; kadın da –o *meclis devam ettiği sürece*– buna dayanarak eşinden ayrılabilir.
Bütün bunlar nikâh akdini sona erdirmenin münhasıran erkeğe ait bir hak olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıntı için fıkıh kitaplarına başvurulmalıdır.

2. **Kadının dövülmesi meselesi** modern müslümanın kabul ve izah etmede zorlandığı hususlardan birisidir. “Aile içi şiddet” ya da “erkek egemen kültür” gibi imajinatif gücü hayli yüksek söylemler eşliğinde konuşulduğunda modern müslümanın zihni otomatik olarak ilgili nassların tevili ya da çarpıtılması istikametinde çalışmaya başlıyor.
Kur’an’da şöyle buyurulur: “**Serkeşlik etmesinden endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve** *(bunlarla yola gelmezlerse hafifçe)* **dövün**.”(Nisa 34) Buradaki “va’dribûhunne” ifadesi, “onları başka yere gönderin”, “bir süre yalnız bırakın” gibi şekillerde anlaşılabilir mi? “**Darabe**” fiilinin Kur’an’da “gezip dolaşmak, seyr-u sefer etmek, yol tepmek” anlamında kullanılmış olmasından *(el-Bakara, 273; Âl-i İmrân, 156; Nisâ, 94, 101; Mâide, 106)* hareketle, ilgili ayette geçen “va’dribûhünne” emrinin, bir anlamda kadını sürgüne göndermek gibi anlaşılması gerektiği söylenebilir mi?
Açıktır ki bu, zorlama bir yorumdur. Zira kelimenin anlam bünyesinde “birisini bir yerden ayırmak, başka bir yere göndermek, sürgün etmek, yalnız bırakmak…” gibi hususlar yer almamaktadır. Daha da önemlisi, Kur’an’da bu kelimenin “gezip dolaşmak, seyr-ü sefer etmek, yol tepmek” anlamlarında kullanıldığı her yerde –*istisnasız*– bir “mef’ûlun fih” gelmiştir. Yani Kur’an’da bu fiil bu anlamda mutlaka “nerede/nereye” sorularının cevaplarını ihtiva eder tarzda geçmektedir. Mezkûr en-Nisâ ayetinde ise böyle bir “mef’ûlun fih” yoktur.
“Bu neyi gösterir?” diye sorabilecekler için söyleyeyim: Bu, söz konusu

fiilin, mef'ulüne göre anlam kazandığını gösterir. Bu işe yeni başlayan bir kimse, Kur'an'da bu fiilin hangi anlamlarda kullanıldığını araştırmak isterse, yapacağı en basit iş, kelimenin mef'ulünü dikkate almaktır.
Dolayısıyla –*tekraren söyleyelim*– mezkûr en-Nisâ ayetinde geçen "va'dribûhunne" emrinin, "kadını bulunduğu yerden başka bir yere gönderin" şeklinde anlamlandırılması zorlama, hatta "çarpıtma"dır.
Beğenirsiniz, ya da beğenmezsiniz, Kur'an'ın söylediği, serkeşlik edip huzursuzluk çıkaran kadın hakkında yapılacak uygulama, aşamalı olarak, "öğüt vermek, yatakta yalnız bırakmak ve hafifçe dövmek"tir.
Bu hükmü "klasik müfessirlerin görüşüdür" diyerek kabulden imtina edenlere, "**modern**" mufessirlerden (!) Prof. Dr. Süleyman Ateş'in Kur'an Ansiklopedisi'ndeki "dövmek" maddesine bakmalarını tavsiye ederim.

3. Kuran'da erkek kadından daha erdemli değildir.
Bu tesbit hakkındaki değerlendirme, buradaki "erdem"den maksadın ne olduğuna bağlı olarak değişecektir. Eğer aynı ameli işledikleri halde erkeğe kadından daha fazla sevap verildiği anlamında ise, bunun herhangi bir dayanağı yoktur. Erkeğin, yaratılıştan gelen ontolojik bir üstünlükle Allah Teala nezdinde kadından daha değerli olduğunu söylemenin durumu da aynıdır.
Şu halde burada erkekle kadın arasında, sorumluluk ve görevler arasındaki farklılıktan kaynaklanan bir derece farklılığı bulunduğunu söylemek durumundayız. Yani erkeğin ailenin nafakasının temini, hukukunun korunması, cihad… gibi mükellefiyetlerle muhatap olması dolayısıyla aile içindeki konumunun kadına nazaran daha ağırlıklı olmasıdır söz konusu olan. İbn Abbâs *(r.a)*'ın, Bakara, 228. ayetinin tefsiri sadedinde söyledikleri de hemen hemen bu doğrultudadır.*[İbn Abbâs (r.a)'ın ifadesi - el-Kurtubî, el-Câmi', III, 107]*

4. Kuran'da miraç olayı yoktur.
Evet, Kur'an'da Miraç hadisesini açık bir delaletle anlatan herhangi bir ayet yoktur. Her ne kadar Necm, 8-9 ayetlerinin Miraca delalet ettiği söylenmiş ise de, delalet açık olmadığı için Kur'an'da Mirac hadisesinin sarahaten yer

aldıağını söyleyemeyiz.
Mirac hadisesi hadislerle sabit olduğu için el-Fıkhu'l-Ekber'de İmam Ebû Hanîfe, "Mirac haberi haktır" şeklinde bir ifade kullanmıştır.
Ulema tarafından İsra'yı inkâr eden kimsenin dinden çıkacağı, buna mukabil Mirac'ı inkâr edenin fasık ve bid'atçi olacağının söylenmesinin sebebi de budur. *[Ali el-Karî, Minahu'r-Ravdi'l-Ezher, 322-3]*

5. Kur'an'da kadınların çalıştıkları kendilerinindir.
Evet, Kur'an özel mülkiyet bahsinde kadınların hakları bulunduğunu haber vermektedir. Gerek kendi çalışması sonucu elde ettiklerinde, gerekse nafaka, mehir, miras, hibe vs. yoluyla sahip olduklarında kadın tam bir tasarrufu hürriyetine sahiptir. Erkeğin, bu sahada kadının özel mülkiyetine müdahale hakkı yoktur.

6. Farz namazların kazası yoktur, tövbesi vardır.
Bu hüküm, namazın kazası konusunda Kur'an'da herhangi bir açık delalet bulunmamasından hareketle verilmiştir. Kur'an'da sarahaten yer almayan herhangi bir mesele hakkında, "Böyle bir şey yoktur; çünkü bu mesele Kur'an'da yoktur" demek doğru mudur?
Kur'an'da "İslam dini, 6 bin küsür ayetten ibarettir" gibi bir hüküm yer almadığına göre bunun doğru olmadığını söylemek zorundayız. Hatta Kur'an, Ümmet-i Muhammed'i Sünnet'e itaat ve ittibaya çağırdığına, bilmediğimiz konularda bilenlere sormamızı emir buyurduğuna göre, Kur'an'da açıkça yer almayan hususlarda Sünnet'in, Sahabe'nin ve ulemanın yol göstericiliğine başvurmak bizim için dinî bir yükümlülüktür.
Şu halde, vaktinde kılınmamış namazlar hakkında nasıl davranmamız gerektiği konusunda Kur'an bize sarahaten "şöyle yapın" demediğine göre, Sunnet'e başvurmak durumundayız.
Sünnet bize vaktinde kılamadığımız namazlarımızı kaza etmemizi emrettiğine göre mesele yok. Uyuya kaldığımız için kaçırdığımız namazları uyandığımız zaman kılmamızı emir buyuran, kendisi de bir sefer esnasında ashabıyla birlikte uyuyakaldığı için kılamadığı sabah namazını güneş doğup bir miktar yükseldikten sonra kılan Efendimiz *(s.a.v)* ebette bu kavlî ve fiilî sünnetleriyle bize konu hakkında gerekli ve yeterli izahı yapmış

olmaktadır.
Efendimiz *(s.a.v)*'in Kur'an'a aykırı bir şey yapması –*haşa*– söz konusu olamayacağına göre, vaktinde kılınamayan namazlar konusunda yapılması gereken şeyin de O'nun yaptığını yapmak olduğu kendiliğinden taayyun eder.

7. Kur'an'da idare sistemi şu'radır.
Modern zamanlara mahsus Kur'an telakkisinin yansımalarından birisi de işbu "şura" meselesinde kendisini göstermektedir. Özeti şudur: "**Kur'an'da Efendimiz** *(s.a.v)*'**e, işlerini şura/istişare ile yapması emredildiğine göre bu, aynı zamanda bize yönelik bir emirdir. Şura prensibi günümüzde ancak demokratik bir sistemde en güzel tarzda işletilebilir. Öyleyse Kur'an bize demokratik bir idare kurmamızı emretmektedir**."
"Keşke Kur'an'ın her emri konusunda aynı hassasiyet gösterilse" diye düşünmeden edemiyor insan.. Kur'an bize sadece şura/istişareyi değil, daha başka hususları da emretmektedir. İnancın titizlikle korunması, ibadetlerde hassasiyet, yaşantıda istikamet, adalet, zulmetmemek ve zulmedilmesine izin vermemek, izzetini muhafaza etmek, dürüstlük… gibi ilkeler yanında, birtakım somut hükümlerde "Allah'ın tayin ettiği sınırları aşmamak" da birer Kur'anî emirdir. Acaba şura/istişare konusundaki hassasiyeti bu ve benzeri konularda göremeyişimizi neye bağlamalıyız?
Bu, işin sadece bir yönü. Diğer yönüne gelince, evet, mü'minin sadece yönetimle ilgili hususlarda değil, daha başka alanlarda da şura/istişare ile iş görmesi gerekir.
Ancak burada netleştirilmesi gereken noktalar var:

1. Kur'an istişare emrini Efendimiz *(s.a.v)*'e vermektedir. O, Din'in tebliğ ve beyanıyla ilgili alanda –*metluvv veya gayri metluvv*– vahiyle hareket ettiğine göre, istişare emri bu alanın dışında kalan konularla ilgili olmalıdır. Dolayısıyla biz de şura/istişare faaliyetini, Efendimiz *(s.a.v)*'in tebliğ ve beyan ettiği alanın –*yani Din'in muhkem emirlerinin*– dışında kalan alanlarda yürütmek durumundayız.

2. Kur'an Efendimiz *(s.a.v)*'e istişareyi emrettikten sonra, "**Karar verdiğin zaman da Allah'a tevekkül et**" buyurur. [Al-i imran 159]
Bunu siyasî yönetim alanına taşıdığımız zaman elde edeceğimiz sonuç şudur:
Yönetici, danışacak, istişare edecek ve bu istişare sonunda bir karar verecek. Yani kararı veren yine yönetici olacak. Yönetici keyfî hareket etmeyecek, işleri istişare ile yürütecek; ancak karar mercii de yine kendisi olacak.

3. Danışılacak insanlar bu işin ehli olacak. Yani belli bir kurul/heyet bulunacak ve yöneticiye doğru karar alabilmesi için yol gösterecek, fikir verecek. Zira Efendimiz *(s.a.v)*'in fiilî uygulamalarında, Sahabe'nin tamamının görüşünü aldığını gösteren bir örnek bilmiyoruz.
Efendimiz *(s.a.v)*'e yönelik istişare emrinin yer aldığı ayetten çıkan sonuçlar böyle. Bir de "**Onların işi aralarında şura/istişare iledir"** ayeti bu bağlamda anılmalıdır. [Şu'ra 38] Bunun da Kur'an ve Sünnet tarafından belirlenen alanın dışında kalan hususlardaki hareket tarzını anlattığı bedihidir. Zira Sahabe, ne Efendimiz *(s.a.v)* aralarındayken, ne de O'ndan sonra Kur'an ve Sünnet tarafından hükme bağlanmış meselelerde istişare kurumunu işletmiştir. Belki Efendimiz *(s.a.v)*'den bir açıklamanın bulunmadığı hususlarda nasıl davranacaklarını tayin etmek üzere istişareye başvurduklarını söylemek daha doğrudur. Bir diğer deyişle onlar şuraya/istişareye, Kur'an ve Sünnet tarafından muhkem olarak belirlenmiş hükümlere alternatif hükümler belirlemek üzere başvurmamışlardır.
Şuradan/istişareden demokrasi çıkaranların anlayışıyla bu tavır arasında dağlar kadar fark olduğu açıktır.
Bütün bunlar, şura/istişare ile bir yönetim biçimi olarak demokrasi arasındaki farkın "yapısal" olduğunu yeterince açık biçimde gösteriyor.

8. Farz namazların kazası yoktur, tövbesi vardır.
Vaktinde kılınamayan namazlar konusunda ne yapılması gerektiği Kur'an'da belirtilmemiştir. Daha doğrusu "açık bir şekilde" belirtilmemiştir. Dolayısıyla böyle durumlarda namazların kaza edileceğini Sünnet'ten

öğreniyoruz.
Efendimiz *(s.a.v)*, uyku veya unutma sebebiyle vaktinde kılınamamış namazın bilahare kaza edileceğini kavlî ve fiilî hadislerinde ümmetine ifade buyurmuştur.
Burada üzerinde durulması gereken iki nokta var:

1. Vaktinde kılınmamış namazların kaza edileceğine dair Kur'an'da herhangi bir hüküm yer almadığı halde, böyle yapılacağını bildiren rivayetler Kur'an'a aykırılık teşkil etmez mi?
2. Efendimiz *(s.a.v),* sadece uyku ve unutma sonucu kılınamamış namazların kaza edileceğini belirtmiş, amden terk edilen namazların kazasından bahsetmemiştir. Bu durumda bilerek kılınmayan namazların kaza edileceğini söylemek Sünnet'e aykırı olmaz mı?

Birinci soru hakkında şunlar söylenebilir: Kur'an'da belirtilmeyen herhangi bir şeyin Sünnet tarafından hükme bağlanamayacağını veya Kur'an'da icmali olarak geçen hususların Sünnet tarafından detaylandırılamayacağını söylemenin hem metodolojik, hem de pratik bakımdan tutarlı yanı yoktur.
Metodolojik olarak tutarlı yanı yoktur; çünkü Kur'an, Allah Teala (c.c) ile birlikte ve O'na tebean Efendimiz (s.a.v)'e itaati de emretmekte, muhalefeti yasaklamaktadır. Bunun yanında Efendimiz (s.a.v)'in Kur'an'ı beyan sorumluluğu da bu tarz bir fonksiyonu gerekli kılar.
Pratik olarak tutarlı yanı yoktur; çünkü İslam'ın hemen bütün hükümleri Sünnet tarafından detaylandırılmış ve fiilî uygulama halinde hayata aktarılmıştır.
Dolayısıyla vaktinde kılınmamış namazlar konusunda ne yapılması gerektiğini de Sünnet'in *(yani gayri metluvv vahyin)* belirlemiş olmasında yadırganacak bir durum yoktur.
Burada zikretmemiz gereken bir nokta daha var: "**Kim bir namazı** *(vaktinde)* **kılmayı unutursa, onu hatırladığı zaman kılsın**" mealindeki hadisi nakleden kaynaklar *[Buhârî, "Mevâkît", 36; Muslim, "Mesâcid", 309; el-Muvatta, "Vukût", 6*], bu cümleden hemen sonra Efendimiz (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu zikreder: "**Zira Allah Teala**, "**Ve benim zikrim için namaz kıl**"[Ta ha 14] **buyurmuştur**."

Efendimiz (s.a.v)'in, yukarıdaki gibi buyurduktan sonra bu ayeti okuması, –*Allahu a'lem*– ayet ile, vaktinde kılınamamış namazın kaza edilmesi arasında bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Yoksa Efendimiz (s.a.v)'in bu ayeti bu bağlamda okumasının ne anlamı olabilir? *[Ayetin delalet vecihleriyle ilgili söylenenler hakkında - el-Aynî, Umdetu'l-Karî, VI, 136.]*

Birçok alim, hadiste geçen "unutma"nın "terk etme" anlamına geldiğini söylemiş ve buna da, "**O kimseler gibi olmayın ki, Allah'ı unutmuşlardır; Allah da onlara kendilerini unutturmuştur**" [Haşr 19] ve "**Allah'ı unuttular da, Allah da onları unuttu**"[Tevbe 67] ayetlerinde geçen "unutma"nın "terk etme" anlamında olduğunu söyleyerek delil getirmişlerdir. *[İbn Abdilberr, el-İstizkâr, I, 300]* Keza Hendek zamanı Efendimiz *(s.a.v)*'in ve Sahabe'nin öğle ve ikindi namazlarını vaktinde kılamadıkları, oysa bu durumun ne "uyku", ne de "unutma" kapsamında değerlendirilebileceği söylenerek kaza edilebilecek namazların, uyku ve unutma durumu sebebiyle kılınamamış olması gerektiğini söyleyenlerin *[İbn Hazm bunların başında gelmektedir. Bilahare başkaları da aynı iddiayı tekrarlamıştır]* bu iddiasının yerinde olmadığı ortaya konmuştur. Konuyla ilgili başka deliller ve karşı delillerinin münakaşası için İbn Abdilberr'in el-İstizkâr'ına mutlaka bakılmalıdır.*[İbn Abdilberr, el-İstizkâr, I, 303 vd]*

8 - 9. Kadınların başı açık, Kur'an okumaları, namaz kılmaları caizdir. Başı örtmek, namazla ilgili değildir.

Kur'an'ın herhangi bir ayetinde kadınların başları –*ve namazda örtmeleri gereken diğer yerleri*– açık olduğu halde namaz kılabilecekleri zikredilmemiştir. Dolayısıyla bu hükmü Kur'an'dan çıkarmak mümkün değildir.

Denebilir ki: "İyi ama Kur'an'da kadınların bu vaziyette namaz kılamayacaklarını gösteren bir ayet de mevcut değildir. O halde bunun aksini söylemek, Kur'an'da bulunmayan bir hüküm getirmek, Kur'an'ın söylemediğini söylemek olur. Buna da kimsenin yetkisi yoktur!"

Bu itiraz ilk bakışta haklı gibi görünmektedir. Ancak biraz yakından baktığımızda bu hükmün sakatlığı hemen anlaşılır. Zira onun üzerine bina edildiği kaidenin kendisi Kur'an'a uygun değildir. Kur'an'da, "**Kur'an'da yer almayan hususlarda aslolan serbestliktir**" anlamına gelecek bir ayet, dolayısıyla böyle bir kaide yoktur.
Kaldı ki, Kur'an'da açıkça yer almayan öyle durumlar vardır ki, onlarda aslolanın helallık/cevaz olduğunu söylemek için aklı peynir-ekmekle yemiş olmak gerekir. Söz gelimi Kur'an'da Ramazan orucu farz kılındığı halde nelerin orucu bozduğu konusunda herhangi bir şey zikredilmemiştir.
Bu bakış açısına göre şöyle demek mümkün olmalıdır:
Bir kimse oruca başladıktan sonra, ne yaparsa yapsın, hangi fiili işlerse işlesin, orucu bozulmaz. Zira Kur'an'da "**orucun bozulması**" diye bir şey zikredilmemiştir.
Aynı şey, Fıkıh kitaplarında "**namazı bozan şeyler**" başlığı altında söylenenler için de geçerlidir. Söz gelimi –*münferit olarak veya cemaat halinde*– namaz kılan iki kişi bir yandan namaz kılarken, diğer yandan birbirleriyle sohbet edebilir mi? Yahut bir kimse namaz kılıyorken aynı anda yemek yiyebilir mi? Kur'an'da bunları engelleyen hiçbir ayet yoktur!
Yazının başında zikredilen hükmün sahibi de dahil olmak üzere, bu ve benzeri şeylerin caiz olduğunu söyleyen aklı başında hiç kimsenin varlığını bilmiyoruz.
Dolayısıyla son zamanlarda açıkça ifade edilmese bile, zımnen genel kabul görmüş bir kaide gibi algılanan şu cümle asla doğru değildir:
"**Herhangi bir şey Kur'an'da açıkça zikredilmişse kabul ve gereğince amel edilir, yoksa reddedilir**."
Kadınların namazlarının sahih olabilmesi için nerelerinin örtülmesi gerektiği meselesi de böyledir. Bu mesele hakkında Kur'an'da özel olarak herhangi bir şey zikredilmemiştir. Hatta Kur'an'da, namaz kılacak olan kimsenin *(kadın veya erkek)* nerelerinin örtülü olması gerektiği konusunda da herhangi bir hüküm bildirilmemiştir. Dolayısıyla buradan hareketle özürsüz olarak çıplak vaziyette iken namaz kılmanın caiz olduğu söylenemeyeceği gibi, kadınların başları açık vaziyette namaz kılmasının caiz olduğu da söylenemez.

Bütün bu hükümler Sünnet ile sabittir. Tıpkı namaz için ezan okunması, namazın kılınış şekli vb. diğer hususlar gibi, bu meselede de Sünnet'in rehberliğini ve belirleyiciliğini reddetmek mümkün ve doğru değildir. Efendimiz *(s.a.v)*, "Allah, bülüğa ermiş olan bir kadının namazını, ancak başörtüyle kılındığında kabul eder" buyurmuştur. Bu sahih bir hadistir ve konu hakkında kesin bir hüküm ifade etmektedir. Meseleye delalet eden başka rivayetler de vardır. Dolayısıyla ilgili rivayetleri, yani Sünnet'i görmezden gelerek yeni bir namaz kılma şekli ihdas etmenin Kur'an'dan onay alabileceğini düşünmek bir Müslüman için mümkün değildir.

10. Hz. İsa ölmüştür, tekrar gelmeyecektir.

Adına "Kur'an Müslümanlığı" dedikleri yaklaşımın sıklıkla dile getirdiği bir konu da Hz. İsa (a.s)'ın öldüğü ve kıyamete yakın yeryüzüne gelmesinin söz konusu olmayacağı…

Bu iddia ile ilgili olarak gerek Türkiyede gerekse dışarıda hayli çalışma yapılmış bulunuyor. Modern zamanlara gelene kadar İslam Ummeti arasında bu iddiayı ortaya atan, sahiplenen ve dillendiren kimse olmuş mudur, doğrusu ben şahsen bu konuda bir bilgi sahibi değilim.

Kur'an, Yahudiler'in "İsa'yı öldürdük" iddiasını yalanlayarak, "**Onu öldürmediler, asmadılar da. Ancak onlara bir benzetme yapıldı** *(öldürdükleri kişi İsa gibi gösterildi)*"[Nisa 157] buyurmaktadır.

Hz. İsa (a.s.)'ın öldüğünü ileri sürenler şöyle diyor:

"Bu ayette Hz. İsa'nın Yahudiler tarafından öldürülmediği ifade edilmektedir. Ancak Hz. İsa, bu olaydan sonra normal bir ölümle ölmüş olmalıdır. Zira Kur'an'da, "**Allah buyurmuştu ki: Ey İsa! Seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim, seni inkâr edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılacağım**..."[Al-i İmran 55] buyurulmaktadır.

Dolayısıyla Yahudiler'in "İsa'yı öldürdük" iddiasıyla Hz. İsa'nın ölmüş bulunması arasında bir çelişki ya da ilişki yoktur."

Bu, meselenin yüzeysel bir şekilde ele alınmasıyla varılmış bir sonuçtur.

İbn Sîde, el-Muhassas'ta Araplar'ın "mevt" anlamında kullandığı kelimeleri saymış ve hemen her birine kadim Arap şiirinden örnekler zikretmiştir. "Vefat" kelimesinin "mevt" anlamını ifade ettiğine ise sadece Kur'an'dan bir ayet zikrederek delil getirmiştir.*[İbn Sîde, el-Muhassas, VI, 119 vd]* Bu durum, ilk defa Kur'an tarafından "vefat" kelimesinin "mevt" anlamında kullanıldığını göstermesi dolayısıyla calib-i dikkattir.
Nitekim Kur'an'da Hz. İsa (a.s)'dan bahseden ayetler içinde "vefat" kelimesinin kullanıldığı ayetler olduğu gibi, "mevt" kelimesinin kullanıldığı ayetler de vardır. Bu iki kelime arasında büyük bir fark bulunduğunu görmezden gelmek mümkün değildir. "Mevt" kelimesi dilimizdeki "ölüm"ün tam karşılığıdır. "Vefat" ise "canın alınması" anlamında ölüm için mecaz olarak kullanılmaktadır.
Kur'an, bu iki kelimenin farklı anlamlara geldiğini açıkça ifade etmektedir: "**Allah alır o canları öldükleri zaman; ölmeyenleri de uyuduklarında. Sonra haklarında ölüm hükmü verdiklerini alıkoyar, diğerlerini belirlenmiş bir süreye kadar salıverir**."[Zumer 42]
Allah Teala uykudaki kişinin canını aldığına *(Kur'an'daki ifadesiyle onu "vefat ettirdiğine")* göre, uyku, bir "mevt" hali değildir, ama bir "vefat" halidir! Dolayısıyla dilimizde aynı anlamda kullanılıyor olsa da, hatta Arapça'da da aynı durum söz konusu olsa da, aslında bu iki kelime farklı anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla Hz. İsa (a.s) hakkında "vefat/teveffi" kelimelerinin geçtiği ayetlerden hareketle O'nun "ölüğünü" ileri sürmek doğru değildir.
Kur'an'da Hz. İsa (a.s) hakkında "mevt" kelimesinin geçtiği iki ayet mevcuttur. *[Nisâ159 ve Meryem, 33]*Onlarda da kıyamete yakın yeryüzüne indikten sonra öleceğini söylemeye mani bir delalet yoktur.
Hz. İsa (a.s)'ın ölmediğine ve kıyamete yakın yeryüzüne ineceğine delalet eden birçok ayet mevcuttur. Ne var ki bu yazıda bunların teker teker ele alma imkânına maalesef sahip değiliz. Hz. İsa (as)'ın akıbetiyle ilgili ayetlerin delaletinde ihtilaf bulunduğu bir an için farz edilse bile, Kur'an'ın mubeyyini ve en yetkili müfessiri olan Sünnet, meseleyi kesin biçimde açıklığa kavuşturmaktadır. Hz. İsa (a.s)'ın akıbeti ile ilgili bütün hadisler

O'nun göğe kaldırıldığını ve kıyamete yakın yeryüzüne tekrar ineceğini –*farklı bağlamlarda*– anlatmaktadır ki, manevi mütevatir seviyesindedirler.
Bu konuda daha fazla ilgi edinmek isteyenler, https://www.islam-tr.net/tevhid/13355-nuzul-u-isa-a-s.html

11-12. İslam'da mehdi inancı yoktur İslam inancında deccal yoktur. Ama her ulusu düşüren fasık, facir, deccaller zaman zaman çıkabilir.
Yukarıdaki satırlarda, Müslümanlar için Kur'an dışında bir kaynağın söz konusu olmayacağı varsayımından hareket edildiği görülmektedir. Oysa böyle bir varsayımın, Kur'an-Sünnet ilişkisi konusunda ne türlü problemler doğurduğunu yazının başlarında ifade etmeye çalıştık.
Sünnet'le belirlenmiş hükümlerin tamamının Din alanının dışına atılması anlamına gelen bu yaklaşımın İslamî olmadığını da yine daha önce görmüştük.
Dolayısıyla ilke şu olmalıdır:
Kur'an tarafından kesin bir şekilde reddedilenler dışında herhangi bir hususun İslam'da mevcut olmadığını söylemek doğru değildir. Kur'an'da geçmediği halde Sünnet'le sabit olan ahkâm bu söylediğimiz ilkenin en kesin delilini oluşturmaktadır.

13. Gusul'de ağıza, buruna su vermek gerekmez.
Kur'an'da "gusül abdesti"nden bahseden iki ayet vardır: Nisâ, 43 ve Maide, 6. Ancak bu ayetlerde gusül abdestinin nasıl alınacağı konusunda en küçük bir tafsilat yoktur. Sadece Mâide, 6. ayette "**Eğer cunub iseniz iyice temizlenin** *(fe'ttahherû)*" buyurulmuştur.
Her ne kadar buradaki "fe'ttahherû" kelimesindeki vurgu, gusül abdesti alırken suyun bütün bedene ulaştırılması konusunda titizlik gösterilmesi gerektiğini ifade ediyor ise de, saç dipleri, tırnak araları,*(kadınlar için)* kulaktaki küpe delikleri… gibi yerlere suyun ulaştırılmasının zorunlu olup olmadığı gibi tafsilatı burada bulamayacağımız aşikâr. Dolayısıyla "suyu buralara ulaştırmamış kimse bu kelimenin anlattığı şeyi yapmış, yani "iyice temizlenmiş" olur mu? sorusunun cevabı yoktur. Ağza ve buruna su vermenin hükmü hakkında da aynı şey geçerlidir.

Hatta bu ifadedeki vurgunun, –*suyun bütün bedene ulaştırılmasını değil de*– vücuttaki kirleri çıkaracak şekilde bedenin iyice ovularak yıkanması gerektiğini anlattığı ileri sürülecek olursa, bunun da yanlış olduğu söylenemez.
Nihayet doğrudan Kur'an ayetlerinden hareketle nasıl gusül abdesti alacağımızı, belki namaz abdestine kıyasla tayin edebiliriz. Ama bu sefer de, namaz abdestinde hangi azalar yıkanıyorsa, gusül abdestinde de o azların yıkanması gerektiği sonucu ortaya çıkar. Bu ise "gusülde ağıza ve buruna su vermek yoktur" tarzındaki iddiayı nakzeder.

Sonuç olarak gusül abdestinin nasıl alınacağı ve gusülde suyun bedenin nerelerine ulaştırılması gerektiği konusunda Sünnet'e başvurmaktan başka bir yol yoktur. Sünnet ise gusülde ağıza ve buruna su vermek gerektiğini tayin etmektedir. (*Mezhebler arasında bunun hükmü konusundaki ihtilaf konu dışı olduğu için burada meselenin sadece mezhepler arasında müşterek olan kısmı söz konusu edilmektedir.)*

Söz buraya gelmişken Nisâ, 43. ayetteki ilginç bir duruma işaret edelim:
Bu ayette şöyle buyurulmaktadır: "**Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın. Cünüp iken de –***yolcu olanlar müstesna***– gusül abdesti alıncaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız veyahut biriniz abdest bozmaktan gelince ya da cinsî münasebette bulunup, su da bulamazsanız o zaman tertemiz bir toprak ile teyemmüm edin**."
Bu ayette, yolculuk halindeyken gusül abdesti almayı gerektiren bir durum yaşayanların, gusül abdesti almayabileceği, bunun yerine teyemmüm ederek namaz kılabileceği zikredilmektedir.
"Kur'an Müslümanlığı" söylemini benimseyenlerin bu ayetten hareketle yolcuyken cunub oldukları zaman, şartlar ne olursa olsun, mutlaka teyemmüm ederek namaz kılmaları gerekir. Zira Kur'an'ın açık ifadesi bunu gerektirmektedir!
Oysa durumu Sünnet'e havale ettiğimizde şunu görüyoruz:
Bu hüküm, yolculuk halinde su bulunmaması, mevcut suyu –*olumsuz iklim şartları vs. dolayısıyla*– kullanamama hali ya da benzeri bir gerekçeyle gusül

abdesti alamayanlara getirilmiş bir ruhsatı ifade etmektedir.

14. Kur'an'da şefaat yoktur.

Şefaat konusu modern dönem İslam araştırmalarında en önemli gündem maddelerinden birisini oluşturmaktadır. "Kur'an İslamı" söyleminin ne kadar "Kur'anî" bir söylem olduğunu test etme imkânı sağlayacağı, aynı zamanda itikadî bir boyuta da sahip bulunduğu için bu meseleyi Kur'an merkezinde biraz detaylı olarak ele almakta fayda var.

Evet, Kur'an'da şefaatin kabul edilmeyeceğini, (Bakara, 48, 123), fayda vermeyeceğini (Muddessir, 48), Allah Teala'dan başka dost ve şefaatçinin bulunmayacağını (En'âm, 51, 70; Secde, 4; Zumer, 43) ifade eden ayetler mevcut olduğu gibi, esasen "şefaat" diye bir şeyin hiç söz konusu olmayacağını ifade eden ayetler de vardır (Bakara, 254).

Ancak mesele bu kadarla sınırlı değildir. Burada işaret edilen ayetler mutlak ifadelidir ve başka ayetler tarafından takyid ve tefsir edilmiştir. Söz gelimi, şefaatin hiç söz konusu olmayacağını bildiren ayet, bu cümleden sonra okuyacağınız cümleler içinde işaret ve zikredilecek olan ayetler tarafından takyid ve tefsir edilmiştir. Bu demektir ki ahirette şefaat vardır ve fakat bir kısmı geçersizdir.

Yine bu çerçevede şefaatin fayda vermeyeceğini haber veren ayet, Ya-sin, 23 ve Zuhruf, 86. ayetler tarafından tefsir edilmiştir. Buna göre şefaati fayda vermeyecek olanlar, Allah Teala dışında ilah edinilen varlıklardır. Dolayısıyla şefaate malik olmayanlar da bunlardır.

Aynı şekilde şefaatin fayda vermemesi de mutlak değildir. Şefaat, belli bir kesim için fayda vermeyecektir. Kendileri için şefaatin fayda vermeyeceği kimselerin "inkârcılar ve zalimler" olduğunu, A'râf, 51 ve; Mu'min, 18 gibi ayetlerden öğreniyoruz.

Keza, Allah Teala'dan başka şefaatçinin bulunmadığını ifade eden ayetler de, bir kısım varlıklara diğerlerine şefaat etme konumu vermenin munhasıran Allah Teala'ya mahsus bir hüküm ve iş olduğu anlamındadır. Bunu, Zumer, 44. ayetin ifadesinden anlıyoruz.

Bütün bunlar gösteriyor ki, ahirette "şefaat" diye bir şey söz konusu olacak

ve fakat bir kısım şefaat talepleri ve beklentileri karşılıksız kalacaktır.
Bu durum, şefaatin bir kısmının Allah Teala nezdinde geçerli/muteber olacağının tersinden anlatımıdır aynı zamanda. Bu gerçeği sadece bu durum değil, şefaatin fayda vereceğini doğrudan ifade eden ayetler de açık bir şekilde ortaya koymaktadır.
Peki bu nasıl olacaktır? Bu noktayla ilgili ayetleri üç grupta toplayabiliriz:

1. Şefaatin Allah Teala izin verdikten sonra gerçekleşeceğini ifade eden ayetler:Bakara, 255; Yûnus, 3; Sebe', 23 bunlardandır.
Bu ayetler hakkında şöyle denebilir:
"Bu ayetlerde sadece "şefaatin Allah Teala'nın iznine bağlı olduğu" haber verilmektedir. Söz konusu iznin verilip verilmeyeceği belli değildir. Dolayısıyla bu ayetlerden hareketle Kur'an'da şefaatin yer aldığı söylenemez."
Ancak aşağıda işaret edilen ayetler böyle bir itirazın yerinde olmadığını göstermektedir:

2. Şefaatin, sadece Allah Teala'nın şefaat etme izni vereceği varlıklarca yerine getirileceğini bildiren ayetler: Meryem, 87; Tâ/hâ, 109; Zuhruf, 86; Sebe', 23. Bu son ayet, Allah Teala'nın şefaat yetkisi tanıdığı varlıkların şefaatinin fayda vereceğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Keza Meryem suresindeki ayet, şefaat edecek olanların, bunun için Allah Teala'dan söz aldıklarını ifade etmesi bakımından dikkat çekicidir.

3. Yalnızca Allah Teala'nın şefaat edilmesine rıza gösterdiği kimselere şefaat edilecektir. Enbiyâ, 28 ve Necm, 26. ayetleri bu durumu ifade etmektedir. Durum buyken, "Kur'an'da şefaat yoktur" demenin, önyargıdan ve kasıttan kaynaklanmıyorsa, cehaletten kaynaklanan bir çarpıtma olduğunu söylemek zorundayız…

15. İslam'ın din bilgisi kaynağı akıl ve Kur'an'dır.
Burada yeni bir "edille-i şer'iyye" tesbit ve anlayışının mevcudiyeti söz

konusudur. Bu anlayışın temeli İslam'ın modernite ile bağdaştırılmasına dayanmakta, gerekçesini de Kur'an'dan başka "hatadan masun/korunmuş" bir kaynak olmadığı kabulü oluşturmaktadır.
Kur'an'dan başka kaynak olmadığı kabul edildiğinde, İslam adına sadece Kur'an'dan akıl rehberliğinde elde edilecek hükümler söz konusu olmaktadır.
Burada temel birkaç problem bulunmaktadır:

1. "Sünnet'in rehberliği"nin yerini burada "akıl" almaktadır. Ama aklın –*hakkındaki bütün olumsuz itham ve iddialara rağmen*– Sünnet verilerinden daha müstakim, daha doğru, daha hatasız ve daha tutarlı olduğuna dair elimizde ne var?
Allah'ı inkâr eden felsefî akımlardan, yüzlerce bid'at fırkaya kadar birbiriyle bağdaştırılması mümkün olmayan sayısız oluşum hep akla dayanmıştır. Yani burada soru şudur: Kur'an'ın bize ne dediğini ve bizden ne istediğini "doğru" biçimde tesbit edecek olan akıl hangi akıldır ve o akıl hangi ilkelere göre çalışacaktır?
Bu iddia ve tesbitlerini tartışma konusu yaptığımız aklın, müşriklere, Kitap ehline ya da bid'at gruplara ait olmadığı ortadadır. Zira iddia ve tesbitleri, bu gruplardan hiç birisininkiyle örtüşmemektedir. Söylemek zorundayız ki, öncelikle bu aklın kendisini tam olarak ifade problemi vardır ve bu aklın hangi ilkeler doğrultusunda çalıştığı konusunda elimizde hiçbir veri mevcut değildir.
"Bu aklın iddia ve tesbitlerinin makbuliyeti, mezkûr kategorizasyon içinde yer almasına bağlı değildir; "sadece Kur'an ve akıl" diyenler de ayrı bir kategoriyi oluşturmaktadır" denecek olursa, biz de deriz ki: "O halde "sadece Kur'an ve akıl" diyenlerin, "sadece Kur'an ve akıl" demek dışında başka mumeyyiz vasıfları da olmalıdır. Oysa böyle diyenlerin kendi aralarında dahi kelle sayısı kadar gruba ayrılmış bulunduğu vakıası inkâr edilemez bir hakikattir.
Böyle diyenlerin, ukubattan muamelata, şefaat, sırat, mizan… vb. gaybî hususlardan Fıkh'ın furuatına kadar hemen her konuda farklı görüşler benimsemiş bulunmasını izah etmek mümkün değildir.

2. Yukarıdaki son cümlenin de işaret ettiği gibi, "sadece Kur'an ve akıl" söylemini, Sünnet'i, Sahabe otoritesini ve İcma'ı "din dışı" ilan etmesi, bu delillerin *(rehberlerin)* bizi yanlış yönlendirdiği kabulüne dayanıyorsa, ne idüğü belirlenememiş olan bu aklın arkasına düştüğümüzde nereye varacağımızı bilmemiz gerekiyor.
Kuş bakışı baktığımızda "Sosyalist İslam"dan "Liberal İslam"a kadar bir sürü saçma sapan ideolojinin, küfür ve ilhadda Karmatîlik, Batınîlik… gibi tarihte kalmış olanların yerine sahne alan Bahaîlik/Babîlik, Kadıyanîlik… gibi çağdaş sapkınlıkların, Amina Wadud, Abdulkerim Süruş, gibi "kim ve ne adına konuştuğu" en az "ne konuştuğu" kadar önemli ve calib-i dikkat olan isimlerin bu Ümmet'i nereye götüreceği sorusunun cevabı biraz basiret sahibi olanlara gizli değildir.

3. Sünnet'in korunmuşluğu, Hz. Peygamber (s.a.v)'e itaat ve ittiba, O'na muhalefetten sakınma, keza ilim ehline ittiba, bizzat Kur'an'ın muhtelif delalet vecihleriyle ortaya koyduğu gerçeklerdir. Dolayısıyla bizi bu gerçeklere karşı kör ve sağır davranmaya çağıran hiçbir yaklaşım Kur'an adına ciddiye alınamaz!
4. "Sadece Kur'an" diyenler, bizi aslında "sadece kendi Kur'an anlayışlarına" çağırıyor. Edille-i Şer'iyye'nin diğer unsurlarının yanlış/yanıltıcı, bu efendilerin aklının doğru/doğrultucu olduğunu kabul eden bir yaklaşıma Kur'an adına da, akıl adına da "Allah selamet versin" deyip geçmek gerekir…

15. İslam inancında deccal yoktur. Ama her ulusu düşüren fasık, facir, deccaller zaman zaman çıkabilir.
"Kur'an Müslümanlığı" söylemini benimseyenler, "Her ne ki Kur'an'da sarahaten zikredilmemiştir, o İslam'da yoktur" anlayışına dayandığı ve de Kur'an'da Deccal ile ilgili herhangi bir tasrihat bulunmadığı için İslam inancında Deccal olmadığı iddiasındadır. Oysa Kur'an'da sarahaten yer almayan bir şeyin İslam dışı olduğu tezinin ne kadar yanlış ve temelsiz olduğunu bu seri boyunca değişik vesilelerle görmüş bulunuyoruz.

İslamî epistemolojinin *(bilgi kaynakları)* en temelinde Kur'an vardır. Ancak tek kaynak Kur'an değildir. Mütevatir Sünnet ve İcma da bağlayıcı olan ve kesin ilim ifade eden kaynaklardır. Onların ardından mutevatirin altındaki kategorileri oluşturan *(meşhur ve ahad)* haberler gelir.
Yerine göre bu son iki kategoride yer alan rivayetler de ilim bildirir. Ümmet'in uleması tarafından kabul ve gereğince amel edilmiş bulunan rivayetler böyledir mesela…
Deccal konusundaki hadisler de mutevatir haber kategorisindedir. Birçok Hadis alimi bu gerçeğin altını çizmiştir. İmam et-Tirmizî, Mucemmi' b. Câriye (r.a)'ın Deccal konusundaki hadisini –*ki sahih olduğunu belirtmiştir*– zikrettikten sonra şöyle der: "Deccal konusunda İmrân b. Husayn, Nâfi' b. Utbe, Ebû Berze, Huzeyfe b. Esîd, Ebû Hureyre, Keysân, Osman b. Ebi'l-Âs, Câbir, Ebu Umâme, İbn Mes'ûd, Abdullah b. Amr, Semure b. Cundeb, en-Nevvâs b. Sem'ân, Amr b. Avf, Huzeyfe b. el-Yemân*(r.anhum)*'dan gelen hadisler de vardır."
Onun bu ifadesini nakleden İbn Kesîr de şunları söyler: "et-Tirmizî, isimlerini zikrettiği bu sahabîlerin, Deccal'ı zikreden ve Hz. İsa (a.s) tarafından öldürüleceğini haber veren rivayetleri naklettiğini belirtmek istemiştir. *(Hz. İsa (a.s) tarafından öldürüleceği veya başka bir hususla ilişkilendirilmeden)*Deccal'ın sadece zikrinin geçtiği rivayetlere gelince, sayıları cidden çok fazladır. Bu rivayetler, dört bir yana yayılmış olması ve sahih ve hasen hadislerin zikredildiği kitaplarla müsnedlerde pek çok ravi tarafından nakledilmiş olması hasebiyle hesaba gelmeyecek kadar fazladır."
Deccal hadislerinin mutevatir olduğunu söyleyen sadece İbn Kesîr değildir. Hz. İsa *(a.s)* **tarafından öldürülecek olması dolayısıyla, "nüzul-i İsa** *(a.s)"* **rivayetleri aynı zamanda zuhur-i Deccal'a da delalet etmektedir. Dolayısıyla nuzul-i İsa** *(a.s)* **rivayetlerinin mütevatir olduğunu söyleyen ulema, aynı zamanda Deccal hadislerinin de mütevatir olduğunu söylemiş olmaktadır.**
Bütün bunların yanında Deccal'ın zuhurunun hak olduğu meselesinin hemen bütün Ehl-i Sünnet Akaid/Kelam kitaplarında açıkça zikredilmiş olması da hesaba katıldığında şu husus kendiliğinden ortaya çıkmaktadır:

Tarih içinde bir kısım bid'at ehli dışında Deccal'ın zuhurunun hak olduğuna ve buna inanmak gerektiğine itiraz eden kimse olmamıştır. Dolayısıyla günümüzde de bu mesele hakkında –*hangi gerekçeyle olursa olsun*– olumsuz tutum içinde olanlar, yani Deccal'ın zuhurunu inkâr edenler bid'at ehlidir ve öyle anılmalıdır. Zira mesele sadece Deccal diye bir varlığın kıyamete yakın ortaya çıkacağı, yeryüzünde büyük bir fitneye sebep olacağı, Hz. İsa (a.s) tarafından öldürüleceği… vs. meselesi değildir. "İslam'da Deccal inancı yoktur" diyenler, Din çerçevesi içinde "tevatur"un fonksiyonu ve ne anlama geldiği konusuna şaşı bakanlardır… Dolayısıyla onların Din tasavvurunun problemli olduğunu söylemek durumundayız. Yazının başında yer alan cümlenin son kısmının meseleye doğrudan veya dolaylı bir taalluku olmadığı için üzerinde ayrıca durmaya gerek görmedim.

16. Kuranda İslam ve iman ayrıdır.

Kur'an'da "iman" ve islam" kelimelerinin ayrı ayrı geçtiği ayetler vardır. "Bedevîler, "İman ettik" dediler. De ki: "**Siz henüz iman etmediniz. Ancak iman kalplerinize yerleşmemiş olduğu halde "İslam'a girdik" deyin. Ve eğer Allah'a ve Resulü'ne itaat ederseniz amellerinizden hiçbir şey eksilmez. Çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir**" [Hucurat 14] ayeti bunlardan biridir.

Yazının başında yer alan tesbit de bu duruma dayanılarak yapılmıştır. Ancak mesele bu kadarla sınırlı değildir.

Bu iki kelime Kur'an'da, –*buradaki gibi*– aralarında fark bulunduğunu ihsas eder tarzda geçtiği gibi, aynı anlamda olduklarını belirtir tarzda da geçmektedir.

Hz. İbrahim (a.s) ile, Lut kavmini helak etmek üzere gönderilmiş melekler arasında geçen konuşmanın nakledildiği ayetler *[Zâriyât suresinin 24 ve devamı ayetler]* "mu'min" ile "müslim" arasında bir fark olmadığını anlatmaktadır. Ehl-i Sünnet'in görüşünün delillerinden birisini teşkil eden 35 ve 36. ayetlerin meali şöyledir: "Orada *(Lût'un çevresinde)* bulunan mu'minleri çıkardık. Zaten orada müslümanlardan, bir ev halkından

başkasını bulamadık."
Gerek buradaki kullanım, gerekse yazının başında zikredilen ayet ve konuyla ilgili diğer veriler üzerinde derinlemesine düşündüğümüzde şunu görüyoruz: "Mu'min" ve "Muslim" kelimeleri arasında bir umum-husus ilişkisi vardır. "Mu'min" kelimesi daha dar, "Muslim" kelimesi ise daha umumî bir anlam sahasına sahiptir. Zira "iman" kalp ile ilgili iken "islam" zahirde, azalarda ve davranışlarda kendisini gösterir.
Ancak şu da açıktır ki, "iman" kalp ile ilgili olmakla birlikte onun dile/zahire yansıması da vardır. Yani iman kalpte olmakla birlikte, onun dil ile ikrar boyutu da vardır. Dil ile ikrar ise kalpteki bir mevcudiyetin dışa/zahire yansıması demektir. İşte bu aşamada işin içine azalara/zahire yansıma girdiği için burası "iman" ile "islam"ın kesiştiği alandır.
Bu itibarla şöyle demek yanlış değildir:
"İman" ile "islam"ın –*biri hususî, diğeri umumî olduğu cihetle*– ortak bir kapsama alanı vardır. Ehl-i Sünnet bu alanı itibara alarak bu iki kelimenin aynı şeyi anlattığını söylemiştir.
İmam Ebû Hanîfe de el-Fıkhu'l-Ekber'inde "iman"ın ikrar ve tasdik, "islam"ın da Allah Teala'nın emirlerine teslimiyet ve boyun eğme olduğunu belirerek bu iki kelime arasında lügat anlamları itibariyle fark bulunduğunu vurguladıktan sonra son derece önemli bir noktaya parmak basar: Dinî hüküm noktasında islamsız iman ve imansız islam olmaz. Bu ikisi zahir ile batın, iç ile dış gibidir.
Elmalılı merhum, yukarıda mezkûr Hucurât, 14. ayetin tefsiri esnasında bu mesele üzerinde hayli genişçe durmuştur.*[Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, VI, 4482 vd. Ayrıca bkz. Fahruddîn er-Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, XXVIII, 140 vd.; 219 vd]* Keza tefsirlerin, yukarıda zikredilen ayetlerin geçtiği yerlerde yaptığı açıklamalara da bakılmalıdır. Hasılı yazının başında –"*Kur'an İslamı"nı savunanlardan naklen*– zikredilen tesbit, meseleye tek yanlı bakıldığını göstermektedir. Kur'an'da bu iki kelimenin mutlak anlamda farklı oldukların gösterir tarzda zikredildiğini söylemek mümkün değildir.

17. Kuran'ın bütün emirleri İslam'ın şartıdır.

Bu tesbit Usul formasyonundan yoksun bir bakış açısının ürünüdür. Zira "İslam'ın şartları" nitelemesiyle yaygın olarak bildiğimiz, Efendimiz (s.a.v)'in –*başta Cibrîl (a.s) hadisi olmak üzere*– birçok rivayette bizzat ifade buyurduğu hususlardan muteşekkil alandır.
Bu alanın "levazımatı" *(olmazsa olmazları)* vardır, "tahsiniyat" kabilinden olanları vardır ve bunların her biri, doldurduğu boşluğa göre önem arz eder.
Mesela namaz, oruç ve diğer ibaretler, bir kimsenin Müslüman olması, İslam çerçevesi içinde addedilmesi için olmazsa olmaz hususlardır. Yani "İslam'ın şartları"dır. Ama –*söz gelimi*– Efendimiz (s.a.v)'in, "**Kişinin, kendisini ilgilendirmeyen hususlara dalmaması Müslümanlığının güzelliğindendir**" *[el-Muvatta, Ebû Dâvud, et-Tirmizî, İbn Mâce]* hadisi, kendisini ilgilendirmeyen hususlara dalmamanın Müslüman sayılmak için "şart" olmadığını açıkça iade etmektedir.
Bu durum Kur'an'da emir kipiyle yer alan ifadeler için de geçerlidir. Yani bu şekildeki her ifadenin "İslam'ın şartı" olduğunu söylemek mümkün değildir.
Kur'an'da, "**Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tevbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık** *(ramadan gecelerinde)* **onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliği** *(aydınlığı),* **siyah ipliğinden** *(karanlığından)* **ayırt edilinceye kadar yeyin, için; sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescidlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah ayetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar**"[Bakara 187] buyurulmuştur.
Konumuz bakımından hayli enteresan bir ayettir bu. Zira birden fazla emir kipi ihtiva etmekte ve fakat bu emirlerin her biri vücub, nedb, ibaha *(bağlayıcı emir, teşvik, serbestiyet)* bildirme noktasında birbirinden farklılık göstermektedir.
"**Artık** *(ramadan gecelerinde)* **onlara yaklaşın**" cümlesi ibaha bildirmektedir. Zira hem sözün bağlamından, hem de halin icabından ve ilgili diğer

delillerden açıkça anlaşılmaktadır ki, Ramazan gecelerinde cinsel bileşme farz, vacib, sünnet veya mendub değildir. Sadece "mübah" *(serbest kılınmış)*dır.
Aynı cümlenin "Allah'ın sizin için takdir ettiğini isteyin" kısmı için de farziyet, vücubiyet… ten bahsetmek doğru değildir.
"**Sabahın beyaz ipliği** *(aydınlığı),* **siyah ipliğinden** *(karanlığından)* **ayırt edilinceye kadar yeyin, için; sonra akşama kadar orucu tamamlayın**" cümleleri için de benzer bir durum söz konusudur. Sahur yemeği yemek farz ya da vacip değildir. Buna mukabil orucu akşama kadar –*bir şey yiyip içmeden*– devam ettirmek farzdır.
Ayetin sonundaki "Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın" ifadesi, evvelinde yer alan hususların tamamının bağlayıcılık bakımından aynı derecede olduğu anlamına gelmez. Zikredilen hususların her birinin yerli yerinde değerlendirilmesi, olması gereken yere konması gerektiğini anlatır. Yazının başında yer alan soru metnindeki tesbit esas alındığında bu ayet içinde emir kipiyle yer alan hususların tamamının "İslam'ın şartı" olduğunu söylemek gerekecektir. Buna göre bir kimse sahur yemeği yemediği ya da Ramazan gecesi eşiyle birleşmediği için İslam'ın şartlarını ihlal etmiş ve doğal olarak Din'in dışına düşmüş olacaktır!! Aklı başında bir kimsenin böyle bir şey söylemesi mümkün değildir..

18. Tövbe kefaretten daha büyük cezadır.

Bu tesbitin neye dayandığını tesbit etmek mümkün değildir. Eğer mesele sadece mükellefin cezalandırılması noktasından ele alınıyor ise, keffaretin daha ağır bir ceza olduğu aşikârdır. Zira keffaret mükellefe birtakım malî ve/veya bedenî yükümlülükler getirmektedir. Tevbede ise böyle bir durum söz konusu değildir.
Keffaret –*bilindiği gib*i– 4 türlüdür:
Zıhar keffareti, hata ile öldürme kefareti, Ramazan orucu tutarken gündüz bilerek cima etme keffareti ve yemin keffareti.

Keffaret gerektirecek bir fiil işlemiş olan mükellef, kefaretin gereğini yerine getirmekle hem bir anlamda hatasının bedelini ödemiş olmakta, hem de sevap kazanmaktadır. Bir diğer deyişle keffaret bir cihetten ibadet, bir cihetten de cezadır. Zira farklı keffaret türleri yerine getirilirken ya fakirlere yardım yapılmakta veya oruç tutulmakta yahut köle azat edilmektedir. Bütün bunların sevap getirici hususlar olduğu açıktır. Dolayısıyla mükellef bir yandan hatasının bedelini öderken, diğer yandan da sevap kazanmaktadır.

19. Kur'an'da kadere iman yoktur.

Kadere imanın, modernistleri en fazla kışkırtan meselelerden biri olduğu malumdur. Zira kadere imanın, rasyonalite ile bağdaştırılması hayli müşkildir.

Öncelikle kader meselesinin, sırrına kimsenin tam anlamıyla vakıf olamadığı bir "sır" olduğunu bilmek gerekir. Kelam kitaplarında gördüğümüz uzun uzadıya tartışmalar, izahlar, itirazlar ve karşı itirazlar bu meselenin çözümünün mümkün olmadığının en açık delilidir.

Meselenin modernistleri rahatsız eden yönü şudur: Kader inancı insanın iradesizliğinin kabulü üzerine oturmakta, bu da "kadercilik"e yol açmaktadır. Oysa insan iradesini istediği istikamette kullanmakta özgürdür. Fiillerinden dolayı sorumlu tutulmasının anlamı da buradadır. Allah Teala insanı herhangi bir şey yapması için zorlamaz…

Oysa kadere iman, imanı ve yakini genel olarak bizimkinden daha kuvvetli olduğunda şüphe bulunmayan bizden önceki nesillerde herhangi bir arızaya yol açmamıştır. İnsanlık tarihinin müşahede ettiği en muhteşem medeniyetleri kuranlar onlar olduğuna göre, kader inancı konusunda modernistlerde bir kafa karışıklığı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Modern insan, hayrın da şerrin de Allah Teala'nın takdiriyle olduğunu kabullendiğinde yeryüzü egemenliğini kaybedeceğini bilmekte, buna yanaşmadığı için kaderi ve takdiri reddetmeyi tercih etmektedir. Ona göre başarı ve başarısızlık, iyilik ve kötülük matematik bir kesinlikte ve mutlak olarak insan iradesinin ürünüdür.

Oysa Kur'an'da şöyle buyurulur: "**Yeryüzünde vuku bulan ve nefislerinizde meydana gelen hiçbir kötülük yoktur ki, biz onu yaratmadan önce bir kitapta** *(yazılı)* **olmasın. Şüphe yok ki bu, Allah'a göre pek kolaydır. Bu, elinizden çıkan şeylere üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiğiyle şımarmayasınız diyedir. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez.**" (Hadîd, 22- 3)
Bu ayet, "**Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir**" (Nisâ, 79) ayetiyle birlikte ele alındığında, insanın, başarı olarak gördüğü hususları kendinden bilerek böbürlenmesi için hiçbir sebep olmadığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.
Evet belki Kur'an'da "kadere iman edin!" diyerek bizi doğrudan kadere imana çağıran bir ayet yok. Ama yukarıda zikredilenler ve daha pek çok benzerleri bize şunu ikaz edip durmaktadır: Başımıza gelen her musibet, kadere imanı inkâr da dahil olmak üzere kendi ellerimizle işlediklerimiz yüzündendir.

20. Kuran'a gidip fıkhın, tasavvufun, kelamın, hüküm ve kurallarını gözden geçirip değiştirmenintemel kuralı şudur:
Günümüzün şartlarına göre ayetleri insanın, toplumun, yararına göre yorumlamak. Kuran'ın amacı insanın yararıdır.
"Kur'an Müslümanlığı" başlığı altında 15 yazı ve 20 madde halinde ele aldığımız hususların hülasası bu son maddede kendisini gösteriyor.
Zira **Kur'an'ın amacını "insanın yararı" olarak tayin eden bu anlayış, insanın heva ve heveslerini hayatın merkezine koymakla ölümcül hatayı en baştan işlemiş oluyor. İnsanın yararının her türlü hayrın başı olduğunu kim söylüyor? Diyelim ki Allah Teala da buna itibar edilmesini emrediyor. İyi ama insanın yararının nerede olduğunu kim tayin edecek? Hasılı, modern zamanlarda uğradığımız evrensel hüsran ve inkisar, maruz kaldığımız binbir zillet, ezelî ve ebedî hakikatle aramıza mesafe koymamızdan kaynaklanıyor. Bizler, onu kendisi olarak anlayıp özümseyerek gereğini yapmaya yanaşmayıp, hayatın temeline ilahî**

iradeyi değil modern değerleri koyma ısrarımızı sürdürdükçe oradan oraya savrulmaya devam edeceğiz…

Şeyhulislam İmam İbn Teymiyye der ki, " Kur'andan sonra Gök kubbenin altında Buhari ve Muslim'den daha iki sahih kitab yoktur." *(Mecmua Fetava 18/74)*

İmam Kandehlevi der ki "*Sahihayn/Buhari ve Muslim*'e gelince, Muhaddisler, Buhari ve Muslim'de yer alan tüm hadislerin muttasıl, merfu ve kati olarak sahihliği üzerinde ittifak etmiştir. Buhari ve Müslim tasnifler içinde mutevatirlerdendir. Kim onların getirdiğini küçük görürse, o bidatçidir, mu'minlerin yolundan ayrılandır." *(Huccetullahi beliğa-1/106) (Mecmua Fetava 18/74)*